Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Ørsted, Anders Sandøe.
Titel | Title:	For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed : en historisk statsretlig Undersøgelse.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : i Commission i den Gyldendalske Boghandling, 1850
Fysiske størrelse | Physical extent:	XVI, 338, [1] s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

37 402

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130020331721

For

den danske Stats

Opretholdelse i dens Heelhed.

En historisk statsretlig Undersøgelse

af

Dr. juris Anders Sandøe Ørsted,

Geheime-Conferentsraad.

Kjøbenhavn.

I Commission i den Gyldendalske Boghandling.

1850.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Trykt i det Schultzske Officin.

De Betragtninger over Forholdene mellem Danmark og Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, som jeg herved forelægger mine Medborgere, ere saa afvigende fra de Forestillinger, der, i skarp indbyrdes Modsætning, have efterhaanden udviklet sig og omsider tilvundet sig et saa godt som uindskrænket Herredømme i den ene eller den anden Deel af Statens Befolkning, at der ei synes at være nogen Udsigt til dermed at trænge igjennem. Vanskeligheden heraf har jeg levende nok følt; en Tidlang var det mig endog klart, at jeg ved at lade min Opfatning af hine Forhold og mine Tanker over den rette Ordning af disse træde frem, kun vilde, hvis man ellers vilde have laant Øre dertil, have bidraget til at forøge Forvirringen, og svækket den Kraft, der maatte sætes imod de øieblikkelig truende Farer. Til den Tid kunde derfor en Tanke herom aldeles ikke falde mig ind, og siden indtraadte der en Tid, hvori jeg var usikker om, hvorvidt jeg gjorde vel eller ilde i at bryde Tausheden. Men omsider fandt jeg dog, at der, saaledes som Forholdene havde skikket sig, vel kunde baade paa den ene og paa den anden Side være vaagnet en Erkjendelse af de Vildfarelser, hvortil man havde overladt sig, og en Tilbøielighed til at gaae en anden Vei, hvis man kunde gjøre sig Haab om den Imødekommen, der er fornøden, naar der skal være Udsigt til at naae Maalet. Under disse Omstændigheder har jeg fundet det uforsvarligt, om jeg, i Betragtning af de personlige Ubehageligheder, som jeg derved kunde paadrage

mig selv, længere vilde tilbageholde, hvad jeg med fuld og fast Overbeviisning erkjender for det Sande og for det Eneste, hvoraf jeg tør haabe en nogenlunde heldig Udgang af de ulyksalige Forhold, hvori Fædrelandet er blevet styrtet.

Da jeg, som anført, er overbeviist om, at der fra begge Sider har været megen Vildfarelse og Misforstaaelse i de gjensidige Paastande og Besværinger, der have fremkaldt Splid og omsider Borgerkrig i vort forhen lykkelige Fædreland, saa følger heraf, at jeg ikke i alle Dele kan give de af vore Medundersaatter, der staae fiendtligt mod mine nærmeste Landsmænd, Uret, medens jeg vistnok maa erkjende, at de have fordærvet, hvad der i deres Sag var retfærdigt, deels ved de uretfærdige Paastande, som de dermed have forenet, deels og fornemmelig ved den Maade, hvorpaa de have søgt at sætte dem igjennem. Der ere uden Tvivl Mange, som det vil støde, naar de see mig i en vis Grad saaledes at tage Slesvig-Holsteenske Paastande i Forsvar. Mig har hverken denne Følelse været fremmed, ei heller den Betænkelighed, at man fra hiin Side kunde tage sig sligt til Indtægt, medens man var uvillig til at opgive de vrange Paastande, der gaae ud paa at frastride Danmark dets velgrundede Rettighed. Men den Erkjendelse af det Rette og Billige, hvorved de forstyrrede Forhold igjen skulle komme i Orden, maa nødvendigviis begynde fra een Side, og det er navnlig efter de bittre Erfaringer, man nu har gjort, ikke usandsynligt, at man fra den anden Side vil finde sig i at opgive, hvad der i dens Paastand er grundløst og uretfærdigt, naar man kan gjøre Regning paa, at de virkelige Berettigelser igjen ville blive anerkjendte. Det har netop gjort vor Ulykke, at man fra begge Sider kun er gaaet yderligere og yderligere i overspændte Paastande og i haardnakket Miskjendelse af alle Modgrunde, i hadefulde Beskyldninger og Antydninger; uden at der er staaet Nogen frem, der, med klar og omfattende Indsigt i samtlige Forhold, upartisk har afveiet de indbyrdes Berettigelser.

Herved er det blandt andet skeet, at man mere og mere har sat sig fast i den Tanke, at de Lande, der udgjorde den danske Stat, ei længere kunde blive sammen, og at man kun fra begge Sider burde sørge for ved Udskiftningen at faae saa stor en Lod som muligt, samt allerede forberede alt paa Skilsmissen. Man har saaledes undladt at henvende Opmærksomheden paa den Vei, der kunde være at gaae for at holde det Hele sammen og ordne Delenes Forhold paa den Alles Ret og Velfærd meest betryggende Maade. Det er vistnok noget sildigt, og Omstændighederne ere fra een Side betragtede høist ugunstige for at skaffe Sandheden fornøden Erkjendelse, men et Forsøg paa at oprette, hvad der i bedre Dage er forsømt, turde maaskee dog ikke være uden Virkning. Naar det, for at jeg i kort Begreb skal anføre det Væsentlige i den Tankegang, som i Skriftet vil finde sin nærmere Udvikling og Begrundelse, paa den ene Side gjøres klart, at Hertugdømmerne hverken kunne have Ret eller rimelig Udsigt til at vedligeholde den ældgamle Forbindelse, hvori de sætte deres høieste Lykke, uden ved tillige at blive sammen med Danmark, og at den heller ikke kan indrømmes, hvis det tydske Forbund forvandles til en Forbundsstat, og Holsteen da ikke kan holdes uden for samme; og naar det, paa den anden Side, maa erkjendes, at de under disse Betingelser bør blive i det Lovgivnings og Forvaltnings Fællesskab, der som Levning af deres ældre forfatningsmæssige Forbindelse uafbrudt er bleven vedligeholdt, ligefra den Tid, da det forfatningsmæssige Baand ved Begivenhedernes Magt blev sønderrevet, dog saaledes at ogsaa de Forhold, hvori der i dette Tidsrum har uddannet sig et Retsfællesskab mellem Danmark og Hertugdømmerne, fremdeles opretholdes; naar det endvidere indsees, at det af disse Forhold, der er det vigtigste og vanskeligste, Bidragspligten til fælles Byrder, kan ordnes uden nogen mærkelig Forandring i den Tilstand, der allerede har dannet sig, idet denne netop fører

til en retfærdig og ligelig Fordeling, saa maa man, naar man først overlader sig til rolig Eftertanke, fra begge Sider række Haanden til igjen at oprette den forrige Tingenes Orden, men derhos give Samme den Klarhed og Fasthed, som hidtil har manglet, hvortil endnu maatte føies enkelte Bestemmelser til at betrygge de Interesser, der kunne synes at være udsatte, navnlig det danske Sprogs Beskyttelse og Pleie i de Dele af Slesvig, hvori det har hjemme. Da det derhos fremgaaer ved en grundig Undersøgelse af de historiske Adkomster, hvorpaa visse Familie-Arverettigheder til Hertugdømmerne eller Dele af samme skulde grundes, at disse deels ere uden retlig Hjemmel, deels mangle den Klarhed og Sikkerhed, som vilde være fornøden, naar de skulde kunne gjøres gjeldende, deels, hvis de iøvrigt erkjendtes, maatte føre til den unaturligste og fordærveligste Udstykning af Land og Folk, saa kan man vist og gjøre sig et sikkert Haab om, at de øvrige europæiske Magter ikke ville understøtte nogen saadan Fordring, men tvertimod ville fremme en fast anerkjendt og fælles Arvefølge, der kan sikkre Danmark den Betydning, som det, af flere vigtige Hensyn, bør have i det europæiske Statssamfund. Ligeledes maa det erkjendes, at det ei alene vilde være mod al Ret, om Holsteen uden dets retmæssige Fyrstes Samtykke blev indlemmet i den tydske Stat, der mulig maatte danne sig, men at dette ogsaa vilde gjøre den Forbindelse mellem dette Hertugdømme og Slesvig umulig, for hvis Opretholdelse Preussen og flere tydske Lande have stillet sig i Marken. Dette har endog allerede faaet den bestemteste Anerkjendelse i de mellem Danmark og Preussen indgaaede Fredspræliminarier, kun at ved disse Holsteens Indlemmelse i den tydske Stat er bleven sat foran for dets Forbindelse med Slesvig, hvilken Forbindelse derfor er bleven opoffret, men det vil uden Tvivl vise sig, at denne Forbindelses Opretholdelse baade ligger Hertugdømmernes Beboere mere paa Hjerte og i enhver Henseende har større

Berettigelse, ligesom det uden Tvivl er klart, at den fremtidige Stilling, som istedet derfor skulde indrømmes Slesvig, vilde være utilfredsstillende og uholdbar. Det er heller ikke troeligt, at andre Stater, der kun for den mindre Deel af deres Omfang høre til Tydskland, ville gaae ind paa at ophæve Eenheden mellem denne enkelte Deel og den hele Stat, hvortil den hører.

Alt hvad jeg her har antydet som den Grundvold, hvorpaa den fornyede Statsbygning skulde opføres, er nærmere forklaret og beviist i selve Skriftet; og jeg tør troe, at der ikke i alt hvad der er kommet frem for at svække den ene eller den anden af de fremførte Sætninger, er noget, som jo finder sin tilstrækkelige Prøvelse og Gjendrivelse i Skriftet.

Ogsaa er jeg gaaet de mange Anker eller Antydninger imøde, som man har anbragt for at indtage mod den forrige Forbindelses Fornyelse, saasom at Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse først er bleven begrundet eller i alt Fald først er kommet til Kræfter i Frederik den Sjettes sidste Regjeringsaar og at Hertugdømmerne navnlig i dette Aarhundrede skulle være begunstigede paa Danmarks Bekostning, være sig i Skatte og Pengevæsnet, ved uforholdsmæssig Ansættelse i Statens høiere Embeder, ved det tydske Sprogs Udvidelse og det danskes Tilbagetrængelse, ved eiendommelige danske Loves og Indretningers Forvanskning og Lempning efter holsteensk eller andre tydske. Jeg skulde tvivle paa, at der er blevet noget tilbage af hvad man har anført til Bestyrkelse for disse Klager, som jeg ikke med klare Beviser og Kjendsgjerninger har gjendrevet, og hvo der vil uleilige sig med at sætte sig ret ind i disse Forhold, vil forundre sig over de aabenbare Feiltagelser, hvortil ellers meget agtværdige Forfattere ere forfaldne, der, uden fortrolig Kundskab til Forholdene, have behandlet denne Sag. Jeg maa vel frygte for, at mine Læsere paa mange Steder ville finde sig trættede ved min Omstændelighed i at gjendrive hvad der i sig er for løst til at

behøve udførlig Prøvelse; dette har jeg selv følt saa godt som Nogen, men jeg tvivler ikke paa, at der dog deri er meget, der, deels paa Grund af Forfatternes Anseelse, deels i Følge den Retning, hvori de Fleste eengang betragte disse Forhold, har en ganske anden Betydning i andres Øine end i mine. Iøvrigt er jeg langt fra at gjøre Regning, paa at ret mange Læsere ville anvende den Tid, som kan behøves for nøiagtigen at prøve de udførlige Undersøgelser, hvori jeg her har indladt mig over adskillige af de Materier, der staae i Forbindelse med Skriftets Hovedgjenstand. Men nu har Enhver det i sin Magt at anstille saadan Prøvelse, og der vil ikke være Mangel paa Enkelte, der have Drift og Evne til at gjendrive, hvad der maatte være urigtigt. Forsaavidt dette ikke skeer, tør jeg vel antage, at jeg ikke har feilet. Saafremt der, paa den anden Side, blandt dem, som maatte finde sig overbeviste ved min Udvikling, maatte være Nogen, der ved offentlig Erkjendelse deraf vilde fremme Hensigten med dette Skrift, og som vilde tage Ordet mod ugrundede Indvendinger, der maatte komme frem, vilde det baade for Sagens og min egen Skyld være mig særdeles kjært. Imidlertid skal jeg, forsaavidt jeg dertil maatte beholde Kræfter, ikke undlade i fornødent Tilfælde selv at træde frem for at oplyse og retfærdiggjøre min Forestillingsmaade. De, som finde det nok til at bestride mit Arbeide, at de Sætninger, som de udpege, staae i Strid med dem, som ere blevne almindelig antagne, eller og at nævne en eller anden anseet Forfatter, der lærer det Modsatte, ville i Almindelighed ikke faae noget Svar. Det er mig fuldkommen bevidst og af mig erkjendt, at min Lære er i Strid baade med det, der har oparbeidet sig til almindelig Mening, og med enkelte Forfattere, for hvilke jeg har al Agtelse, men da jeg i det mindste har forsøgt til sammes Retfærdiggjørelse at gjendrive de modsatte Forestillingsmaader, saa kan det ikke føre til noget, at man underretter mig om det, hvorfra jeg netop er gaaet ud, om

man end ledsager denne Meddelelse med de kraftigste Udraab, men man maa paavise mig de Feil, der maatte findes i mine Fremstillinger eller mine Grunde.

Det er iøvrigt langt fra at jeg overseer de store Vanskeligheder, som ville være forbundne med et paa den af mig angivne Grundvold bygget Forfatningsværk. Jeg har forhen ved flere Leiligheder fremstillet disse Vanskeligheder og var stedse af den Mening, at der behøvedes vel gjennemtænkte forberedende Skridt. Ved de senere Begivenheder have nye Vanskeligheder optaarnet sig, hvoriblandt den Forfatning, Danmark allerede har faaet, ikke er den ringeste. Men der er nu en bydende Nødvendighed i at ordne Forholdene paa forfatningsmæssig Maade, og man maa vente, at der, under en rigtig Erkjendelse af Statens Stilling og sande Tarv, vil vise sig god Villie til at udjevne Vanskeligheden. Jeg har derfor vel berørt disse (see, t. Ex., 249 ff.) men uden at gaae dybt ind i dem.

Maaskee vil Nogen finde det paafaldende, at jeg ikke forlængst, og inden det var kommet til de sørgelige Yderligheder, hvorunder Fædrenelandet bløder, har af al Kraft søgt at gjøre de Overbeviisninger gjeldende, som jeg i nærværende Skrift har udtalt. Men man vil af dette see, hvad der heller ikke iøvrigt kunde være fremmed for den, der med Eftertanke har fulgt vort offentlige Liv, at jeg paa flere Maader har bestræbt mig for at afværge de Ulykker, hvortil en ukyndig og lidenskabelig Behandling af vore forviklede Statsforhold kunde føre, og derimod at fremme en Statens Sammenhold og Velfærd betryggende Ordning. Saaledes vil man S. 43—44 finde, hvorledes jeg, saasnart et Blad, der havde vundet en udstrakt Indflydelse paa Meningen, begyndte at forkynde den Politik, at forberede Holsteens som man meente uundgaaelige Adskillelse fra Danmark ved strax at ophæve dets hidtilværende Forbindelse med Slesvig, benyttede Pressen

for alvorlig at advare mod denne fordærvelige Retning. Og hvo som vil uleilige sig med at gjennemlæse de der benævnte Journalartikler, hvoraf den første er fra 1841, vil deri finde de Hovedtanker, som jeg nu nærmere har udviklet og gjennemført; kun at jeg, af mange Hensyn, som Pligt paalagde mig, ikke kunde yttre mig med den Frihed og Aabenhed over alle hidhørende Forhold, som jeg kunde have ønsket. Hvorfor jeg senere maatte opgive denne Maade at virke paa, findes og der tildeels forklaret; dersom intet andet havde været i Veien, skulde sandelig ikke de Strømme af Haansord, som Pressen i den Anledning udgjød mod mig, have bragt mig til at trække mig tilbage. Ogsaa hvor jeg som Stænder-Commissarius kom i den Nødvendighed at udtale mig om hine Forhold, vil man finde samme Tankeretning, og forsaavidt man ikke har fundet fuldkommen Overeensstemmelse i alle disse Udtalelser, indeholdes der i dette Skrift en, som jeg troer, fyldestgjørende Forklaring af den tilsyneladende Uoverensstemmelse, ligesom man og let vil begribe, at jeg har været nødsaget til ved slige Leiligheder at være meget tilbageholden. Fremdeles viser dette Skrift, hvorledes jeg ellers i min Embedsstilling uafbrudt har arbeidet paa at faae de omhandlede Forhold opklarede og ordnede. Det har været mig uhyggeligt, at jeg derved er kommet i den Nødvendighed ogsaa at berøre Mangler og Feil, som der, efter min Overbeviisning, har været i den Maade, hvorpaa dette Fædrenelandets Velfærds Anliggende har været behandlet af den Regjering, i hvis Tjeneste jeg stod, og hvori jeg i nogle Aar endog indtog en af de høieste Pladser. Jeg vilde nu vist ingenlunde for at tilfredsstille Nysgjerrigheden, eller af noget forfængeligt Hensyn, være kommet frem med noget, der kunde benyttes af den herskende Tilbøielighed til nedsættende Domme over de tvende ædle Kongers Regjeringsfærd, der have viist mig saa megen Naade og Tillid. Men det lod sig ikke gjøre at udvikle den Ordning af Forholdene, hvorpaa

det efter min Overbeviisning forlængst burde have været lagt an, og hvori jeg endnu troer at Statens Frelse bør søges, uden at meddele saa meget om denne Sags Behandling som jeg har meddeelt. Desuden fører mit Skrift i dets Heelhed netop til at tilbagevise de haarde og uretfærdige Domme, som man fra de sædvanlige skjæve Forestillingsmaaders Standpunkt med saa megen Raskhed fælder over disse forevigede Landsfædre. I Sandhed gik de ud fra en langt sundere Opfatning af Forholdene end den man finder hos deres Dadlere, ligesom de og vare gjennemtrængte af levende Overbeviisning om den lige upartiske Omhu, som de skyldte alle Statens Dele; ei heller tænkte de Mænd anderledes, som de havde betroet Plads i deres høieste Raad. Men under de forandrede Forhold, som fulgte med det offentlige Livs Udvikling og den Retning dette havde taget, og som derhos de Arvespørgsmaal, der vare traadte den almindelige Bevidsthed nær, gave en særdeles betænkelig Natur, behøvedes der en gjennemtrængende Indsigt saavel angaaende den historiske og statsretlige Grundvold for de forskjellige Statsdeles Forbindelse, som angaaende alt hvad der ellers vedkommer de indbyrdes Sammenstød, virkelige eller tilsyneladende, mellem disses Interesser, og en paa en saadan Indsigt grundet fast Plan for disse Forholds Grundfæstelse eller Lempning, samt deres fremtidige Betryggelse; og det var derhos fornødent, at alt dette, naar det først var blevet behørig gjennemtænkt, ogsaa bragtes til Folkets Bevidsthed, og at det i de forskjellige Landsdele blev vundet for denne Plan. Hvilken Vei jeg fra først til sidst har anbefalet til dette Maals Opnaaelse, kan sees af dette Skrift. Naar først Christian den ottende paa sine sidste Dage var blevet stemt for at gaae en saadan Vei, saa var det fordi han med Fleerheden af sine nærmeste Raadgivere deelte en Frygt for, at den Sammenkaldelse af oplyste Mænd fra alle Statsdele, som var bragt i Forslag, mulig kunde føre til forøget Forvirring og Usamdrægtighed, og paa den

anden Side det Haab, at Forviklingerne, af hvilke man maaskee ikkun tillagde dem, der knyttede sig til Arvespørgsmaalet, Vægt nok, vilde paa anden Maade kunne hæves. Jeg kan heller ikke nægte, at jeg og, under den fra Slutningen af 1842 stedse voldsomt tiltagende Spænding, fandt, at en saadan Forholdsregel ikke var uden Betænkeligheder. Men ligesom jeg tidligere havde tilraadt samme med god Tillid til et heldigt Udfald, saaledes maatte jeg i den følgende Tid blive derved, fordi jeg ikke vidste noget bedre og fordi jeg fandt større Fare ved at lade Sagen staae hen end ved paa hiin Maade at sætte den i Bevægelse.

De Rettelser, som findes paa den sidste Side, ere tildeels af den Beskaffenhed, at jeg maa ønske, at Læserne forud ville antegne dem paa det vedkommende Sted. Jeg frygter iøvrigt for, at der findes flere nok saa betydelige, som ere undgaaede min Opmærksomhed. Herfor som for nogle Skjødesløsheder i Foredraget, som jeg ved de trykte Arks Gjennemlæsning har bemærket, maa jeg udbede mig Tilgivelse; hvad i Særdeleshed de flere Gjentagelser angaaer, som man finder, maa jeg dog bemærke, at de størstedeels ere anbragte med Flid, for saa meget som muligt at modarbeide de Misforstaaelser, hvortil de forudfattede Meninger, de fleste Læsere bringe med sig, kunde give saa rig Anledning.

Kjøbenhavn 19 Febr. 1850.

Indhold.

Side.

Hvorfor Forfatteren længe har holdt sig tilbage for at udtale sin Overbeviisning angaaende de omhandlede Forhold, men nu omsider dertil har bestemt sig . . . . . 1—17

Foreløbig Angivelse af den Forholdenes Ordning, som han anbefaler i dette Skrift . . . . . 17—22

Indledende Bemærkninger om Stænderindretningens og Stænderforhandlingernes Forhold til den senere Tids politiske og nationale Bevægelser . . . . . 22 ff.

Om Stændernes provindsielle Afsondring . . . . . 22—31

Hvad der efter Forfatterens Mening, burde have været foretaget i Anledning af det i 1840 i Stænderne fremtraadte Forfatningsønske og hvad dermed stod i Forbindelse . . . . 32—37

Betragtninger over det i 1842 i den slesvigske og i den jydske Stænderforsamling Foresaldne og den derved fremkaldte Spænding . . . . . 37—45

Om det provisoriske Patent (om det danske Sprogs Brug i de slesvigske Stænder) af 29de Marts 1844 . . . . . 45—52

Hvad der med Hensyn paa Forholdene til Hertugdømmerne foresaldt i de jydske Stænder i 1844 . . . . . 52—54

Det fra de Roeskilder Stænder i 1844 udgaaede Andragende om en Kongelig Erklæring angaaende en fælles Arvefølge . 54—68

Yderligere Udvikling af Forfatterens Mening om den rette Ordning af Arvefølgen og i Forbindelse dermed af de øvrige indbyrdes Forhold mellem Statsdelene . . . . . 68—87

Om de Tvivl ang. Muligheden af en saadan Ordning der hentes fra Misstemningen i Hertugdømmerne, hvilken omhandles i sin Oprindelse og forskjellige Udviklings Trin . . . . . 88—97

Nogle Betragtninger over Skatteforordningen for Hertugdømmerne af 15de Decbr. 1802 og Fdg. om Pengevæsnets Forandring 5te Jan. 1813 . . . . . 79—110

Side.

Om en Artikel i Fædrelandet angaaende Aarsagerne til Misstemningen . . . . . 110—123

Hvorledes Arvespørgsmaalene indtraadte i Bevægelsen og efterhaanden bragte den til dens Yderligheder . . . . . 123—132

Et Ønske om Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund har først yttret sig i de Slesvigske Stænder for 1842 og blev dog der med stor Stemmefleerhed tilbageviist, og fik først Fremgang efter at det aabne Brev af 9de Juli 1846 var udkommet . . . . . 132—138

Ogsaa Nordslesvigerne have indtil Spændingen naaede sit Høidepunkt, bestemt udtalt sig for at blive i deres statsretlige Forbindelse med Holsteen, men uden Afbræk enten for den Forbindelse, hvori Slesvig tillige stod med Danmark, eller for det danske Sprog . . . . . 138—143

En Artikel i dansk Ugeskrift om det Farlige i Vedligeholdelsen af Forbindelsen med Holsteen, gjennemgaaes, tilligemed en Artikel af samme Retning i „Fædrelandet", navnlig og med Hensyn til den i sidstnævnte Artikel fremsatte Daddel over den forrige Udenrigsminister Grev Reventlow Criminil og den sidste Præsident for det Slesvig-Holsteen-Lauenborgske Cancellie Grev Carl Moltke . . . . . 143—170

Den af Christian den 1ste under Navn af Privilegier udstedte Valgcapitulation, betragtet baade med Hensyn til dens oprindelige juridiske og politiske Natur og til de senere Begivenheder, hvorved de deels bekræftedes, deels efterhaanden svækkedes . . . . . 171—185

Det Slesvigske Ridderskabs umiddelbar efter Hyldingen af 1720 til Kong Frederik den 4de indgivne Ansøgning og dennes Svar 185—186

Hvorledes denne Konge saavelsom hans Efterkommere stadig erkjendte den Grundsætning i det Væsentlige at vedligeholde Slesvigs fra Danmark affondrede Lovgivning og Regjering og derhos dets Forhold til Holsteen, forsaavidt Ophævelsen af den forrige Fællesforfatning og Kongens Eneregjering saavel over Hertugdømmerne som over Kongerigerne ikke gjorde Forandring nødvendig . . . . . 187—196

Side.

Urigtige Begreber om Betydningen og Omfanget af den saaledes vedligeholdte indbyrdes Forbindelse mellem Danmark og Hertugdømmerne . . . . . 196—201
Ubeføiet Anke over den under 15de Mai 1834 indførte fælles øverste Domstol og fælles locale Regjering . . . . . 201—208
Undersøgelse om hvorvidt foranførte af Fredrik den 4de antagne Grundsætning var den rette . . . . . 208—220
Fredrik den 4de bekymrede sig aldeles ikke om det danske Sprogs Pleie i de dansktalende Distrikter, ligesom der ved det, der af nogle følgende Konger blev foretaget i dette Øiemed indtil Christian den ottendes Tid, kun lidet blev udrettet . . . 221
Ogsaa blev adskilligt forsømt, hvorved større Overeensstemmelse i Danmarks og Hertugdømmernes Love og Foranstaltninger kunde have været tilveiebragt, men i den senere Tid er meget deraf oprettet, og hvad der staaer tilbage har været mere til Afbræk for Hertugdømmerne end for Danmark . . . . . 222—225
Hvad der hører til det saaledes tilveiebragte Statsfællesskab med Danmark er ligesaa berettiget til Vedligeholdelse som den indbyrdes Forbindelse mellem Hertugdømmerne og egner sig tildeels til Udvidelse . . . . . 225—228
Denne Tanke ligger til Grund for Fredrik den sjettes og Christian den ottendes Behandling af de Slesvigske og Holsteenske Anliggender, saavelsom for Fredrik den syvendes Reskr. 28de Jan. 1848, og bør endnu søges gjennemført . 229—234
Et selvstændigt Slesvig kan, naar Selvstændigheden skal betyde noget og navnlig svare til de Tilsagn, som indeholdes i den Kongelige Proclamation 27de Marts 1848, ikke tilfredsstille nogen af Statsdelene, men maa kun gribes naar ikke en ogsaa Holsteen omfattende fælles Arvefølge kan bevirkes anerkjendt og dette derhos holdes udenfor den paatænkte tydske Stat . . . . . 234—248
Vanskelighederne ved en Fællesforfatning for visse Anliggender og derhos særegne Forfatninger for de øvrige (hvilke dog ingenlunde vilde undgaaes ved Holsteens Udelukkelse), maa søges overvunden . . . . . 248—252

Side.

I Forsamlingen for de fælles Anliggender maa Danmark og begge Hertugdømmet have et lige Antal Medlemmer; Prøvelse af de derimod gjorte Indvendinger . . . . . 253—262

Nogle Bestemmelser, hvorved Slesvig kunde betrygges mod Holsteens Overvægt . . . . . 263—280

(Derunder oplyses blandt andet Betydningen af hvad der i Christian den ottendes Tid er giort for det danske Sprog, og hvad der endvidere kunde gjøres, ligesom og nogle overdrevne Fordringer gjendrives.

Til den brødefulde Maade, hvorpaa Hertugdømmernes Beboere have villet gjøre deres for en Deel aldeles uretfærdige Fordringer gjeldende, bør der, naar der nu vises Redebonhed til at gaae ind paa forsonende Forholdsregler, ikke tages Hensyn ved Forholdenes endelige Ordning . . . . . 280—284

I Bidragene til Statsbyrderne er allerede et billigt Forhold mellem Danmark og Hertugdømmerne tilveiebragt, hvilket kunde lægges til Grund i den fælles Forfatning . . . . . 284—296

Hvad de gjensidige Klager om Overbebyrdelse i en foregaaende Tid navnlig under Krigen af 1807—1814 angaaer, saa er det vel, med Hensyn til det aldeles Ueensartede i de daværende Betalingsmidler umuligt at gjøre en sikker Beregning over Forholdet enten mellem hvad de forskjellige Statsdele have bidraget, eller hvad de have lidt, men det er klart, at Regjeringen med samvittighedsfuld Omhu har søgt at tilveiebringe en saa ligelig Fordeling som Forholdene tillod . 296—330

(Derunder findes, i Henhold til de den Slesvigske Stænderforsamling i 1846 meddeelte Oplysninger om det Ugrundede i Sammes Anker over Hertugdømmernes Overbebyrdelse, Beviser for at den omvendte Klage som føres herfra ikke er mindre ugrundet, og at navnlig Hertugdømmernes bedre Pengevæsen, hvorved de derfra indkomne gamle og nye Skatter saavelsom de af Regjeringen paa Slesvig-Holsteensk Courant udstedte Pengerepræsentativer bleve til en sær betydende Hjælpekilde for Finantserne, ingenlunde er tilveiebragt ved Opoffrelser fra dansk Side).

Hvor liden Anledning der er til at befrygte det danske Sprogs eller andre danske Eiendommeligheders Undertrykkelse af den forudsatte Forbindelse med Holsteen . . . . . 331—338

Da Begivenhederne i Marts 1848 bragte de Fleste af dem, der da stode i Spidsen for Statsstyrelsen, til at træde tilbage, kom det mig meget vel tilpas, at jeg derved blev udløst fra en Stilling, der i de senere Aar havde forvoldt mig megen Sorg og kun ydet liden Tilfredsstillelse. Rigtignok kunde Man i det, som da foregik, finde en Bekræftelse af de Domme over det ældre Ministerium, der vare gaaede ud fra de Mænd, som nærmest betegnede det nyes Farve. Men, foruden at jeg holdt mig forvisset om at disse Domme ei vilde blive de endelige, saa kunde ingen Følelse af personlig Ubehagelighed ved Meningens øieblikkelige Retning komme op ved Siden af Tanken om Fædrenelandets faretruende Stilling, der ved samme Leilighed saa kjendelig traadte frem. Derimod var det mig en trykkende Følelse, at jeg, saa gjennemtrængt jeg end var af den Overbeviisning, at den Vei, der valgtes til Fædrenelandets Frelse, ikke var den rette, dog maatte finde mig forpligtet til at tilbageholde samme. Da det imidlertid var mig aldeles klart, at det, under de daværende Omstændigheder, vilde have været uforsvarligt at lade denne Overbeviisning komme til Orde, saa var jeg dog fri for den Sindsuroe, der følger med Usikkerhed om hvorledes man har at forholde sig.

For at udfylde den Tomhed, som hiin pludselige Overgang førte med sig, vendte jeg mig igjen til den Forfattervirksomhed, som jeg for en Deel Aar siden havde opgivet. Allerede den Tid stod den Tanke for mig, at der maaskee dog endnu paa mit Livs Aften kunde blive Leilighed for mig til at fornye denne Virksomhed. Der vare mange sær-

egne Æmner, hvorover jeg gjerne endnu vilde meddele Frugterne af min Efterforskning; men især stod det mig for Sindet at give en nøiagtig Udvikling af de Grund- og Hovedtanker, der have ledet mig i min videnskabelige Virksomhed, saaledes at disse traadte frem i større Almindelighed og skarpere Bestemthed end den, der kan vise sig i de adspredte Afhandlinger over høist forskjellige Gjenstande, men derhos tillige i en gjennemført Anvendelse paa nogle af de vigtigste Stats- og Rets-Forhold. Jeg tænkte endog paa at kunne give dette Værk en saadan Udarbeidelse, at det kunde gjelde for en Haandbog i Rets- og Lovgivningsphilosophien (eller om man heller vil Politiken), efter det Begreb, hvortil jeg ofte har henpeget, blandt andet i de Ord, hvormed jeg sluttede juridisk Tidsskrift (16 B. 2 H. S. IV). I den fremrykkede Alder, hvori jeg nu igjen tog denne Tanke op, turde jeg vel ikke længer gjøre mig noget Haab om at kunne gjennemføre samme, men den mellemliggende Tid havde jeg dog for en stor Deel opoffret til Arbeider og Eftertænkning, som ikke lidet have bidraget til at forøge og uddanne det Tankeforraad, som havde staaet til min Raadighed. Dette Stof maatte jeg søge paa den Maade, som bedst kunde passe sig for de Kræfter, som endnu vare mig levnede, at benytte. Jeg kom nu snart til den Beslutning at gjøre min Virksomhed i Videnskabernes og Statens Tjeneste til Udgangspunkt for mine Meddelelser, og dertil knytte Oplysninger og Betragtninger over de Samfundstilstande og de Regjeringshandlinger, hvormed jeg paa min lange Bane var kommen i Berørelse, eller som, uagtet jeg ikke deri havde grebet ind, dog havde været Gjenstande for min Iagttagelse, og som jeg fandt bevarede i levende Erindring. Herved vilde jeg og omsider faae Leilighed til at udbrede mig over de forudgaaede Bevægelser i vort offentlige Liv, der staae i Forbindelse med den Omdannelse af alle vore Statsforhold, der blev bebudet ved Ministeriets Forandring i 1848 og senere er gaaet saa vidt frem. Disse Bevægelser havde især udviklet sig i den Tid, der var for-

løbet siden jeg trak mig tilbage fra den omfattende videnskabelige Virksomhed, som jeg forhen i en Række af Aar havde forbundet med betydelige Embedspligters Udførelse (Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed 6te B., hvis Fortale er dateret 16de Mai 1835). Ganske kort efter var det nemlig at Provindsialstænderne begyndte at træde i Virksomhed, og disse have vistnok været om ikke just Udgangspunktet, saa dog et af de vigtigste Tilknytningspunkter for hine Bevægelser; men til dem har jeg staaet i mangehaande Berørelser, i Følge den Deel, jeg i mine Embedsstillinger havde taget i deres Indretning og i Behandlingen af de dem forelagte og de fra Samme indkommende Sager, men fornemmelig ved det mig betroede Kald som Kongelig Commissarius ved de fem første Stænderforsamlinger for de danske Provindser (1835—1836, 1838, 1840, 1842 og 1844).

Saavel angaaende de Forhold, hvorom Bevægelsen dreiede sig, som om Regjeringens Adfærd med Hensyn til disse, navnlig ogsaa om min Deeltagelse i alt hvad dermed staaer i Forbindelse, er en utroelig Mængde vildfarende Forudsætninger og vrange Domme kommet i Omløb; og disse have ved daglig gjentagen høirøstet Tale og gjennem stærkt forgrenede og klogelig ledede Associationer vidst at skaffe sig en saadan Indgang, at de, under Medvirkning af hvad der foregik uden for Danmarks Grændser, omsider bleve til en Magt. Ligesom jeg, endog uden Hensyn til mig selv, fandt en Drift til at træde frem imod saa mange Vildfarelser og uretfærdige Domme, saaledes kunde det heller ikke være mig personlig ligegyldigt. Vel havde jeg allerede forhen havt Leilighed til at udtale mig over mange af de Spørgsmaal, som havde bevæget Meningen, og navnlig tør jeg antage, at der af adskillige saadanne findes en tilfredsstillende Besvarelse i de Foredrag, som jeg har holdt i Stænderforsamlingerne og som findes opbevarede i Stændertidenden. Der ere og mange af mine Medborgere, navnlig af dem, der gjennem en længere Tid have fulgt min Virksomhed, hvis Velvillie

og Tillid ikke er blevet rokket ved de mange Angreb, hvorfor jeg har været udsat. Men i den yngre Slægt er det blevet almindelig at troe paa det, der med stor Sikkerhed fortælles og dømmes i de offentlige Blade, uden at bekymre sig om Kilderne, eller i al Fald uden deri at læse andet end hvad der kan bruges til Bestyrkelse for hine Fremstillinger. Ogsaa ere der nogle af de allervigtigste Dele af Sagen, hvori de Pligthensyn, som min Stilling paalagde mig, ikke have tilladt mig at meddele mig saa aabent og fuldstændigt som det maatte behøves for at sætte dem i det rette Lys og for at sikkre mig selv mod Mistydning. Der er især et af vore offentlige Forhold, og just det, der havt den afgjørende Indflydelse paa den Retning, den offentlige Mening tog, der er selv mine meest oplyste Medborgere kun lidet bekjendt i dets sande Væsen, og det er fornemmelig det, hvis Natur gjorde mig til Pligt at iagttage hiin Tilbageholdenhed, naar jeg blev bragt i den Nødvendighed at røre ved Samme. Jeg kan derfor ikke undre mig over, at selv de Mænd, hvis Tillid jeg ellers har bevaret, ere usikkre om hvorvidt jeg ikke dog med Hensyn til samme maatte have været hildet i urigtige Forestillinger, der maatte have havt en skadelig Indflydelse paa hvad jeg i saa Henseende har gjort eller undladt at gjøre, medens jeg dog er mig bevidst, at jeg, endog meget længe forend det tildrog sig mine Medborgeres Opmærksomhed, har iagttaget og noie overveiet alt hvad der stod i Forbindelse med samme, og derom dannet mig en klar Overbeviisning. Imidlertid maatte enhver Betragtning, der kunde tilskynde mig til at yttre mig over hine Forhold, vige saa længe jeg, paa Grund af Omstændighederne, maatte finde, at jeg derved snarere kunde skade end gavne. Jeg lagde saaledes alt dette for en Tid tilside og gik tilbage til mit tidligere Liv, og havde i forrige Sommer allerede tilendebragt et ikke ringe Partie af det paatænkte Værk. Min Barndoms og min tidlige Ungdoms Historie havde jeg behandlet i al Korthed, indskrænkende mig til enkelte Træk, som vare saa betegnende for min tidligste Udvik-

lingsretning, at de kastede Lys over det Liv, der siden er traadt frem for mine Medborgere. Derimod havde jeg udforlig gjennemgaaet min Virksomhed deels i Videnskabernes, deels i Statens Tjeneste lige indtil Slutningen af 1810, da jeg gik over fra min første Embedsstilling som Assessor i Hof= og Stads=Retten til en Plads i Rigets øverste Domstoel. Under Udarbeidelsen fandt jeg, at dette Afsnit af mit Liv havde været langt indholdsrigere end jeg havde forestillet mig, da jeg lagde Haand derpaa. Min vist nok noget for tidligt begyndte Forfattervirksomhed havde i de første Aar kastet sig paa philosophiske Arbeider, der gik ud fra en afguderisk Tillid til Philosophien i den Skikkelse, hvori den først var kommet til mig. Disse Arbeider kunne allerede paa Grund deraf ikke være af noget blivende Værd, ligesom jeg og forlængst har opgivet dem. Men denne Tid har dog havt den mest afgjørende Indflydelse paa mit hele følgende Liv. Kants rene og kraftfulde Moral har havt en Indvirkning paa mit hele Sind, som ikke gik tabt fordi jeg om ikke lang Tid overbeviste mig om, at hverken denne eller nogen anden Deel af hans Philosophie fuldstændigen havde opløst sin Opgave; ligesom det og, naar jeg kaster et Blik over hiin Tid og over den der siden har udfoldet sig, er mig klart, at den Kantske Moral har udøvet sin velgjørende Indflydelse paa Kjærnen af de Videnskabsdyrkere, som da modtoge deres Manddomsdannelse, og at den ogsaa middelbar har havt en saadan paa mange andre baade da og selv sildigere, efterat den havde tabt sin Anseelse. Men ogsaa ere de Overbeviisninger, som jeg, efterat have frigjort mig for Systemets Lænker, udviklede over Ethikens, Rets= og Statslærens Grundvæsen, kun vundne gjennem den Indsigt i Systemernes svage Side, som jeg havde erhvervet ved at fordybe mig i samme. Ei heller har det Standpunkt, hvorpaa jeg ad den Kantske Vei var kommet, været uden Indflydelse paa Retningen i min senere Virksomhed, der mere har været henvendt paa Forskningen i den givne Ret og de Livsforhold, hvorpaa den skal anvendes.

Denne min Virksomhed blev iøvrigt især befrugtet ved den Leilighed, som mine Embedsstillinger aabnede mig til dybere Indtrængen i de virkelige Retsforhold, og Maaden, hvorpaa jeg benyttede samme. I det jeg, efterat være (i 1801) kommet ind i et vigtigt Dommerembede, snart fornam, hvor meget begge Arter af den Virksomhed, som var blevet mit Kald, kunne, naar de behørig benyttes, understøtte og fremhjelpe hinanden, drev jeg begge med lige Lyst og Iver. Jeg havde derfor, efter at jeg i faa Aar havde fortsat denne dobbelte Virksomhed, vundet et fast Grundlag for mine Retsforskninger og en ikke ganske almindelig Lethed og Sikkerhed i de enkelte Retsforholds Opfatning og Henførelse til de Begreber og Grundsætninger, hvorefter de skulle bedømmes. Ved Slutningen af det ovennævnte Afsnit af mit Liv havde jeg allerede leveret talrige og omfattende Arbeider over Fædrenelandets Ret, for en stor Deel med Hensyn saavel til almindelige Lovgivningsgrundsætninger som til mærkelige fremmede Love, og denne min Virksomhed i Forbindelse med den, jeg havde viist i det mig betroede Embede, havde forskaffet mig en almindelig Anerkjendelse, ikke mindre tilfredsstillende end den, jeg har nydt i den Deel af mit senere Liv, hvori mine Medborgeres Velvillie for mig traadte stærkest frem. Ved fra dette Afsnit af mit Liv at gjenkalde mig mange af den Tids Stemninger og Tilstande saavel i Literaturen som ellers i Samfundet, er det kommet til at staae endnu klarere for mig end forhen, hvilke vrange Billeder den nærværende Slægt gjør sig om hiin Tid. Jeg har derfor grebet Leiligheden til at gaae ind paa Meget, som nu synes at være glemt eller dog bevaret i en utroe Erindring, men som er af Vigtighed for den rette Opfatning og Bedømmelse af vor Udviklings Gang. Om jeg ikke feiler, saa indeholder allerede den Deel af oftmeldte Værk, som jeg har udarbeidet, adskillige Bidrag til vor indre Historie, som ellers kunde været tabte.

Medens jeg nu ret havde sat mig ind i foranforte Arbeide og vundet det kjært, blev jeg kaldet til atter at tage Deel i det offentlige Liv. Ganske uventet erfarede jeg, at mange af mine Medborgere ønskede at vælge mig til Medlem af den Rigsforsamling, der skulde tage den bebudede nye Forfatningslov saavelsom den dertil hørende Valglov under Overveielse, og man opfordrede mig derfor til at foretage det Skridt som, efter den for denne Forsamlings Dannelse givne Lov (7de Juli 1848), var fornødent for at give dem Leilighed til at udføre dette Ønske.

Da jeg ikke fandt det foreneligt med Pligt at trække mig tilbage, saa begvemmede jeg mig til at stille mig som Valgcandidat i Kjøbenhavns tredie Valgkreds, hvor jeg og blev valgt. Herved blev mit Sind for en rum Tid hendraget andetsteds. At jeg saaledes for længere Tid lagde det Arbeide tilside, der i adskillige Maaneder havde givet mig en kjær Sysselsættelse, var ikke blot paa Grund af den Fordring, som den meget langvarige Rigsforsamling gjorde paa min Tid, men især fordi min Tanke nu tog en anden Retning. Jeg blev og ved den Leilighed strax foranlediget til at udtale mig offentlig saavel over Fædrenelandets Anliggender som og over min Færd i en Tid, der laae langt fra den, hvori jeg under hint Arbeide havde sat mig tilbage. Saasnart et vist Partie mærkede til det foranforte Ønske, kom der Larm i Leiren; og det blev besluttet af alle Kræfter at virke imod mit Valg. I de offentlige Blade opløftede man en alvorlig Varselsstemme for at overtyde Kjøbenhavns Borgere om, hvormeget de vilde vanære den frisindede Hovedstad og skade den gode Sag ved at vælge en Mand, der var bleven graae i en Regjering, der havde staaet Udviklingen imod. Men ogsaa blev der nogle Dage forend Valget skulde gaae for sig tilbaaren alle Valgberettigede i bemeldte Kreds et særskilt lidet Skrift, hvori den unævnte Forfatter fremstillede mig som den, der mere end nogen Anden havde arbeidet saavel mod Forfatningsønsket som mod al anden Folkefrihed, og derhos bar Skylden for

den Splidagtighed mellem de forskjellige Statsdele og de forskjellige Samfundsklasser, hvorved Statens Tilværelse var blevet rystet. Der kunde ikke let være noget Angreb, der i sig selv mindre fortjente og mindre burde behøve noget Svar: thi det var klart, at Forfatteren ikke selv havde noget Begreb om de af ham berørte offentlige Forhold eller kjendte noget til min Færd, men at han kun var en blind Eftersnakker af det, der i mange Aar var blevet forkyndt i visse Blade, ja at han endog kun meget løselig havde læst disse, eller dog kun bevaret et taaget almindeligt Indtryk deraf. Men det forekom mig, at Sømmelighed mod de Medborgere, der stode i Begreb med at vælge mig, ikke tillod mig at vedblive den Taushed, som jeg nu i mange Aar havde iagttaget med Hensyn til de mange usande eller forvanskede Fremstillinger og skjæve Domme, Pressen idelig havde udbredt om mig. Det var mig endog kjært, at der blev givet mig en passende Leilighed til nu ei allene at modbevise de mig gjorte Bebreidelser, men og at fremhæve adskillige enkelte Omstændigheder, som tjente til at belyse min Adfærd, men som jeg af Hensyn, der i min tidligere Stilling vare forpligtende, hidtil havde maattet holde tilbage.

Foruden det lille Leilighedsskrift, som jeg saaledes blev foranlediget til at udgive inden Rigsforsamlingen begyndte, fremkaldte denne selv et udforligt Skrift, som jeg under Forhandlingernes Gang sammesteds blev bevæget til at udgive, indeholdende Prøvelse af det Rigsforsamlingen forelagte Udkast til en Grundlov og til en Valglov, i hvilket Skrift jeg har faaet Leilighed til at udtale mig over de vigtigste Forfatningsspørgsmaal. Jeg har deri skarpt og bestemt taget Ordet mod det brede Grundlag, som Regjeringsudkastet havde foreslaaet for Folkets Deeltagelse i Statsmagten, og som med nogle Forandringer, der ingenlunde have afhjulpet mine Indvendinger, er blevet vedtaget og stadfæstet. Ogsaa har jeg med ikke mindre Skarphed og Bestemthed udtalt mig mod de uklare Almeensætninger, der efter det Exempel, som de andre Forfatnigs-

love, der fremkaldtes ved Bevægelserne i 1848, have givet, ere opstillede som urokkelige Regler, hvorefter den tilkommende lovgivende Magt skal have sig at rette, saavelsom og mod andet Mere, der er blevet indlemmet i Grundloven uden i og for sig selv at hore til en Forfatning. Imidlertid vil det af dette Skrift være klart, at det (dog her afseet fra det der med Hensyn til Forholdet mellem de forskjellige Statsdele var at iagttage og som vil blive Gjenstanden for største Delen af nærværende Skrift), ikke vilde have været saa overmaade vanskeligt for mig at enes om Grundlaget for en Forfatning, selv med den politiske Friheds meest anseete Talsmænd her i Landet, saaledes som Disse tænkte inden de bleve paavirkede deels af de Bevægelser, som i den første Deel af 1848 fik Magt i saa mange europæiske Lande, deels og fornemmelig ved det, der var blevet budt i Regjeringsudkastet, og hvilket blev anseet for en Gave, som Folkets Udvalgte ei kunde forsvare at skyde fra sig. At det Ligheds-Evangelium fra den første franske Revolution, der i 1848 paa Ny havde reist sig, og hvorpaa hiin Grundlov hviler, vilde, saaledes som jeg i bemeldte Skrift S. 109 har bebudet, meget snart tabe sine Tilhængere, turde ved den senere Erfaring have vundet overflodig Bekræftelse. Det turde og, efter hvad jeg der S. 494—497 har udviklet, være usikkert, hvorvidt Udkastet i Sandhed stemte med Fleerhedens Mening i Forsamlingen, ligesom man, efter hvad der viser sig uden for Forsamlingen, neppe kan paastaae, at den nye Forfatning udtrykker den rette Folkevillie. Jeg veed meget vel, at det Partie, som saa let satte sig over alle Former, medens det arbeidede paa at faae den forrige Forfatning omstødt, nu indhyller sig under den Form, der præger den nye Forfatning som Udtrykket af den almindelige Villie. Jeg kan heller ikke andet end erkjende, at den bor vedblive at gjelde derfor saalænge til den paa forfatningsmæssig Maade forandres, men det er og kun paa dette Standpunkt at hiin Forestillingsmaade har Gyldighed. Sætter man sig paa et hoiere,

der uden Tvivl om nogle Aar vil have den almindelige Erkjendelse for sig, frygter jeg snarere for, at jeg i hiint Skrift vil findes at have lempet mig for meget efter Datidens Forestillinger end at have staaet for meget imod. At der i de Forslag, som hiint Skrift indeholder til Dannelsen af de Forsamlinger, gjennem hvilke Folket skulde udøve sin Deeltagelse i Statsmagten, virkelig er en saadan Lempning, er noget som jeg stedse har tilstaaet. Men det, der med saa stor Styrke træder frem som almindelig Mening, bør uden Tvivl have megen Vægt, hvor der spørges om at trække en Grændselinie, der dog ikke kan bestemmes ved den almindelige Fornuft, men ved et i et temmeligt Omfang vilkaarligt Skjøn. Jeg antager derfor heller ikke, at Man ved tilkommende Forfatningsforandringer bør gaae tilbage til det, der efter det Standpunkt, hvorpaa Sagen indtil Begivenhederne af 1848 stod, kunde ansees for det bedste, men at det, der engang er skeet, bør have en stor Betydning under en ny Ordning af Sagen. Jeg for min Deel vilde end ikke være uvillig til at slaae noget af i de, skjøndt seete fra et ældre Standpunkt meget indskrænkede, Valgbetingelser, som jeg har stillet for den Afdeling af Rigsdagen, der har faaet Navn af Landsthing. Maaskee der og, hvad det saa kaldte Folkething angaaer, kunde gjøres den Forandring, at man, efter det andetsteds givne Exempel, lod den almindelige Valgret vedblive for en vis Andel (navnlig ⅓) af Valgene, men derimod overlod de øvrige Valg til de skatteydende Borgere, saaledes at Valgindflydelsen forøgedes med Hensyn til Skattebeløbet (den forholdsmæssige Valgret). Dog er det min Mening, at denne Maade at ordne Sagen paa, er for kunstlet, og at den Hylding, som derved ydes Lighedsprincipet, i al Fald er mere tilsyneladende end virkelig.

Efter det Foranførte kunde jeg for Tiden ingen Trang finde til at meddele mig yderligere for mine Medborgere om Forfatningssagen, forsaavidt Spørgsmaalet om Forholdet mellem de forskjellige Lande, hvoraf det danske Monarkie er sammensat, derfra affondres. Anderledes forholder det

sig med Hensyn til dette Spørgsmaal. Det udgjør vel, efter sin Natur og efter hvad der indtil Bevægelsen i 1848 var almindelig erkjendt,*) en saa væsentlig Deel af Forfatningsspørgsmaalet, at man burde have været paa det Rene med samme, inden der blev lagt Haand paa Forfatningen. Men under hiin Bevægelse ansaaes det saa paatrængende nødvendigt at give Danmark en Forfatning, at man satte sig ud over hiin Betingelse, og bragte en Forfatning istand paa en Tid, da Forholdet til de øvrige Statsdele var aldeles forstyrret. Vel var det forelagte Regjeringsudkast bestemt til at blive en Grundlov saavel for Slesvig som for det egentlige Danmark, medens man gik ud fra den Forudsætning, at Holsteen og Lauenborg skulde træde ud af den virkelige Statseenhed med Danmark, hvori de havde staaet, og blot sættes i et saadant Unionsforhold til Riget, som de europæiske Anliggenders Udvikling maatte tilstede, hvilket formodentlig antoges at maatte blive blot personligt. Men efter Omstændighedernes Beskaffenhed lod det sig dog ikke gjøre at indbefatte Slesvig under Grundloven, og Forfatningens Tilendebringelse ansaaes for saa uopsættelig, at ethvert Spørgsmaal om de Farer, som deraf kunde flyde for Vedligeholdelsen af Forbindelsen endog blot med Slesvig, blev trængt tilbage. Der blev saaledes ingen Lei-

*) Jeg har overalt, hvor jeg enten i Stænderne eller andetsteds har fundet mig opfordret til at udvikle det Ubetimelige i at bestorme Kongen med Andragender om en Forandring i Forfatningen, udhævet hine Forhold som den vanskeligste af de Knuder, der maatte løses, naar en for Statens Bestaaen og Velfærd tjenlig Forfatning skulde bringes tilveie. Forunden hvad der herom findes i Stændertidenderne har jeg udførlig yttret mig herover i Tidsskrift for Literatur og Critik 6 B. S. 255—269, 7 B. S. 432—465. „Fædrelandet" var og i sin Tid forsaavidt deri enig, at det trængte paa disse Forholds endelige Ordning, dog paa dets Maade, som det Førstfornødne, og fra den Tid af, at det var kommet ind i Nationalitetsagitationen, saa godt som ganske lod Forfatningsagitationen hvile for igjen at komme frem med samme, naar Øiemedet med hiin Agitation var bragt til Ende.

lighed for mig til nogen Meningsyttring over det ovenanforte Spørgsmaal i sin Heelhed; men under de daværende Forhold og Stemninger vilde jeg desuden have fundet det baade unyttigt og uforsvarligt at give en omfattende og til Grunden gaaende Udvikling af min Mening. Jeg indskrænkede mig derfor til det, som jeg fandt tjenligt til om muligt at afværge foregribende Bestemmelser, der kunde være i Veien for en med Statens Velfærd bedre stemmende tilkommende Ordning af Forholdene. Selv nogle af de Grunde, der syntes mig paa den meest afgjørende Maade at tale imod Forfatningssagens Afgjørelse inden i det mindste Slesvig fik Leilighed til ved sine Udvalgte at tage Deel i samme, holdt jeg saa længe som muligt tilbage, fordi de, skjøndt de ikke kom frem i denne Skikkelse, dog tillige maatte indeholde vigtige Betænkeligheder mod det hele eensidige Forfatnings Fælledskab med dette Hertugdømme, og jeg derhos længe blev ved at nære det Haab, at Regjeringen vilde, hvad der fra enhver Side vilde have været i sin Orden, have udsat den endelige Afgjørelse indtil Slesvigernes Deeltagelse i Forhandlingerne blev gjort mulig. Først da dette Haab havde tabt sig vilde jeg henimod Forsamlingens Slutning, dog medens det endnu efter Forretningsordenen var til rette Tid, have udviklet den Mening, der i foranforte Henseende dog allerede var antydet under den foregaaende Forhandling, og det ei allene af mig. Men ved en Beslutning, til hvis Forsvar der vist ikke kan anføres andet end at Forsamlingens Pluralitet derved benyttede den absolute Magt, som Forretningsordenen har tillagt samme, blev al Forhandling standset efter at blot en enkelt Rigsdagsmand derom havde udladt sig. Hvad jeg havde havt i Sinde ved denne Leilighed at fremføre paa Rigsdagen staaer imidlertid nu i min Prøvelse S. 466—478, cfr. S. 502. I dette Skrift S. 122—123, 220—221 saavelsom i Oplysningerne til Vælgerne i tredie Valgkreds S. 7—8 vil man og finde en almindelig Antydning af at jeg har en anden Overbeviisning angaaende det hele Forhold

mellem de forskjellige Statsdele, end den, der har gjort sig gjeldende.

Det har i flere Aar været min største Sorg at see, hvorledes der efterhaanden er opstaaet en Usamdrægtighed mellem Kongerigets og de dermed forbundne Hertugdømmers Beboere, der stedse har været i Tiltagen og mere og mere antog en faretruende Skikkelse.*) Min Følelse herved

*) Jeg kan ikke undlade her at anføre et Sted af de Holsteenske Stænders Adresse af 1844, hvori disse udtrykke deres Følelser i Anledning af den overhaandtagende indbyrdes Misstemning. „Den Holsteenske Stænderforsamling føler," hedder det, „en Trang til for D. M. at udtale sin dybtfølte Smerte over at nær beslægtede Folkestammer, der gjennem Aarhundreder have under de samme Herskere været forbundne som Brødre, staae i Begreb med, uden en dertil given tilstrækkelig udvortes Foranledning, uden virkelig stridende Interesse, at træde skarpt ja fjendtlig op imod hinanden, at den derved fremkaldte Forstemning bereder en ny Hindring for D. Ms. velgjørende Hensigter, og at Allerhøiistsammes Stater derved forstyrres i den videre nationale Udvikling af deres Kræfter. Vi tør i Overeensstemmelse med Sandheden forsikre, at der i Holsteen ikke findes nogen uvillig, endnu mindre nogen fiendtlig Stemning mod det danske Folk. Denne Forstemning kan, saa tydeligt den end fremtræder, kun være avlet af Misforstaaelse og næret af en herskende Uklarhed og Uvished om adskillige fælles Tilstande og Forhold. Aaben Fremlæggelse af disse Forhold synes som overalt saa og her at være det første Skridt til Udjevning." Mange ville vist undre sig over, at jeg drister mig til at paaberaabe mig de holsteenske Stænders Ord, men de Samme ville maaskee ligesaa meget undre sig over at disse Ord ere talte af de Holstenske Stænder, og det i Begyndelsen af den Session, ved hvis Slutning de, under Indflydelsen af en Misforstaaelse som den, de her have omtalt, toge en høist lidenskabelig Retning. Men den indeholder dog et smukt og rigtigt Udtryk for den Følelse, hiin Forstemning maatte opvække i enhver sand Fædrelandsvens Bryst. I Fortsættelsen af hine Ord yttrede hine Stænder vel angaaende Hertugdømmenes statsretlige Forhold til Danmark en Forestillingsmaade, som man ikke herfra aldeles kunde erkjende; men den, der virkelig er inde i Forholdene, kunde dog ikke synderlig fortænke dem i, at de

var saa meget mere piinlig, som jeg holdt mig forvisset om, at dette fornemmelig hidrørte fra Misforstaaelser, der kunde have været hævede ved Oplysninger om de gjensidige Berettigelser og det fælles Bedste, og ved Hjælp af Regjerings-Foranstaltninger, hvis heldige Fremgang jeg ansaae for sandsynlig; men jeg dog fandt, at der fra alle Sider saaledes blev arbeidet for skjævt opfattede Særinteresser, ja vel endog for det, der egentlig kun var Grille, at man Aar for Aar kom et Brud nærmere. Den Mening, som jeg havde dannet mig saavel om alle de enkelte Forhold, der havde fremkaldt Tvedragten, som om Maaden, hvorpaa denne burde søges bilagt, havde imidlertid ikke i sit hele Omfang kunnet gjøre sig gjeldende i den Regjering, hvori jeg havde Deel; og efter min Stilling kunde jeg paa ingen Maade bringe dem for Publikum, og naar jeg netop ved denne Stilling blev tvungen til at berøre hine Forhold, var jeg nødsaget til at iagttage en varsom Tilbageholdenhed, der under den lidenskabelige Stemning kun udsatte mig for Mistydninger. At mine Yttringer ved slige Leiligheder, denne Varsomhed uagtet, bleve misforstaaede og fordreiede, saaledes at de kunde tjene til at nedstemme den forhen vist nok alt for gunstige Mening, som mine Medborgere nærede om mig, var dog min mindste Sorg. Vel smertede det mig, at enkelte Mænd, paa hvis Agtelse og Velvillie jeg satte Priis, saa let gik over til at istemme ubillige Domme over min Færd. Men enhver saadan Ubehagelighed var dog intet imod den Bekymring jeg følte for de Følger, den sørgelige Spænding vilde faae for mit Fædreneland.

Denne Bekymring uagtet fandt jeg dog en Tidlang efterat jeg var traadt ud af Statstjenesten, at jeg paa ingen Maade burde lade min Mening høre over hint Anliggende. Men da jeg paa nye blev kaldet til Deeltagelse i det offent-

---

fra deres Standpunkt saaledes betragtede dem. Dette hørte til de Misforstaaelser, som ved aabne gjensidige Forhandlinger maatte have kunnet været udjevnede, og af det Slags vare der sandelig mange paa begge Sider.

lige Liv, opstod den Tanke hos mig, at jeg maaskee dog gjorde rettest i at nedskrive en udforlig Fremstilling af hiin store Sag, behandlet i alle dens Grene og med Hensyn til de forskjellige Vendinger, den under Forholdenes og Stemningernes Udvikling havde taget. Det var mig dog tvivlsomt, hvorvidt jeg tidligere eller sildigere kunde gjøre Brug af en saadan Udarbeidelse. Vel var der et Øieblik, hvor det faldt mig ind at Vaabenhvilen og den Bestyrelse, som efter den Malmøer Vaabenstilstand skulde oprettes, kunde føre til saadanne forsonende Forholdsregler og en saadan forsonende Stemning, at det Ord, som jeg kunde have at tale, vilde finde et godt Sted. Men dette Haab tabte sig snart. Imidlertid havde jeg ikke længere den forrige Lyst til at dvæle ved den Fortid, der i en Deel af Aaret 1848 havde sysselsat mig, og allerede paa Grund deraf fandt jeg Tilbøielighed til for en Tid at ombytte det begyndte Arbeide med det nyelig omtalte. Dette vilde i ethvert Tilfælde indeholde et Regnskab for mig selv, hvorved de Meninger, som jeg hidtil havde næret, kunde enten bekræftes eller berigtiges, saa at jeg blev istand til med større Sikkerhed at domme om min egen Adfærd. Ogsaa tænkte jeg mig, at det, om der ei i mit Liv blev videre Brug derfor, dog efter min Død kunde tjene til at opklare Meget i Sagen og i mit Forhold, som sees i et aldeles falskt Lys; og jeg vilde have søgt at formaae paalidelige og skjønsomme Venner til at sørge for, at dette mit Efterladenskab vilde blive saaledes benyttet som Forhold og Omstændigheder maatte tilsige.

Jeg lagde saaledes Haand paa dette Arbeide nogen Tid forend Rigsforsamlingen begyndte og fortsatte det i dennes første Maaneder, da denne ikke gav mig nogen omfattende Beskjæftigelse; den sidste Haand lagde jeg derpaa kort efter at denne Forsamling var bragt til Ende. Ved denne Bearbeidelse, der kunde gaae temmelig rask fra Haanden fordi jeg for længe siden var inde i de omhandlede Forhold, blev jeg kun bekræftet i Maaden, hvorpaa jeg forhen havde betragtet samme, ligesom hverken de senere Begiven-

heder eller de senere Skrifter i nogen Maade deri kunde rokke mig. Da jeg havde fuldendt dette Arbeide, var jeg i Tvivl om, hvorvidt det var Tid til deraf at gjøre Brug. Omsider forekom det mig, at Forholdene og Stemningen dog havde vendt sig saaledes, at jeg kunde gjøre mig Haab om at finde nogen Indgang for det, jeg havde at sige; men jeg holdt det for mindre hensigtsmæssigt at meddele foranførte Arbeide i dets hele Omfang. Blandt andet var jeg deri gaaet nøiere ind i adskillige af Danmarks og Hertugdømmernes indbyrdes Forhold end der efter det, der for Tiden især bevæger Meningerne, var nødvendigt. Jeg foretog mig derfor en ny Bearbeidelse. Først forsøgte jeg nu paa at anbringe det, som jeg fandt meest fornødent, som indledende Bemærkninger til de ovennævnte Bidrag til min Tids og min videnskabelige og øvrige offentlige Virksomheds Historie, af hvilket Værk det første Bind uden Ophold kunde gjøres færdigt. Da det nemlig er de Bevørelser, hvori jeg er kommet til den senere Tids Udvikling af det offentlige Liv, der have bragt mig paa den Tanke at udgive et saadant Værk, saa kunde det ikke være upassende at indlede det ved Betragtninger over de Spørgsmaale, som under denne Udvikling fornemmelig have bevæget den offentlige Mening og faaet Indflydelse paa mit Forhold til Samme. Det vilde imidlertid ikke lykkes mig at udføre denne Tanke, men hvad jeg i saa Henseende forsøgte, blev enten for kort med Hensyn til det egentlige Formaal, eller for udførligt efter dets Bestemmelse som Indledning til et Skrift, der begynder med en meget tidligere Tid. Jeg bestemte mig derfor til at udgive et særskilt Skrift og har desaarsag atter foretaget en ny Bearbeidelse, der i adskillige Partier er mindre omfattende end den førstomtalte, men dog er tilstrækkelig udført med Hensyn til det, der for Tiden udgjør det egentlige Spørgsmaal.

Mange Læsere ville uden Tvivl blive overraskede ved at see mig forkaste adskillige Sætninger, som man længe har vant sig til at ansee for afgjorte Sandheder, og hvortil man

derhos forestiller sig, at Fædrelandets dyrebareste Interesser knytte sig; dersom dette sidste var saa i Sandhed, skulde jeg visselig have tilbageholdt min Mening. Men naar man vil følge den hele Tankerække, som jeg her forelægger, saa vil man udentvivl finde, at den netop gaaer ud paa at begrunde en for Fædrelandet meget fordeelagtigere Tingenes Orden end den, som man gjennem de Paastande, jeg bekjæmper, har søgt at bringe tilveie, og som dog, efter hvad der har viist sig, neppe ad denne Vei vil være at erholde.

Efter min Overbeviisning gives der ingen anden sund og med den virkelige Retfærdighed overeensstemmende Opløsning af de Arvespørgsmaale, der have fremkaldt saa uhyre Spænding og omsider Oprør og Borgerkrig, end at den nærværende Statsforbindelse mellem Danmark, Slesvig og Holsteen, vedbliver ogsaa efter at den Kongelige Mandsstamme er uddød. Jeg bygger denne min Overbeviisning ikke ligefrem paa de historiske Retsgrunde, der ere blevne anførte for at Kongelovens Arvefølge ikke blot ved den i 1721 foregaaede Hylding er blevet indført i Slesvig, men at den og er blevet gjeldende i Holsteen, deels ved Ophævelsen af dets forrige Lehnsforhold til Tydskland, deels ved at de øvrige Grene af det Oldenborgske Huus skulle have forsømt at iagttage de til deres Rettigheds Vedligeholdelse efter Lehnsretten fornødne Former; hvilke Grunde de Roeskilder Stænder i 1844 fandt saa klare, at de næsten eenstemmig besluttede at opfordre Kongen ved til ved en høitidelig Erklæring at gjøre den gjeldende. Disse Grunde vare vistnok ikke uvigtige, men der møde dog saadanne Indvendinger, at det ikke kunde være sikkert, at de i deres hele Omfang vilde finde Anerkjendelse, dersom et strengt historisk juridisk Bevis var fornødent for at begrunde den anførte Paastand. Derimod vil denne, efter min Overbeviisning, være tilstrækkelig retfærdiggjort, naar man tillige rettelig opfatter Beskaffenheden af de andre Arvebe-rettigelser, som den historiske Retsforskning skulde begrunde. Det vil nemlig findes, at disse deels ere saa tvivlsomme, at de, da der ikke gives nogen Domstol, som kunde afgjøre saadan

Retstvivl, ikke kunne have nogen retlig Betydning, deels vilde kunne føre til en Sonderlemmelse af Land og Folk, hvorved disses hele Retstilstand vilde forstyrres; og heraf udleder jeg, at Spørgsmaalets Løsning ikke kan overlades til slige lærde Undersøgelsers Udfald, men at Opretholdelsen af vedkommende Folks Ret og Velfærd maa gjøre Udslag mod de i al Fald meget tvivlsomme Familiefordringer. Der gives iøvrigt ved Siden af de mange tvivlsomme Sætninger i denne hele Undersøgelse dog en aldeles klar Arveberettigelse, der frembyder et fortrinligt Udgangspunkt for en heldig Afgjørelse. Efter min Overbeviisnlng ere der vel overveiende Grunde for at den danske Kongelovs Arvefølge er indført i Slesvig; men om end denne Paastand, paa hvis Gjendrivelse der er anvendt megen Klogt, ikke i Europas Øine maatte være bragt ganske i det Rene, saa kan det dog ikke med noget Rettens Skin benægtes (hvorpaa Forsøg imidlertid er gjort), at den forrige Gottorffske Andeel af bemeldte Hertugdømme er af det danske Kongehuus erhvervet med saadan Adkomst, at det ogsaa i sine Qvindelinier maa kunne arve samme uden Hensyn til de fjernere Oldenborgske Mandslinier. Men at hiin Deel af Slesvig skulde forbindes med Danmark og derimod den altid Kongelige Andeel gaae over til en Fyrste over Holsteen eller en Deel af Samme og det under dansk Lehnshøihed (thi heller ikke det kan erkjendes tvivlsomt, at de i 1658 udstedte Souverainitets Diplomer kun gjaldt til Fordeel for det Kongelige og det Gottorffske Huus), vilde være en saa meget mere unaturlig Sonderrivelse af hiint Hertugdømme, som da netop den Deel af Samme, der ligger Holsteen nærmest, og hvori Sproget og Retningen er overveiende tydsk, vilde komme under dansk Regjering og derimod de umiddelbart til Danmark stødende Landsdele med deels udelukkende deels overveiende dansk Nationalitet under holsteensk Regjering. Den Forskjelligheed i Regjering, hvorunder Beboerne af de rundt om adspredte Stykker af Landet saaledes vilde blive henlagte, maatte aabenbar i høi Grad forstyrre det indbyrdes Samqvem, ligesom deres Ueensartethed

med den Stat, hvormed de bragtes i Forbindelse, maatte gjøre al sund Udvikling og god Retsindretning umulig. For hver af disse Stater selv turde slige til samme henlagte Stykker af Slesvig være mere til Besvær og Hemning end til Gavn. Det maatte blandt andet fra Slesvig-Holstenernes Side erkjendes, at en slig Udstykning af Slesvig vilde være langt forkasteligere end dettes Afsondring fra Holsteen, og at i det Hele det, hvori de see det største politiske Gode, aldeles ikke vilde opnaaes ad denne Vei. Det vil deraf endvidere fremgaae, at Forbindelsen mellem de to Hertugdømmer alene kan vedligeholdes idet tillige Forbindelsen med Danmark vedligeholdes. Men i den Forudsætning, at Holsteen bliver uden for den paatænkte tydske Stat, maa Danmark fornuftigviis indrømme Vedligeholdelsen og Befæstelsen af Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse, naar tillige det Fællesskab med Hensyn til de hele Staten vedkommende Anliggender, der allerede efterhaanden er indført, befæstes og tildeels nærmere forklares, og nogle Bestemmelser tages til Betryggelse for den danske Nationalitet i Slesvig. Deels er nemlig Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse under ovennævnte nærmere Bestemmelser ikke saa uberettiget som der idelig paastaaes, og allermindst er den noget, der først i den senere Tid ved en utilbørlig Indflydelse af et Parti er stiftet. Ei heller vil Slesvig let kunne bringes i et sundt, klart, og for det selv saavelsom for Danmark gavnligt Forhold til dette, uden under en nærmere Forbindelse tillige med Holsteen. Ogsaa turde denne Forbindelses Anerkjendelse være en sikker Vei for Danmark til ogsaa fremdeles at bevare Foreningen med Holsteen, der vist nok er aldeles fornoden, naar det skal beholde nogen Betydenhed i det europæiske Samfund. Det er neppe heller tvivlsomt, at al Paastand om Holsteens Indlemmelse i den tydske Stat, der maaskee kunde danne sig, vil bortfalde, naar det saaledes knyttes til et andet Land, som aldeles ikke hører til Tydskland, hvilket naturligviis ikke bør indrømmes, naar Holsteen underkastes en fremmed Statshøihed.

Jeg skal paa dette Sted ikke berøre de flere tvivlsomme Spørgsmaale, der kunde opkastes om de Arveberettigelser der skulde træde i Kraft, hvis, efter den Kongelige Mandsstammes Uddøen, Holsteen eller maaskee og en Deel af Slesvig skulde gaae i Arv efter de gamle Arvevedtægter (thi der gives aldeles ingen Arvelov udenfor den Kongelige danske og den forrige Gottorfske Linie). Det her Anførte turde være tilstrækkeligt for at Læseren allerede nu kunde see, hvorfor dette Danmarks og Hertugdømmernes Velfærds Anliggende ikke kan overlades til hvad der kunde udbringes af den historiske Retsforskning, men at Erkjendelsen af hvad der kan bevare Landenes og Folkenes Retstilstand maa gjøre Udslag, og at der fra dette Standpunkt ikke kunde blive noget andet Valg end Vedligeholdelsen af den hele nuværende Statsforbindelse under Bestemmelser, der kunde tjene til yderligere Sikkerhed for de gjensidige Berettigelser og det fælles Tarv. Naar denne Erkjendelse blev almindelig i alle Landets Dele, vilde vist heller ikke de øvrige Stater lægge nogen Hindring i Veien for en derpaa grundet Afgjørelse enten ved at understytte nogen af de Familiefordringer, hvis Tvivlsomhed fra den historisk retlige Side dog maatte indrømmes, eller paa nogen anden Maade. Ulykkeligvis er hiin Erkjendelse, hvori alle Statens Dele med lige Glæde burde have forenet sig, aldrig traadt frem i behørig Klarhed, og derimod have Forestillingsmaader, der adsplittede Befolkningen i modsatte og omsider fiendtlige Partier, udbredt sig og fæstet Rødder i de forskjellige Statsdele. Man satte sig for let og for fast ind i den Tanke, at en Skilsmisse var uundgaaelig, og gjorde sig det derfor fra begge Sider til Opgave, ved det Skifte, som Skilsmissen vilde føre med sig, at faae det store Lod. Under disse fra en lige eensidig Interesse udgaaende Bestræbelser i modsat Retning er og alt andet, hvad der ellers kunde være de forskjellige Statsdele imellem, blevet fra begge Sider sat paa Spidsen; Forholdene ere blevne seete i et aldeles urigtigt Lys, og Fordringerne fra begge Sider stedse spændte høiere og høiere. Saaledes

var det omsider kommet saa vidt, at Skilsmissen ikke nu længer betragtedes som et uundgaaeligt Onde, men som et virkeligt Gode, saa at man ikke burde oppebie den Begivenhed, der formeentes at ville gjøre den nødvendig, men saasnart som muligt see at blive hinanden qvit. Imidlertid have og i den senere Tid flere af vore Retskyndige udtalt sig for den fælles Arvefølge, og vist nok fortjener den store Indsigt og den bedre forstaaede Fædrelandskjærlighed, hvorved disse udmærke sig frem for Adskillelsens Prædikanter, al Anerkjendelse. Men den Maade, hvorpaa de have taget Sagen, har dog, efter min Mening, hverken været fuldberettiget eller skikket til at vinde den Erkjendelse, hvorved Sagen skulde bringes til en god Udgang. Især deles-hed synes de at have tillagt Danmark og dets Kongeslægt en ubetinget historisk begrundet Ret til ogsaa efter Mandsliniens Ophør at beholde Hertugdømmerne, hvilken Ret vanskelig i dens fulde Omfang saaledes vilde erkjendes, og derhos have de tildeels endog forbundet deres Lære med den Paastand, at Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse bør ophæves. I en saadan Skikkelse kunde Læren om den fælles Arvefølge umulig finde den Indgang i Hertugdømmerne, som den rimeligvis vilde have fundet, naar den saaledes begrundedes og nærmere bestemtes som af mig antydet. Dog maaskee nogle af hine Forfattere ikke ere saa langt herfra; det er ikke usandsynligt at Harme over det Uvæsen, der paa den anden Side er drevet med Læren om Hertugdømmernes Forbindelse, Frygt for ved Tilstaaelser, som dette Parti turde føre sig til Nytte, at skade Danmark, og Hensyn til den her i Landet herskende Stemning, har bragt deres Lære i en skarpere Modsætning mod Meningerne og Ønskerne i Hertugdømmerne, end den ellers vilde have havt, og at de vel turde nærme sig disse, naar de kom frem uden det Overmod og den Overspændthed, der under Partikampen har udviklet sig paa en saa frastødende Maade. Jeg kan heller ikke nægte, at jeg, da jeg nylig læste en Artikel, der fra Heelstatens Standpunkt med stor Skarphed udtalte sig imod den

kortsynede Eiderdanisme, fandt, at denne (skjøndt jeg er langt fra i alt at stemme med dens Forfatter) kunde tjene til at bane Veien for dette mit Arbeide, og at det tildels har bestemt mig til nu dermed at fremkomme.

Det er den oven antydede Forestillingsmaade, som jeg i nærværende Skrift skal søge yderligere at udvikle og tilstrækkelig begrunde, navnlig ved en noiagtig Prøvelse af de modsatte Paastande, der have gjort sig gjeldende. Men forend jeg kommer hertil skal jeg, i Henhold til hvad jeg oven har bemærket, opholde mig nogen kort Tid ved de Bevægelser, som ere foregaaede i Stænderne, deels i Henseende til den egentlige constitutionelle Forfatning, deels med Hensyn til Forholdene mellem de forskjellige Statsdele, og i Forbindelse dermed tillige yttre mig deels over Regjeringens, deels over min egen Stilling til disse Bevægelser. Disse Meddelelser vilde føre mig hen til den Tid, da Spørgsmaalet om de forskjellige Statsdeles fremtidige Sammenhold eller Adsplittelse umiddelbar traadte frem i Stænderne, og da skal jeg dvæle derved for dertil at knytte de Undersøgelser, hvori jeg antager, at den Lære, som jeg oven i korte Træk har udkastet, vil faae sin tilstrækkelige Begrundelse.

Det første Skridt af de danske Stænder, der gik ud paa en væsentlig Omændring af den Indretning, Kongen havde givet dem, var da der i 1838 fremkom Andragende om deres Forening. Jeg har i de ovennævnte Oplysninger for Vælgerne i Kjøbenhavns tredie Valgkreds S. 4—5 havt Leilighed til at vise, hvor aldeles urigtigt det er, naar man har skudt Skylden paa mig for at den folkelige Raadgivning, som var Stænderindretningens Gjenstand, blev fordeelt mellem fire forskjellige Forsamlinger. Dette har jeg stedse anseet for en Grundfeil i Indretningen, og i min Egenskab af General-Procureur og Cancellie-Deputeret erklærede jeg mig af al Evne derimod, hvori jeg heller ikke stod ene. Af Wegeners Skrift: Ueber das wahre Verhältniß des Herzogs von Augustenburg zum Holsteinischen Aufruhr S. 135 seer jeg, at denne i sin Tid har foreslaaet langt mindre

Stænderkredse, og dette bringer mig i Erindring, at der og da virkelig var Tale om et større Antal Stænderforsamlinger. Imidlertid fandt jeg dog ingen Vanskelighed ved at sætte den Todeling igjennem, hvorefter jeg udarbeidede Udkastet under Forudsætning af at de Grunde, som bleve anførte for kun een fælles raadgivende Forsamling for Danmark, ikke maatte bifaldes. Man vilde ellers ved liden Opmærksomhed af Stænder-Tidenden, og navnlig allerede af den Tale, hvormed jeg aabnede den første jydske Stænderforsamling*), have kunnet see, at jeg ikke var nogen Ven af hiin Adsplittelse. Da der siden i Stænderne fremkom Andragende om Forsamlingernes Forening var det imidlertid en Følge af min Stilling som Regjeringens Organ, at jeg maatte staae fast paa, at Kongen, efterat han eengang havde besluttet sig for at dele Danmark i to Stænderkredse, ikke deri vilde gjøre Forandring, saalænge ikke Erfaring havde afgivet et bestemt og sikkert Beviis mod den engang trufne Indretning. Ligeledes blev det min Pligt at udvikle, hvad der talte for den trufne Adskillelse, og hvad der kunde tjene til at svække de Grunde, hvormed man angreb den**). Jeg udførte dette med saa meget større Nidkjærhed, som jeg var fuldkommen vis paa, at Kongen (Fredrik den 6te) ikke alene vilde afslaae enhver Begjæring, som Stænderne vilde indgive om deres Forening, men endog deri finde et Overgreb, og at saaledes det gode Forhold mellem Konge og Stænder, hvortil det under de første Stænderforsamlinger tegnede, derved vilde kunne forstyrres. Det maatte og personlig være mig magtpaaliggende, at jeg ikke skulde antages at have modt dette Andragende med mindre Kraft, fordi det stemte med den af mig forhen forfægtede Mening, som Kongen i

*) Viborg St. Tid. for 1836 S. 6—7.

**) See Viborger Stænder-Tidende for 1838, 1 Række S. 895—909, (hvori navnlig den S. 899 forekommende Vending kan bemærkes), 2 R. S. 881—886, 895—900, 912—915, Roeskild. St. T. for samme Aar 1 R. S. 281—286, 2 R. S. 1790—1799, 2039—2042, m. fl.

sin Tid havde forkastet. At jeg ikke tog Feil med Hensyn til den Optagelse denne Sag vilde finde hos Kongen, lagde sig klart for Dagen ved den Befaling, som han gav mig til endnu inden de Roeskildske Stænder for 1838 bleve sluttede, at forkynde hans faste Beslutning, ikke at ville bevilge Forandring i selve Provindsialstændernes Indretning*). At Kongen ikke var tilfreds med, at jeg ikke skarpt nok havde udtalt denne hans Villie, har jeg bemærket i ovennævnte Gjennmæle. Maaskee Kongen antog, at jeg havde ladet mig lede af min egen Tilbøielighed for den Sag, som jeg i Følge det Ærinde, der var mig betroet, havde modsat mig; men jeg tør dog paastaae, at det ikke har været Tilfældet. Det forekom mig derimod at maatte gjøre et uheldigt Indtryk, at Kongen paa en saa overordentlig Maade bevidnede sin Uvillie mod hint Andragende, og det var derfor naturligt, at jeg søgte at mildne Indtrykket, saa meget som det kunde bestaae med min Pligt at udføre Kongens Befaling.

Iøvrigt viste der sig under hiin Sag intet Spor af den Tanke, som siden fik Overhaand, at en lige Forening mellem Slesvigs og Holsteens Stænder vilde være til Fordærvelse. Jeg var i den Nødvendighed at maatte paaberaabe mig den Betænkelighed, Regjeringen havde fundet ved at forene det under det tydske Forbund hørende Holsteen med Slesvig under fælles Stænder, som en Grund, hvorfor heller ikke en saadan Forening kunne tilstaaes af de danske Stænder. Dette var mig just ikke hyggeligt, men det var mig bekjendt, at det havde været om ikke den eneste saa dog en af de vigtigste Grunde, der havde bestemt Kongen; og jeg indskrænkede mig til at udtale dette som en historisk Sandhed, uden nærmere at ville indlade mig paa at bedømme hiin Betænkeligheds Værd. Der blev ei heller dertil given synderlig Anledning. Der var hverken i den jydske eller i Østifternes Forsamling Nogen, som fremførte, endnu mindre Nogen, som med Lidenskab forfægtede nogen Indsigelse imod, at

*) St. T. 1 R. S. 970.

Hertugdommernes Stænder ogsaa maatte forenes, naar dette skete med de Danske. Tvertimod udtalte enkelte særdeles betydende Stemmer sig for, at ogsaa de Slesvigske og Holsteenske Stænders Adskillelse var politisk urigtig, og at en fra Regjeringen udgaaende Bestræbelse efter at løsne de Baand, der sammenbandt de tvende Hertugdømmer, kun vilde føre til at vende Folkets Aand og Hjerte i begge Hertugdommerne fra Danmark og svække det Broderkjærlighedsbaand, mellem Kongeriget og Hertugdommerne, som det selv med Hensyn til det Arvespørgsmaal, der mulig i Fremtiden kunde møde, vilde være vigtigt at vedligeholde og styrke. Den Eneste, som med Bestemthed opløftede sin Stemme herimod, udtalte sig ligeledes mod Foreningen af de danske Stænder. Iøvrigt indlode Stænderne sig ikke paa selve Spørgsmaalet om Foreningen af Hertugdommernes Stænder, men gik den af Forholdene i disse Statsdele tagne Indvending imøde med den Bemærkning, at, om endog uovervindelige Hindringer maatte stille sig i Veien for deres Forening, saa burde dette dog ikke være til Hinder for at Danmark fik et Gode, hvorved Hertugdommerne ei kunde lide. Derhos blev det og af Enkelte udtalt, at Foreningen af Hertugdommernes Stænder dog ei havde saa meget for sig som en lige Forening af de danske Stænder*). Jeg kunde som Kgl. Commissarius indskrænke mig til at erklære, at jeg ei kunde indlade mig paa det Spørgsmaal, om det kunde være raadeligt at give Hertugdommerne fælleds Stænder, ligesom jeg ei heller havde noget at indvende imod den Paastand, at Adskillelsen af Dannmarks Stænder i og for sig var mindre naturlig end Adskillelsen af

*) See Roesk. St. Td. 1 Række S. 276, 281 samt 2 R. S. 1903, hvorefter den nedsatte Committee synes indirecte at indrømme Rigtigheden af hvad der, som ovenanført, var blevet udtalt til Fordeel for de Slesvigske og Holsteenske Stænders Forening; idetmindste har hverken den eller selve Forsamlingen fundet Anledning til at indvende Noget herimod.

Hertugdømmerne, men holdt mig kun til, at en Forskjel i saa Henseende maatte gjøre et skadeligt Indtryk sammesteds*).

I 1840 forvoldte hiint Forhold mig heller ikke endnu nogen særdeles Vanskelighed. Vel var den periodiske Presse allerede kommet i nogen Bevægelse angaaende Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse, og af de talrige Petitioner om beslutende Stænder og isærdeleshed om Skattebevillingsret, som i 1840 strømmede ind til Stænderne, var der og enkelte (just fra de Steder, hvor hiin Presses Ledere, efter hvad der er bekjendt, udøvede en sær betydende Indflydelse), der gik ud paa, at en saadan Forfatning skulde være fælleds for Danmark og for Slesvig. Men langt fra at gjøre disse til sine, fandt Stænderne sig opfordrede til med Eftertryk at fralægge sig saavelsom Folket den Tanke at incorporere Slesvig i Danmark, erkjendende dette Hertugdømmes Selvstændighed, som har sin Begrundelse i Sprog, Lovgivning og nedarvede Institutioner**). Vel udtalte de tillige det Ønske, at der maatte træffes en Forbindelse mellem de fælleds danske Stænder og de Slesvigske „til Overveielse af de almindelige nationale og navnlig de finansielle Anliggender". Men denne noget gaadefulde Yttring kunde dog, ved Siden af hiin bestemte Udtalelse, ikke have noget at betyde. Jeg indskrænkede mig til kortelig at vise, hvor urigtigt det vilde være at gjøre de finansielle Anliggender til Gjenstand for fælleds Overveielse mellem de danske og slesvigske Stænder uden at de holsteenske ogsaa kaldtes til Deeltagelse***); og dette blev ubesvaret. Iøvrigt

*) Den Omstændighed, at det den Tid var i Alles Bevidsthed, at det vare Forholdene i Holsteen, som den hele Stænderindretning skyldtes, gjorde at foranførte Betragtning da ingenlunde skurrede saaledes i Ørene, som den i en senere Tid vilde have gjort. Jeg var saaledes ikke i den Nødvendighed at gaae dybere ind i Forholdene, hvilket vilde have været misligt.

**) See Roesk. St. Td. Anh. S. 112—113. Viborg St. Td. Anh. S. 129.

***) Roesk. St. T. S. 2373.

erkjendte isærdeleshed de jydske Stænder, at Forholdene i Hertugdommerne ikke vare dem saa noie bekjendte, at de kunde bestemme, hvorvidt der med Hensyn dertil kunde være noget til Hinder for den attraaede Forening af Stænderne. Et enkelt ansect Medlem erklærede sig, ligesom i 1838 Adskillige havde gjort i Roeskilde, for at ogsaa de to Hertugdommers Stænder burde forenes, uden at dette fandt nogen synderlig Modstand*).

Man vil iøvrigt ved at eftergranske Stændernes Historie finde, at deres Adskillelse ikke just har havt den Virkning, som man fornemmelig befrygtede. Det er nemlig langt fra, at der mellem Østifternes og Jyllands Stænder indbyrdes opstod nogen i Forholdene og Anskuelserne i de forskjellige Provindser grundet modstridende Retning, hvilket og ligesaa lidet blev Tilfældet mellem de slesvigske og de holsteenske. Hvert af disse to Sæt Stænder betragtede sig i Grunden som en Eenhed og søgte ved det muligste Sammenhold at vedligeholde den Betydning, som de ved indbyrdes Uoverceensstemmelse løb Fare for at tabe. I de første Stænderforsamlinger kan man vel finde noget Spor af hine Forskjelle; og navnlig er det ikke ugrundet, naar det i 1838 blev yttret i Roeskilde**), at der i den jydske Forsamling havde viist sig en ikke ganske velvillig Stemning mod Kjøbenhavn; der rørte sig og netop i Sagen om Stændernes Forening hos den jydske Forsamling en ikke ringe Grad af Frygt for at den derved vilde tabe den Leilighed, som Affondringen havde givet den, til selvstændig at overveie og udtale Jyllands særegne Interesser og særegne Synsmaader; og det saae i Begyndelsen ud til at denne Sagens Side vilde faae Overhaand. Man vil og, ved at gjennemlæse Forhandlingerne, finde, at de fleste indfødte Jyder, der afgave nogen betydende Yttring, udtalte sig, og det stærkt, mod Foreningen, hvorimod det fornemmelig var Embedsmænd, som ikke vare

*) Viborger Stænder-Tidende l. c. samt 2366 og 2452 osv. 2461.

**) St. Td. S. 2030.

fødte i Provindsen, der virkede for det stillede Andragende. Men ligesom dog Stemmefleerhed blev vunden for den under Behandling bragte Forening, saaledes udviklede sig mere og mere den Tanke, at begge Forsamlinger egentlig vare to Afdelinger af et for hele Riget fælleds Folkeraad og ikke burde betragte sig som de særskilte Provindsers Repræsentanter. Saavel igjennem Pressen som paa anden Maade blev der arbeidet paa at bringe lige Andragender fra begge Forsamlinger tilveie, og at behandle de vigtigere Sager, som vilde blive forelagte fra Regjeringens Side, i overeensstemmende Retning. Hver af Forsamlingerne modtog endog Andragender fra de under den anden hørende Landsdele, som det ved en intetsigende Form blev let at skaffe samme Indgang, som om de kom fra den egne Stænderkreds. Den jydske Forsamling blev endog fra 1842 af stærkere paavirket af Hovedstadens Presse end Østifternes, hvis Fleerhed ikke gik den af Pressen betegnede Vei, og derved paadrog sig dens Unaade. Hiin Forsamling modtog ogsaa Andragender fra Øerne i de Sager, som, naar disses Stænder først havde været samlede, ikke fandtes der at være behandlede i den Aand, som Pressen vilde. Saaledes indgik der i 1842 til de jydske Stænder adskillige Andragender fra Østifterne om at modsætte sig de stænderske Committeer, som havde fundet saa levende Anerkjendelse i deres Stænderforsamling. Ligeledes fik de fra Trykkefrihedsselskabet og fra adskillige Mænd i Kjøbenhavn førte Besværinger over Cancelliets Behandling af Pressesager i 1844 en Understøttelse i Viborg, som de ikke opnaaede i Roeskilde. Blandt de mangfoldige andre lignende Exempler, der haves paa at man fra en Stænderkreds har henvendt sig til den anden Stænderforsamling for at naae det, der ei kunde opnaaes i eens egen, skal jeg kun udhæve, at ogsaa i Toldsager stundom Fabrikanterne i Østifterne indgave Andragender til den jydske Forsamling, naar de fandt, at man i Roeskilde ikke havde skjænket deres Tarv den fornødne Opmærksomhed, og at den jydske Forsamling derved har ladet sig

bestemme, uagtet det erkjendtes, at Sporgsmaalets Hovedinteresse ei laae i Jylland. For at forebygge Misforstaaelse maa jeg tilføie, at det Fremforte ingenlunde gaaer ud paa at dadle den Fremgangsmaade, der blev brugt for at give de affondrede Stænder Egenskab af fælles; jeg finder tvertimod, at den var naturlig, og, i Almindelighed betragtet, gavnlig, hvad der saa kan være at domme om de enkelte Anvendelser. Jeg har kun derved villet godtgjøre, at Affondringen ikke virkede i den Retning, hvori man ventede at den skulde virke. Det er ikke usandsynligt, at de særlige Ønsker og Forestillingsmaader, der nærredes i Jylland, og som maaskee kunde have banet sig Vei i en fælles Forsamling, ere blevne tilbageholdte eller undertrykte ved hiin Stræben for at undgaae Strid. Jeg vil heller ingenlunde paastaae, at hiin Frygt for at de forskjellige Stænder skulde faae en skadelig Indflydelse paa Stemningerne og Meningerne i de forskjellige Provindser, i sig var ugrundet. Jeg deelte den aldeles, da jeg inden Anordningen af 28de Mai 1831 udkom udtalte mig mod Affondringen, og ved enkelte Leiligheder fandt jeg og i Begyndelsen af min Virksomhed som Commissarius Stof til denne Frygt. Sandsynligviis vilde og hiin Virkning have viist sig i en ikke ganske ringe Grad, dersom man havde betragtet Provindsialstænderne som en varig Indretning, men da siden Tronskiftet 1840 den Tanke var blevet udbredt, at man kunde gjøre Regning paa snart at opnaae fælles Stænder, og mere end det, var det ikke vanskeligt for de Ledende at overvinde de provindsielle Anskuelser.

Hvad der viste sig i Forholdet mellem de to danske Stænderforsamlinger var ikke mindre virksomt tilstede i Hertugdommerne. Den Stræben, ved indbyrdes Sammenhold at danne en Eenhed af det Regjeringen vilde adskille, turde endog tidligere have været herskende i disses Stænder, hvilket i sig er begribeligt, da Ønsket om fælleds Stænder som begrundet baade i historisk Ret og i Hertugdommernes Tarv fra 1815 af var blevet udtalt med saa megen Styrke, deels i Petitioner saavel fra den meest betydende Corporation, deels

fra mange Commmner, deels i de meest anseete Lærdes Skrifter. Deres indbyrdes Tiltrækning, forbundet med Frygt for, at man herfra søgte at løsne denne Forbindelse, viste sig iøvrigt med større Heftighed i Slesvig end i Itzehoe. Det var i Slesvig Misstemningen først traadte frem, navnlig i Stænderne for 1838, idet den siden fra en ganske anden Side saa bekjendte Peter Hjort Lorenzen satte Forsamlingen i Bevægelse ved at gjøre den opmærksom paa det af Trykkefriheds-Selskabet udgivne Kaart, „hvorpaa Slesvig ei var at finde, men istedet derfor Sonderjylland*)". Samme Deputeredes Andragende om en fuldkommen Adskillelse mellem Danmarks og Hertugdommernes Finantser saavelsom et af en anden Deputeret indgivet, men af ham kraftig understøttet, Andragende om den forrige slesvig-holsteenske Landdags Skattebevillingsrets Overdragelse til en forenet slesvig-holsteensk Stænderforsamling, blev imidlertid med stor Pluralitet og med meget skarpe Forekastelser tilbageviist**). Ligesaa gik et Andragende om det danske Sprogs Indførelse i Regjerings- og Retssager i de Dele af Landet, hvor det var Kirke- og Skolesprog, igjennem, men kun med liden Pluralitet og efter en levende Kamp, hvorunder der ved Siden af de fra Sagens praktiske Vanskeligheder hentede Grunde faldt en Deel Udladelser, der navnlig med Hensyn til de Personligheder, hvorfra de kom, vare ikke lidet stødende***). Ogsaa fremkom allerede i denne Forsamling et Andragende om den Slesvigske og Holsteenske Forsamlings Forening, bygget blandt andet paa deres historiske Berettigelse****). Derimod kom intet saadant Andragende istand i Itzehoe førend i 1840, og det blev da, med Tilsidesættelse af alle fra Landets ældre Ret og Privilegier hentede Grunde, alene begrundet

---

*) Sl. St. T. for 1838, dansk Udgave S. 38 osv. S. 429—444.

**) l. c. S. 429—444.

***) S. 583—620, 1113—1124.

****) l. c. S. 1106—1111.

paa det Uhensigtsmæssige i Adskillelsen*). Det er og bekjendt, at det var det, der foregik i de Slesvigske Stænder i 1842, hvorved Tvedragtsluen for Alvor blev antændt i disse Lande; men at der i de holsteenske Stænder ikke forend i Slutningen af 1844 gik noget igjennem, hvorover man fra dansk Side kunde beklage sig. Disse og flere Kjendsgjerninger vidne om, at den indbyrdes Tiltrækning mellem Hertugdommerne var stærkere eller i det mindste viste sig med større Heftighed i de Slesvigske end i de Holsteenske Stænder, og at deres Adskillelse netop har foroget deres Iver efter at bevare Sammenhold. Det er ikke usandsynligt at adskillige Særinteresser vilde være komne stærkere til Orde i en fælleds Forsamling.

Efter min Overbeviisning har saaledes den indbyrdes Adskillelse saavel mellem Hertugdommernes som mellem Danmarks Stænder vel endog foraarsaget en fastere Tilslutning. Det der i Grunden var om ikke den aabenbareste, saa dog den skadeligste Feil i Stænderindretningen var uden Tvivl, at der mellem disse to Sæt Stænder intet Foreningsled var; en Mangel paa hvis Afhjælpning der vel siden blev tænkt, men uden at noget blev udrettet.

Jeg har allerede forhen anført det vigtigste af hvad der forefaldt i de danske Stænder for 1840 med Hensyn til Anskuelserne om Forholdene til Hertugdommerne. Hvad selve Forfatningsspørgsmaalet angaaer, der da første Gang kom til Orde, da er saavel Stændernes Behandling af samme som den Maade, hvorpaa jeg gik det i Mode, udentvivl nogenlunde bekjendt; og, medens jeg, skjøndt jeg i min Stilling ikke ligefrem kunde udtale det, fandt den Vei, Stænderne slog ind, velbetænkt og heldig, tør jeg og antage, at jeg snarere steg end faldt i Forsamlingernes Velvillie ved min Adfærd under denne Sag**). Jeg skal iøvrigt ikke dvæle herved, men dog udbrede mig noget over det jeg

*) Holsteinische Stände-Zeitung für 1840, Beilagen Heft S. 947—959.
**) Cfr. ovennævnte Oplysninger S. 12—13.

udenfor Stænderne foretog mig i Anledning af hiin Sag. Jeg har allerede forhen havt Leilighed til at meddele mine Medborgere, hvorledes jeg deels allerede, medens Sagen stod for Stænderne, deels siden som Medlem af Cancelliet udtalte Nødvendigheden af at sammenkalde Mænd af alle Statens forskjellige Dele til Overveielse af vore offentlige Forhold*). Dette er den Forholdsregel, som jeg stedse fandt uomgjængelig fornøden for at bane Veien til en heldbringende Ordning af de forviklede Forhold, og hvorpaa jeg derfor ved enhver Leilighed er vedblevet at andrage.

Mit Forslag gik dog ikke ud paa, at Kongen skulde forkynde Udarbeidelsen eller Prøvelsen af en Forfatning som Formaalet for en saadan Sammentræden. Foruden at jeg da vilde have havt endnu mindre Udsigt til at sætte det igjennem end naar det indskrænkedes til det Indhold, som jeg havde givet samme, saa var det mig ingenlunde klart, om der under de tilstedeværende Forhold og Stemninger lod sig udfinde en Forfatning, der kunde betrygge Statens Sammenhold og rolig fremskridende Udvikling. Derimod antog jeg, at den klarere Erkjendelse, der kunde erhverves ved en Undersøgelse af Opgaven, hvori nogle af de indsigtsfuldeste og meest ansete Mænd fra de forskjellige Provindser toge Deel, i alle Tilfælde vilde være en stor Vinding. Det var mig navnlig indlysende, at, om endog en slig Undersøgelse maatte (hvad jeg endog fandt sandsynligt) have ført til den Overbeviisning, at en egentlig Forfatning for Øieblikket ikke vilde være til Landets Gavn og Betryggelse, saa vilde man dog være kommen til Indretninger, der baade vilde erstatte Savnet af en Forfatning og indeholde en god Forberedelse for samme. Jeg skal i den Henseende her blot nævne deels et vel indrettet Statsraad med en bestemt Virkekreds og bestemte Forretningsformer**), deels et saadant Foreningsled mellem

*) l. c. S. 13.

**) Jevnfør min Prøvelse af det Rigsforsamlingen forelagte Udkast m. v. S.

de forskjellige Stænderforsamlinger (forsaavidt disse ikke ligefrem kunde forenes), som der blev tilsigtet ved de stænderske Committeer, der i 1842 bleve bragte under Omhandling, men uden foregaaende tilstrækkelig Gjennemarbeidelse. Fremfor alt saae jeg i en saadan Sammenkaldelse af erfarne Mænd den eneste Udvei til en heldig Udjevning af de Vanskeligheder, som Kongerigets og Hertugdømmernes særdeles Forhold lagde i Veien for en god Alles Vel betryggende Statsorden. Det er endnu min bestemte Mening, at dette Middel ikke vilde have forfeilet sin Hensigt, naar det var blevet anvendt inden Gemytterne vare blevne gjensidig ophidsede mod hinanden. Især vilde jeg have havt meget Haab om en lykkelig Fremgang, hvis den hele Stænderindretning var bleven saaledes forberedt, inden den var bleven ordnet ved Lov. Det var efter min Overbeviisning en sær uheldig Forholdsregel, at der, inden man skred til den Sammenkaldelse af oplyste Mænd, der i Anordningen af 28de Mai 1831 blev bebudet, var taget endelig Beslutning om Afsondringen i fire forskjellige Stænderforsamlinger. Ogsaa maa det beklages, at de Mænd, der i 1832 bleve kaldte til Hovedstaden deels fra Hertugdømmerne, deels fra Kongeriget, til at prove de da udarbeidede Udkast til Anordningerne om Provindsialstændernes Indretning, ikke kom i nogen Forbindelse med hinanden, ja at endog indbyrdes personlig Overveielse igjennem privat Omgang blev afskaaret ved de forskjellige Tider, hvortil de bleve kaldte (de danske Mænd indkaldtes først til at møde den 9de Juli, da de fra Hertugdømmerne, der vare sammenkaldte til 27de April, alt havde sluttet deres Forhandlinger)*), og ved den Taushed, der blev paabudt begge Sæt af de sammentraadte Mænd om alt hvad

*) See Coll. Tid. f. 1832. S. 187—195. At Mændene fra Hertugdømmerne kom først, var noget som den Tid ikke vakte noget særdeles Anstød, da det som bemærket oven S. 26, var almindelig erkjendt, at det var den Holsteen tilsagte Forfatning, der havde fremkaldt Tanken om Provindsialstændernes Indførelse i alle Statens Dele, og man indsaae, at det, der blev givet, var med Hensyn til dette Hertugdømme

der blev dem meddeelt. Ikke stort mindre uheldigt var det, at ikke blot de Bestemmelser, der ved Anordningen af 28de Mai 1831 vare forkyndte som udgjørende det faste uforanderlige Grundlag for Indretningen, (hvoriblandt, foruden den omtalte Affondring i fire forskjellige Stænderforsamlinger, ogsaa den, at Grundeiendom skulde være en nødvendig Betingelse for Valgret og Valgbarhed, ogsaa kunde have egnet sig til noiere Droftelse) bleve udelukte fra Stændernes Prøvelse, men at dette endog blev udstrakt til § 1 i det forelagte Udkast, der og er § 1 i selve Stænderanordningerne af 15de Mai 1834, hvilken § kun blev meddeelt til Efterretning. Den Tid var der ingen Misstemning mellem Danmark og Hertugdømmerne, men snarere en Erkjendelse af, at det paa den nye Bane, som Statslivet saavel der som her havde at betræde, var nødvendigt at søge alt bortfjernet, som kunde være i Veien for en samdrægtig Virken. Jeg kan ved denne Leilighed, foruden at henvise til alle de Yttringer, der i Stændernes Fødselstid fremkom i Blade og Smaaskrifter, navnlig anføre et Vidnesbyrd, som Paulsen har udtalt i 1836 i sit Skrift: Für Dänemark und für Holstein S. 19, nemlig at Erfaring allerede paa en overraskende Maade havde viist, hvormeget Danmarks og Hertugdømmernes gjensidige Deeltagelse var steget ved de i 1831 bebudede Stænder, hvor meget den mundtlige og skriftlige Tankevexel havde tiltaget og dette tilveiebragt en Nærmelse selv i Henseende til Sproget. Dette Vidnesbyrd stemmer fuldkomment med de Erfaringer, som jeg gjorde i 1832, deels ved min Deeltagelse i de fra Danmark indkaldte Mænds Forhandlinger, deels ved Omgang saavel med dem som med de fra Hertugdømmerne indkaldte. Men ogsaa under de første Stænderfor-

---

noget indskrænket, medens det i Danmark var rent uventet. Men efter min Mening burde alle Mændene have været kaldte til samme Tid, og skjøndt vel hvert Sæt burde havt sine særlige Samlinger, vilde der dog, naar Sagen var kommet til en vis Modenhed, med Nytte kunde have fundet Sammentrædelse, til fælleds Overveielse. Sted, i al Fald ved enkelte dertil Udvalgte.

samlinger bemærkede jeg jevnlig, hvorledes denne nye Bane havde fremkaldt velvillige Forhold mellem flere af de meest betydende Personligheder der og her. Der viste sig ogsaa i selve Forhandlingerne angaaende de Sager, hvori Danmark og Hertugdommerne kom i Berørelse, en skjønsom Erkjendelse af gjensidige Berettigelser og en velvillig Imødekommen, og der gik fra ingen af Siderne noget Forslag igjennem, som kunde være krænkende paa den anden Side. Vel var det nu for mig klart, at der var tabt meget ved at Sagen ikke allerede, inden Provindsialstænderne fik deres bestemte Indretning, var bragt under samlet Overveielse af fra de forskjellige Statsdele udnævnte oplyste Mænd. Men endnu efter at Stænderforsamlingerne for 1840 vare tilendebragte var det dog min Mening, at denne Forholdsregel med Udsigt til et heldigt Udfald vilde lade sig anvende. I Forbindelse hermed henvendte jeg nu min Opmærksomhed paa det ovenmeldte Foreningsled mellem de afsondrede Stænder og meente, at et Udkast til en Anordning om en saadan Indretning burde forelægges de sammenkaldte Mænd til Prøvelse, hvorved jeg iøvrigt fandt, at man i flere Maader burde vælge andre Bestemmelser, end dem, hvorunder en saadan Indretning var blevet indført i Preussen. Blandt andet var det min Mening, at det af de enkelte Stænderforsamlinger udgaaende Raad burde have bestemte Samlingstider efter 2 eller 3 Aars Mellemrum, saa og en bestemt Virkekreds, hvortil det fremfor alt maatte høre, at prøve Overslagene og Regnskaberne over Statens Udgifter. Herved vilde baade den Bøn, som de danske Stænder med større Eenstemmighed og Indstændighed end nogen anden havde frembaaret for Tronen, have fundet en hensigtsmæssig Opfyldelse, og der vilde tillige have været givet Danmarks og Hertugdømmernes Stænder et Stof til en Samvirken, der vel maaskee vilde have begyndt med levende Strid, men dog, naar Sagen ret grundigt og fleersidigt var gjennemkjæmpet, omsider vilde have ført til bedre Forstaaelse og fælleds Erkjendelse. Herom nærede jeg et saa meget større Haab, som jeg ved i mange Aar at

iagttage saavel Skatteforholdene, som de af Bankvæsenet opstaaede indbyrdes Forhold mellem Danmark og Hertugdømmerne, havde fundet, at det Forhold mellem disse Landsdeles Byrder, der nu var fremkommet, billig kunde lægges til Grund. Derimod gik mit Forslag ikke ud paa, at allerede Forfatningsspørgsmaalet skulde nævnes endog kun som en blot mulig Gjenstand for de Mænds Overveielser, der, efter mit Forslag, skulde sammenkaldes. Dette vilde i al Fald have været uklogt, saalænge Kongen ikke havde taget nogen fast Beslutning om at ville gaae ind paa en Forfatning. Men den Indretning, der, efter min Mening, skulde sættes under Omhandling, vilde, naar den havde faaet sin behørige Uddannelse, være kommen til at omfatte alt, hvad der var fælleds for Kongeriget og Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, og den raadgivende Virksomhed, hvortil den maatte indskrænkes, saalænge selve Stænderne ingen større Myndighed fik, vilde uden Vanskelighed kunne forvandles til en beslutnende, naar Erfaring maatte anbefale denne Forandring. Det kunde iøvrigt og have været et Spørgsmaal, om der ikke med den nye Institution strax kunde forbindes nogen Sammensmeltning af de særlige Stænder; men da den Mening, at en Forening af Hertugdømmernes Stænder kunde være farlig for Danmarks Interesser, allerede til den Tid havde begyndt at vise sig, og en eensidig Forening af de danske Stænder aldeles vilde have ophævet Muligheden af en god Forstaaelse mellem de forskjellige Landsdele, saa vilde det have været uklogt fra Regjeringens Side derom at tage noget Initiativ. Saafremt der fra de indkaldte Mænds Side maatte være gjort nogen Bevægelse herom, havde Regjeringen havt frie Hænder til at tage sin Bestemmelse med Hensyn til de Meninger, som derom havde udvexlet sig. Der kunde og været Tale om Forandringer i Provindsialstændernes Sammensætning, saavelsom Valgbetingelserne og Valgmaaden; men deels vare de efter mine Tanker anbefalelige Forandringer ikke paatrængende, deels forudsaae jeg, at Meningerne vilde blive forskjellige. Det

maatte derfor helst beroe paa, om de indkaldte Mænd vilde sætte saadanne Forandringer i Bevægelse.

Senere bleve Udsigterne til en rolig og lykkelig Oplösning af de forviklede Forhold i høi Grad formørkede. Stændernes Forsamling i 1842 havde vel i Roeskilde endog en udmærket heldig Gang. Isærdeleshed fandt Tanken om ved Udvalgte fra de forskjellige Stænderforsamlinger at danne et Foreningsled mellem disse, uagtet den ufuldkomne Form, hvori den blev meddeelt, den ønskeligste Modtagelse. Den store Fleerhed erkjendte, at man for Tiden ei burde forlange mere af Regjeringen end det, der vilde opnaaes ved den omhandlede Indretning, og til dens Ordning gjordes der velovervejede Forslag, der vidnede om rigtig og upartisk Erkjendelse af alle Statsdeles og alle Samfundsklassers Berettigelser. I de øvrige Stænderforsamlinger viste sig derimod ikke den samme Aand, navnlig blev den ovenmeldte Sag baade i Itzehoe og i Viborg modtaget med Kulde og Mistillid. Men langt ulykkeligere blev dog denne Sags Skjæbne i Slesvig. Det er forhen bemærket, hvorledes der allerede i 1838 i den Slesvigske Forsamling viste sig Spor af Misstemning imod de Danske, skjøndt den Tid dog ingen Beslutning gik igjennem, hvorover disse kunde have at beklage sig, men endog et Andragende om det danske Sprogs Indførelse som Rets- og Forretningssprog i de reen danske Egne, efter en levende Kamp, vandt Stemmefleerhed. Hermed var imidlertid denne Kamp ingenlunde tilende, men den blev med desto større Heftighed fortsat, deels gjennem Pressen, deels ved personlig Bearbeidelse af Befolkningen i hine Egne. Paa den ene Side søgte man at gjøre gjeldende, hvad der allerede under Stænderforhandlingerne i 1838 var blevet stærkt fremhævet, at Ønsket om en saadan Forandring i den gamle Tingenes Orden ikke hidrørte fra nogen virkelig følt Trang i Folket, men kun var fremvirket ved en fra Danmark udgaaende Bestræbelse, navnlig fra Trykkefrihedsselskabet, som ved nuværende Amtmand Lehmanns den 4de Novbr. 1836 holdte, og i Kjøbenhavnsposten indførte Tale,

var bragt til en omfattende Virksomhed i denne Retning. Man søgte derhos at fremstille den hele Sag som en Forberedelse for den Plan, at forvandle Slesvig til en dansk Provinds. Paa den anden Side kjæmpede man med Eftertryk og Skarphed mod den Bestræbelse efter at løsne Forholdet mellem Danmark og Slesvig, som man saae i den Haardnakkethed, hvormed et Partie modsatte sig den danske Befolknings naturlige Ret til i sit Hjem at faae Retten pleiet og modtage Øvrighedens Befalinger og Tilkjendegivelser i Modersmaalet. Ei heller tog Striden en Ende, da Kongen ved Reskr. 14de Mai 1840 bifaldt foranførte Indstilling, men i de derefter forsamlede Stænder kom den atter frem. Der blev nemlig til samme indgivet Andragende om at udgaae med Forestilling om at faae Reskriptet ophævet eller sat i Beroe, og dette fandt, efter lange og heftige Forhandlinger, en betydelig Stemmefleerhed for sig. Denne Adfærd, der naturligviis gjorde et bittert Indtryk i Danmark og den danskfindede Deel af Slesvig, kunde kun forøge Kampens Skarphed og Haardnakkethed, hvilken for en stor Deel ogsaa dreiede sig om Maaden, hvorpaa Kongens Befaling blev fuldbyrdet. I Danmark var det fornemmelig „Fædrelandet" som fægtede mod det Parti, der ei vilde finde sig i Reskriptet, og dermed forbandt det idelige Klager over formeentlig Mangel paa Alvor i dets Overholdelse. I Slesvig havde hver Retning sit Organ i Blade, der fremkaldtes og understøttedes, deels fra hiint Parties Side, deels fra dansk Side. I Holsteen fandt Spørgsmaalet ei nogen synderlig Deeltagelse.

Ligefra det Øieblik de Slesvigske Stænder traadte sammen i 1842 viste der sig en ophidset Attraae efter at slutte sig tættere til det Tydske og at tilbagetrænge det Danske, og denne gav sig i Særdeleshed Luft under Behandlingen af oftmeldte Sag om de stænderske Committeer. Udi denne Sag var det, at Lorentzen pludselig gav sig til at tale Dansk, og forlangte denne sin Tale optaget i Protokollen, og at dette, der blev ham negtet, gav Anledning til meget stormfulde Optrin. Der vare faldne mange overmodige og bittre

tildeels aldeles grundlose Yttringer, der i langt høiere Grad end denne Begivenhed syntes at maatte vække billig Harme. Det var imidlertid denne, der skulde blive den Brandfakkel, hvorved Tvedragtsluen ret skulde blusse op. Stændernes Adfærd ved bemeldte Leilighed var vist nok høist overilet og uklog, men det var dog kun ved en skjæv Opfatning, at den blev saa skikket til at opirre Gemytterne. Man fremstillede uden videre Sagen saaledes, at det var blevet den dansksindede Lorentzen forbudt, at tale „sit danske Modersmaal". Men Lorentzens Modersmaal var sandelig ikke dansk, han var tydsk opdragen og talte dette sidste med langt større Færdighed end hiint første. Han var, saaledes som han havde viist sig i de to foregaaende Forsamlinger, ogsaa langt fra at være dansksindet. Hvad der oven S. 30 er anført indeholder vistnok afgjørende Beviser paa at han den Tid hørte til den yderste slesvig-holsteenske Retning; og ikke mindre tydeligt havde han i 1836 viist, hvor aldeles han var et levende Udtryk af denne, idet han ikke blot hørte til den liden Minoritet (i alt 4), der ubetinget modsatte sig Toldprivilegiernes Ophævelse, men endog i Betænkningen særlig i sit Navn anførte, at dette vilde være en Uret mod Landsprivilegiernes troe Depositarier (Ridderskabet)*). Det var derfor begribeligt, at man antog, at det kun var for at drille den Forsamling, hvormed han i 1842 var kommet i Strid i en ganske modsat Retning af den, hvori han befandt sig i 1838, at han nu besværede sig med at tale dansk, og at man troede at dette var et med hans nye politiske Venner aftalt Spil. Skjøndt nu Forsamlingens Adfærd desuagtet ingenlunde fortjener Bifald, saa faaer den dog en ganske anden Farve, naar Sagen fremstilles i sin virkelige Sammenhæng, end naar de væsentlige Omstændigheder forbigaaes. Virkningen af foranførte Begivenhed blev ikke lidet forstærket derved, at de til samme Tid forsamlede jydske Stænder deraf toge Anledning til at henvende sig til Kongen for at udtale det danske Folks Følelser ved det, der i

*) See Slesvigske Stændertidende for 1836 S. 1323—1324.

og uden for Stænderne var forefaldet i Slesvig til Krænkelse for dets Sprog og Nationalitet*). Som Kongelig Commissarius søgte jeg at overbevise dem om det Ubefoiede og Betænkelige i en saadan Indblanding, og derhos at berigtige de lidenskabelige Domme over selve Tildragelsen. Men under den ophidsede Stemning kunde jeg intet andet udrette end at den Presse, som allerede en Tidlang havde antaget en fiendtlig Tone mod mig, nu ret slog sig løs i denne Retning; og under den Bevægelse, hvori Gemytterne vare komne, faldt de forhadte Antydninger, hvortil den af denne Begivenhed tog Anledning, ikke saa ganske til Jorden, som de, hvormed man ved tidligere Leiligheder havde angrebet mig. Det var og i den Henseende en særdeles uheldig Omstændighed for mig, at jeg saae mig i den Nødvendighed, at udelukke en betydelig Deel af Forhandlingerne i bemeldte Sag af Stændertidenden**). Herved udgik nogle af mine Foredrag, som indeholdt de samme Oplysninger, som jeg her har meddeelt, med mere, som maaskee dog kunde have gjort nogen Virkning paa en Tid, da Lidenskaben ei endnu havde fæstet saa dybe Rødder, som siden. Jeg forudsaae og meget vel, at jeg ved den Brug, jeg her mod Sædvane (jeg kunde gjerne sige, for første og sidste Gang) gjorde af den mig som Commissarius tillagte Raadighed over Stændertidenden, vilde fremkalde flere Mistydninger. Men jeg fandt det saa meget mere uforsvarligt, at lade de skarpe Udladelser, som under hine Forhandlinger vare faldne, gaae over i Stændertidenden, som Regjeringen allerede havde paalagt vedkommende Embedsmænd, der havde med Pressetilsynet at gjøre, saavel i Danmark som i Hertugdømmerne, saavidt muligt, at forhindre, hvad der kunde forbittre Indvaanerne i de forskjellige Landsdele mod hinanden (noget, som vist iøvrigt ikkun i liden Grad blev opnaaet); og at meddele Fore-

*) See Viborger Stændertidende for 1842 S. 1656—1664, 1863—1871, 2224—2260, 3048—3051.

**) l. c. S. 3166—3175.

dragene med Udeladelser af slige Steder vilde, efter Omstændighederne, have været særdeles misligt. Der mødte endnu den Omstændighed, at to Deputerede i Anledning af hiin Beslutning forlode Stænderne nogle Dage forend disse vare tilendebragte*); men selv hine to Deputerede gjorde dette kun i Følge en Grundsætning, uden personlig Uvillie mod mig, og i det Hele indeholdt alt, hvad der foregik i Anledning af dette Sammenstød, netop et talende Vidnesbyrd om, hvor aldeles de jydske Stænder endnu havde bevaret deres fulde Velvillie for mig. I Dagspressen søgte man imidlertid at udbrede den Forestilling, at jeg ved min Adfærd i bemeldte Sag havde brudt med den jydske Forsamling.

Fra hiin Tid af fik den hele Strid et langt alvorligere og mere faretruende Udseende. I Danmark havde det hidtil saa godt som udelukkende været „Fædrelandet", der havde deri viist nogen Iver, og udenfor Nordslesvig havde den ikke i nogen mærkelig Grad grebet Gemytterne. Men fra nu af vandrede Tvedragtsaanden Landet omkring og omspændte den hele Befolkning. Ikke blot fik den Bitterhed, der hidtil i hiint enkelte Blad havde yttret sig mod den slesvig-holsteensk Retning, meget større Udbredelse, men dermed forenede sig og en Frygt for at Regjeringen, naar den ei blev bestormet med kraftige Paamindelser, ikke vilde vide at træffe de rette Midler til at afværge de Danskes Undertrykkelse. Det forkyndtes mere eller mindre tydelig, at den deels af Yndest for det Partie, der arbeidede paa Slesvigs Fortydskning, deels af Blindhed og Sorgløshed, havde ladet det faae Magten; og Folket opfordredes derfor til at forene sig for ved kraftige Forholdsregler og deriblandt talrige og indtrængende Petitioner til Kongen, og, forsaavidt dette ei hjalp, i sin Tid til Stænderne, at afvende den truende Fare. I Særdeleshed skulde man bønfalde Regjeringen om, at knuse Slesvigholsteinismen ved at tilintetgjøre dens Støtter, navnlig den Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen, der betegnedes som admini-

*) See l. c. S. 3204—3212.

strativ, og som formeentlig først var opstaaet eller dog først bragt til Fuldkommenhed i 1834; det fælleds Universitet m. m. Ogsaa dette var tidligere udtalt i „Fædrelandet", men, foruden at det nu oftere og med større Bestemthed blev gjentaget, ja fremstillet som det ene Fornødne, hvorfor den forhen saa meget paadrevne frie Forfatning maatte træde i Skygge, fik det større Betydning ved de Flere, som nu istemte samme Tone. Blandt andet fik den og Indgang i den „Berlingske Tidende", der vel ikke var et Regjeringsblad, men dog formeentes ikke at ville træde i Modsætning til Regjeringen, saavelsom og i nogle Smaaskrifter, hvorom man havde den Formodning, at de havde Kongens Ydest for sig. Iøvrigt var den Politik, der saaledes traadte frem, ikke i Eet og Alt den samme, der havde udtalt sig i „Fædrelandet". Ligesom det ikke kan negtes, at den i det Hele vidnede om større Bekjendtskab med Retstilstanden og de øvrige Forhold, saaledes deelte den ingenlunde „Fædrelandets" Iver for at blive Holsteen qvit; tvertimod gik den ud paa at hævde Danmarks Ret til vedvarende Forbindelse med dette Hertugdomme, saavelsom med Slesvig. Heller ikke vilde den, at Slesvig skulde (saaledes som det stundom syntes at være meent i „Fædrelandet", som dog i den Henseende var vaklende og uklar) indlemmes i Kongeriget Danmark, men paastod, at det burde have sin selvstændige Lovgivning og Bestyrelse, hvilket den meente med stor Lethed og uden nogen Ulempe at kunne gjennemføres. Der udviklede sig endog efterhaanden en forbittret Strid imellem disse to politiske Retninger. Men begge gik dog ud paa at angribe den indbyrdes Forbindelse mellem Hertugdommerne, som Regjeringen hidtil ligefra den Tid, da den havde faaet det i sin Magt at handle anderledes, uforstyrret havde ladet bestaae, og som ligefra 1815, da der først blev Anledning til deri at befrygte en Forandring, var traadt frem som den herskende politiske Tanke i Hertugdommerne. Var end „Fædrelandets" Politik i sit Indhold endnu mere i Strid med denne, saa gjorde dog den nye Retning, af den foranførte Grund, nu et dybere

Indtryk i Hertugdommerne, især i Slesvig. Sammes Presser fordobblede nu den voldsomme Iver, hvormed de søgte at sætte Folket i Skræk for en dansk Propaganda, der vilde paatvinge dette Hertugdomme dansk Sprog, danske Love og Indretninger, eller dog berøve Samme dets eiendommelige Indretninger og disses uindværlige Støtte, Forbindelsen med Holsteen. Ogsaa der lode Klagerne over, at Regjeringen gav disse Bestræbelser Medhold, lydeligere end forhen, og man drev paa, at Folket skulde kraftig værne om dets Ret og Lykke mod faretruende Angreb. Isærdeleshed fremkom nu og flere tildeels med ikke ringe Anvendelse af Lærdom og Klogt udførte Forsøg paa at føre Beviset for, at ikke blot Holsteen, men og Slesvig maatte gaae ud af Forbindelsen med Danmark, naar den Kgl. Mandsstamme uddøde, hvilke Arbeider uden Tvivl for en Deel bleve fremskyndede ved Pengeanvendelse fra en Side, hvor en personlig Interesse talte for hiin Lære. Fra begge Sider søgte man gjennem Foreninger og store Forsamlinger at føre de i Pressen udtalte Forestillinger ind i Folket.

Vel havde jeg, umiddelbar efter at jeg var kommet tilbage fra de jydske Stænder, i den Berlingske Tidende for 1843 i No. 9, 10, og siden med Hensyn til de derpaa af Fædrelandet gjorte Angreb i No. 30, 34, 36 og 38 søgt ei blot at berigtige den vrange Forestilling, som Pressen gav af den Lorentzenske Sag, og hvad der med Hensyn dertil var foregaaet i Viborg, men og at modvirke den hele forvanskende og opirrende Maade, hvorpaa Forholdene mellem Danmark og Hertugdommerne behandledes. Ogsaa var det der udviklet, hvor megen Anledning man havde til at haabe, at ikke blot Slesvig men og Holsteen i ethvert Tilfælde vilde blive i Forening med Danmark, og hvor ilde man gjorde i at storme løs mod disse Hertugdommers indbyrdes Forbindelse under Vedligeholdelse af deres Forhold til Danmark og dets Konge. Jeg havde allerede forhen i Tidsskrift for Literatur og Kritik, 6 B., S. 255—326 og 7 B., S. 432—465, udtalt mig over Forholdene mellem de

forskjellige Statsdele, vel med den Tilbageholdenhed, som min Stilling krævede, men dog saaledes, at Urigtigheden af de Forestillinger, der allerede da begyndte at forstyrre den gode Forstaaelse, behorig oplystes. Det var overalt i Christian 8des første Regjeringsaar ikke sjeldent, at jeg benyttede de Tidsskrifter, hvori Anonymitet lovlig kunde finde Sted, til at bekjæmpe nogle af de vildfarende Forestillinger og Bedommelser af vore offentlige Forhold, som Pressen udbredte. Men der var ved slige enkelte Artikler lidet at udrette mod et Blad, som daglig førte Ordet, og som var vel ovet i at bruge det efter sine Hensigter, medens det var forgjæves at vente nogen Medvirkning fra andre Kyndige. Senere hørte jeg op dermed, blandt andet fordi jeg med Hensyn til andre i den Berlingske Tidende optagne Bidrag ikke fandt det passende at benytte dette Blad. Iøvrigt maa jeg bemærke, at til samme Tid som man her hjemme sigtede Forfatteren af Artiklerne i de ovennævnte Nummere i Berlingske Tidende for at være hildet af slesvig-holsteenske Interesser, blev han i en tydsk Brochure paa en haanlig Maade angrebet som den, der fordreiede den klareste Ret for at indrage Hertugdommerne under samme Forfatning og Arvefølge som Danmark. Wegeners ovennævnte Skrift S. 166 Note og 263—264 viser, at hiint Skrift, hvad jeg og af indvortes Kjendetegn formodede, hidrørte fra Hertugen af Augustenburg. Iøvrigt var mit Forfatterskab til slige Arbeider ingen Hemmelighed; herom var det mig ikke at gjøre; men efter min Stilling vilde det ikke været passende at træde frem under Navn.»

Regjeringen foretog sig mellem Stænderforsamlingerne i 1842 og 1844 Intet med Hensyn til den mere og mere overhaandtagende Spænding. De stænderske Committeer lod den falde, uden at gjøre noget Forsøg paa ad anden Vei at faae det Savn afhjulpet, som dog overalt erkjendtes. Jeg for min Deel fandt det heller ikke tilraadeligt paa nye at komme til Stænderne med disse Committeer, uden at Sagen først paa anden Maade var forberedt. Men dette

antog jeg, og med mig Cancelliets Pluralitet, at burde skee, idet man gjentog det ældre Forslag om Sammenkaldelse af oplyste Mænd fra alle Statsdele. Det erkjendtes, at Haabet om et heldigt Udfald under den siden saa beklageligt tiltagne Misstemning var blevet svagere; men paa den anden Side fandt man at Nødvendigheden ogsaa var endnu stærkere fremtrædende, forudsat at intet andet Middel kunde udfindes, der sikkrere vilde lede til Maalet. Imidlertid fandt dette Forslag ikke Bifald.

Spændingen tiltog som Tiden nærmede sig til Provindsialstændernes Aabning. Især blev der paa alle Maader arbeidet paa at forberede en heftig Bevægelse mod den Afgjørelse, som man saae i Mode af Spørgsmaalet om det danske Sprogs Brug i den Slesvigske Stænderforsamling. Først bebudede Pressen, at det kun vilde blive dem tilladt at tale dansk, som vilde forsikkre ved deres Ære, at de ei forstode Tydsk. Det kort efter udkomne provisoriske Patent af 29de Marts 1844 viste vel, at dette var langt fra Sandheden, men at den Paagjeldende kun behøvede at afgive en simpel Erklæring, at han ikke tiltroede sig at være det tydske Sprog tilstrækkelig mægtig for at kunne betjene sig deraf ved sine Foredrag i Forsamlingen, og at ingen Forhandling desangaaende maatte finde Sted. Men hvad der engang med saa meget Eftertryk var blevet udbredt, vilde man dog ei lade falde, og man paastod derfor, at Patentet dog i Grunden gik ud paa det samme, i det Enhver vilde undsee sig for at vedgaae den Mangel paa Dannelse, hvorved Berettigelsen til at tale dansk skulde vindes. Herved ligger imidlertid netop en Forudsætning til Grund, der er ydmygende for Danskheden, men som er Patentet aldeles fremmed. Om man end vilde erkjende, at en Slesviger, der ei forstod Tydsk, ei kunde henregnes til de Dannede, saa vilde det dog vist være at bøie sig for dybt for det tydske Sprog, om man vilde gjøre den Styrke i dette Sprog, som Patentet har for Øie, til en Betingelse for Dannelse. Man kan meget vel forstaae det tydske Sprog, ja

endog være ret øvet i at tale det, og dog ei være det saa mægtig, at man deraf kan betjene sig i offentlige og uforberedede Foredrag over mangehaande forskjellige Æmner, uden at hindres i med tilbørlig Klarhed, Fuldstændighed og Eftertryk at udtale det man agter at sige. Men Enhver, der ikke tiltroer sig denne Styrke, vil kunne afgive hiin Erklæring, og jeg begriber ikke, hvorfor han derved skulde skamme sig. Iøvrigt vilde vistnok Mange, der just ikke ganske havde hiin Styrke i det tydske Sprog, dog ikke have gjort Brug af Patentet, for ikke at besvære Forsamlingen, og skade Sagen ved de Ulemper, som ere forbundne med at tale et Sprog, der behøvede at oversættes; men det vilde da ikke være den befalede Erklæring, der bestemte ham. Ved at lægge det i Enhvers Magt at bedømme Tilstrækkeligheden af sin egen Færdighed i det tydske Sprog, gav Lovgiveren ham den muligste Betryggelse for, at han ikke ved sit Sprog skulde blive hæmmet i sin Virksomhed. Det synes saaledes, at Patentet havde sørget tilstrækkelig for de Dansktalendes virkelige Tarv, og at det intet indeholdt, der kunde krænke en sund Æresfølelse. Da det nu vistnok var i høi Grad hinderligt for den frie og levende Drøftelse af de offentlige Anliggender, hvorover Stænderne skulde give Raad, at Enkelte talte et Sprog, som ikke almindeligt forstodes i Forsamlingen, saa burde dog Ingen af blot Lune eller Vrangvillie kunne gjøre det. At nu det tydske Sprog er det, som almindelig forstodes i den Slesvigske Forsamling, var endog paa det Bestemteste erkjendt af dem, der stærkest ivrede mod den i Patentet tagne Bestemmelse. Der har nemlig aldrig været Tale om at ogsaa de tydske Foredrag skulde oversættes paa dansk, eller at Commissarius eller Præsidenten skulde gjøre deres Meddelelse baade paa tydsk og paa dansk, at Forsamlingens Betænkninger og øvrige Udfærdigelser skulle affattes i begge Sprog o. s. v. Kun fandt man, at de Foredrag, som Enkelte holdt paa dansk, behøvede at gjengives paa tydsk for at være forstaaelige for alle Medlemmer, navnlig for dem, der kom fra den sydligste Deel af Slesvig. Erfaring

havde endog viist, at det kun var et høist sjeldent Tilfælde, at en Nordslesviger ei forstod tydsk nok for deri at holde Foredrag, i hvilke enkelte Tilfælde Falk, der til alle Tider har holdt over den danske Nationalitets Berettigelse, havde faaet de Vanskeligheder, der mødte, hævede, ved at paatage sig at gjengive det Talte paa tydsk. Det er iøvrigt i andre Lande almindeligt, at Forhandlingerne i de repræsentative Forsamlinger, uden Hensyn til de forskjellige Sprogstammer i Staten, foregaae i det almindelige Regjeringssprog, og dette er stundom et andet, end det, der er det almindelige Folkesprog, til Ex. i Belgien det franske, skjøndt det langt større Folketals Sprog er det flamske*). Det danske Sprog, der dog ikke er Huussproget for en saa stor Deel af Slesvigs Befolkning, som det flamske er det af Belgiens, var saaledes dog i foranførte Henseende under langt bedre Vilkaar, end dette. At tydsk for Aarhundreder siden er blevet Regjeringssproget i Slesvig, der tidligere har været overveiende dansk, er noget som den patriotiske Følelse vel kan beklage, men som dog ikke kan ændres; en anden Sag er, at det kan lempes saaledes som det i den senere Tid er skeet, navnlig derved, at det danske Sprog skal bruges i den locale Retspleie og Embedsførelse i de danske Egne; et ikke uvigtigt Fremskridt for det danske Sprog.

---

*) Man har netop villet søge en Støtte for den under de ovenberørte Tvistigheder idelig paastaaede, skjøndt, som viist, dog ikke i det fulde Omfang forstaaede lige Berettigelse for to Sprog i en repræsentativ Forsamling, i det, der gjaldt under Belgiens og Hollands Forening. Men for ikke at tale om, hvor lidet denne Forening havde Hold, saa var det ingenlunde det belgiske Folkesprog, der lod sig høre ved Siden af det hollandske, men det i Belgien indførte Regjeringssprog. Da, ved den af Europas Stormagter besluttede Forening mellem de forhen aldeles adskilte Lande, ikke det ene af sammes offentlige Sprog fra nogen Side kunde have Adkomst til at foretrækkes, var der ingen anden Udvei, end at gjøre dem lige berettigede.

Det er vel sagt, at da der dog efter Patentet skulde gjøres de fornødne Foranstaltninger for at begge Sprog kunde bruges i Forsamlingen, saa var det uhensigtsmæssigt ja urimeligt at gjøre Nogen hiin Betingelse med Hensyn til Brugen af hans Modersmaal*). Det er haarde Ord, og da de komme fra en af de besindigere Mænd, skulde man troe, at de vare vel betænkte, men det er dog neppe Tilfældet. Det kan ikke være ligegyldigt, om de Ulemper, som flyde af at der bruges et Sprog, som behøver at oversættes, indtræde hyppigere, eller indskrænkes til de Tilfælde, hvori det er fornødent til at hævde de Paagjeldendes Ret. Men hertil kommer, at der ei blot er Tale om det danske Sprogs Brug af dem, hvis Modersmaal det er. Havde den været indskrænket til denne Betingelse, vilde det efter Forholdene i en stor Deel af Slesvig have givet rig Anledning til Tvivl, Tvist og Drillerie, som aldeles undgikkes ved den af Patentet valgte Afgjørelse. Netop det Tilfælde, som foranledigede det hele Spørgsmaal, stillede det tydelig for Øinene, hvor ubrugelig hiin Betingelse var. Imidlertid bør jeg ikke lade ubemærket, at der havde været en anden Udvei, hvorpaa der og under Forhandlingerne om Patentet havde været meget Spørgsmaal, nemlig at den blotte Erklæring om at ville bruge det danske Sprog skulde være nok. Udenfor en saa spændt Tid, som den, hvorunder Spørgsmaalet opstod, havde der neppe været noget vovet derved; thi det vilde sandsynligviis dog ikke let blive Tilfældet, at Nogen, som med taalelig Færdighed kunde bevæge sig i det Sprog, som hele Forsamlingen forstod, vilde besvære Forretningsgangen ved at brnge et andet. Men saaledes som Sagen stod vilde det dog have givet befoiet Anledning til Klager fra den anden Side, om det var blevet overladt til Enhvers Lune, og at altsaa navnlig Peter Hjort Lorentzen strax kunde begynde i den

*) Wegener über das wahre Verhältniß des Herzogs von Augustenburg. S. 68.

nye Forsamling, som han endte i den forrige. Regjeringen indsaae helt vel, at den heftige Sindsbevægelse, der var opvakt her i Landet, alene paa denne Maade kunde beroliges. Men det vilde have været uværdigt, at gjøre Stemningen her i Landet til det udelukkende Hensyn ved Afgjørelsen af denne dog nærmest Hertugdømmet Slesvig vedkommende Sag. Allerede ved Patentet, saaledes som det blev, tilsidesattes den af de Slesvigske Stænder med stor Stemmefleerhed antagne Mening, og derhos fandtes der Anledning til med meget Alvor at tilkjendegive disse Stænder Kongens Utilfredshed med deres Adfærd. Herved kom Regjeringen vist nok i et lidet ønskeligt Forhold til disse Stænder og til Hertugdømmerne i det Hele, men det erkjendtes for retfærdigt og nødvendigt at gjøre dette. Havde nu Regjeringen derhos i selve Sagens Afgjørelse snarere taget Hensyn til den her i Landet herskende ophidsede Stemning, end til det, der i sin Natur var det hensigtsmæssigste og for Alles Ret meest betryggende, saa vilde den aldeles være traadt ud af den Ligevægt, som den burde holde mellem de stridige Partibevægelser.

Jeg har her yttret mig saa udførligt, saavel angaaende selve den Lorentzenske Fremtræden i 1842, som over det derved foranledigede Patent, fordi denne hele Sag har været det virksomste Middel til at fremkalde Utilfredshed mod Kongen og hans Regjering*). Jeg har vel allerede i den Viborger Stænderforsamling for 1844 havt Leilighed til paa en efter min Overbeviisning tilfredsstillende Maade at retfærdiggjøre hiint Patent imod de Bebreidelser, man gjorde samme**); men jeg kunde, under den ophidsede Stemning, ikke dermed trænge igjennem, og nu har man i

*) Jeg har her kun talt om Patentets almindelige Grundregel eller om sammes § 1. Indholdet af §§ 2 og 3 finder jeg mindre tilfredsstillende, men dette har ikke tiltrukket sig synderlig Opmærksomhed, og vedkommer os derfor ikke her.

**) Se Viborger St. Tid. for 1844, S. 47—50 og S. 2377—2380.

mange Aar vant sig til at fremstille Sagen, som om der ikke var et Ord at sige for Regjeringens Beslutning. Der er vel ikke nu noget stort Haab om at kunne bringe Folk til paa nye at undersøge en Sag, som man for længe siden har betragtet som endelig paadømt; men jeg har dog ikke villet opgive Forsøget.

Ved den Kongelige Proclamation til Slesvigerne af 27de Marts 1848 er det forkyndt, at det tydske og danske Sprog skulle have lige Berettigelse, baade paa den Slesvigerne tiltænkte særegne Landdag, og paa den Rigsforsamling, som de skulde have fælles med de Danske. Naar et Forfatningsfællesskab mellem Danmark og Slesvig kommer istand, kan det vel heller ikke være anderledes; thi man kunde i denne Forsamling ingenlunde gaae ud fra eet Sprog, som Alle forstode. Men, naar man ret tænker sig ind i Sagen, vil man dog have ondt ved at finde det gjørligt, at al Tale gives i to Sprog. I den tilendebragte Rigsforsamling kom intet Spørgsmaal herom frem, og det Lidet, som jeg, efter længe at have holdt mig tilbage, omsider vilde have fremsat desangaaende ved Slutningen af Forhandlingerne om Forfatningssagen, hørte til det, hvormed jeg ved den S. 12 omtalte Beslutning kom til at sidde inde*).

Jeg tvivler iøvrigt ikke paa, at Vanskelighederne ere gaaede saa klart op for Mange af dem, som havde den overveiende Indflydelse i hiin Forsamling, at det vilde være overflødigt her at udvikle dem. Det turde endog være, at denne Erkjendelse har bidraget meget til, at Adskillige have kunnet forsone sig med Tanken om Slesvigs Deling. Herved vilde rigtignok en Knude blive overhugget, som man kunde have ondt ved at løse, ligesom der heller ikke var noget Middel, hvorved man lettere kunde skaffe Danmark Fred. Men en saadan Fred vilde fra enhver anden Side

*) Det findes i min Prøvelse S. 476.

være den sørgeligste Udgang Krigen kunde faae*). Forresten vilde det og i de fælles Stænder, som efter Reskriptet 28de Januar 1848 skulde have været oprettede for Danmark, Slesvig og Holsteen, have været nødvendigt, at begge Sprog vare blevne lige berettigede. Dette var og, efter mit Skjøn, den allerstørste Vanskelighed, ved Gjennemførelsen af hiin Tanke, men, foruden at man for Diemedets Vigtigheds Skyld burde søge den opløst, saa godt som muligt, blev den og meget formindsket derved, at det kun var enkelte Sager, der skulde henlægges under de da paatænkte fælles Stænder, medens Vanskeligheden i høi Grad foroges ved Maaden, hvorpaa vor Rigsdag er blevet sammensat.

Patentet 20de Marts 1844 fremkaldte blandt andet Folkeforsamlinger, saavel i Danmark som i Nordslesvig, i en større Stiil, end de, hvori slige Forsamlinger hidtil havde fundet Sted, og derfra gjenlode heftige Taler. Blandt andet blev det herved udrettet, at nogle Deputerede fra det nordlige Slesvig, (dog ikke flere end 5), tilkjendegave deres Uvillie ved at træde ud af Stænderne. Herved faldt al Modstand i dansk Retning i den Slesvigske Forsamling, men kun for at yttre sig med desto større Heftighed andetsteds.

*) Det maa mærkes, at her kun er Tale om en Deling, hvorefter et større eller mindre Stykke af Slesvig skulde tilligemed Holsteen gaae ud af den Statseenhed, hvori det danske Monarkie er forenet. Naar Hertugdømmerne blive i uopløselig Forbindelse med Danmark og beholde omtrent det fælles, som nu er fælles, (hvorved det her i Særdeleshed er af fremspringende Vigtighed, at Toldindtægterne, hvor de end falde, blive et fælles Gode for hele Staten), vilde en Afsondring af Slesvigs nordlige og sydlige Deel fra hinanden, saaledes at den første indlemmedes i Danmark og den sidste forenedes med Holsteen, ikke være saa aabenbar forkastelig, og det var muligt, at den forstyrrede Fred bedst kunde oprettes paa den Maade. Beboernes Ønsker i Nordslesvig vilde vistnok derved især være at tage i Betragtning. Jeg troer imidlertid, at man, naar der bliver Leilighed til rolig Prøvelse, baade der og i det øvrige Slesvig og i Danmark, dog vil finde overveiende Betænkeligheder derved.

Imidlertid vedblev hine Stænder i deres Fleerhed at udtale sig imod enhver lovbestemt Ret til det danske Sprogs Brug i Stændersalen, men naar det endelig skulde være, fandt de dog, at der ikke kunde være noget imod den Bestemmelse, som Patentet indeholdt, saa at der ingen videre Kamp blev om denne Sag; ligesom det i det Hele gik ret rolig af med den hele Stænderforsamling i Slesvig denne Gang. I Viborg stormede derimod Klagerne los strax ved Begyndelsen, og frembares i en Adresse til Kongen, men dog saaledes, at man ved at overføre det constitutionelle Monarkies Former paa det absolute, stilede Klagerne mod de Kongelige Raadgivere. Iøvrigt udbredte denne Adresse sig ogsaa over adskillige andre Gjenstande, og især beklagede man, at Kongen for Tiden ikke saae sig istand til at foretage Noget til Udvikling af Stænderinstitutionen. Det, der sattes i Spidsen, og som fremfor Alt satte Gemytterne i Bevægelse, var dog, at man savnede de til den krænkede Nationalitets Beskyttelse og den truede Statseenheds Opretholdelse fornødne Foranstaltninger, ja at der endog vare tagne Forholdsregler, der (saaledes som Stænderne betragtede dem) maatte forøge Folkets Bekymring for disse dyrebare Goder, i hvilken Henseende hiint Patent udpegedes. Fra flere Steder, endog uden for Jylland, indsendtes der i den Anledning Takke-Adresser til Stænderne, og heri var ogsaa hiint Æmne det meest fremtrædende. Desuden besluttede Stænderne flere Petitioner, der gik ud paa Nødvendigheden af stærke Forholdsregler mod det Partie i Hertugdømmerne, der arbeidede paa at fortrænge det danske Sprog og undergrave Statseenheden, og derunder blev ogsaa Ophævelsen af den hidtilværende Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen udtalt som et væsentligt Led af hine Forholdsregler. Under Forhandlingerne af disse Sager maatte jeg efter Pligt og Overbeviisning udvikle de urigtige Opfatninger og de Overdrivelser, som for en stor Deel laae til Grund for de første Anker, saavelsom det, deels aldeles Uantagelige, deels Tvivlsomme,

i adskillige af de gjorte Forslag. Dette var, som jeg heller ikke ventede andet, en Røst i Ørken.

Den Misstemning, der fik sin fornemste Næring fra Maaden, hvorpaa man opfattede hine Forhold, yttrede og sin Indflydelse ved Optagelsen af de Lovudkast, som jeg ellers havde at forelægge Forsamlingen, forsaavidt de kom i Berørelse med hvad der henførtes til de liberale Interesser. Disse Udkast havde allerede forud været underkastede de hadefuldeste Angreb fra Pressens Side, der havde til Virkning, at man lige paa Stændernes Dørtærskel udtalte en forudfattet slet Mening om samme; skjøndt det i sin Tid, da Sagerne kom til Gjennemgaaelse, viste sig, at Stænderne langt fra ikke vare saa meget imod Regjerings-Udkastene, som man forelobig paa Pressens Ord havde udtalt*).

Af bemeldte Stænders Forhandlinger maa jeg endnu bemærke et Andragende, sigtende til Statseenhedens Opretholdelse og Stænder-Institutionens Udvikling, der skulde forberedes ved Sammentrædelse af Mænd, deels udvalgte af alle 4 Stænderforsamlinger, deels af Regjeringen**). Man vil maaskee finde Maaden, hvorpaa jeg gik dette Forslag i Møde, stridende mod hvad jeg har anført om ved enhver Leilighed selv at have anbefalet en lignende Sammenkaldelse. Men hvad jeg yttrede mod bemeldte Forslag gik kun ud paa den nærmere Bestemmelse, at de Delegerede størstedeels skulde vælges af de forskjellige Stænderforsamlinger. I Grundsætningen vilde jeg have fundet dette meget rigtigt, men med Hensyn til den store indbyrdes Spænding fandt jeg det betænkeligt. Det laae iøvrigt i min Stilling som Kgl. Commissarius, at jeg, efter Forholdenes Beskaffenhed, ikke bestemt kunde udtale mig over det, som jeg i Forslaget fandt anbefaleligt, og at jeg derimod fornemmelig maatte holde mig til det, som forekom mig at være urigtigt eller

*) Dette gjelder navnlig med Hensyn til Udkastet til en Lov om Værnepligt.

**) St. Tid. S. XLIII—LI cfr. S. 1522—1575, 1734—1799.

dog meget tvivlsomt; thi jeg kunde ikke gjøre Regning paa, at Andragendet vilde finde Kongens Bifald, og kunde naturligviis ikke foranledige, at der i en saadan Retning blev Uovereensstemmelse mellem Kongens Beslutning og hans Organs Yttringer. For min Deel vilde jeg hellere have seet, at Sammenkaldelsen var foregaaet endog saaledes som de Viborger Stænder foreslog den, end at Intet skulde gjøres. Jeg var nemlig i det Væsentlige enig i, hvad Sagens Referent bemærkede om, at personlig Samværen, Samvirken og gjensidig Meningsudvexling, efter Erfarings Vidnesbyrd, jevnlig have til Virkning, at Anskuelser, der, medens de udtaltes paa forskjellige Steder, stode vidt fra hinanden, efterhaanden nærmede sig hinanden og udsonedes. Men dog frygtede jeg ikke lidet for, at Stændernes Valg ved denne særdeles Leilighed kunde blive uheldigt. Vel kunde jeg intet have imod, at enhver af de i Folket gjærende Meninger endog i sin største Yderlighed fandt sin Talsmand i en saadan Samling, men jeg frygtede for, at man mere havde seet paa en heftigt fremtrædende national Politik, end paa ret Indsigt i de Forhold, der skulde afgjøres. Havde jeg havt at raade for Valgene, vilde af den jydske Forsamling den Mand, som i alt, hvad der vedkom Slesvig, havde staaet stærkest mod mig, Professor Larsen, været den første paa Listen.

Det er let forklarligt, at jeg ikke denne Gang kunde træde ud af Stændersalen i den gode Stemning, hvori jeg forhen havde forladt min Plads sammesteds. Dog var det ingenlunde personlig Uvillie, som besværede mit Sind; jeg var endog overbeviist om, at, paa ganske faa Undtagelser nær, hele Forsamlingen havde bevaret sin gamle Godhed for mig. Men den Bekymring for Fædrelandets Fremtid, hvoraf jeg alt i 1842 var gjennemtrængt, var nu bleven saa levende, at jeg ikke længer kunde skjule den.

Det var at forudsee, at det Livsspørgsmaal, om Forholdet mellem de forskjellige Bestanddele af det danske Monarkie, der havde bragt hele Folket i en saa voldsom Bevæ-

gelse, ogsaa maatte træde frem i den Roeskildske Forsamling. Men den Vei, denne Forsamling gik, var en aldeles anden, end den, som man i Viborg havde fulgt. Vel opløftede sig der enkelte Røster, der fortsatte det Sprog, som havde ladet sig høre i Viborg, og det endog i stærkere Toner, men de bleve trængte tilbage af den langt overveiende Fleerhed. Det Forslag, der fremkom strax i Forsamlingens Begyndelse, og hvortil dennes store Fleerhed, dog adskillige ikke uden synlig Modstræben, sluttede sig, gik endog ud paa, at overvinde de Bestræbelser, der i forskjellige Retninger anvendtes paa at sønderrive Forbindelsen mellem Statens forskjellige Dele, ved at bevirke en Kongelig Kundgjørelse, der erklærede, at det egentlige Danmark og alle tre dermed forbundne Hertugdømmer gaae udelelig i Arv efter Kongeloven. Hertil var i Propositionen føiet, at det, der saaledes blev forkyndt som den Kongelige Mening og Villie, maatte kraftig opretholdes, saa at ethvert Foretagende fra Undersaatternes Side blev standset, der maatte gaae ud paa at svække Forbindelsen mellem de forskjellige Statsdele; ligesom Propositionen og indeholdt andre Forslag, hvorom her ei videre skal være Tale. Skjøndt jeg heelt vel indsaae det Mislige i, at bringe denne Sag, der berørte saadanne Statens høieste Velfærdsanliggender, hvorover Faa vare istand til at have en nogenlunde velbegrundet Dom, ind for en Forsamling, som det hverken var muligt eller raadeligt at meddele de til en fuldrigtig Bedømmelse fornødne Oplysninger, saa fandt jeg mig dog opfordret til, efter Evne at fremme den. Deels gik den ud paa det vedvarende Sammenhold mellem alle vor liden Stats Bestanddele, der efter min fuldeste Overbeviisning var en nødvendig Betingelse for en lykkelig Fremtid, deels antog jeg, at dette Forslag var det eneste, hvorved Andragender i den Retning, der gik igjennem den Viborger Forsamlings, kunde forebygges, ligesom jeg og troer at det netop havde sit Udspring fra en saadan Erkjendelse. Imidlertid fremkaldte denne Sag endnu heftigere Bevægelser i

Hertugdømmerne, end noget af hvad der var foregaaet i den Viborger Forsamling. Den var ikke saasnart kommen frem i Roeskilde, forend man trindt omkring, baade i Holsteen og i Slesvig, indgav heftige Petitioner til Stænderforsamlingen i Itzehoe (Stænderforsamlingen i Slesvig var da sluttet), for at opfordre denne til at værne imod den Omstyrtning af Grundvoldene for Hertugdømmernes Retstilstand, hvormed de formeentlig vare truede. Stænderne besluttede og eenstemmigen, at følge denne Opfordring ved i en Adresse til Kongen at udvikle, hvormeget den Beslutning, de Roeskilder Stænder vare i Begreb med at tage, var i Strid med Landets Rettigheder og Folkets Stemning, og at protestere imod ethvert Indgreb i Hertugdømmernes statsretlige Stilling. Saavel i dette de Holsteenske Stænders Andragende, som i alle til samme indkomne Petitioner, nævntes det Medhold, jeg havde givet hiint Forslag, som det, der fremfor alt havde fremkaldt den store Bevægelse i Landet. Medens saavel den Roeskilder Forsamling, som jeg, maatte lide disse haarde Bebreidelser fra Hertugdømmernes Side, saa stormede og den Deel af den danske Presse, der stod i Spidsen for den nationale Bevægelse, løs paa os, menende, at der gik en hemmelig Slesvig-Holsteinisme igjennem hiint Andragende. Dette sidste var vel Mange paafaldende, men dog forklarligt for dem, som ret havde sat sig ind i Partiets Politik. Endnu mindre kunde den Bevægelse, Sagen fremkaldte i Hertugdømmerne, overraske mig. Imidlertid kunde dog kun en meget ophidset Stemning give enten Forslaget selv, eller den Maade, hvorpaa jeg var gaaet samme imode, en saa forhadt Udtydning, som de fandt. Det kunde ikke med Føie paastaaes, at man vilde opfordre Kongen til i sit Huses og det danske Riges særlige Interesser ved et Magtsprog at omstøde Hertugdømmernes Statsret. Proponenten, og med ham Forsamlingens Fleerhed, gik ud fra den Forudsætning, at den fælles Arvefølge havde sin utvivlsomme Begrundelse i fuldgyldige Retsadkomster, men at det kun var et lidet

Partie, der ved at fordreie Retten vakte en almindelig Forurolighed og Spænding, som det var i hele Statens og netop særdeles i Hertugdømmernes Interesse at gjøre Ende paa. Derhos viste Propositionen og de Udladelser, der stode i bedst Samklang med samme, at det blot var den fælles Arvefølge, som attraaedes erkjendt, men at ingenlunde nogen Forandring i Hertugdømmernes Selvstændighed og deres indbyrdes Forhold var tilsigtet. Iøvrigt kunde det med Hensyn til Virkningen paa pirrelige Gemytter have været ønskeligt, om Kongeloven ikke var bleven nævnet paa den Maade, som skeet er. Det var heller ikke lidet i Veien for en god Optagelse af den hele Sag, at under Forhandlingerne den Mening, at det indbyrdes Forhold, hvori Hertugdømmerne stode, var Danmarks Ulykke, blev udtalt, og det med stort Eftertryk. Vel lykkedes det ikke denne Menings Tilhængere, at faae den udtalt i selve Petitionen, men de, der yttrede sig derimod, toge sig dog ivare for paa nogen bestemt Maade at erkjende, at der, naar begge Hertugdømmernes vedvarende Forbindelse med Danmark var sikkret, ingen afgjørende Hindring var i Veien for, at de indbyrdes Forhold, hvori de vare forbundne med hinanden, fremdeles vedligeholdtes, og vel under visse Betingelser, nærmere befæstedes. De iagttoge i saa Henseende en aldeles negativ Holdning, indskrænkende sig til, at Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse blev et aabent Spørgsmaal, og jeg kunde heller ikke, saaledes som Forholdene vare, gaae videre. Ogsaa var det for en stor Deel ved Hjælp af formelle Grunde, at Fleerheden holdt igjen imod dem, der lagde det an paa en bestemt Udtalelse mod Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse. Dette var med Hensyn til den herskende Stemning uden Tvivl meget klogt, men netop de Betragtninger, der gjorde, at det var klogt, vare ikke skikkede til at berolige Gemytterne i Hertugdømmerne. Med alt det kunde dog kun et ved Lidenskab hildet Blik oversee, at Petitionen ikke virkelig gik ud paa, at faae en retlig begrundet Arveret forandret, men kun paa at faae den, som,

efter Stændernes Forudsætning, havde denne Egenskab, bestyrket. Det maatte nu vel være de Holsteenske Stænder paafaldende, at man i Roeskilde med saa stor Sikkerhed kunde udtale sig for en Mening, der, navnlig forsaavidt Holsteen angik, var den aldeles modsat, hvori de vare opvoxne, og som man især i den senere Tid havde forkyndt med ikke mindre Sikkerhed. Det kunde derfor ingenlunde fortænkes dem, at de stode frem mod denne Mening, og havde de andraget paa, at Kongen ei vilde indlade sig paa hint Andragende, forinden den deri antagne Forudsætning var bleven underkastet en alsidig Provelse, hvori dygtige Mænd fra Hertugdommerne fik Andeel, saa vilde det vist nok have været ganske i sin Orden og maaskee have ført til noget Godt. Der manglede heller ikke Anledning til at yttre sig imod det oprindelig foreslaaede Forbud imod at lære eller skrive mod den Arvefølge, som den Kongelige Erklæring skulde forkynde; men denne Deel af Forslaget gik heller ikke i den Skikkelse, hvori det af Proponenten var fremsat, over i Forsamlingens Petition, og iøvrigt burde den Harme, som de holsteenske Stænder derover viste, have været mildnet ved den Betragtning, at det kun var fordi det ansaaes nødvendigt for Statens og navnlig for Hertugdømmernes egen Skyld, at et, i sig rigtignok misligt, Middel var foreslaaet.

Hvad isærdeleshed min Fremgangsmaade angaaer, da viste mine Foredrag tydelig nok, at jeg ikke saa lige deelte den Forudsætning, hvorfra Forslaget gik ud, og jeg har andetsteds fra faaet Bebreidelser nok herfor. Men, foruden at det vilde have været en Usandhed, om jeg havde erklæret det for en afgjort Sag, hvis Tvivlsomhed kun var mig alt for bekjendt, vilde det kun have givet Forvirringen og Misstemningen yderligere Næring, naar det i sin Tid viste sig, at Regjeringen dog ei kunde gaae ind paa det, hvorfor den ved sit Organ bestemt havde udtalt sig. Paa den anden Side vilde det og have været utilgiveligt, om jeg ikke i al den Udstrækning, som min Overbeviisning tillod mig, havde udtalt mig for Sagen, nu da den var kommen paa et

saadant Standpunkt, at jeg ikke kunde trække mig tilbage, saaledes som jeg altid forhen, saa meget som muligt, havde gjort. Det er vel paastaaet, og det fra begge Sider, at den Mening, jeg i Roeskilde udtalte, var afvigende fra det jeg uylig havde yttret i Viborg, ligesom det og er blevet sagt, at jeg under Forhandlingernes Fortsættelse i Roeskilde yttrede mig med mindre Sikkerhed end under den indledende Forhandling. Det kan vel være, at jeg, under Paavirkning af de foranførte Betragtninger, har, ved den sidstnævnte Leilighed, udtrykt mig noget stærkere til Fordeel for det stillede Forslag, end det, under Jagttagelse af alle Hensyn, havde været ønskeligt. Men i selve Indholdet er der dog Intet, som ikke kommer overeens med det, jeg ellers baade før og senere har udtalt, og som jeg jo i dette Øieblik kan vedstaae. Kun at man ikke enten i den ene eller anden Retning lægger mere eller mindre ind i mine Ord, end de, efter deres rette Betydning og Hensigt, have skullet tilkjendegive, ei heller overseer de forskjellige Trin, hvorpaa Sagen var bragt, og som efterhaanden opfordrede mig til at gaae ind paa det, som jeg, saavidt og saa længe som muligt, maatte søge at holde borte fra Stænderfalen. Min Overbeviisning om Slesvigs uadskillelige Forbindelse med Danmark, havde jeg allerede paa given Anledning, kort og bestemt udtalt i den jydske Stænderforsamling for 1838*), og herom har jeg heller aldrig siden yttret mig paa nogen tvivlende Maade. Hvad Holsteen angaaer, har jeg derimod ikke kunnet yttre mig med lige Sikkerhed, men jeg har dog stedse modsat mig dem, der forkyndte den forskjellige Arvefølge som en afgjort Sag. Inden jeg kom i den Nødvendighed at yttre mig i Stænderne angaaende den Holsteenske Arvefølge, men da jeg dog maatte gjøre Regning paa, at den, næste Gang de samledes, vilde komme under Omhandling, havde jeg gjennem Pressen søgt at modarbeide den fra saa mange Sider ulykkelige Lære, som „Fædrelandet"

*) St. Tid. 2 R. S. 915.

i hiin Tid med særdeles Velbehag forkyndte, om Danmarks Udsigt til ved den forskjellige Arvefølge at komme ud af sin Forbindelse med Holsteen. Idet jeg ikke kunde andet end erkjende, at Arvefølgen sammesteds indtil 1806, ligesom i Slesvig indtil 1721, havde været reen agnatisk, udhævede jeg, hvorledes den ved det tydske Riges Opløsning foregaaede Ophævelse af det Lehnsforhold, hvori Holsteen stod til bemeldte Rige, i Forbindelse med den Act af 9de Sept. 1806, som Christian den 7de i den Anledning udstædte, kunde antages at have begrundet den for de øvrige Dele af det danske Monarkie (hvortil den Gang og Norge hørte) gjeldende Arvefølges Udvidelse til det forhenværende tydske Rigslehn. Jeg oplyste derhos det Ugrundede i den Paastand, der udgjorde „Fædrelandets" Livsententis, at den Ret til uadskillelig Forbindelse med Holsteen, der meentes at være erhvervet i 1806, igjen skulde være tabt derved, at Fredrik den 6te paa Holsteens Vegne var traadt ind i det tydske Forbund; og jeg viste, hvorledes det, der var foregaaet ved Wienercongressen, snarere frembød yderligere Grund for en saadan uadskillelig Forbindelse. Fremdeles yttrede jeg, at jeg for min egen Person var meget tilboielig til at antage den Sætning, som ogsaa Fædrelandet vedkjendte sig, men som det, ganske vilkaarlig, blot vilde give Anvendelse med Hensyn til Slesvig, nemlig at det hele, længe sammenvoxede Statslegeme havde en Ret til at blive sammen, der maatte overvinde alle af Familierettigheder hidledte Fordringer paa enkelte Dele af samme. Men ved Siden af alle disse Grunde yttrede jeg dog Uvished om, hvorvidt de vilde finde den Anerkjendelse, som behøvedes for at gjøre dem gjeldende*). Aldeles overeensstemmende hermed er det, at jeg, da Stænderne siden gik ind paa dette Æmne, stedse har udtalt mig. Det er og

---

*) See Maanedsskrift for Litteratur og Kritik, Juni 1847. 7 B. S. 434—435 og 437—492, men især Berlingske Avis for 1843 de oven S. 43 nævnte Nummere,

de samme Grunde, der i den Roeskilder Stænderforsamling for 1844 bleve gjorte gjeldende af de Medlemmer, der førte Ordet for det ovennævnte Forslag. Et af hine Medlemmer, Professor David, tilføiede derhos nogle historiske Notitser, der kunde tjene til yderligere Bestyrkelse for, at det tydske Forbund havde erkjendt en reel Forbindelse imellem Danmark og Holsteen, S. 2077—2078. Til de foranførte Grunde blev og føiet en ny, som ved de Forskninger i den tydske Lehnsret, og i det, der i Hertugdømmerne var foregaaet med Hensyn paa Lehnsfornyelsen, hvortil dette Stridsspørgsmaal havde henvendt nogle Lærde, var fundet til Udelukkelse af alle andre Arvefordringer, at disse nemlig vare fortabte derved, at de Vedkommende, medens Lehnsforholdet endnu bestod, ei havde iagttaget de Former, som efter den Sachsiske Lehnsret (der var den for det Holsteenske Lehnsforhold gjeldende) ved disse Leiligheder vare fornødne til Rettighedernes Vedligeholdelse, hvilket samme og gjaldt om Slesvig (for hvis Lehnsforhold ogsaa den Sachsiske Lehnsret var Regel), forsaavidt ikke alle i dettes forrige retlige Stilling begrundede Arverettigheder alt vare tilintetgjorte ved Begivenhederne af 1720 og 1721. Ogsaa denne Grund tilegnede jeg mig, og det især deleshed med Hensyn til den Bestyrkelse, hiint Udbytte af de anstillede historiske Forskninger, hvori jeg ikke havde havt Leilighed til fuldstændigen at sætte mig ind, fik i Forsamlingen derved at en grundig Retslærd, som havde gjort sig fortroelig med disse Undersøgelser, erklærede hiint Resultat for en afgjort Sandhed*), den samme, der siden med stor Klarhed og Nøiagtighed har udviklet denne Lære gjennem den danske og tydske Presse**).

Naar man har forekastet mig, at jeg ikke har udtalt Danmarks Ret til vedvarende Forbindelse med Holsteen,

---

*) S. 2047—2050, 2088—2089, cfr. Vib. Stænd. Tid. for 1844 S. 39—40.

**) See Prof. Larsens Skrift om Samforlehnings-Institutet, der udgjør de to første Hefter af Anti-Slesvigholsteenske Fragmenter.

som en afgjort Sag, saa har det iøvrigt neppe saa meget været, fordi man selv ansaae dette for at være hævet over al Tvivl, som fordi man meente, at Regjeringen og dens Organer ikke maatte lade dem, der ville gjøre Danmark denne Ret stridig, mærke nogen Usikkerhed i dens Overbeviisning angaaende hiint Forhold. Hvis jeg havde havt det i min Magt, at bortfjerne alle Tvivl ved at udtale mig med større Sikkerhed, skulde jeg vist ikke have ladet det mangle derpaa; thi ligesom Ingen mere levende end jeg kunde erkjende Sagens Vigtighed for mit Fædreland, saaledes er og det endelige Resultat af min Tænkning over Sagen, at den sande Ret taler imod Holsteens Adskillelse fra Danmark (see oven S. 17—20). Men det kom, som jeg ofte nok har udtalt, ikke saa meget an paa min personlige Mening som paa hvad der lod sig sætte igjennem, og det var mig kun altfor vel bekjendt, at det dermed havde Vanskeligheder, der ikke lode sig overvinde ved en dristig Paastand, medens jeg vel troede, at man ved en fuldstændig Erkjendelse af hvad der i den hele Sag om Arvefølgen var vist, og hvad der var tvivlsomt, omsider kunde komme til Maalet. Jeg vidste, at det hverken af det tydske Forbund eller af Statsretslærerne var antaget, at Ophævelsen af det Lehnsforhold, hvori de tydske Lande forhen stode til Keiseren og Riget, medførte en Forandring i de Arvefølgerettigheder, der stode i Forbindelse med Lehnsforholdet. Det blev derimod som almindelig Regel antaget, at de vedkommende Fyrsteslægters Medlemmer, der forhen vare berettigede til, naar Dødsfald indtraf, at erholde Landet i Forlehning, nu ligefrem arvede det med fuld Souverainitet, naturligviis under de Indskrænkninger, som det enkelte Lands Grundlov maatte hjemle. Og dette forudsat, kunde det heller ikke ventes indrømmet, at Kong Christian den 7de ved Acten af 1806 kunde, foruden at tage den Overhøihed i Besiddelse, som Tydsklands Keiser havde opgivet, ogsaa forandre det danske Kongehuses Arverettighed til Holsteen paa Bekostningen af den Ret, som andre Grene af det holsteenske Huus dertil

maatte have*). Ei heller var der i den Maade, hvorpaa Danmarks Konge paa Holsteens Vegne blev optaget i det tydske Forbund, en saa klar Anerkjendelse af en vedvarende

*) Det er saavel i Pressen som i Stænderne blevet yttret, at hele Arvespørgsmaalet vilde have været bragt i det Rene ved Patentet af 9de Sept. 1806, saafremt ikke den daværende Directeur for det udenlandske Departement, Grev Joachim Bernstorff, efter hvad der sees af et ved Trykken offentliggjort Brev fra ham til hans Broder Geheime-Stats-Minister Grev Christian Bernstorff, havde modsat sig en Affatning, hvorefter det vilde have indeholdt en bestemt Udtalelse af Holsteens uadskillelige Forbindelse med det øvrige danske Monarkie. Under Betegnelse af Grev Joachim Bernstorff, som den tydske Directeur, blev derhos denne Omstændighed benyttet som Beviis paa det Farlige i, at betroe Landets Interesser til nogen, der ved Fødsel eller Afstammelse er forbundet med Tydskland. (Roeskild. St. Tid. f. 1844, S. 2031, cfr. 2036, 2091, 3786—3787, 3790—3792, 3794—3795). Uden at tale om det Paafaldende i, at anvende dette paa Sønnen af den danske Statsmand, der mere end nogen Anden har havt alle danske Hjerter for sig, kan ingen Upartisk læse det Brev, som uden Hjemmel, og neppe i god Hensigt, er blevet overgivet til Trykken, uden at erkjende det klare Blik og den sande velforstaaede Omhu for Statens Vel, hvormed Grev Joachim Bernstorff havde behandlet hiin Sag. Det er indlysende, at hvis Patentet havde udtrykt en Paastand om, at de forhen begrundede eventuelle Arverettigheder for de øvrige Grene af det Holsteenske Huus nu vare ophævede, saa vilde, foruden andre Agnater, ogsaa Keiseren af Rusland og den daværende Konge af Sverrig have traadt mere bestemt frem, end de nu gjorde, saaledes som det blev affattet; og den danske Regjering vilde da ikke kunne have undgaaet at afgive Erklæringer, hvorved Hensigten med en slig Udtalelse var bleven tilintetgjort. Brevet viser iøvrigt, at han ikke vilde opgive den Tanke, at den foregaaede Opløsning af det tydske Rige i sin Tid kunde tjene til at bevare Holsteen for Danmark, men han fandt, og vistnok med Rette, at man kun vilde forspilde denne Udsigt ved da at udtale en Paastand, hvorved der øieblikkelig vilde blive fremkaldt betydende Protester, der, om de end ikke førte til et mere uheldigt Udfald, dog maatte betragtes som Forbeholdenheder, der vilde berøve den i Patentet tilkjendegivne Mening al Virkning.

Forbindelse, at man kunde gjøre Regning paa, at alle Arvefordringer, som kunde staae i Veien derfor, derved vare tilintetgjorte. Det var, efter den daværende conservative Politik, og navnlig efter den Hylding, som de Personligheder, der havde en afgjørende Indflydelse, saavel paa den europæiske Politik i Almindelighed, som navnlig paa det tydske Forbunds Beslutninger, heller ikke rimeligt, at man vilde lade den ovenberørte almindelige Betragtning gjelde mod historisk begrundede Rettigheder. Dog var jeg ikke uden Haab om, at man, efter en nøiagtig Oplysning om disse Rettigheders særegne Beskaffenhed og de øvrige ganske særdeles Forhold, omsider havde ladet sig bestemme til at tage sig af en saadan Tingenes Orden, hvorved det danske Monarkie, for hvilket de nærede al Velvillie, kunde holde sammen. Den ovenberørte, af den tydske Lehnsret hentede, Grund var først i Mellemtiden af Stænderforsamlingen i 1842 til den i 1844 kommen i Bevægelse; det var derfor først ved denne sidste Forsamling jeg kunde tage Hensyn dertil, og saaledes som Sagen den Tid stod, kunde jeg ikke lægge større Vægt derpaa, end jeg gjorde, ligesom jeg, uagtet den fortræffelige Udvikling den siden har fundet, endnu ikke tør paastaae, at Sagen derved er bragt i det Rene.

Jeg kunde saaledes ikke tænke paa at gavne mit Fædreland ved at udtale mig bestemtere for den fælleds Arvefølge, end jeg gjorde. Tvertimod maatte jeg antage, at en saadan Udtalelse, betragtet som en Udtalelse af en Regjerings-Paastand, vilde ei blot have spændt Modpartiets Bestræbelser til det Yderste, men endog blive benyttet til udenfor Statens Grændser at opvække Uvillie mod den danske Sag. Der var imidlertid endnu en anden Omstændighed, hvortil jeg efter Pligt maatte tage Hensyn. Saavel i som udenfor Stænderne havde man heftig beklaget sig over, at Regjeringen ikke forlængst havde forkyndt sin bestemte Mening og Villie med Hensyn til Arvefølgen. Stundom havde man endog yttret sig som om Regjeringen kun paaskjød Usikkerhed i denne Henseende, for derfra at kunne

hente Tvivl og Betænkeligheder mod den frie Forfatning, som paastodes at være et almindeligt og velbegrundet Folkeønske. I de Viborgske Stænder for 1844 yttrede en Taler, at han af velunderrettede Mænd havde hørt, at Arvefølgen i Hertugdømmerne var hævet over al Tvivl, og at Feilen kan laae deri, at man ei havde kjendt og benyttet de uomtvistelige Beviser, hvoraf man var i Besiddelse; og at der maatte paahvile Kongens Raad, hvis Pligt det var derom at have Kundskab, et stort Ansvar for, at der ikke var skeet noget Skridt, hvorved den opstaaede Forurolligelse kunde hæves*).

Det vilde nu vistnok have været i høieste Grad uforsvarligt, om jeg havde villet styrke den Forudsætning, hvorfra den saa nærgaaende Mistanke mod Regjeringen gik ud. Naar iøvrigt i Roeskilde saa mange indsigtsfulde Mænd med største Bestemthed udtalte sig for den fælleds Arvefølge, saa kunde jeg vel ikke ligefrem modsige en Paastand, der, naar den kunde holde sig, vilde være til Fædrelandets Frelse; mindst kunde jeg gaae ind i en særlig Prøvelse af de Grundes Vægt, hvorpaa de beraabte sig. Men jeg maatte dog, af de ovenanførte Aarsager, i almindelige Udtryk vedblive, at Sagen ikke var saa utvivlsom eller saa let at gjennemføre, som hine Mænd yttrede. Disse vare iøvrigt i en ganske anden Stilling end jeg.

Hvad der blev yttret om strenge Forbud mod Meningsyttringer, der ikke kom overeens med den Kgl. Erklæring om Arvefølgen, som man saae i Møde, var mig rigtignok meget overraskende. Da det allerede under den Viborger Stænderforsamling for 1844 blev af en enkelt Deputeret yttret, at, naar Kongen havde afgivet en Erklæring om Slesvigs nadskillelige Forbindelse med Danmark (videre strakte sig ikke den Erklæring, som da var under Omhandling), burde det bestemmes, at den, der forbrød sig derimod,

*) St. Tid. S. 34, cfr. Maanedsskrift for Litteratur og Kritik, 7 B. S. 421, 432–485.

skulde straffes som Kgl. Mandaters modvillige Overtræder, saa bemærkede jeg blandt andet, at, naar en Erklæring ledsagedes af en saadan Straffebestemmelse, vilde den ikke, saaledes som jeg havde yttret om en blot Erklæring, blive uden Virkning for sit Formaal; men at Forsamlingen, hvis den maatte være tilbøielig til at andrage derpaa, maatte betænke Consequentserne; og siden blev den af hiin Deputerede henkastede Tanke ikke videre forfulgt*). Det kunde nu ikke andet end paafalde mig, at den fandt saa megen Indgang i Roeskilde, og det med Hensyn til en Erklæring, der tillige omfattede Arvefølgen i Holsteen, hvilket blandt andet vilde medføre, at Virkningen ganske umiddelbar vilde vise sig ogsaa med Hensyn til den Deel af den danske Presse, der forkyndte den særlige Arvefølge i Holsteen som en afgjort Sag og opfordrede Regjering og Folk til at indrette sig paa Adskillelsen. Vel blev det senere forklaret, at Forbudet dog kun skulde anvendes paa visse Arter af Skrifter og ved visse andre Leiligheder**). Men det vilde dog have ført til en vidtgaaende Indskrænkning i Lære- og Trykkefriheden, Forsamlingsfriheden og andre Friheder, hvori man ellers ikke vilde vide af nogen anden Begrændsning end den, som ligefrem fulgte af den almindelige Retslære. Det kunde heller ikke feile, at det maatte have ført til andre ligesaa følelige Indskrænkninger i disse Friheder, hvorhos det dog ikke vilde have ladet sig overholde. Fremfor alt vakte det min Forundring, at en Deputeret, der baade ved mange andre Leiligheder og i 1842 i Stændersalen havde forkyndt Evangeliet om den særlige Arvefølge i Holsteen***), nu trængte paa hiint Forbud og det med en Heftighed, der var dets øvrige Talsmænd fremmed. Ikke alene gjorde han sig nu ikke mindste Betænkelighed ved at erklære sig for den fælleds Arvefølge, men han fandt det endog at være

Lehm.

*) Vib. St. Td. f. 1844, S. 1818.

**) Roeskild. St. Td. f. 1844, S. 2058—2060.

***) St. Td. f. 1842, S. 2232.

Regjeringens Pligt at gjøre Ende paa det Uvæsen, at der læres fra Cathedre og i offentlige Skoler, i Dagblade og i store Forsamlinger, at Arvefølgen er forskjellig*); og under en anden Sags Behandling udtalte han i endnu stærkere Udtryk, hvorledes Arvespørgsmaalets Afgjørelse ved Souverainitetens ubetingede Beslutning, uden alt Spørgsmaal om fremmede Stater eller nogen Kronprætendent, var det rette Udgangspunkt, og at da ingen Erindring derimod kunde gjøres uden igjennem Oprør eller Krig, men at der mod ethvert praktisk Forsøg paa inden Landets Grændse at gjøre nogen Protest gjeldende, maatte sættes i det mildeste Tilfælde Exil og i det værste en Kugle**).

Jeg havde intet Kald til at udlade mig over slige synderlige Overdrivelser og Inconsequentser, der ikke sjeldent forefaldt***). Men jeg var ikke lidet forlegen med hvad jeg skulde yttre med Hensyn til selve det foreslaaede Forbud. Paa den ene Side indsaae jeg, at en blot Erklæring af Kongens Mening, naar den ei blev omgjærdet af et Straffebud, kun vilde fremkalde en forøget Heftighed i at udtale den modsatte Paastand, hvilket og siden overflødig har viist sig i Anledning af det aabne Brev af 9de Juli 1846. Jeg kunde saaledes ikke heller yttre mig derimod, men idet jeg maatte erkjende, at det var nødvendigt, for at give den attraaede Kgl. Erklæring Betydning, indrømmede jeg, at der med Hensyn til de sørgelige Følger, som allerede havde viist sig af Uvisheden og Meningsuligheden om Arvefølgen, kunde for Regjeringen være Anledning til at

*) St. Td. f. 1844, S. 2027.

**) l. c. S. 747. Iøvrigt er det ikke let at sige, hvad der i denne Sammenhæng forstaaes ved et praktisk Forsøg, men hvor indskrænket Fortolkning der end maatte gives samme, bliver dog Yttringen før mærkelig.

***) Jeg tog imidlertid af slig Tale Anledning til en udtrykkelig Erklæring om at jeg ingenlunde kunde vedkjende mig alle Udladelser, som jeg ikke udtrykkelig modsagde. S. 2092.

tage under Overveielse, om der med Tilsidesættelse af de Betænkeligheder, som ellers derimod kunde reises, burde gribes til den foreslaaede energiske Forholdsregel*). Jeg skjønner endnu ikke, at der under den vanskelige Stilling, hvori jeg befandt mig, havde været nogen bedre Udvei til at undgaae de Skjær, imellem hvilke jeg havde at styre min Cours. Jeg ansaae det iøvrigt ikke for sandsynligt, at Forsamlingen virkelig vilde gaae ind paa bemeldte Deel af Forslaget, og det undrede mig ikke, at den nedsatte Committee selv omsider indskrænkede samme til at henstille til Kongen, hvilke Foranstaltninger, der maatte findes nødvendige til at sikkre Opfyldelsen af det tilsigtede Formaal, og til at standse de Foretagender der maatte gaae ud paa at bestride den fælleds Successionsorden, ei heller at denne Lempning i det oprindelige Forslag uden nogen særlig Begrundelse og uden nogen Indsigelse gik igjennem**). Man indsaae vist, at dette var en meget ufuldkommen Form, men en bedre var ikke at finde***).

---

*) S. 639.

**) S. 3781—3782. LXV.

***) I det aabne Brev af 9de Juli 1846, der indeholdt en partiel Opfyldelse af Petitionen, (skjøndt det ved at være indskrænket til Slesvig mere blev til Hinder end til Fremme for dens Formaal), fandtes intet saadant Forbud, som foranført. Men det foranledigede dog, at Yttringer, der strede mod samme, ei alene ikke taaltes af den i Holsteen værende Censur eller den i Slesvig indførte censurlige Indretning, (hvilket foraarsagede, at de adskillige Modskrifter, der strax efter udkom, og det af navngivne i Hertugdømmerne boesatte Mænd, deriblandt ni Professorer i Kiel, bleve trykte i det nære Udland), og at Forsamlinger, der gik ud paa, at omhandle Sagen, bleve undertrykte, men at det endog blev formeent at fremkomme med nogen denne Gjenstand vedkommende Petition gjennem Stænderne. Dette sidste havde flere uheldige Følger og var navnlig det, der foranledigede, at Sagen af de Holsteenske Stænder blev bragt for det tydske Forbund, og at de der fik et vist Medhold, netop med Hensyn til den dem betagne, i Stænder-Anordningerne hjemlede Petitionsret.

Det var mig iøvrigt under Sagens hele Behandling klart, at Regjeringen ikke kunde gaae ind paa Forslaget som det var fremsat, men jeg antog dog, at det maaskee kunde føre til en heldbringende Vending i den Sag, der saa dybt rystede Statens Roe. Det vilde nemlig, saaledes tænkte jeg mig, indeholde en uafviselig Opfordring for Regjeringen til omsider at underkaste det hele forviklede Arvespørgsmaal en nøiagtig og paalidelig Prøvelse og i Forbindelse dermed bringe den til alvorlig at foretage den Opgave at ordne det hele Forhold mellem de forskjellige Statsdele; og herved haabede jeg, at hele Statens Bestaaen og de enkelte Deles Ret og Velfærd kunde sikkres. Den Vei, ad hvilken jeg tænkte, at Arvespørgsmaalet maatte kunne bringes til en saadan Opløsning, har jeg allerede i det Foregaaende (S. 17—20) kortelig betegnet. Den nærmere Udvikling skal jeg her give.

Hvad der i denne hele Sag fra den historiske Rets Standpunkt er det Sikkreste er, som allerede anført, at Slesvig i det forudsatte Tilfælde, at den Kongelige Mandsstamme maatte uddøe, dog maa blive sammen med Danmark. At dette virkelig laae i Hensigten med Patentet af 22de August 1721 og den, i Overeensstemmelse dermed, foretagne Hylding turde være tilstrækkelig beviist i det Statsskrift, der i 1846 udkom, til Oplysning om Motiverne til det aabne Brev af 9de Juli s. A., hvorimod jeg ellers intet finder i vor Litteratur, der indeholder endog blot et Forsøg paa at imødegaae de Fortolkninger, hvorved man har villet bortforklare denne Hensigt. Vel blev dette Skrift med stor Heftighed og ikke uden Anvendelse af lærde og dialektiske Kræfter angrebet af ni Kielske Professorer, der strax udgave en Critik derover, saavelsom af Samwer m. Fl. Men det blev snart efter i et i Altona uden Navn udgivet lidet Skrift godtgjort, at disse Critiker ikke vare saa vel grundede, som de vare spidsfindige og myndige. Imidlertid har denne Forfatter, der ikke synes at have havt levende Interesse for Sagen selv, men kun

har villet vise det Uberettigede i hine Angreb, for en Deel ladet Spørgsmaalet om Retsgyldigheden af det, der var hiint Patents og Hyldings Hensigt, staae uafgjort. Og selv de af vore Forfattere, der med størst Dygtighed have indladt sig paa de Spørgsmaal, som i foranførte Henseende ere reiste, have indrømmet, at der, skjøndt Øiemedet med hine Handlinger var klart, dog bleve nogle Tvivlsmaal tilbage angaaende deres Retsvirkning, menende iøvrigt at disse ved senere Begivenheder skulle være afhjulpne*). Men ved enkelte Leed i den Udvikling, hvorved dette sidste skulde begrundes, turde der være ikke lidet at erindre. Uden her at indlade mig videre derpaa, er der i alt Fald Et, som ikke med noget Sandheds Skin lader sig modsige, nemlig at den forrige Gottorfske Andeel af Slesvig ved de, i Henhold til den provisoriske Traktat af 1767, i 1773, deels af Chefen for bemeldte Huus, og navnlig dens ældste (Russiske) Linie, deels af den yngste Linie (den nye Oldenborgske) i de klareste og meest bindende Udtryk meddeelte Renunciationer fuldstændigen blev erhvervet for Christian den syvende og hans Kongelige Kronarvinger, i al Fald, for at indrømme det Yderste, saalænge der ere mandlige Descendenter til af Renuncianterne**). Da jeg antager denne

*) See Wegener über den unzertrennliche Verbindung Schleswigs mit Dänmark S. 52–53, 61–81.

**) At den mellemste (Svenske) Linie, der i 1750 blot havde renunceret til Bedste for Kongen af Danmark og hans Mandslinie, ikke siden gav nogen udvidet Renunciation lig den, som de andre Linier gave, vilde i al Fald efter de nuværende Omstændigheder ikke let kunne faae nogen praktisk Følge. Men det er desuden, som bemærket, kun for at indrømme det Yderste, at jeg har tilføiet foranførte Indskrænkning Jeg antager nemlig, at Storfyrst, siden Keiser, Paul, som den, der vilde have været Landsherre i den Gottorfske Andeel af Slesvig, hvis den ei var blevet hans Farfader frataget, ved sin Renunciation tilfulde erstattede det Samtykke, som denne ikke var at formaae til at give, og at Sagen altsaa blev den samme, som om Hertug Carl Fredrik i

efter mit Begreb aldeles klare Erhvervelse for et Udgangspunkt, hvorfra den hele Arvesag maatte kunne bringes til en ønskelig Afgjørelse, skal jeg ikke forbigaae hvad de ni Kieler Professorer i den nylig nævnte Critik have anført for at indskrænke hine Forhandlingers Virkning. Dette turde være det svageste Partie i hine lærde Mænds Arbeide. De finde det først ikke klart, at den Storfyrstelige Renunciation paa Slesvig af 1773, i det den nævner Kongen af Dannmark og Norge og dennes Kongelige Kronarvinger, som de, til hvis Fordeel Renunciationen skete, er at forstaae om alle i Kongeriget succederende Arvinger, men mene, at derved bequemmelig kan forstaaes de, som maatte findes at have den bedst begrundede Adkomst til at arve i Slesvig. Men om end hine Udtryk ellers kunde taale en anden Fortolkning end den, der ligger i deres naturlige Betydning, saa bliver det dog ved Sammenligningen med Udtrykkene i den samme Dag udfærdigede Cessionsakt paa den Storfyrstelige Andeel af Holsteen hævet over al Tvivl, at de just ere tagne i denne Betydning. Dog, Forfatterne synes selv ikke at have stor Troe til denne Deel af deres Argument. Derimod lægge de megen Vægt paa den Omstændighed, at det ikke var en Cession, men kun en Renunciation, der blev givet paa den Storfyrstelige Andeel af Slesvig, hvoraf de slutte, at ikke det Gottorfske Hertughuses Ret gik over paa det danske Kongehuus, men at Storfyrsten blot afstod sit Huses Ret, uden at nogen Tredies Ret derunder skulde lide. Men saa uimodsigeligt det end er, hvad der anføres om Forskjellen mellem hine to juridiske Begreber, saa er dog den Anvendelse, som deraf gjøres, skjæv indtil det Utroelige. Den Benævnelse, hvorunder en Retshandling foretages, kan vel være et vigtigt Hjælpemiddel til at finde dens rette Betydning, forsaavidt denne ikke er

---

sin Tid havde bequemmet sig til denne Afstaaelse, i hvilket Tilfælde der aldrig kunde blevet Spørgsmaal om Indsigelse fra fremtidige Arvingers Side.

udtrykt med umiddelbar Klarhed. Men ingen Tale kan være tydeligere end den, Renunciationsakten fører, naar den udsiger, at Kongen og hans Kronarvinger, som Følge af samme, skulle til evig Tid blive i rolig Besiddelse af Slesvig. Ei heller kunde noget have større indvortes Urimelighed, end at Storfyrsten skulde have afstaaet sine Fordringer til Bedste for andre end sin Medcontrahent, som, hvad der og udtrykkelig udsiges, derfor havde givet Vederlag. Det vilde vist heller ikke feile, at det Tilsagn, Storfyrsten for sig og sine Arvinger og Descendenter gav, om ikke at ville taale, at Nogen foretog Noget, som var i Strid med hiin Renunciation, vilde i fornødent Tilfælde blive kraftig overholdt. Det er iøvrigt ikke vanskeligt at udfinde, hvorfor bemeldte Akt, uagtet samme skulde have en Cessions fulde Virkning, dog ikke fik et saadant Navn. Det særegne Forhold tillod nemlig aldeles ikke denne Benævnelse. Kongen af Danmark havde jo allerede i 1721 høitidelig tilegnet sig det for adskillige Aar siden af ham i Besiddelse tagne Land med tilhørende Rettigheder som fuldstændig erhvervede, og havde siden den Tid under flere europæiske Magters Garantie udøvet et uforstyrret Herredømme over samme. Han kunde nu ikke i 1773 modtage en Cession uden at erkjende, at han ikke hidtil havde været lovlig Landsherre, og det kunde derfor heller ikke falde det Russiske Hof ind at byde ham en saadan Akt. Men da det Gottorfske Huus ikke forhen havde villet begvemme sig til at give Slip paa det samme Fratagne, saa var det baade passende og i Danmarks høieste Interesse, at det, ved en formelig Renunciationsakt, blev sikkret mod den Paatale fra det nu saa mægtige Huses Side, der forhen havde foraarsaget det stor Forurolighed. Vilde man imidlertid endnu for et Øieblik indrømme, at hiin Akt ikke kunde have den fulde Virkning som en Cession, saa kunde Forskjellen dog kun bestaae i at dens Virkning vilde ophøre, naar den første saavelsom den tredie Linie af det Gottorfske Huus var uddød. Men dette vilde være uden Betydenhed med Hensyn til det, hvorom der her

er Spørgsmaal. Hvorledes Renunciationen kan tabe sin Kraft, fordi den danske Mandsstamme maatte uddøe, begribes ikke.

Ligesom det, efter det Foranførte, maa ansees hævet over al rimelig Tvivl, at den forrige Gottorfske Andeel af Slesvig, selv under de for Danmark meest ugunstige Udtydninger af de historiske Retsadkomster, maatte ogsaa efter den Kongelige Mandsstammes Ophør gaae i Arv til Danmarks Konge, saaledes vilde det og, hvis den forrige Kongelige Andeel da skulde tilfalde et Medlem af en fra Christian den første nedstammende Mandslinie, være klart, at Danmarks forrige Lehnshøihed derover igjen indtraadte. Det Souverainitets Diplom, som Kong Fredrik den 3die (den Tid endnu ikke Arvekonge), tilligemed Rigsraadet i 1658, i Lighed med det, som de i Følge Fredsslutningen med Sverrig maatte meddele den Gottorfske Hertug, udstedte paa den Kongelige Andeel af Slesvig, indskrænkede sig nemlig til denne Konges mandlige Descendenter, og vilde altsaa blive uden Virkning, hvis denne Deel af Hertugdømmet gik ud af Fredrik den 3dies Descendentlinie. Dette erkjendes endog af næsten alle, der ikke antage, at Hyldingen af 1721 har gjort ethvert Spørgsmaal derom overflødigt. Dog gjør Lornsen en Undtagelse, men hans Mening har i dette Stykke ikke fundet synderligt Bifald.

Hvis ikke hele Slesvig maa blive ved Danmark, vilde det saaledes komme ind i en høist unaturlig og utaalelig Tilstand. Det vilde nemlig da blive at dele i to Parter, hvoraf den ene vedblev at være en Deel af den danske Stat, den anden derimod kom i en anden Statsforbindelse, nemlig med Holsteen eller en Deel af samme, men skulde tages til Lehn af Danmark. Dette Lehnsforhold vilde under den nuværende Statsudvikling allerede være en skrigende Anomalie. Men fremfor alt vilde en Deling af det lidet Land Slesvig, og det i Stykker, der ikke udgjorde et sammenhængende Hele, men laae spredte om hinanden, foruden at saare

alle Følelser, i den Grad forstyrre al Statsorden og alt Velvære, at Ingen, hvor meget han end maatte grue for en Skilsmisse mellem Slesvig og Holsteen, kunde nægte, at hiin Adskillelse dog vilde være langt unaturligere og fordærveligere. Det falder i Øinene, hvor meget alt indbyrdes Samqvem vilde lide derved, at tæt ved hinanden boende Indvaanere, der kom i daglige Berørelser, efterhaanden vilde faae forskjellige Love, eller at i al Fald de lige Love vilde blive underkastede ulige Fortolkning ved de forskjellige Domstole og Øvrighedsmyndigheder. Det Sønderrivende og Unaturlige i den hele Stilling vilde endnu forøges ved den Omstændighed, at det netop var den Deel af Slesvig, hvori tydsk Sprog og Nationalitet har meest Overhaand, der skulde blive ved Danmark, og derimod den Deel, der ved Sprog og Sind er fortrinsviis dansk, komme under en anden, rimeligviis tydsk Fyrste, kun under dansk Lehnshøihed, hvilken ingen Indflydelse vilde give paa Lovgivningen og Statsstyrelsen. Hertil kommer endnu, at en Mængde af de til denne sidste Landsdeel hørende Sogne vilde i Kirke- og Skolesager vedblive at høre under Danmark, hvilket isærdeleshed med Hensyn til de idelig forekommende Tilfælde, hvori Medvirkning behøves fra den borgerlige Myndighed, vilde føre til de meest forstyrrende Forviklinger. Naar man tænker sig ind i alle disse Forhold, vil det ret indlyse, hvorlidet hine afrevne Stykker af Slesvig vilde i den Stat, hvori de bleve indlemmede, finde en Støtte for en taalelig Folketilstands Opretholdelse, end sige for en Fremgang til det Bedre. Og ligesaa lidet vilde der være at tænke paa, at der indenfor deres egne snevre Grændser kunde danne sig selvstændige Indretninger til Retsordenens Beskyttelse og et sundt Folkelivs Udvikling. For at udhæve en Enkelthed, der kunde være nok for at vise, hvor meget slig Deling vilde komme i Strid med hiint Lands Tarv, saavelsom med selve den Stats, hvormed de forskjellige Landstrækninger skulde sættes i Forbindelse, skal jeg blot nævne Toldvæsnet. For at Indførselstolden af de Varer, der

forbruges i de til den ene Stat hørende Landstrækninger, skulde komme denne selv og ikke den anden Stat tilgode, maatte de paa saa mange Punkter i hinanden løbende Grændser nøie bevogtes, hvilket, foruden uforholdsmæssige Bekostninger, vilde medføre utaaleligt Besvær og Lamhed i det daglige Samqvem. Det vilde derhos, for at sætte en Grændse for Følgerne af denne Bevogtnings Utilforladelighed, blive nødvendigt, at man, ved Siden af disse udstrakte Toldlinier inde i det lidet Land, vedligeholdt den nuværende Toldgrændse ved Kongeaaen, og dannede en nye ved Eideren. Maaskee Nogen vil mene, at hine Ulemper kunde afhjælpes ved saadanne Toldforbund, som de, der i den nyere Tid ere oprettede mellem flere tydske Stater. Men det vilde ei blot være tilfældigt, om slig Overeenskomst kunde træffes, men det vilde endog baade efter de locale Forhold og efter det Sindelag, der under den Forudsætning, hvorfra man her gaaer ud, kunde formodes, være aldeles usandsynligt. Overeenskomster af det Slags kunne desuden ei indgaaes uden paa nogle Aar, da den for en Stat nødvendige Frihed til at ordne sine egne Velfærds Anliggender fordrer, at den maatte kunne trække sig tilbage, naar den enten fandt, at andre Toldsatser end de, der eengang vare vedtagne, eller hvorom den kunde forene sig med den anden, vare nødvendige for dens Finantser eller for Undersaatternes Handel og Virksomhed, eller den ei kunde være tilfreds med den Aarvaagenhed, der blev viist for de Afgifters rigtige Erlæggelse, hvori den skulde have Deel.

Ogsaa hvad Holsteen angaaer, vilde der under den her forudsatte forskjellige Arvefølge blive Spørgsmaal om Landets Deling. Nogle have meent, at den forrige Gottorfske Andeel af Holsteen skulde falde tilbage til dette Fyrstehuus, naar den Kongelige danske Mandsstamme var uddød, til hvilken den blev afstaaet. En anden Mening er, at det, denne Omstændighed uagtet, maatte blive ved Kongeriget, da hiint Huus, som derfor havde faaet Vederlag, ikke havde betinget sig noget Tilbagefald, og det kun var fordi alene

Agnater havde Adgang til den da nødvendige Forlehning, at Afstaaelsen ei skete paa samme Maade, som Renunciationen paa Slesvig. Mod begge disse Meninger er der vel fremkommet Indvendinger, som man ei kan nægte Vægt; men navnlig har den sidste Mening dog ikke lidet for sig. En anden Afsondring fra det øvrige Holsteen er endog indrømmet af Forfattere, der maae ansees som Hovedmænd for den Slesvig-Holsteenske Paastand. Saaledes erkjender ei blot Falck*), men endog Lornsen**), at den sydligste Deel, Herskabet Pinneberg, Grevskabet Ranzau og Staden Altona derunder indbefattede, i Følge de særdeles Adkomster, hvorved disse Besiddelser, efter den Schauenborgske Linies Uddøen, efterhaanden ere gaaede over til Danmarks Konger, er det Oldenborgske Huses øvrige Linier uvedkommende.

Saaledes vilde Slesvig og Holsteen, hvis de, efter den Kongelige Mandsstammes Uddøen, ei kunde blive i deres Forbindelse med Kongeriget, ei alene rives ud af den indbyrdes Forbindelse, hvorpaa de sætte saa høi Priis, men endog hver for sig udsættes for Udstykninger, og det endog for de allerunaturligste og fordærveligste. Hertil vilde endnu komme en Ulykke, der i ikke mindre Grad vilde ryste den hele Retstilstand, nemlig at den rette Arvefølge vilde være fuld af Tvivl. De Tvivl, der ville faae Indflydelse paa Delingens Omfang, ere alt oven paapegede. Men det vilde desuden være meget usikkert, hvem der, som den nærmeste Agnat, blev den berettigede Arving til det, der blev tilbage efter Adskillelsen af de Landstrækninger, hvortil en anden Arveret maatte gjøres gjeldende. Jeg skal af de flere Spørgsmaal, som i saa Henseende kunde opstaae, blot

*) See Falck, Handbuch des Schleswig-Holsteinischen Privatrechts 2 Th. S. 172—173, og Sammlung der vornehmsten Urkunden, welche auf das Staatsrecht der Herzogthümer Schleswig und Holstein Bezug haben. Vorrede S. XIX.

**) Unionsverfassung Dänmarks und Schleswig-Holsteins S. 360—365.

nævne det, som jeg især anseer for tvivlsomt, nemlig om det skulde komme an paa Nærheden i Grad eller paa Nærheden i Linie. Falck helder til den første Mening, ja finder endog at Landet mulig kunde være at dele mellem alle, der ere i lige Slægtskabsforhold med Arveladerne. Derimod har Lornsen med stor Iver bekjæmpet denne Lære, og de fleste senere Forfattere antage med ham, at Arven maa tilfalde den nærmeste Linie, den ældste Sonderborgske, uden Hensyn til i hvilken Grad den Agnat, der, paa den Tid Arven falder, staaer i Spidsen af de forskjellige Linier, maatte være den afdøde Landsherre beslægtet. Men hiin første Mening turde være den med de ældre Arveregler meest stemmende. Vel foregik der i det syttende Aarhundrede en Forandring i den forrige Tingenes Orden ved det Primogenitur Statut, som Hertugen af Gottorp oprettede i 1608, med Stadfæstelse af de respective Lehnsherrer, Keiseren og Kongen af Danmark; og ved Fredrik den 3dies af 1650, der for Holsteens Vedkommende, ligeledes af Keiseren, blev stadfæstet. Men disse Statuter indskrænkede sig til Opretternes mandlige Descendenter. Det sidste, der, saalænge den Kongelige danske Mandsstamme er til, falder sammen med Kongeloven, vil være uden Anvendelse, naar den er uddød; og det første kan efter det Afkald, som det Gottorfske Huus har givet paa Hertugdommerne, ei længere have nogen Virkning*). I det her forudsatte Tilfælde maatte man altsaa gaae tilbage til de Arveregler, som vare gjeldende forend bemeldte Primo-

*) Som det Følgende viser, er det vel ikke afgjort, at det Gottorfske Huus vilde være udelukt fra Arv i Holsteen, men i de Spørgsmaale, der kunde opstaae mellem det og andre arveberettigede Linier, kunde ikke Primogenitur Statutet, som blot en Regel mellem Opretternes Afkom indbyrdes, komme i Betragtning. Iøvrigt har jeg her, og ved flere Leiligheder, hvor det Gottorfske Huses Renunciation nævnes, ei fundet det passende, at gjentage noget om det Hul, der findes med Hensyn til den Svenske Linie, men som jeg antager at være uden Følge. See oven S. 70 Note **).

geniturstatuter bleve givne; men de mangle al Fasthed og Bestemthed. Efter Privilegierne af 1460 og den i 1466 mellem det danske Rigsraad og Hertugdommet Slesvigs samt de daværende (kort efter til et Hertugdomme ophøiede) Grevskaber Holsteens og Stormarns Stænder indgaaede og af Christian den 1ste som Landsherre for alle bemeldte Lande stadfæstede Forening, skulde det stedse være overladt til Stænderne at vælge imellem den afdøde Landsherres Sønner, eller, hvis saadanne ei gaves, hans andre Arvinger; og skjøndt Hertugdommernes Stænder, navnlig paa Grund af Keiser Rudolph den 2dens skarpe og truende Mandat af 1590, maatte opgive den Valgret, der ved hine Akter var dem indrømmet, saa blev dog derved ingen bestemt Arvefølge indført, men det blev ved de hidtil gjeldende meget omtvistelige Regler. Hine Primogenitur-Statuter bleve og som blotte Huuslove med Lehnsherrernes Samtykke givne af de regjerende Herrer uden Stændernes Medvirkning, og kunde saaledes blot være bindende for Opretternes Descendenter. Ogsaa erkjendes det i det i 1679 indgaaede Odenseer Forlig, at der vare Spørgsmaal om Arvefølgen, som ikke ved dette bleve afgjorte, men lodes aabne til mindelig eller retlig Afgjørelse i Fremtiden*). Lornsen mener vel, at den Deling, der forhen med Stændernes Samtykke havde

*) Dette vigtige Aktstykke gik vel kun ud paa at bilægge de Stridigheder, som havde fundet Sted angaaende Slesvigs Forlehning; men da dets Hovedbestemmelse var, at alle daværende og tilkommende Hertuger af Holsteen af den Oldenborgske Stamme skulde, forsaavidt de ei havde fraskrevet sig deres Ret, være berettigede og forpligtede til at tage Slesvig i Lehn af den danske Krone, saa var det kun, fordi der i den holsteenske Arvefølge vare tvivlsomme Punkter, at der og kunde opstaae Tvivl om, hvem Forlehningen med Slesvig skulde tilfalde. Herunder turde dog ikke, som Wegener antager l. c. S. 42—44, Spørgsmaalet om Agnaters Fortrin være indbefattet, da dette maatte være afgjort ved Forligets ovennævnte Hovedbestemmelse, men derimod vel det om Linie- eller Gradarv, maaskee og om Delelighed eller Udelelighed.

fundet Sted, som Undtagelse fra den i Privilegierne af 1460 forkyndte Grundsætning, blev umulig ved Valgrettens Ophævelse, og at Førstefødselsret og Linealarv umiddelbar derved blev begrundet. Men om man end, det Foranførte uagtet, iøvrigt vil lade dette gjelde, saa kan dog den Forudsætning paa ingen Maade holde Prøve, at en fuldstændig lineal Arvefølge allerede er givet ved Arvegjenstandens Udeelighed. Selv Promogenitur Statuterne og de paa disse meddeelte Stadfæstelser vidne om, at de indeholde noget Nyt, der først ved Opretternes Villies Erklæringer og Lehnsherrernes Stadfæstelse fik Retsgyldighed. Det synes derfor, navnlig efter de Begreber, som havde gjort sig gjeldende ved ældre Arvestridigheder, antageligt, at de almindelige Arvelove skulde tjene til Regel, dog med den Lempning, som fulgte af Udeleligheden, og derefter vilde vel Liniens Nærhed stedse gjøre Udslag blandt Descendenterne, men naar den regjerende Linie uddøde, vilde det være meest overeensstemmende med den almindelig erkjendte borgerlige Ret (den romerske*) at foretrække den, der stod den sidste Besidder nærmest i Grad, og blandt flere lige nærstaaende den ældste, hvorefter Arven siden vilde gaae frem i den nedstigende Linie af den, som den saaledes tilfaldt. Det maa herved endnu erindres, at det under hiin Forudsætning ikke blot vare de forskjellige Sonderborgske Linier, som efter Grad og Alder maatte komme i Betragtning, men at det Gottorfske Huus, hvad Holsteen angaaer, ogsaa maatte have Krav derpaa, da det ikke ved at afstaae de af den Samme forhen tilkommende Besiddelse og Medregjering flydende Rettigheder, kunde antages tillige at have givet Slip paa de Arverettigheder, som i Tidens Løb kunde tilkomme samme. Herved vilde det blandt andet ikke være uden Vigtighed, at dette Huus, saa-

*) Med Hensyn til det i næstforegaaende Note anførte Indhold af det Odenseer Forliig, kunde der ei være Spørgsmaal om jydske Lov som særlig Regel for Arvefølgen i Slesvig; den vilde iøvrigt i det mindste ikke have ført til et bedre Resultat.

vidt vides, ikke erkjender de Sonderborgske Liniers Arveret, fordi der i disse have fundet ujevnbyrdige Ægteskaber Sted, der formeentlig ikke skulde kunne begrunde Arverettigheder i et tydsk fyrsteligt Huus. Jeg vil vel ikke paastaae, at denne Indsigelse er tilstrækkelig begrundet, men den har dog flere anseete Lærere i den tydske Statsret for sig, og det er saaledes ikke sandsynligt, at Keiseren af Rusland saa let vilde give Slip derpaa. Derimod vilde uden Tvivl denne Monark i almindelig europæisk Interesse, og af billige Hensyn til Danmark, lade al (dog i sig selv tvivlsom) Fordring paa Arv i Holsteen falde, naar det kunde tjene til at opretholde det danske Monarkie i dets Heelhed.

Der kunde endnu opkastes flere Spørgsmaal angaaende Arvefølgen i Hertugdømmerne, saafremt disse nogensinde skulde gaae ud af deres Forbindelse med Danmark. Men det Foranførte turde være tilstrækkeligt for det jeg vil udlede af den hele Undersøgelse. Med Hensyn til disse forskjellige Spørgsmaal har jeg iøvrigt for det meste ikke yttret nogen egen bestemt Mening, selv hvor jeg personlig ingen Tvivl har havt om den retlig begrundede Afgjørelse; kun er jeg gaaet saa vidt ind i Sagens Udvikling, som jeg fandt det fornødent for at gjøre det indlysende, at der virkelig ere saadanne Tvivl, at man umulig kunde være sikker paa, hvorledes de fra den historiske Rets Standpunkt vilde være at afgjøre. Efter alt dette, i Forbindelse med hvad der oven er viist angaaende de Delinger af Land og Folk, hvortil man vilde komme, er det klart, at der vilde opstaae en uhyre Retsforvirring, dersom de af Familierettigheder i Overeensstemmelse med gamle Vedtægter flydende Arvefordringer skulde lægges til Grund ved Afgjørelsen af denne Statssag.

Den i en Stat indførte og der rodfæstede Arvefølge er upaatvivlelig et vigtigt Led af Statsforfatningen og udgjør, ligesom denne i det Hele, en saa væsentlig Grundstøtte for Retsordenen, at man ikke kan rokke ved den, uden at udsætte selve Retsordenen for Opløsning. Det vilde vistnok være

en overfladisk Betragtning af Samfundsforholdene, dersom Nogen vilde troe, at fordi Arvefølgen ikke bør antages indført for den regjerende Families, men for Statens Roe og Sikkerheds Skyld, (efter Kants bekjendte Ord, at det er Staten, der arver Monarken, og ikke denne der arver Staten), saa kunde den uden videre afskaffes, naar en senere Tid fandt at dette vilde være til dens Gavn. Just for at kunne værne om Statens Roe og Sikkerhed bør den i Almindelighed overholdes saaledes som den er givet, uden Hensyn til, om den kan synes at være den heldigste eller ikke, noget, som den har tilfælleds med hele Statsforfatningen og med flere andre Indretninger, der udgjøre Hjørnestenene for den bestaaende Retsorden. Men her er ingen fast Arvefølge givet, og der er heller Ingen, som retsgyldigen kan afgjøre de mangfoldige og vanskelige Stridspunkter, hvortil man kommer, naar man søger Afgjørelsen i lærde Undersøgelser over hvad der i længst forsvundne Tider er blevet kjendt at være ret. Det er allerede lidet overeensstemmende med Rets- og Stats-Begreber, at Arverettigheder i regjerende Huse skulle have Magt til at sønderrive selve Statsforbindelserne; men man kan her end ikke med Tilforladelighed sige, hvilken der er den historisk retlig begrundede Arvefølge i de forskjellige Lande, eller i de Stykker, hvori de skulle adskilles; og til en Ret, der hverken i sig er klar, eller ved nogen dertil bemyndiget Dommer kan bringes til Afgjørelse, kan man ikke holde sig. Det vilde saaledes kun være et tomt Skyggebillede af Ret, for hvilket Landenes og Folkenes Ret og Velfærd skulde offres.

Naar alle foranførte Forhold vare blevne noie og rolig overveiede, kunde man ikke andet end komme til den Overbeviisning, at det omhandlede Arvespørgsmaal ikke lod sig opløse ad den historisk retlige Undersøgelses Vei, men at en moralsk-politisk Nødvendighed maatte føre til, at den hele samlede Stat ogsaa efter den Kongelige Mandsstammes Ophør maatte blive sammen. I Særdeleshed skjønner jeg ikke, at der fra Hertugdømmernes Side kunde være nogen

forstandig Grund til ikke at gribe dette eneste Middel til at undgaae Sonderlemmelse og Anarkie. Naar man i det mindste maa lade det staae som uigjendrivelig Sandhed, at den forrige Gottorfske Andeel af Slesvig gaaer i Arv med Kongeriget, saa kan Ingen miskjende, at det øvrige Slesvigs Adskillelse derfra og Henlæggelse under Hertugdømmet Holsteen eller en Deel deraf vilde saaledes forstyrre alle naturlige Forhold, være saa uforenlig med en sund Retstilstand, at man fra ingen Side kan ville den. Derimod vilde det blive indlysende, at Hertugdømmerne ikke kunne opnaae det, hvori de have sat deres høieste politiske Gode, Vedligeholdelsen af deres indbyrdes Forbindelse, uden at de tillige blive i deres Forbindelse med Danmark; og hiin Forbindelse vilde da kunne ordnes paa en Maade, der kan tilfredsstille alle billige Ønsker saavel fra deres som fra Danmarks Side.

I Overeensstemmelse med hvad jeg forhen har yttret, var det min ofte, navnlig ogsaa efterat Stænderforsamlingerne for 1844 vare sluttede, yttrede Tanke, at oplyste og almindelig agtede Mænd fra de forskjellige Statsdele burde sammenkaldes for at overveie vore offentlige Forhold. Herunder burde saavel Arvespørgsmaalet henhøre, som og hvad der ellers kunde være at afgjøre for at ordne og befæste Forholdet mellem Hertugdømmerne indbyrdes og til Danmark paa en de gjensidige Berettigelser og sande Interesser tilfredsstillende Maade. Dog burde Sagen, inden den forelagdes saadanne Mænd, først baade fra den historisk-retlige og fra den politiske Side været saaledes bearbeidet, at der havdes et fast Grundlag for dens Forhandling og Overveielse af de sammenkaldte Mænd. Jeg havde forudsat at disses Valg skulde gaae ud fra Regjeringen*). Men naar den Erkjendelse, hvortil man ventede at de skulde komme, skulde have nogen Vægt hos Folket, saaledes som det havde skilt sig i strenge Modsætninger, maatte de dyg-

*) Cfr. oven S. 52—53.

tigste og nidkjæreste Talsmænd for de mod hinanden staaende Meninger ikke savnes. Ved Siden deraf maatte ogsaa nogle Mænd ind i Forsamlingen, der ikke hørte til de yderste Modsætninger, og som iøvrigt kunde formodes at have god Kundskab til Forholdene, eller dog at være istand til at sætte sig tilgavns ind i disse, og derom danne sig en velbegrundet Dom. Naturligviis maatte det og være Mænd, der vare i Besiddelse af en saadan almindelig Tillid, at deres Mening vilde gjelde for noget hos deres Medborgere. Endelig var det fornødent, at Forhandlingerne bleve ledede af Regjeringsmænd, der nøie havde gjennemgransket Sagen i alle dens Dele, og som med en oplyst hele Staten omfattende Fædrelandskjærlighed vilde vide rettelig at vurdere de sig krydsende Meninger og Interesser mod hinanden. Slige Mænd vilde det ikke have været vanskeligere at finde blandt de Regjeringsmænd, der havde deres Fødested i Hertugdømmerne, end blandt dem, der vare fødte i Danmark. Det vilde ikke feilet, at Forhandlingerne vilde begynde med levende Strid, men denne Strid vilde dog lige fra først af faae en anden Vending, end den, der er ført i de forskjellige Statsdeles Presser og i deres Stænder, og sandsynligviis vilde gjennem denne Strid Enighed angaaende det Fornødne have ladet sig tilveiebringe. Enhver vilde strax føle, at den for hele Landets Frelse vigtige Opgave, til hvis heldige Løsning han havde at medvirke, krævede rolig og alsidig Overveielse, og ligesom han derfor selv vilde med Alvor prøve de Meninger, som han hidtil havde hyldet, saaledes vilde de Urigtigheder, der maatte være blevne tilbage, kunne opklares i Forsamlingen. De mange grundløse Forudsætninger og overspændte Paastande, der synes at være satte med staaende Bogstaver, nogle i Danmarks, andre i Hertugdømmernes Presser, vilde saaledes neppe træde frem eller i al Fald ikke i lang Tid kunne holde sig i en slig Forsamling. Den Udsigt, der ved den hele Foranstaltning blev given til en veloverveiet Løsning af Knuden, vilde og have faaet en gavnlig Indflydelse paa Medlemmernes Sind, saavelsom paa

den offentlige Menings Retning. Det er synligt, at Ordforerne hidtil, tildeels af Frygt for at enhver Indrømmelse kunde opfattes til Skade for den Mening, som de forfægte, ere fra begge Sider gaaede til det Yderste efter den gamle Regel, som man lægger Sagforerne i Munden: Petimus iniqva ut obtineamus æqva; men i en saadan Forsamling vilde man føle, at en gavnlig Udgang kun vilde være at opnaae ved en gjensidig Modtagelighed for det Sande og Billige i hinandens Grunde og Paastande. Det er især Frygt for Modpartiets Ubillighed i Forbindelse med Usikkerhed om Regjeringens Synsmaader og Hensigter, der har gjort, at man i Stridens Hede stedse er fra begge Sider gaaet yderligere i sine Paastande og i sin Bitterhed. Men hvad der frem for alt maatte give Udsigt til ad denne Vei at naae Maalet er, at der, saaledes som jeg alt har bemærket, ikke just vilde behøves en fuldstændig Enighed angaaende de Punkter, hvorom Striden hidtil har dreiet sig, men at man gjennem en Erkjendelse, som let vilde vindes, om Umuligheden af ved historisk-retlige Undersøgelser at komme til Sikkerhed med Hensyn til adskillige af disse Spørgsmaal, maatte bringes til at søge en anden Grundvold for en Ordning af Forholdene, hvorved Staten kan bevares.

Naar de sammenkaldte Mænd vare komne til foranførte Overbeviisning, saa vilde den fra dem af og ved Hjælp af en offentlig Fremstilling af hele Sagen i dens fulde Sammenhæng, gaae over i den almindelige Erkjendelse. Jeg havde derimod ikke tænkt mig, at man skulde søge at faae denne Erkjendelse udtalt ved en Forsamling, der til dette Øiemeed valgtes af Folket. Dette kunde, paa den ene Side, allerede være misligt, med Hensyn til de Tvivl, der kunde reise sig om hvor Folket var at finde, saa og om den særegne Betydning hver enkelt Statsdeel for sig burde have paa den endelige Beslutning; derhos vilde der i en saadan Forsamling, saa stor en Overeensstemmelse der end maatte blive om selve Hovedsagen, dog let fremkomme Bevægelse om

visse Betingelser, som man dertil vilde knytte, og man turde neppe gjøre Regning paa, at en sund og nogenlunde eendrægtig Mening derom vilde komme i Stand. Hvor omhyggelig endog Grændserne for en saadan Forsamlings Virkekreds og Myndighed bleve betegnede, vilde det dog ikke kunne undgaaes, at den vilde føle sig som en forfatningsgivende Forsamling, og heraf kunde de farligste Følger udvikle sig. Paa den anden Side vilde man feile meget, om man troede, at en af en saadan Forsamling tagen Beslutning vilde have en Retskraft, som kunde hidledes af de rene Fornuftbegreber, hvorved Mange maaskee endnu mene, at al gjeldende Ret maa grundlægges. Det blev dog ikke Folket selv, men kun noget, som den raadende Magt erklærede at skulle forestille Folket, hvorfra man fik Samtykket. Det maatte jo være Regjeringsmagten, der fastsatte, hvorledes den Forsamling, til hvis Beslutning Afgjørelsen betroedes, skulde sammensættes og vælges, ligesom det, hvor den offentlige Ret forandres paa en egentlig revolutionær Maade, er fra Individer, der selv tilegne sig denne Myndighed, at en saadan Forsamlings Indkaldelse og Dannelse gaaer ud. Man undgaaer ikke den Cirkel, som der maa findes i ethvert Forsøg paa en reen naturretlig Begrundelse af en Statsforandring, ved at bygge de Valg, hvorved den constituerende Forsamling dannes, paa den bredeste Grundvold; thi der vilde dog blive Mange, ja en overveiende Fleerhed af Folket, der, skjøndt de kunde have langt bedre Skjønsomhed end Mange af de Kaldte, dog udelukkedes paa Grund af Alder, Kjøn og afhængig Stilling, i Henhold til visse i sig vilkaarlige Regler, som derfor foreskreves, ligesom der og i enhver Inddeling af de Kredse, hvori, og de Former, hvorunder Valgstemmerne afgives, er meget aldeles Vilkaarligt, der kan faae afgjørende Indflydelse paa Udfaldet. Ikke at tale om, at Erfaring vist har bekræftet, hvad allerede lidt Overtænkning maatte lære, at det, der udbringes ved Forsamlinger, der dannes paa saadan Maade, netop snart viser sig som uovereensstemmende med den sande Folkevillie. Det

var derfor ingenlunde min Mening, at den Ordning af Arvefølgen, der skulde holde Staten sammen, skulde faae sin Berettigelse fra en tilsyneladende formelig Folkebeslutning, men den maatte, bygges paa den indlysende moralsk-politiske Nødvendighed. En saadan udgjør og den sidste og høieste Grund for den Forpligtelse, at holde den Retsorden hellig, som har gjort sig gjeldende i en given Stat, og hvor der i denne vise sig saadanne Brøst, som ikke kunne afhjælpes ad en i selve den bestaaende Retsorden anviist Vei, saa er det og kun hiin moralsk-politiske Nødvendighed, der kan retfærdiggjøre det Middel, der vælges. Det var imidlertid vigtigt, at den almindelige Erkjendelse, hvorved den fundne Arvefølgebestemmelse skulde gjøre sig gjeldende, traadte frem i en saa god Form, som der efter vore Statsindretninger kunde gives samme; og denne maatte have været søgt i Stænderne, der vist, deres ufuldkomne Indretning uagtet, vilde kunne have afgivet et kraftigt Vidnesbyrd om Folkets Mening og Ønske. Det var jo og til disse, Regjeringen i 1848 tyede, for at faae en folkelig Stadfæstelse paa den Valglov, hvorefter en Rigsforsamling skulde dannes til, dog kun i Forbindelse med adskillige af Kronen valgte Mænd, at raadslaae om en nye Forfatning, ligesom og Fleertallet af de Mænd, der skulde have taget den ved Reskr. af 28de Januar 1848 paatænkte Forfatningslov under Overveielse, skulde have været valgte af Provindsialstænderne.

Da en fælles Arvefølge, efter det Foranførte, var en til at bevare den danske Stat for Opløsning og Retløshed nødvendig Forholdsregel, for hvilken de desuden meget usikkre Familierettigheder, der vilde træde i Veien for en saadan Ordning, burde vige, saa kunde denne naturligviis ikke gjøres afhængig af de forskjellige Arveprætendenters Samtykke. Som Følge heraf kunde der heller ikke været Tale om nogen egentlig Erstatningspligt, men vel kunde de moralsk-politiske Grunde, hvorfra den maatte hente sin Be-

rettigelse, føre til et Slags maadeholden Affindelse for dem, som derved tabte Forventninger, der ikke vare aldeles forkastelige.

Men det vilde upaatvivlelig og have været forsigtigst, at vinde andre Staters Erkjendelse for den omhandlede Forholdsregels Nødvendighed. Dette vilde imidlertid neppe have havt særdeles Vanskelighed; thi saa meget end den bevarende Politik den Tid var den herskende, saa vilde dog de oplyste og kloge Statsmænd, som ledede denne Politik, vistnok, naar Forholdene vare blevne dem noie bekjendte, have indseet, at den historiske Ret (de Regler for Arvefølgen, som skulde udledes af ældre Retsvedtægter), deels paa Grund af sin Uklarhed, deels fordi det vilde kunne føre til Sonderrivelse af det, der længe var sammenvoxet til et politisk Legeme, ikke kunde være raadende ved denne Leilighed, men at det netop her var den sande bevarende Politik at frelse det danske Monarkie for Sondersplittelse og Borgerkrig. Stemningen var og i sin Tid hos de Stater, hvorom her især kunde være Spørgsmaal, saa god som man kunde ønske. Det danske Folk og den danske Regjering havde disse Staters Deeltagelse og Agtelse, og de erkjendte, at den danske Stat, skjøndt liden, ikke udgjør noget ganske uvigtigt Led i det europæiske Samfund. Der er og saavel i vor Tid, som i de fremfarne Tider, foregaaet saa mange Forandringer i Staternes offentlige Retstilstand, der uden al Sammenligning havde været betænkeligere og mindre retlig begrundede, end den, hvorom her blev Spørgsmaal, men som de øvrige Stater dog havde erkjendt, fordi den almindelige Fred og Orden vilde rystes ved at nægte denne Erkjendelse.

Det turde nu være tilstrækkelig beviist, at der ikke i de forskjellige Arveberettigelser indeholdes nogen gyldig Grund, hvorfor det danske Monarkie ikke endnu efter den Kongelige Mandsstammes Uddøen skulde kunne vedligeholdes i sin Heelhed og i en Forbindelse mellem de forskjellige Statsdele, der grundedes paa den Retstilstand, der indtil Marts 1848

var gjeldende, men dog kunde modtage saadanne nærmere Bestemmelser, som antydet oven S. 19. Ogsaa har jeg allerede udtalt den Mening, at de Hindringer vel kunne blive overvundne, som de 1848 inden og uden for den danske Stat fremkomne Bevægelser kunde lægge i Veien for en saadan Ordning af Tingene, hvorom jeg iøvrigt i det Følgende skal yttre mig noget nærmere. Men jeg har tillige bemærket, hvorledes der under Indvirkningen af den usalige Tanke om en snart forestaaende Skilsmisse har efterhaanden udviklet sig en saadan indbyrdes Bitterhed, en saadan Miskjenden ikke blot af de gjensidige Rettigheder, men endog af eget Bedste, at det ikke blot vil være vanskeligt at overvinde Tvivlen om Muligheden af Forbindelsens Bedvarenhed, men at der endog ere Mange, der ikke ansee det fuldstændige Sammenhold af alle Statens nærværende Bestanddele for ønskeligt. Disse ere iøvrigt meget uenige om, hvilke af disse Dele, der ved Oplosningen skulde blive ved hverandre. Skjøndt jeg holder mig forvisset om, at det fornemmelig er Tanken om at det Hele ei kunde blive sammen, hvorfra alle de andre Meninger, der træde i Veien for den hidtilværende Statsforbindelses Vedligeholdelse, have deres Oprindelse eller dog have faaet den Næring, der har skudt dem i Veiret, saa have de nu engang faaet saadan Styrke, at de ikke saa let ville vige for de Grunde, der ere anførte for Udsigten til det Heles Sammenhold. Jeg vilde derfor ikke kunne gjøre mig Haab om at opnaae det, der er Øiemedet med disse Blade, dersom jeg ikke gik ind paa de Forhold, der have fundet en saadan Opfatning og Bedømmelse, at Forbindelsens Vedligeholdelse, efter Manges Mening, snarere maatte skyes end attraaes.

I det jeg nu griber fat herpaa, føler jeg helt vel det Mislige i den Strid, hvori jeg herved indvikler mig med Meget, der er blevet almindelig Troesartikel hos de fleste af mine Medborgere. Men jeg er fuldelig overbeviist om, at jeg Intet opstiller, der ikke stemmer med Sandhed og Ret, og at det derhos kun er Anerkjendelsen heraf der kan bane

Veien til en taalelig Udgang af de ulykkelige Forhold, hvori Fædrenelandet er blevet indviklet. Jeg er derfor ikke uden Haab om at min Fremstilling, om den end fra først af vil støde Mange, dog omsider vil trænge igjennem. Jeg har iøvrigt ikke været i liden Forlegenhed med hvad jeg af det Meget, der er blevet sagt i de Retninger, der ere imod den hidtilværende Statsforbindelses Vedligeholdelse, skal optage og prøve, og hvor vidt jeg skal gaae i denne Prøvelse. Men jeg har fundet, at jeg med Hensyn til Sagens Vigtighed og de dybe Rødder, som en Mængde efter min Overbeviisning urigtige Forestillinger have slaaet, heller maa udsætte mig for, at blive for udførlig, end at lade noget ubesvaret, der maaskee hos Mange har Betydenhed, skjøndt det forekommer mig lidet sigende. Jeg skal iøvrigt søge at indordne det Stof, jeg har at gaae i Møde, under visse Hovedtanker, saavidt muligt med særdeles Hensyn til de Forfattere, der med størst Indsigt eller med størst Eftertryk have fremstillet disse Tanker. Jeg skal begynde med den vistnok meget almindelige Forestillingsmaade, at der i Hertugdømmerne findes et saa rodfæstet Had til den danske Forbindelse, en saa haardnakket al Sandhed og Ret trodsende Vedhængen ved Paastanden om en særskilt Stat, Slesvig-Holsteen, at der ikke er at tænke paa at bringe dem til Billighed og Forsonlighed, og at saaledes ingen frivillig Anerkjendelse af deres Forbindelse med Danmark kan ventes, uden i al Fald under Betingelser, der vilde bringe dette i en nedværdigende dets sunde nationale Udvikling forstyrrende Afhængighed. Dette staaer uden Tvivl for Mange som en ved Erfaring umiddelbar givet Sandhed, saa at de endog ansee det for en Brøde at benægte eller kalde det i Tvivl. Men det er kun fordi de ikke kjende de Forestillingsmaader og Paastande, som indbefattes under Navn af Slesvig-Holsteinisme, uden i den Overspænding, hvori de ere gaaede ud paa at løsrive Hertugdømmerne fra Danmark, og man ikke har forsmaaet noget Middel, der kunde føre til dette Maal. De, som have været indlevede i en Tid, hvori der herskede god Forstaaelse mel-

lem Danmark og Hertugdommerne, og som have fulgt den Stemning, der siden efterhaanden har udviklet sig paa dens forskjellige Trin og med provende Jagttagelse af de Aarsager og Anledninger, hvorved den omsider er gaaet over til en virkelig fiendtlig Tænkemaade, ville finde, at Tvedragten dog ikke ligger saa dybt enten i Forholdenes egen Beskaffenhed eller i de virkelige gjensidige Ønsker, endnu mindre i de sande gjensidige Interesser, at der aldeles intet Haab kunde være om en forstandig og billig Udjevning. Jeg er nu i dette Tilfælde, og skal forsøge om muligt at føre mine Læsere ind i den Tid, da de Forestillingsmaader, der omsider have fjernet Danmark og Hertugdommerne saa meget fra hinanden, først dannede sig, og fremstille dem i deres trinvise Udvikling.

Ved Slutningen af det forrige og Begyndelsen af det nuværende Aarhundrede herskede der uden Tvivl i Hertugdommerne en almindelig Tilfredshed med den Forbindelse, hvori de stode med Danmark. Det kunde ikke andet end indlyse, hvor meget disse have vundet ved at de omsider vare blevne forenede under en fælles Landsherre, og denne Erkjendelse steg i de Aar, hvori de, medens Krigsluen rasede i den største Deel af Europa, tilligemed de øvrige under det danske Scepter hørende Lande, nøde en Fred, der gav Handel, Søefart og Production et forhen ukjendt Opsving, hvorfor man der, saavelsom her troede især at maatte takke den vise og faste Politik, som udgik fra Bernstorff, og som den Prinds, der stod i Spidsen af Regjeringen, fuldelig havde tilegnet sig. Skjøndt de forfatningsmæssige Grændser, der forhen havde bundet Landsherrens Magt, vare traadte ud af Kraft, saa mærkedes dog intet til nogen vilkaarlig Anvendelse af denne Magt, men Retfærdighed og Borgerfrihed blomstrede. I Særdeleshed vare og Hertugdommerne i Besiddelse af en Trykkefrihed, hvortil der ellers næsten ikke kjendtes paa Europas Fastland. Der var heller ingen Tanke om at paatrænge Hertugdommerne danske Love og Indretninger, undtagen hvor

det fandtes, at deres Retstilstand derved netop vilde forbedres. Allen bemærker*), hvorledes Slesvigerne i 1801 og 1807 viste en levende Begeistring for Danmarks Sag; men det samme var vistnok ikke mindre Tilfældet i Holsteen, og det vilde ikke være vanskeligt, derfra at anføre Kjendsgjerninger af større Betydenhed, end dem han udpeger som noget særdeles for Slesvig. Det første, der fremkaldte et Slags Spænding, var den ved Fdg. 15de December 1802 paabudne Skat saavel paa Landeiendomme, som paa Bygninger, der svarede til de under 1ste October 1802 for Danmark og for Norge paabudne Skatter. Det var imidlertid dog kun Ridderskabet, som fandt sig derved forulempet. Skjøndt man hverken der eller her just var glad over den nye Skat, og det heller ikke kunde feile, at den aldeles nye Maalestok, der lagdes til Grund for samme, ogsaa maatte give Anledning til adskillige Klager i det Enkelte, saa var det dog almindelig erkjendt, at de forandrede Forhold krævede nye Indtægtskilder for Staten, at Hertugdømmerne ikke burde være frie for Deeltagelse i de forøgede Statsbyrder, og at der heller ikke manglede paa Evne til at bære dem. Alt dette nægtedes heller ikke fra Ridderskabets Side, men da Forordningen inden den udkom paa den da sædvanlige Maade blev Samme meddeelt i Udkast, paastod det, at det efter dets Privilegier, tilkom det selv at bedømme Størrelsen af det Bidrag, som forholdsmæssig kunde falde i dets Lod, efter at have erholdt de i saa Henseende fornødne Oplysninger, hvortil føiedes, at det alene kunde blive at fordele efter den gamle Plougtaxt, og ikke efter den nye Maalestok, der var opstillet. Regjeringen fandt sig ikke foranlediget til at gaae tilbage fra den paatænkte Beslutning, men udtalte derimod i en Resolution, som blev Ridderskabet meddeelt, at Kongen havde en ustridig og ubegrændset Beskatningsret. Denne Afgjørelse, der foranledigede Præsidenten i det daværende tydske Cancelli til endnu førend Forordningen udkom at

*) Om Sprog og Folke-Eiendommelighed i Slesvig, S. 43, Note.

søge Entledigelse, baade i denne Egenskab og som Geheime-Statsminister*), gjorde stærkt Indtryk paa Ridderskabet. Det indkom med Forestilling herimod og begjærte at i al Fald Sagen maatte undergives Afgjørelse af Landets Domstole, og da dette blev afslaaet, var der meget Spørgsmaal om at indbringe Sagen for den tydske Rigsret, hvorved dog kun de Holsteenske Medlemmer kunde træde frem; dette blev imidlertid opgivet. Kort efter blev i Anledning af de med de betydelige Troppesamlinger og Forsvarsanstalter, som til den Tid fandtes fornødne, forbundne Udgifter, hiin Skat, forsaavidt den angik Landeiendommene, allerede i 1803 og 1806 forhøiet hver Gang med 25 Procent, og under den paafølgende Krig blev denne Landskat forhøiet til over det dobbelte. Der yttrede sig imidlertid, saavidt vides, nu ikke længer nogen Tanke om at kunne blive fri, men vel af og til Beklagelser over det Tryk, som de forhøiede Afgifter i Forbindelse med de ved Krigen standsede Indtægtskilder medførte. Men da ved Forordningen af 5te Januar 1813 Rigsbankpenge blev indført, indkom der fra Prælater og Ridderskab, som og fra flere Corporationer i Hertugdømmerne, eftertrykkelige Forestillinger om Forandring i samme, i det mindste, forsaavidt den gjorde Sedler, der stode langt fra den Værd de skulde forestille, til tvunget Betalingsmiddel, og forvandlede den i Sølv stiftede Gjeld til Seddelgjeld. Ved denne Leilighed bleve dog, saavidt erindres, ikke Ridderskabets Privilegier paaberaabte, i al Fald spillede disse en underordnet Rolle; hvorimod Bevæggrundene fornemmelig hentedes fra den Forstyrrelse i de stiftede Retsforhold og den Usikkerhed i dem, der herefter maatte blive stiftede, som et Betalingsmiddel af vaklende Værd førte med sig. Hermed forbandtes derhos den Betragtning, at de ikke, som Debitorer, kunde, mod deres klare og i de meest bindende Former udstedte Forskrivninger, benytte sig af den dem tiltænkte Fordeel, at kunne afgjøre deres Sølvgjeld med Papiir, medens

*) See Coll. T. for 1802, S. 815.

de dog vare udsatte for at maatte modtage dette Betalings-middel af deres Forpagtere og Andre, hvorfra Midlerne til deres Gjelds Forrentning m. v. skulde komme. Som bekjendt, blev og Forordningen i foranførte Henseende meget snart forandret, hvorimod saavel Bankheftelsen som Myntfodens Forandring, saa og den ved Forordningen Debitorerne givne Henstand med Betaling, vedblev. Efter at Krigen var ophørt og Tanken om Fornyelsen af den ældre Forfatning gjenoplivet ved de Stemninger, der nu udbredte sig i Europa, og især ved det tydske Forbund, vedbleve Prælater og Ridderskab endnu længe at gjøre Forestillinger mod Skatten af 1802 med dens Forhøielser, som og i Særdeleshed mod Rigsbankheftelsen deels som uoverkommelige, deels som ikke forfatningsmæssig paalagte. De søgte paa ny om at faae Spørgsmaalet sat under Domstolenes Afgjørelse, hvilket naturligviis atter blev afslaaet. De toge derefter deres Tilflugt til indbyrdes Foreninger om ikke at betale de formeentlig forfatningsstridige Afgifter uden Tvangsmidler, og naar disse anvendtes, da indbyrdes at fordele de deraf flydende Udgifter. Først efter alvorlige og truende Foreholdelser ophørte de dermed. Imidlertid henstode Bankrenterne i mange Aar ubetalte og uindrevne i de adelige Godser. Men dette bidrog ikke lidet til at den Stemning efterhaanden tabte sig, som Ridderskabet havde vundet for sig, frem for alt ved deres første Skridt mod Rigsbankforordningen og ved deres Bestræbelser for at faae Hertugdommernes gamle Forfatning under tidssvarende Forandringer fornyet. Saaledes finder man i Kieler Beiträgen 1820 S. 136—147, at Falck, en af de første Kjæmpere for Hertugdommernes historiske Berettigelse til en Forfatning, har udladt sig meget skarpt saavel om Ridderskabets Forhold med at tilbageholde Bankrenterne, medens andre Landets Indbyggere betalte samme, som over Regjeringens Eftergivenhed i saa Henseende, hvorimod jeg ikke erindrer at Nogen her i Landet paatalte dette. Omsider bortfaldt, som meldt, hiin Modstand, dog blev der med de tilbagestaaende Bank-

renter i Hertugdømmerne, hvilke Statskassen, ved Rigsbankens Overgang til Nationalbank, overtog, givet en ved Patent 26de Februar 1821 ordnet efter Omstændighederne vistnok høist fornøden Henstand ved hvis Hjælp de efterhaanden indkom. I 1823 tabtes og al Udsigt til at sætte den foranførte Paastand igjennem, da det tydske Forbund, til hvilket det Holsteenske Ridderskab havde vendt sig, eragtede, at den gamle Forfatning, hvorpaa det beraabte sig, var traadt ud af Virksomhed.

Ved Siden af de ovennævnte Aarsager, der vare indtraadte inden der var Tale om Slesvig-Holsteinisme, men som dog ere blevne ved at virke i den senere Tid, var der og en anden Række af Foranstaltninger fra hiin forstmeldte Tid, som almindeligviis i Hertugdømmerne betragtedes med en vis Uvillie; de nemlig, der havde det danske Sprogs Udbredelse sammesteds til Formaal. Det var dog ikke saa meget fordi man i og for sig havde noget mod disse Foranstaltninger, hvis Hensigtsmæssighed man tildeels erkjendte, som fordi man deri saae en Hensigt til at fordanske Hertugdømmerne, en Mistanke, der især fremkaldtes derved, at enkelte Forfattere, paa hvis Udtalelse man af særegne Grunde lagde megen Vægt, havde udtrykt sig som om det Sprog, der herskede i Kongeriget, havde et naturligt Krav paa ogsaa at blive det almindelige i Hertugdømmerne, som dertil hørende Provindser. Blandt hine Foranstaltninger var der og een, som syntes ikke lidet stødende, nemlig at alle Embeds Bestallinger skulde udfærdiges i det danske Sprog. Da det iøvrigt snart viste sig, at Regjeringen ikke lagde det an paa at paatvinge Hertugdømmerne enten dansk Sprog eller der at indføre danske Love og Indretninger, blot fordi de vare danske, tabte efterhaanden den Misstemning sig, der var foranlediget ved hine Foranstaltninger. I Danmark var der især hos den yngre Verden aldeles ingen Sympathie for den Tanke, som i Begyndelsen antoges at ligge til Grund for hine Foranstaltninger.

Iøvrigt var der til hiin Tid Intet, der gav Anledning til særligen at tage Ordet for Slesvigs og Holsteens indbyrdes Forbindelse. Begge Hertugdømmerne bleve behandlede fuldkommen eens, og selv hine Bestemmelser angaaende det danske Sprog vare aldeles fælles for begge Hertugdømmer. Det var derfor ikke en Stræben efter at fordanske Slesvig, men en Stræben efter at fordanske Hertugdømmerne, hvorover man besværede sig, og i det man erkjendte, at flere af bemeldte Foranstaltninger vilde have været hensigtsmæssige for den dansktalende Deel af Slesvig, fandt man den større Udvidelse, der var givet dem, ikke vel begrundet*). Der gjordes for Resten og den Tid her i Landet sjeldent nogen Forskjel mellem de to Hertugdømmer; i daglig Tale, ja ikke sjeldent i Litteraturen, bleve de indbefattede under det fælles Navn Holsteen, ligesom de i Lovsproget idelig bleve benævnte som Kongens tydske Lande eller Provindser**). Om Slesvig-Holsteen var den Tid sjeldent Tale, undtagen hvor der handledes om Indretninger, til hvis Betegnelse det hørte, f. Ex. det Slesvig-Holsteenske Ridderskab, den S.-Hske Bank, S.-Hsk Courant, og fra 1806 det S.-Hske Cancellie (forhen det tydske). Dog maa det mærkes, at ligesom enkelte danske Forfattere tildeels i ældre Tider, tildeels og i den heromhandlede, havde paatalt den Uskik, at endog i de aldeles danske Egne af Slesvig Retten pleiedes, og alle borgerlige Forretninger udfortes i det tydske Sprog, saaledes blev der i 1815 af en Unævnt (Etatsraad Scavenius) udsat Præmier for Afhandlinger om det danske Sprogs Stilling i Slesvig saavel i de forskjellige ældre Tider som fortiden med Angivelse af Midlerne, hvorved det danske Sprog kunde blive det almin-

*) See til Ex., Falck, Kieler Blätter, 2 B., S. 119—124.

**) See til Ex., Fdg. 23de Juli 1772 § 2, Cabinets Ordre 18de Marts 1776 i Canc. Skr. 30te s. M. Lt. C., Fdg. 7de Juni 1784, og Fdg. 23 Mai 1785, § 12.

delige offentlige Underviisnings-, Forhandlings- og Rettergangssprog og saaledes Sonderjylland igjen blive en dansk Provinds. Denne Prisopgave vakte, navnlig med Hensyn til dens sidste Deel, stor Bevægelse i Hertugdommerne, men Udfaldet gav ingen Anledning til at bestyrke den Forurolig-gelse, som den havde fremkaldt. Af de tre Afhandlinger, der indkom, var kun een skrevet paa dansk, og denne, der havde vor grundlærde Historiegransker, nuværende Conferentsraad, Werlauf til Forfatter, fandtes at fortjene den første Præmie, hvorhos den anden tilkjendtes Præsten Outzen i Brecklum ved Bredsted. Men netop hiin første Priisafhandling var yderst maadeholden baade i dens historiske Paastande, og i dens Yttringer om hvad der kunde gjøres for det danske Sprog. Skjøndt dette vistnok laae den hoitagtede Forfatter varmt paa Hjerte, ligesom og den stillede Opgave gik ud paa at hævde samme, saa vare de Resultater, hvortil hans Forskning bragte ham, meget langt fra dem, der nu opstilles. Saaledes kan det, der i hiint Priisskrift S. 98—100 anføres om Sprogtilstanden i Slesvig, saaledes som den fandtes i 1720, ikke forenes med det, der nu i Almindelighed læres paa den ene Side om den nuværende Sprogtilstand, og paa den anden om den vedvarende Fortydskning, der siden hiin Tid skal have fundet Sted.

Skjøndt de Klager, der i hiin Tid førtes i Hertugdommerne over visse Love og Regjerings Foranstaltninger, ikke just foraarsagede nogen meget udbredt eller vedvarende Spænding, saa staae de dog i en saadan Forbindelse med de senere Bevægelser, at jeg har troet i Korthed at burde udhæve dem. Det vilde føre mig for vidt, om jeg her vilde indlade mig i en udførlig Undersøgelse over det Berettigede eller Uberettigede i hine Klager; navnlig skal jeg med Hensyn til den sidst omhandlede Række af Foranstaltninger ikke tilføie nogen videre Yttring. Men hvad de Forhold angaaer, som de ovenanførte Love om Skatte- og Pengevæsenet fremkaldte, skal jeg dog antyde de Synsmaader, hvorfra

jeg finder, at disse for den rigtigere Opfatning af de senere Bevægelser yderst vigtige Forhold billig bør bedømmes.

Regjeringen havde uden Tvivl overveiende Grunde for sig, da den i 1802 bestemte sig til at inddrage de adelige Godser under den nye Skat, som da fandtes fornøden, uden at overlade det til selve Ridderskabet at dømme om Storrelsen af det Bidrag, der efter et rigtigt Forhold kunde falde paa disse Godser, der og for en stor Deel nu vare i Andres Eie. Den ældre Forfatning, som vilde have hjemlet saadan Selvbeskatning, var for længe siden gaaet til Grunde og kunde alene siges endnu at have en Art af Tilværelse gjennem Ridderskabet; men at indrømme dette en Selvbeskatning, paa en Tid da Kongen havde en forfatningsmæssig uindskrænket Beskatningsret over sine Riger, og denne og maatte anvendes med Hensyn til de øvrige Undersaatter i Hertugdømmerne, der savnede ethvert forfatningsmæssigt Organ, vilde have været at udsætte alle disse for Uret. Regjeringen havde og ved de samtidige Forordninger for Kongerigerne af 1ste Octbr. 1802 inddraget de forhen skattefrie Jorder under den derved paabudne Skat og derved lagt en Fortolkning af denne Skattefrihed til Grund, som har været meget følgerig. Skjøndt Forholdene nu vare temmelig forskjellige i Kongerigerne og i Hertugdømmerne, saa vilde det dog have gjort et synderligt Indtryk, om Regjeringen i disse havde holdt fast ved Privilegierne, medens den i Kongerigerne var gaaet ud fra en fri Forklaring over de Bestemmelser, der, tildeels og i Privilegiers Form, havde hjemlet hiin Frihed. Men, i det man efter mit Skjøn bør bifalde den faste Holdning, Regjeringen udviste mod Ridderskabets Fordringer, saa kan man dog, naar man sætter sig paa dets Standpunkt, ikke billig fortænke det i, at det gjerne vilde holde over et Privilegium, som aldrig i nogen bestemt Form var ophævet, men som snarere kunde siges indtil den Tid at have nydt en vedvarende Anerkjendelse. Regjeringen havde nemlig med Undtagelse af den i 1762 ogsaa paa de adelige Godser i Slesvig

(men ikke i Holsteen, hvor de den Tid henhørte under begge Holsteenske Hertugers fælles Regjering) indførte Kopskat, taget sig iagt for alt, hvad der kunde ansees at være imod Privilegierne, hvilke og havde vundet en nye Bestyrkelse ved Betingelserne i de Adkomster, hvorved Kongen af Danmark havde erhvervet den Storfyrstelige Andeel af Holsteen*); og naar Ridderskabet ved enkelte Leiligheder havde besværet sig over en eller anden ny Afgift, der iøvrigt stedse var ubetydelig eller temporær, havde Regjeringen paaberaabt sig særegne Grunde, hvorfor saadan Afgift ei kunde indbefattes under Privilegierne, men aldrig antydet, at disse havde tabt deres Kraft. Først nu lagdes en ny og vedvarende Afgift paa de faste Eiendomme og deriblandt ogsaa de adelige Godser, og derhos tilegnede Kongen sig udtrykkelig en uindskrænket Beskatningsret. Naar det erindres, med hvilket Eftertryk man ogsaa her har fremstillet Beskatningsretten i Regentens Haand som uforenelig med Frihed og Sikkerhed, kan man ikke undre sig over, at Prælater og Ridderskab ugjerne underkastede sig slig Beskatning. Det blev og sagt, og vel ikke uden al Grund, at den for dem saa vigtige Adgang til Laan i deres Godser fra Hamburg og andre Steder i Udlandet blev svækket ved hiin for første Gang af Regjeringen udtalte og i omfattende Grad benyttede uindskrænkede Beskatningsret. Vel er der, naar Sagen betragtes fra et almindeligt Synspunkt, stor Forskjel paa en alle Statsborgerne tilkommende Medvirkning til Beskatningen og en særlig Ret for en enkelt Klasse til at raade over hvad de ville yde. Jeg antager derfor og, at høiere Statshensyn forbøde Regjeringen fremdeles at erkjende hiin Forret, ligesom der hverken efter den daværende europæiske Tilstand eller efter Forholdet til Danmark og Norge kunde være Tale om at forandre den til en almindelig

*) Provisorischer Tractat $^{11}/_{22}$ April 1767 Art. XVI; definitiv Vertrag $\frac{\text{19de Mai}}{\text{1ste Juni}}$ 1773 Art. VII.

statsborgerlig Ret. Det var og naturligt, at de ikke kunde finde nogen almindelig Stemning for deres Klage hos deres Medborgere; men derfor kan man dog ikke billig gjøre dem en Brøde af, at de saa længe det lod sig gjøre holdt over den Ret, som de meente at have. Det maa erindres, at det ei var Skattefrihed men Selvbeskatning de attraaede, og vel kunde Regjeringen have god Aarsag til at frygte for, at denne vilde føre, om ei til Skattefrihed, saa dog til Skattelettelse, men der forelaae Intet, som beviste, at hvad de havde erklæret om deres Redebonhed til at bære deres forholdsmæssige Andeel af de nye Bidrag, som Statsfornødenheden krævede, ikke var alvorlig meent*).

Det er nærmest for at bidrage til en billig Bedømmelse af det, der udgjør det første Led af de gjensidige Anker mellem Danmark og Hertugdømmerne, at jeg her har indladt mig paa Fdg. 15de Decbr. 1802. Men jeg kan dog ikke undlade i Forbigaaende at gjøre mine Læsere opmærksomme paa, at den i Forbindelse med de mange senere, der slutte sig til samme, og med den Forandring af det danske Skattevæsen, der begyndte med Forordningen af 1ste October næstforhen, og som siden under Omvæltningerne i Pengevæsenet deraf endvidere har udviklet sig, har bevirket en større Lighed i Danmarks og Hertugdømmernes Bidrag til de fælles Byrder, og at der, efter at ogsaa Toldsatserne ere komne hverandre nærmere, hvortil Veien blev banet ved Ophævelsen af de mangfoldige Toldprivilegier, er, naar alt veies mod hinanden, fremkommet et meget billigt Forhold mellem disse Statsdeles Afgiftsvæsen. Jeg vil komme til i det Følgende at røre noget nærmere ved dette Æmne; her har jeg kun henpeget paa samme som et Exempel paa det Grundløse i den Paastand, at Regjeringen i vor Levealder

*) Det oven S. 39 Anførte, viser hvorledes en Deputeret af Borgerstanden, hvis Navn siden er blevet indskrevet i de Fri- og Danskfindedes første Række, i de Slesvigske Stænders første Forsamling erkjendte, at Ridderskabet havde gjort sig høit fortjent af Landets Rettigheder ved at forsøgte sine Privilegier.

skulde have begunstiget Hertugdømmerne paa Danmarks Bekostning. Ogsaa maa jeg endnu benytte Leiligheden til at bringe i Erindring, hvorledes det, der her er anført om Forordningen af 1ste October 1802, vidner om det Ugrundede i en Anke, som man i den senere Tid saa ofte har ført over en fra 1799 tilbageskridende Aand i de Love, som vedkom de indbyrdes Forhold mellem de forskjellige Classer af Landbrugere.

Saa kort det end varede, at Rigsbanksedlerne bleve et lovhjemlet Betalingsmiddel i Hertugdømmerne, saa har dog denne Forholdsregel saavelsom den hele Banksag havt en saa overvættes Indflydelse paa alt hvad der er kommet Danmark og Hertugdømmerne mellem, at jeg ikke kan undlade at fremføre, hvad jeg finder meest fornødent til at berigtige de vrange Forestillinger, der fra begge Sider have gjort sig gjældende i dette Anliggende.

Det var vistnok en uheldig Forholdsregel, da Regjeringen vilde i Hertugdømmerne, hvor hidtil kun Sølv havde været det lovhjemlede Betalingsmiddel, indføre de nye Pengerepræsentativer, der skulde træde i Stedet for de i Kongerigerne gjeldende næsten til fuldkomment Uværd nedsjunkne Courantsedler, uden at man ventede eller fornuftigviis kunde vente, at hine nye Sedler i deres første Dage vilde faae den rette og faste Værdie, som de skulde forestille. Men det var en Feiltagelse, naar man i Hertugdømmerne antog, at denne Forholdsregel var valgt i Danmarks eensidige Interesse med Tilsidesættelse af Hensyn til Hertugdømmernes Tarv. Ei alene var en saadan Partiskhed langt saavel fra Kongen som fra de Mænd, der ved denne Leilighed vare hans Raadgivere, men det er mig og historisk fuldkomment bekjendt, at hiin Forholdsregel gik ud fra en Opfatning af Forholdene, hvorefter den og vilde være overeensstemmende med Hertugdømmernes Bedste, medens jeg dog anseer det for afgjort, at den udfaldt til Skade for alle Landsdele. Omtrent midt i September 1812 blev jeg kaldet til Finants-

Ministeren*), der gjorde mig den Ære, at forlange mine Tanker over de Grundsætninger, hvorefter Gjeldsforholdene i Danmark kunde være at ordne under en besluttet Inddragelse af Courantsedlerne i et til deres ringe Omløbsværdie svarende Forhold. For at sætte mig ind i Sagen meddeelte han mig Grundtrækkene af den hele nye Plan for Monarkiets Pengevæsen, og jeg blev derved blandt andet bekjendt med den Tankegang, der havde bragt ham til at finde Hertugdømmernes Indlemmelse i Seddelomløbet tilraadelig. Vistnok var det hans Mening, at de nye Sedlers Værd vilde styrkes ved at de og bleve det lovhjemlede Betalingsmiddel i Hertugdømmerne, de Dele af Staten, hvis Credit da var størst. Men han antog tillige, at Grundeierne i Hertugdømmerne vare saa lidende under det Misforhold, som Krigens Tryk og navnlig de faldne Productpriser havde fremkaldt mellem deres Indtægter og de dem paahvilende Afgifter, Renter m. v., at de ikke længer vilde være istand

*) Jeg har nu saa meget mindre Grund til at lægge Skjul paa en Omstændighed, der kunde give det Vidnesbyrd, jeg herved aflægger, forøget Vægt, som det dog har været almindelig bekjendt, at jeg har havt Deel i Fdg. 5te Januar 1813, men man stundom har havt en urigtig Forestilling om denne min Deeltagelses Omfang. Det var ene og alene over den ovennævnte Gjenstand min Betænkning blev æsket. Jeg var og den Tid for lidet inde i Bank- og Pengevæsen, (der og laae ganske uden for min daværende Embedsstilling som Assessor i Høiesteret), til at der kunde blive Spørgsmaal om min Mening desangaaende. Min Deeltagelse blev og ikke lidet indskrænket ved en langvarig Sygdom, hvori jeg faldt ganske kort efter hiin Tid, dog efter at jeg først havde afgivet Betænkning angaaende de vigtigste Spørgsmaal, der vilde opstaae ved den i dansk Courant stiftede Gjelds Overgang til Rigsbankpenge. Den endelige Redaction maatte derfor og overdrages til en anden Retskyndig. Med Hensyn til de private Gjeldsforhold blev min Mening i det Væsentlige fulgt, hvorimod Statsgjelden blev behandlet efter andre og for Creditorerne i dansk Courant fordeelagtigere Regler end jeg havde foreslaaet. (See Eunomia 1 B. S. 429—432).

til at bære disse Byrder, naar der ikke blev tilstaaet dem en Lempning i Betalingsmidlet. Dog vilde denne Betragtning ikke have været ham nok til at anbefale et saa misligt Middel, som en lovbestemt Forandring i de stiftede Gjeldsforhold, naar ikke en særdeles Omstændighed var kommet til, der, efter hans Mening, gjorde en saadan Forholdsregel til en bydende Nødvendighed. Finantserne havde nemlig under Krigen havt en meget betydende Hjælpekilde i de paa Sl.-Hst. Courant lydende Repræsentativer, som de, under forskjellige Benævnelser, havde sat i Omløb (alene i Skatkammerbeviser $7\frac{1}{2}$ Millioner Sl.-Hst. C.), og hvilke, skjøndt de ikke udgjorde noget lovhjemlet Betalingsmiddel uden i og fra de offentlige Kasser, dog i flere Aar lode sig anbringe til den fulde Værdie, hvorpaa de lode. Men omsider tabte og de, som Følge af den tiltagende Mængde, deres Tillid, og i Midten af 1812 faldt de saa betydeligt i Værdie, at der ikke kunde tænkes paa længere at benytte dette Hjælpemiddel. Fra de Embedsmænd, Leverandeurer og Andre, som bleve betalte med slige Repræsentativer, førtes der nu stærke Klager over det dermed forbundne Tab. Men ikke alene var hiin Hjælpekilde stoppet, men Finantserne maatte og gjøre Regning paa, at, saalænge bemeldte Papirer vedbleve at staae lavt, vilde de være det eneste Betalingsmiddel, der indkom i de Kongelige Kasser, og disse vilde saaledes næsten ganske blive blottede for alle Midler til at udrede de Betalinger, der ei kunde afgjøres med Sedler, hvilke iøvrigt, naar Sølv aldeles manglede, vilde synke endnu dybere. Det vilde saaledes i alle Tilfælde have været nødvendigt, at betage hine Papirer den Egenskab, at kunne benyttes ved Betalinger til de Kongelige Kasser, saa at Betalinger til Samme alene kunde ydes med Sølv. Men foruden at dette vilde have indeholdt en aabenbar Uret mod Ihændehaverne, var det og Finants-Ministerens Overbeviisning, at Hertugdømmerne, hvis forrige Velstand var blevet saa stærkt udtomt under Krigen, ikke, efterat de mange Millioner Repræsentativer vare

forsvundne af Omlobet, vilde kunne gjøre Udveie til at bestride de daglige Omsætninger med Sølv, og at navnlig Eiendomsmændene i Mængde vilde blive odelagte ved at skulle skaffe Sølv til deres Renter, Skatter o. s. v. Han antog derfor, at det under de særlige Omstændigheder, der ikke tillode, at gjøre Enhver hans fulde Ret, vilde være mindre Uret at lempe de indgaaede Forpligtelser ved at indføre et Betalingsmiddel, der først i Tiden vilde kunne komme til fuld Værdie, end at kaste hele Byrden paa Skyldnerne. Ved alt dette gik han ud fra den Forudsætning, at det nye Betalingsmiddel, under den Rettelse, som Sølvværdisystemet vilde give samme med Hensyn til de vigtigere Betalinger, ikke vilde kunne komme til at staae meget dybt under det, samme skulde være, og at det om ikke saa meget lang Tid vilde komme op til sin fulde Værdie. Ligesom han kun i denne Forudsætning antog, at Forandringen vilde lade sig gjennemføre uden overveiende Ulemper for hine Landsdele, saaledes vilde den og have formindsket den finansielle Forlegenhed, som fulgte af at savne enhver Indtægt i rede Sølv*). Den ædle Minister følte iøvrigt saa dybt som Nogen alt det Mislige ved slige lovgivende Indgreb i de engang stiftede Retsforhold, men han antog den Vei, han betegnede, som den, der frembød størst Udsigt til Frelse.

Det var saaledes ingenlunde i den Tanke at opoffre Hertugdommernes Tarv for Kongerigernes, at Seddelomlobet til dem blev udvidet, men denne Forholdsregel fremgik af en alvorlig Overveielse af hvad der var fælles Tarv, og det blev mig under hiin Udvikling heel klart, hvorledes Schimmelmann bar alle Statens Dele, Danmark, Norge og Hertugdommerne, med lige Kjærlighed i sit Hjerte. Men Tingenes Gang blev i mange Maader en anden end han havde ventet. For en stor Deel laae Aarsagen dertil i

*) De oven anførte Grunde findes antydede i Cunomia 1 B. S. 474—475, men ei saa udviklede, som det for det nærværende Formaal var fornødent.

de Begivenheder, der i høieste Maade forværrede Statens politiske Stilling, medens han havde gjort sig Haab om dens Forbedring. De, som have oplevet den Tid, ville erindre sig, og Andre ville let kunne begribe, hvorledes de under uheldige Omstændigheder skabte Sedlers Værd pludselig tog en Vending til det Værre, da man i Foraaret 1813 fik det Budskab, at der ei var at tænke paa Fred uden ved Norges Afstaaelse*). Men om der ikke selv uden hine Begivenheder vilde have mødt for store Hindringer for Gjennemførelsen af den omhandlede Forholdsregel, anseer jeg for meget tvivlsomt. Det synes i det mindste, at Finantsministeren ikke ganske rigtig havde opfattet enten Tilstanden i Hertugdømmerne eller den herskende Tænkemaade. Det viste sig nemlig unægteligen, at selv de Klasser, der skulde finde Lettelse ved det nye Betalingsmiddel, hellere vilde blive ved de paa dem og deres Eiendomme hvilende Forpligtelser, saavel til Staten som til deres private Creditorer, end tage imod den dem tiltænkte Lempelse. Det sees og, at Hertugdømmernes Beboere, efter Solvets Gjenindførelse, og uagtet den store Afgang, Omløbscapitalen leed ved de Millioner Repræsentativer, der traadte ud af Omløbet, dog nogenlunde kunde gjøre Udvei til de dem paaliggende Betalinger, og efter nogle Aar igjen kom til gode Kræfter. Saasnart det erfaredes, i hvilken Grad Forholdene i Hertugdømmerne vare i Veien for Seddelomløbets Gjennemførelse sammesteds, var saavel Kongen som Finants-Ministeren, og alle, der havde med Sagen at gjøre, redebonne til derfra at gaae tilbage, uden at der efter at man var kommet til denne Erkjendelse var nogen Vaklen eller Tvivl desangaaende. Der vare vel og ellers meget Faa, som fandt sig befoiede til at misbillige dette Tilbageskridt; det blev almindelig erkjendt, at den paatænkte Udvidelse af Rigsbanksedler til Hertugdømmerne var uholdbar, og at man kun gjorde Sagen værre ved at tøve med at trække denne Forholdsregel tilbage. Det gjorte

*) See s. Skr. 1 B. S. 479—481.

Forsøg beholdt flere skadelige Eftervirkninger for Hertugdommerne; men det havde uden Tvivl og været til Skade for Danmark. Foruden at det maaskee allerede fra først af havde havt en skadelig Indvirkning paa Rigsbanksedlernes Cours, blev nu den hele for Omlobet i Danmark, Norge og Hertugdommerne beregnede Seddelmasse størstedeels indskrænket til Omlob i Danmark, hvilket naturligviis, uagtet den paa Grundeiendommene i Hertugdommerne lagte Forpligtelse til at bidrage til Sedlernes Losning vedblev, dog maatte have Indflydelse paa den øieblikkelige Værdie. Rigsbanksedlernes Indførelse i Hertugdommerne kan saaledes hverken efter dens Hensigt eller efter dens Virkning betragtes som en til Danmarks særlige Fordeel og til Hertugdommernes Skade foretagen Handling, men var en i lige Hensyn til alle Statsdeles Vel, og det ikke uden alvorlig Prøvelse af den fælles Regjering valgt Forholdsregel, der dog udfaldt til Skade for alle. Den kan saaledes aldeles ikke komme i Betragtning, hvor der spørges om de forskjellige Statsdeles Mellemværende, men i den Iver, hvormed man i Hertugdommerne arbeidede paa at holde sig fri for Seddelomlobet, var der dog heller ikke noget, som man herfra med Billighed kan bebreide dem.

De Klager, som senere bleve saa lydelige over Bankindretningens øvrige Følger for Hertugdommerne, vare til hiin Tid langt fra ikke saa levende, som de siden bleve, da de mere traadte frem, ligesom de endog tildeels have dreiet sig om senere Love og Foranstaltninger, medens nu og Indretningens nærmeste Følger, som fra først af frembragte saa stærk Bevægelse, vare forsvundne. Imidlertid lod allerede den Tid den Mening sig høre, at Hertugdommerne ved Bankheftelserne vare blevne behørdede i en uforholosmæssig Grad, ligesom man og fandt, at den alle faste Eiendomme ved Lov paalagte og med Fortrinsret for al anden lovlig Pantegjeld forbundne Capitalgjeld allerede i sin Natur indeholdt et for Crediten skadeligt Indgreb i

Eiendomsretten*). Foruden at nu Besværingerne over Hertugdommernes Overbebyrdelse ved Bankheftelserne først ret ere komne til Orde efter den Tid, hvorom her egentlig er Spørgsmaal, staae de og i saadan Forbindelse med dem, der have egentlige Skatter og Afgifter til Gjenstand, at der i det Følgende vil blive bequemmere Leilighed til kortelig at røre ved denne Gjenstand, uden dog at indlade mig paa dens udførlige Behandling.

Over den forandrede Myntfod blev der og allerede klaget, men den Gang bekymrede man sig dog ikke meget herom, blandt andet fordi den næsten ingen praktisk Virkning viste. Fra det Øieblik af nemlig, at Sølvmynten igjen blev det eneste lovhjemlede Betalingsmiddel, (og indtil dette var opnaaet, var Myntfoden en alt for underordnet Gjenstand), var der saa godt som intet andet end de forhen gjeldende Penge tilstede, som dertil kunde bruges. Anordningerne bleve og ganske beregnede herpaa, thi alle deri bestemte Pengestørrelser bleve saaledes satte i Rigsbankpenge, at de gik op i hele eller halve Courantskillinger, uagtet dette ei lod sig gjøre uden ved at angive dem som Bøker af Rigsbankskillingen, (een eller flere femte Dele). I den senere Tid bleve Klagerne derimod levende, og det især efter at Stændernes Andragende om dens Afskaffelse var blevet afslaaet, og derimod et Middel til at gjøre alle Betalinger i Rigsbankpenge mulige (Indførelsen af Smaamynter paa femte Dele af Rigsbankskillingen, sextende Dele af Courantskillingen; see Fdg. 26de Juni 1840 § 1) blev brugt, som kun forøgede Uvillien. Hvad nu denne

*) Ogsaa her viste denne Forestillingsmaade sig idelig strax efter at Fdg. 5te Januar 1813 var udkommet. Det var saa godt som undgaaet endog de Retslærdes Opmærksomhed, at det hører til enhver Eiendomsskats nødvendige Væsen, og ligeledes laae som en bestemt Forudsætning i flere Anordninger, at den gaaer forud for alle private Fordringer uden Hensyn til den Creditorerne tilsagte Prioritet. See Eunomia 1 B. S. 584—586; jnfr. Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed 6 B. S. 260 ff.

Ønke angaaer, da er det vist nok, at man har gjort meget for meget Væsen af de Uleiligheder, som Rigsbankberegningen medførte, men det er dog indlysende, at disse ikke vare ganske ubetydelige; og jeg kan ikke andet end finde det naturligt, at man overvurderede disse. Paa den ene Side maatte de forhadte Erindringer, som knyttede sig til hele Rigsbanksagen, her ikke være uden Virkning; og paa den anden kunde man ikke sætte sig ind i de høiere Statshensyn, hvorfor de burde bære hine Uleiligheder, og man saae derfor heri, maaskee mere end i noget andet, en fast Attraae efter at fordanske Hertugdømmerne*). Det turde iøvrigt være,

---

*) I Eunomia 1 B. S. 402—411 findes den Grundtanke udviklet, som Schimmelmann forbandt med den nye Myntfod, ligesom jeg og der udførlig har yttret min Mening over samme med Hensyn saavel til dens Væsen som dens Følger. Ved Siden af den almindelige Forudsætning om en varig Forandring, som skulde være foregaaet i Forholdet mellem de ædle Metaller og de Livets Fornødenheder og Bequemmeligheder, som derfor kunne anskaffes, var der en anden mere praktisk Grund, hvorfor Lovgiveren ved at fritage Hertugdømmerne for det ved Fdg. 5te Januar 1813 paabudne Seddelomløb dog holdt paa Rigsbankberegningen, hvilket, som man meget vel indsaae, vilde medføre en Deel Uleiligheder og Besværinger. Det fandtes nemlig, at det ved Courantmyntens Gjeninførelse vilde blive vanskeligere at holde over Patentet af 5 Januar 1813, hvorefter de reglementerede Gager ogsaa i Hertugdømmerne skulde gaae over fra Courant til Rigsbankpenge med et lige Beløb, dog først ved forefaldende Vacancer. Ei alene vilde dette, naar det havde ladet sig gjennemføre (hvilket vilde have været gjørligt, hvis den oven paapegede Forudsætning havde holdt Prøve) have været til en betydelig Besparelse, hvortil den Kongelige Kasse den Tid høiligen maatte ansees trængende, men det fandtes og fornødent til at afværge stødende Anomalier, der især bleve fremtrædende ved Militæres Forlæggelse fra Danmark til Hertugdømmerne, og omvendt. Denne Bevæggrund, hvis historiske Rigtighed er mig bekjendt af den Deel, jeg havde i den under 13de Octbr. 1813 for Hertugdømmerne og under 19de s. M. for Danmark udkomne Fdg., tabte efterhaanden sin Betydning, da det under For-

at den af begge de danske Stænderforsamlinger i 1844 foreslaaede Inddeling af Rigsbankdaleren i 60, 30, eller 120 Skilling, vilde, hvis den i Tide var blevet foretaget, have forebygget de fleste Klager, i det mindste vilde de vigtigste Grunde for samme have været fjernede. Men saafremt der ikke blev andet i Veien for at gjenoprette den gode Forstaaelse, vilde man nu vist ikke have noget imod, at Hertugdømmerne beholdt deres gamle og i Virkeligheden ikke ophævede Myntfod, der er dem den bequemmeste, baade fordi den er den tilvante, og fordi den stemmer med den, som gjelder i det Udland, hvormed de have den meest levende Berørelse. Det var vistnok ikke lidet hemmende for Samqvemmet mellem Hertugdømmerne og Danmark, da forhen deres Penge stode i et indbyrdes Forhold, der var underkastet idelige Forandringer. Men nu er det dog en meget let Regning, som de gjensidig behøve for i Samhandel at sætte sig ud fra hinanden. Kun ved Skillingsberegninger og Skillingsbetalinger kan det volde nogen Besværlighed, men de forefalde sjelden udenpaa Grændsen, og forsaavidt er egentlig Rigsbankberegningen ikke blevet indført; thi i det sydlige og vestlige Jylland er Courantberegningen vedblevet længe saa godt som udelukkende, men siden tilligemed Rigsbankberegningen. Jeg vilde endog med Hensyn til Danmark holde det for meget bedre, at hiin Landsdeel, indtil Forholdene udvikle sig saaledes, at der føltes en Trang til en nærmere Tilslutning, som maaskee kunde gaae uden for Fædrelandets Grændser, beholdt sin tilvante Myntfod og Pengeberegning, end at man søgte at lette Rigsbankpengenes Benyttelse i Hertugdømmerne ved det som forommeldt af Stænderne foreslaaede Middel. Dette vilde dog paa den ene Side, som

---

holdene Udvikling blev fornødent, at omregulere de fleste Gager. Der var den Tid, saavidt jeg bemærkede, ikke Tale om at man for det blotte Enhedsbegrebs Skyld skulde paatvinge Hertugdømmerne en forandret Beregning, der var dem ubequem og ubehagelig.

udviklet under Forhandlingerne, medføre ikke ganske faa Uleiligheder i Danmark, og paa den anden vilde den dog ei være tilfredsstillende i Hertugdommerne. Endnu mindre kunde jeg ønske Courantens Gjenindførelse i Danmark, der i 1838 blev bragt i Forslag i de Roeskildske Stænder; thi dette vilde, som jeg under Forhandlingerne desangaaende udviklede, (St. T. 1 R. S. 677—681), nu man engang havde forladt den, medføre endnu større Ulemper. Dog er det ikke min Mening, at disse, endnu mindre at de med det forstomtalte Forslag forbundne Uleiligheder vare af den Betydenhed, at jeg vilde være imod at man underkastede sig disse, hvis der ikke gaves noget andet Middel til at skaffe hiint ulykkalige Tvistens Æble ud af Verden. Men medens det forekommer mig, at den paaberaabte Vigtighed af Mynteenhed i den Anvendelse, hvorom her er Spørgsmaal, ikke er stort andet end en Talemaade, holder jeg og for, at det, med Hensyn til det indbyrdes gode Forhold, er lidet ønskeligt, at man enten paa den ene eller den anden Side eller endog fra begge Sider faaer et sig en Tidlang daglig fornyende Stof til at sukke over om det endog kun er smaa Uleiligheder, som man maa lide for de andre Landsdeles Skyld, medens man dog ikke der vilde erkjende, at der var bragt Samme noget Offer, men tvertimod meget hellere vilde beholde den tilvante Tingenes Orden, hvorved man fandt sig bedst, uden enten at besvære de andre eller at besværes af dem.

Iøvrigt er det i de Oplysninger, som i 1846 bleve meddeelte de Slesvigske Stænder i Anledning af deres i 1844 indgivne Andragende om Adskillelse mellem Danmarks og Hertugdommernes Finantser, bemærket, at da Rigsbankpengenes Myntfod er svarende til Speciesfoden, var den ikke ny for Hertugdommerne i 1813*). Dette er vistnok meget rigtigt. Men om man end ikke til Myntfoden vil regne det Forhold, hvori en vis Vægt reent Sølv (Marken

*) Ständezeitung 1stes Beilageheft S. 530.

fiin) staaer til de ringere Myntsorter, saa blev samme dog i al Fald forandret med Hensyn til det, der var den egentlige Omløbs-Mynt (Courant). Jeg har derfor ikke anseet det urigtigt for Kortheds Skyld her at anvende Udtrykket Myntfod, idet jeg erkjender, at det ikke er den forandrede Betydning af selve Daleren, men dennes Inddeling i Mark og fornemmelig Skillinger, der har givet Stof til de mange Besværinger.

Men de Forhold, hvoraf der saaledes allerede i den her tilsigtede Tid var fremkommen en Spire til den Utilfredshed, der siden er skudt saa mægtig frem, ere i den senere Tid ogsaa blevne Gjenstande for Besværinger i en ganske modsat Retning; og det vil for mit Øiemeds Skyld ikke være mindre nødvendigt at gaae disse i Møde. Men, ligesom jeg oven har henviist den Anke, der fra Hertugdømmernes Side er ført over ved Bankindretningen at være overbebyrdede, til det Følgende, saaledes skal jeg have mig forbeholdt ved samme Leilighed at fremføre hvad jeg maatte finde fornødent i Anledning af den Anke, som herfra har ladet sig høre, over Hertugdømmernes utilbørlige Begunstigelse med Hensyn til Bank- og Pengevæsenet.

Derimod kan jeg ikke undlade, inden jeg forlader den S. 95 betegnede Tidspunkt, at berøre eet og andet i „Fædrelandet" No. 262. Deri findes en Fortsættelse af en længere Artikel, betitlet „Kjøbenhavnspostens Diplomatie", begyndt i 260 og sluttet i No. 272. Denne hele Artikel indeholder en Fremstilling af Forholdene imellem Danmark og Hertugdømmerne, aldeles efter den grundskjæve Opfatning, som det i en Række af Aar har udbredt over disse Forhold. Men Forfatteren gaaer ikke ind i de Spørgsmaale, hvorpaa en rigtig Bedømmelse af Samme beroer, hvorimod han søger at vinde sine Læsere ved en Mængde løs Tale om Handlinger, Hensigter og Yttringer, som han finder for godt at tillægge visse Personer. Om Adskilligt heri og navnlig alt hvad der kunde have nogen Betydning for hiin Bedømmelse, veed jeg med Vished, at det ikke blot

er uden Sandhed, men endog staaer i den bestemteste (diametrale) Modsætning til det Virkelige. Adskilligt er i sig saa urimeligt og uovereensstemmende med de paapegede mig velbekjendte Mænds Tænke- og Handlemaade, at jeg ikke heller har mindste Tvivl om, at det, om ikke aldeles bogstavelig usandt, dog er det i den Betydning, som Fremstillingen synes at lægge deri. Jeg skal iøvrigt ingenlunde indlade mig udførligt paa denne Artikel; de fleste af de deri henkastede Domme finde deres Gjendrivelse i den Fremstilling, som jeg har givet af Forholdene, og af de mange Anekdoter, hvormed den er gjennemvævet, ere der kun faa, der om de endog antages for gode Varer, kunde have Indflydelse paa noget af hvad der er under Spørgsmaal. For Tydeligheds Skyld maa jeg endnu bemærke, at jeg ved det Foranførte aldeles ikke har taget Hensyn til det Partie i Artikelen, der angaaer de Bevægelser i og udenfor Casino, hvorved Regjeringsforandringen i Marts 1848 blev foranlediget; disse ere mig vist langt mindre bekjendte, end enten Forfatteren eller hans Modstander, i hvis Strid desangaaende jeg i intet Tilfælde havde Lyst til at tage Deel.

Paa dette Sted er det, som anført, kun en Deel af No. 262, hvormed jeg skal befatte mig. Derefter vilde den Misstemning, der allerede viste sig i Hertugdommerne inden der var reist noget Spørgsmaal om deres indbyrdes Forbindelse, hverken være opstaaet til den Tid eller have havt de Anledninger, som findes udviklede S. 91 ff. Disse forbigaaes ganske, men jeg kan ikke troe, at Forfatteren enten tør negte deres Rigtighed eller deres Betydenhed. Derimod finder han en fiendtlig Stemning allerede i den Tid, hvori jeg har antaget, at der herskede almindelig Tilfredshed. Han mener, at Holstenerne (jeg veed ikke om han her gjør Forskjel paa dem og Slesvigerne) saa lidet paaskjønnede det Velvære, som de skyldte den Neutralitet, Danmark vedligeholdt under Revolutionskrigen, hvori han fortæller, at hele Tydskland var indviklet, at deres „Studerende, især Adelsmænd paa de tydske Høiskoler traadte klagende op mod

den Regjering, som forhindrede dem i at tage Partie mod den adelsfiendske Republik. (S. 1, Sp. 3). Jeg veed ikke, om Forfatteren har faaet nogen Meddelelse om slige Yttringer fra nogen af de ubenævnte fuldkomment troværdige Mænd, under hvilke „Fædrelandet" for nogle Aar siden saa ofte henskjød sig, naar det var oplyst, at det havde faret med Tant, eller om hans Fortælling blot har sit Udspring fra hans skabende Indbildningskraft. Men det er vitterligt, at man i Holsteen ikke mindre end i Danmark velsignede Kronprindsen og Bernstorf for den kloge Politik, der holdt vort Fædreneland ude af Krigen, ligesom det og er langt fra, at der til den Tid i det tydske Folk eller navnlig hos Holstenerne herskede noget Had mod den franske Revolution i sammes Grundstræben, mindst hos den yngre Verden. Skulde altsaa nogen ved et tydsk Universitet sig opholdende holsteensk Adelsmand have forkyndt Had mod den franske Republik, navnlig fordi den havde afskaffet Adelen, saa er det sandsynligviis skeet i en meget snever Kreds, og i al Fald har han gjort ringe Lykke dermed, saa at det kun lidet vilde fortjene nu efter 50 Aars Forløb at blive bragt i Erindring. Endvidere hedder det, at Holsteen med Glæde benyttede den gode Anledning, som dets Forbindelse med Danmark gav til at udsondre sig af enhver tydsk Forbindelse og de dermed forbundne Tryk og Plager. (S. 2, Sp. 1). Hvilken uhyre Forvirring, hvilken Mangel paa al Kundskab til de Forholde, som her berores! Det var jo paa ingen Maade fordi Holsteen var forenet med Danmark, at det i 1806 traadte ud af Forbindelsen med det tydske Rige (at Forf. sigter hertil, kan saa meget mindre omtvivles, som han strax derpaa nævner 1807, som „Aaret efter"). Ved Keiserens Nedlæggelse af sin Værdighed, som det tydske Riges Overhoved, var Ophævelsen af den forrige Rigsforbindelse fuldendt, og Holsteen var kommet ud af denne, enten det havde været forenet med Danmark eller ikke. Patentet 9de Sept. 1806 var blot en Kundgjørelse af hiin Begivenhed og dens Følger, som end

ikke havde været aldeles fornoden, men iøvrigt var ganske i sin Orden. Ogsaa har der upaatvivlelig dermed været forbunden en Hensigt til at slutte Holsteen nærmere til Danmark, en Hensigt som, efter „Fædrelandets" Forestillingsmaade, ogsaa virkelig blev opnaaet, men siden skal være forspildt ved Wiener Forbundet af 1815. Der kunde heller aldeles ikke være Tale om en af Holsteen „benyttet god Anledning"; Ophævelsen af det forrige Forhold til Tydskland var jo en fuldkommen afgjort Sag, hvorved hverken Kongens eller hans holsteenske Undersaatters Villie havde nogen Indflydelse. Ei heller har det noget paa sig med de Tryk og Plager, hvorfor Holsteen ved denne Leilighed blev forløst, eller med den Glæde, som Holstenerne derover følte. Den tydske Rigsforfatning ydede dem vel i den Afmagt, hvori den for længst var nedsjunken, ingen Beskyttelse, men de havde heller ikke deraf nogen Byrde eller Indskrænkning, i det mindste ingen, der kunde henregnes til Tryk og Plager. Vel hidrører den ikke ubetydelige Forskjel mellem den ordinære Contribution for Holsteen (32 Rdl. S. H. C. aarlig for hver Ploug), og for Slesvig (24 Rdl.) uden al Tvivl fra de af hiin Forbindelse flydende almindelige Udgifter; men den vedblev ogsaa uforandret efter Rigsforbindelsens Ophør, hvilket, med Hensyn til de øvrige af historiske Aarsager hidrørende Forskjeller i begge Hertugdømmernes Beskatning*), heller ikke var andet end billigt. Rigsforfatningens Ophævelse og Formen i Patentet 9de Sept. 1806 opvakte derimod snarere Bekymring. Holstenerne indsaae heelt vel, at Kongen af Danmark nu i Gjerningen blev uindskrænket Hersker over Holsteen, hvilket og Patentet forkyndte i Udtryk, som i Manges Øren ikke havde en god Klang („und solchem nach von nun an unserer alleinigen unumschränkten Botmäßigkeit unterworfen sein"). Saa svag end den tydske Rigsmagt var, saa var dog den Adgang, Undersaatterne havde til Rigsdomstolene, ikke uden al Vægt i de

*) Cfr. min Prøvelse S. 471—472 Note.

mindre Stater, der ikke saa lige vovede at udsætte sig for Execution af Rigsrettens Domme. Det er i Særdeleshed ikke usandsynligt, at Hensyn til Rigsmagten havde havt en betydelig Indflydelse paa den Varsomhed, hvormed Regjeringen indtil den seneste Tid havde taget sig iagt for at træde Ridderskabets Privilegier (der, med Hensyn til Beskatningen, maaskee paa en middelbar Maade og kom andre Landets Undersaatter tilgode) for nær. Det var først i 1802, da denne Magt sang paa sit sidste Vers, at Regjeringen begyndte at sætte sig ud over disse Privilegier, og det var, som det synes, ogsaa fornemmelig dette Hensyn, der bevægede den holsteenske Deel af Ridderskabet til at opgive den Tanke at gaae til Rigsretten*). Det er saaledes rimeligt, at i Særdeleshed denne betydende Corporation, men og mange Andre, der havde nogen Frygt for en aldeles uindskrænket Regjering, kun ugjerne saae den rigtignok længe sygnende Magts Død, hvorfra Beskyttelse

*) Det var ikke blot i Beskatningen, men og i flere Henseender, at Regjeringen fra hiin Tid havde begyndt at behandle Privilegierne med større Frihed end forhen. Saaledes gjorde Fdg. 19de August 1805 betydelige Indskrænkninger i den med de adelige Godser forbundne patrimonielle Jurisdiction, hvormed Ridderskabet, som derved endog fik ikke ganske ringe Udgifter, ingenlunde var vel tilfreds. Det er saa langt fra min Mening, at disse skulde have været ubegrundede, at jeg tvertimod finder, at der skete for lidet i denne Retning. Men Regjeringen handlede dog nu i en ganske anden Forudsætning end da den i det sidste Aarti af det forrige Aarhundrede søgte Livegenskabet ophævet ved en fri Beslutning af Ridderskabet og andre Besiddere af adelige Godser, hvilket og blev opnaaet. See Fdg. 19de Decbr. 1804, hvis Præmisser viste, at den var grundet paa en saadan af Ridderskabet og øvrige Godseiere tagen og af Kongen bifaldet Beslutning, hvilken gik ud paa, at Livegenskabet skulde ophøre den 1ste Januar 1805, hvorfor og først Anordningen udkom umiddelbar førend denne Tid. At jeg bringer dette i Erindring er iøvrigt fornemmelig for yderligere at vise, hvor aldeles ugrundet det er, naar man paastaaer, at Regjeringen i dette Aarhundrede efterhaanden har ladet Ridderskabets Magt voxe.

skulde søges. Men hertil kom, at man i Patentet saae et Signal til Udviklingen af den Stræben efter at fordanske Hertugdømmerne, som man i de nærmest foregaaende Aar havde troet at blive vaer, og hvorfor man fandt en ikke ringe Bestyrkelse deri, at der strax efter blev nedsat en Commission til at udarbeide en ny Lov for begge Hertugdømmerne, hvorved danske Lov skulde lægges til Grund*).

Ganske i lige Aand fører „Fædrelandet" sine Betragtninger ind i Krigens Tid og i den, som fulgte umiddelbar efter Freden. Det udtrykker sig, som om det Partie, Regjeringen tog i 1807 og som førte til Tabet af Norge, var et Offer, som fornemmelig blev bragt Holsteen, der under Krigen skal have befundet sig ret vel, men kun lønnet med sort Utak. (S. 2 Sp. 1). I en Beregning over hvad Staten vovede ved hvert af de to politiske Partier, som det blev nødt til at vælge imellem, maatte det vistnok komme i Betragtning, at Holsteen, hvis man havde givet efter for Englands Fordring om Flaadens Udlevering, sandsynligviis vilde været blevet besat af franske Tropper, og at dette (hvilket Forfatteren endog ligefrem antager) ogsaa kunde blevet Tilfældet med det øvrige faste Land. Men om end dette havde været den bestemmende Grund for Regjeringens Beslutning, saa vilde den dog ikke have være tagen enten i Holsteens eller i Halvøens særlige Interesse, men i hele Statens. Imidlertid var det sikkert ikke en saadan Beregning, der gjorde Udslaget. En umiddelbar Følelse af det Uværdige i en saadan Eftergivenhed bestemte, uafhængig af al Beregning, den daværende Kronprinds

*) Om denne Commission finder jeg intet enten i Collegial-Tidenden eller i nogen anden af vore Samlinger, ei heller i den chronologiske Samling af Anordninger for Hertugdømmerne; og da de fleste Læsere neppe vide noget om denne Commission, bemærker jeg, at den findes omtalt i Falcks Statsbürgerliches Magazin, 3 B. S. 165. Det er imidlertid ikke herfra jeg har min Kundskab om Sagen, der i hiin Tid, ved de Forhold, hvori jeg levede, var bleven mig temmelig nøie bekjendt.

til at staae fast imod; og denne Følelse havde i den Grad grebet hele Folket, at neppe Nogen havde turdet staae inde for den offentlige Rolighed, dersom Regjeringen, uden en i Øine faldende Nødvendighed, havde ladet Englænderne slæbe Flaaden bort. Havde Sagen stillet sig anderledes, havde Englænderne overladt det til Frankrig, at træde frem med truende Fordring om Flaadens Anvendelse mod England, saa vilde uden Tvivl Regjeringen ogsaa dertil have sagt Nei og saaledes kastet sig ind i Krig med hiin Magt; og sandsynligviis vilde Folket og deri have været enigt. Men selv i det Tilfælde, at Bestemmelsen skulde have været bygget paa en Beregning over Faren ved ethvert Partie, vilde det langt fra ikke have ligget klart for Øinene, om Norge og Øerne vilde have været bedre farne ved at Regjeringen havde tilkjøbt sig Fred og Alliance med England ved Flaadens Udlevering. Napoleons Magt stod efter Tilsiter Freden stærkere befæstet end nogensinde før; Keiseren af Rusland syntes han saaledes at have vundet, at denne Monark af Hjertet vilde slutte sig til det Fastlands System, hvorved England skulde boies; og alle andre Fastlands Stater vare enten i umiddelbar Afhængighed af Napoleon eller vilde, som det syntes, let kunne kues saaledes, at de maatte gaae ind paa hans System. Saafremt det virkelig kunde have været sat igjennem, vilde Norges og Øernes Tilstand under Alliance med England kunne have blevet uheldig nok, og dersom navnlig Rusland ogsaa havde faaet Sverrig bevæget til at tage Partie mod Frankrig, vilde det kunne have seet særdeles farligt ud. Vistnok kunde man og gjøre sine Beregninger over Følgerne af Valget anderderledes; men den ene Beregning var usikker som den anden, og just derfor var det saa meget mere afgjort, at Regjeringen burde vælge det, der stemte meest med Statens Ære og med en almindelig Folkefølelse. Det kan saaledes fra ingen Side antages, at det var særdeles for Holsteens Skyld Danmark indvikledes i Krig med England. Paa foranførte Maade betragtedes Sagen og af hele Folket, Holstenerne herunder

indbefattede, hvilke vel havde mindre Hjertelag for Napoleon end de Danske, og mindre Troe til at hans Magt vilde bestaae, men dog til den Tid deelte disses Forbittrelse mod England, og den Erkjendelse, at Statens Ære ikke tillod andet Valg*).

Forfatteren mener, at Holsteen havde mange Fordele i Krigen og forholdsmæssig faa Byrder, og udtaler det som sin fulde Overbeviisning, at Holsteen var den Deel af det danske Monarkie, ja af det europæiske Fastland, som leed mindst. Fordelen skulde bestaae i, at det vandt betydelige Summer paa sine Frembringelser, for hvilke Hamborg var et godt Marked, og end mere ved en betydelig Smughandel mellem Tydskland og England, og derimod nævnes Pengevæsnet, og en „meget kort fiendtlig Oversvømmelse" som de Onder, der da mødte dem. For mig har det Ord Overbeviisning en saa alvorsfuld Betydning, at det gjør et

*) Dersom man vil have noget historisk Beviis herpaa, saa henviser jeg til de Materialier til en Chronik over Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, der gives igjennem en lang Række Hefter i Falcks Statsbürgerliches Magazin, og i Særdeleshed til 3 B. 2 Hefte og 5 B. 2det samt 3die og 4de Hefte, og 6 B. 1ste Hefte, der angaae Aarene 1807, 1813, 1814 og 1815, de meest betydende Vendepunkter for de politiske Forhold, hvorved Folkestemningen blev sat paa Prøve. Vel udtales i de sidste af disse Holsteens Attraaer efter at komme i ny Forbindelse med Tydskland, ligesom den danske Politik ikke i alle Stykker bifaldes, men Forfatteren holder sig fri for al Bitterhed, og erkjender, at Holsteen, der havde nydt godt af sin Forening med Danmark, ogsaa maatte finde sig i de uheldige Forhold, hvortil den havde ført. Navnlig yttrer han sig stedse med Patriotisme, hvor det gjelder Forholdene til Fremmede, og det ligesaavel med Hamborgerne og andre Tydske, der dømte ubillig om os, som til de Stater, der behandlede os fiendtlig. Vilde man sammenligne den Aand, der gaaer igjennem denne Chronik, (der forresten ingenlunde er noget sær betydende Arbeide), med den hvori „Fædrelandet" for nogle Aar siden idelig dadlede vor udenlandske Politik, vilde der komme Resultater, som vilde overraske, Mange.

underligt Indtryk paa mig, naar jeg seer Forfattere paakalde deres Overbeviisning, hvor de Forhold, hvorom de tale, ere dem saa ubekjendte, at de end ikke derom ere berettigede til at have nogen Mening. Vistnok vedblev Holsteen ogsaa under Krigen at have Afsætning til Hamborg, men dets Samhandel med samme var dog meget tvungen og indskrænket ved denne Stads Besætning af de Franske; og Producterne stode i hiin Periode langt under den Priis, som de havde i den nærmest forudgaaende. At der og i Holsteen er drevet en Deel Smughandel, paa en Tid, da den lovlige Handel var saa godt som tilintetgjort, kan ei omtvivles, men noget stort Omfang, kan den dog ikke have havt. Den kan langt fra ikke have erstattet Savnet af den sædvanlige Handel og Omsætning. Mærkeligt er det, hvorledes Forfatteren kan kalde den Tid, hvori Holsteen var besat af fremmede (russiske og svenske) Tropper, meget kort. Det varede dog over eet Aar inden Hertugdommerne bleve aldeles frie for en saadan Besætning, der en Tidlang var meget talrig, og som ikke ophørte at være bebyrdende fordi Reqvisitionerne fra 8 Jan. 1814 bleve betalte. Hvad de Skatter og andre Byrder af samme Slags angaaer, der i Anledning af Krigen bleve paabudne, da ville disse i det Følgende blive at omhandle, og det vil da sees, at disse langt fra ikke i Hertugdommerne vare saa ubetydelige, som Forfatteren synes at mene, men at det navnlig paa Grund af de der og i Kongerigerne gjeldende Betalingsmidlers meget ulige Værdie vil være vanskeligt at afgjøre, hvilken Statsdeel der var meest bebyrdet.

Det er en usalig Tanke, der synes at have faaet meget Overhaand, at man gjør Fædrenelandet en Tjeneste, naar man fremstiller Forholdet mellem Danmark og Hertugdommerne saaledes som om de sidste stedse modtoge Velgjerninger af det første uden at yde vedbørligt Vederlag. Foreholdelser af dette Slags, som man fra begge Sider, men i modsat Retning, har gjort hinanden, have bidraget uhyre meget til at sætte ondt Blod; og bliver man ved i denne

Retning, ja endog stræber efter at overbyde hinanden i yderlige Paastande og i haanlig Indklædning af disse, stiger Bitterheden stedse mere og mere, noget som ikke kan andet end vække dyb Bekymring hos den Fædrelandsven, der endnu har Haab om Forsoning. Men der er desuden ikke Sandhed i nogen af hine Partipaastande; alle Statsdele have havt og ville, naar man vil oplade Øinene, fremdeles kunne have godt af hinanden, og det blandt andet derved, at de i et meget billigt og passende Forhold bidrage til de fælles Udgifter, hvilket i det Følgende nærmere skal blive forklaret. Men ikke let kan en saadan Paastand komme frem paa en hæsligere Maade, end naar det i Fædrelandet No. 262, S. 2, Sp. 1 hedder: at den holsteenske Ungdom, der levede ved de tydske Universiteter, „gjorde sig stor i Germanien ved at drikke de Penge op, som de havde erhvervet ved den danske Forbindelse". Ligesom det er en latterlig Anmassesse, at al den Velstand, der fandtes i Holsteen, skyldtes dets Forbindelse med Danmark, saaledes er det Hele kun en tom Grovhed (for ikke at bruge et haardere Udtryk). Jeg troer gjerne, at man mange Steder kan finde ligesaa overmodig, haanlig og urimelig Tale af en eller anden Slesviger eller Holstener mod Danmark. Men jeg vilde gjerne, at man lod dem, der vare imod os, den Ære at være størst i saadanne Retninger, hvilket naturligviis ikke vilde være i Veien for, at Mænd, der vidste Besked om Sagen, med al mulig Skarphed blottede usande og forvanskede Fremstillinger, og at Uforskammenhed blev tugtet.

Naar det endvidere fortælles (l. c.), at flere adelige Familier benyttede deres Forbindelser med de tydske Hofser til at bringe Holsteens Gjenforening med det tydske Rige paa Bane, saa hører det uden Tvivl til det meget, som Forfatteren fortæller uden nogen Hjemmel, blot fordi det synes ham at det saa maa have været. Imidlertid finder jeg det meget troligt, at man ei alene i enkelte adelige Familier, men endog udenfor disse, ønskede Holsteens Indlemmelse i det tydske Forbund, medens det endnu var under

Spørgsmaal, og glædede sig derved, da det var skeet; men jeg indseer ikke, hvorledes Nogen, der sætter Priis paa frie Forfatninger, kan harmes herover, navnlig under de Forestillinger, som man til hiin Tid gjorde sig om de Forfatninger, de tydske Lande skulde faae, og hvortil de Udtalelser, som fandt Sted paa Wiener Congressen, og mange andre Tegn paa de mægtigste Regenters daværende Sindelag syntes at give god Anledning. Imidlertid vilde det have været en meget overflødig Uleilighed, hvis enkelte adelige Familier have virket for at bringe Sagen paa Bane i Wien. Den var af den Natur, at den bragte sig selv paa Bane; thi naar der oprettedes et nyt Statsforbund mellem alle Medlemmer af det forrige tydske Rige, saa maatte unndgaaelig det Spørgsmaal stille sig for Kongen af Danmark, som Hertug til Holsteen, om han og vilde gaae ind i samme. Jeg har derimod Anledning til at troe, at der ikke derom blev fremført nogen bestemt Fordring. Kongen yttrede ved enhver Leilighed, at det var med fri Villie og efter sin fulde Overbeviisning om hvad der var Statens Tarv, at han havde tiltraadt Forbundet, hvilket, til Ex., er udtalt i Resolution 6te Sept. 1815; og Rosenkrantz, der lykkeligviis ingen Tydsker var, yttrede sig med Tilfredsstillelse om at han havde raadet Kongen dertil. Det ligger og uden Tvivl klart for Dagen, at det under de mislige Forhold, hvori Danmark ved Alliancen med Napoleon var kommet med saa godt som alle europæiske Stater, vilde have været høist betænkeligt, at afsondre sig fra alle andre, ved at ville holde sig ude af det nye Forbund, der, under Medvirkning af de vigtigste øvrige Stater, blev sluttet mellem alle andre tydske Stater. Forbundet medførte i den Skikkelse, hvori det blev oprettet, og i hvis Grundregler ingen Forandring retlig kunde skee uden fælles Samtykke, heller ikke nogen større Indskrænkning eller Byrde end at der jo i den Beskyttelse, Statens Sydgrændse derved fik, var et tilstrækkeligt Vederlag. Jeg troer heller ikke, at Frederik den 6te nogensinde har fortrudt eller havt Anledning til at

fortryde sin Indtrædelse i bemeldte Forbund. Dog, hvordan man end vil domme herom, saa er det en Urimelighed at tillægge enkelte holsteenske adelige Familier nogen Indflydelse enten paa Kongens Beslutning, eller paa de andre Regenter, der, om de end ikke gjorde nogen Fordring derpaa, dog maaskee have givet ham venskabelige Raad i saa Henseende.

Naar Forf. lærer, at den virkelige Statseenhed, der i de syv Aar, som efter hans Regning forløb fra 1806 til 1815, havde udviklet en nærmere administrativ Eenhed mellem Slesvig og Holsteen, der efter Holsteens Indlemmelse i det tydske Forbund blev tilbage som en Rest af den i det forstnævnte Aar vundne nøie Forbindelse mellem Danmark og Holsteen, saa er det atter et mærkeligt Beviis paa, hvorledes hans Domme ere grebne ganske af Luften. Ligesom det vilde være vanskeligt, at angive nogen rimelig Grund for at Hertugdømmerne ved det, der foregik i 1806, skulde være komne hinanden nærmere, i det mindste ingen, der kunde passe sig til Forfatterens Tankegang, saaledes skal han heller ikke være istand til at nævne enten nogen Lovbestemmelse eller nogen Foranstaltning, fra hiint Tidsrum, hvori denne større Nærmelse skulde have viist sig. Havde han yttret, at der i den Tid var fremkommet en større Overeensstemmelse mellem Kongerigets og Hertugdømmernes Love, Forvaltningsformer o. s. v., end forhen, saa vilde det i det mindste have været en ikke urimelig Gisning, men den vilde dog ikke have fundet nogen Bekræftelse i det, der virkelig er foregaaet; thi dersom man ikke vil medregne en Mængde ved Krigen fremkaldte Anordninger og Foranstaltninger, hvortil og adskillige Skatteanordninger høre, saa og Fdg. 5te Januar 1813 (der dog meget mere har adskilt end forenet), saa vil man netop finde, at hiint Tidsrum indeholder færre og mindre betydende for Danmark og Hertugdømmerne fælles Love og Foranstaltninger end de fleste andre Tidsafsnit af lige Størrelse og det baade før 1806 og efter 1815, sandsynligviis fordi Lovgivningsvirk-

somheden, uden for hvad Krigstilstanden fordrede, i det Hele var lidet betydende.

Inden jeg gaaer over til Tiden efter det tydske Forbunds Stiftelse, skal jeg blot endnu bemærke, at der uagtet de Besværinger, der i Krigsaarene lode sig høre i Hertugdømmerne over adskillige af Regjeringen tagne Forholdsregler, frem for alt over den forsøgte Indførelse af Papirpenge, dog i det Hele viste sig Hengivenhed for Kongen og den fælles Sag, og at navnlig baade Armeen og Embedsmændene og den øvrige Befolkning gjorde deres Pligt og iagttoge en sømmelig Holdning, da fiendtlige Tropper trængte sig ind i Landet og holdt det besat i omtrent 1 Aar. Kun et Individ blev fundet skyldig i Forræderie mod Konge og Fædreland, og derfor dømt i Tugthuset. Det er mærkeligt, hvor snart den levende Utilfredshed, som den nysnævnte Forholdsregel havde opvakt, igjen lagde sig, da den blev taget tilbage.

Det var, som alt bemærket, ved Holsteens Indlemmelse i det tydske Forbund, at Bevægelsen opstod om en ny Forfatning for det og for Slesvig. Idet man ventede, at Holsteen nu i en fri Forfatning vilde faae en kraftig Beskyttelse mod alle Bestræbelser paa at rokke dets Retstilstand, meente man, at Slesvig vilde, afsondret fra Holsteen, saa meget mere blive givet til Priis for den Danisérings-Lyst, som man tiltroede Regjeringen. Frygten for det da saa forstyrrede danske Pengevæsen havde vistnok en særdeles stor Deel i den Varme, hvormed Ønsket om Slesvigs Deeltagelse i den Forfatning, Holsteen skulde erholde, traadte frem, og nok saa meget i hiint Hertugdømme som i dette. Ridderskabet, hvorfra Bevægelsen om den gamle fælles Forfatnings Fornyelse med tidssvarende Ændringer især gik ud, hvori det iøvrigt kraftig blev understøttet af adskillige Lærde, havde og den Tid en betydelig Indflydelse paa den offentlige Mening, tildeels paa Grund af at det antoges, ved sine kraftige Forestillinger at have været Aarsag til, at Hertugdømmerne saa hurtigt bleve frie for det paabudne Seddelomløb.

Paa hiint den Slesvig-Holsteenske Bevægelses første Trin traadte Spørgsmaalet om Arvefølgen i de forskjellige Dele af Staten ikkun lidet frem for Betragtningen. Der var dengang Intet, som fremkaldte Tanken om at den Kongelige Mandsstamme snart skulde uddøe. Spørgsmaalet var kun om at faae en Forfatning, og det en fælles for begge Hertugdømmer. Iøvrigt var det uden Tvivl den herskende Mening, at Holsteen kun gik i Arv til Mandslinien af det Oldenburgske Huus, men at derimod Kongelovens Arvefølge var i 1721 indført i Slesvig. Falck, der, om jeg ikke feiler, var den første, der (1816) traadte frem med en udførlig historisk Udvikling af den Lære, at Hertugdømmernes Berettigelse til en fælles Forfatning ei var ophævet ved de i 1720 og 1721 forefaldne Begivenheder, antog, at de i den Hyldingseed, som der blev aflagt i den forhen Gottorfske Deel af Slesvig, brugte Ord: secundum tenorem legis regiæ gik ud paa Arvefølgen, og alene paa den.

Først i et senere Tidspunkt, da Forholdene bragte Muligheden af, at den mandlige Kongestamme kunde uddøe, Tanken nærmere, begyndte man at gjøre den forhen uden videre antagne Mening til Gjenstand for nærmere Undersøgelse. Den Iver for at holde Hertugdømmerne sammen, hvoraf flere af Landets Lærde vare grebne, gjorde dem tilbøielige til i Overeensstemmelse hermed at forklare de foregaaede Statsacter. Da de nu ansaae det for afgjort, at den Holsteenske Arvefølge var en anden end den, som Kongeloven har hjemlet, saa var der ingen anden Vei til at opnaae hiint Maal, end at denne Arvefølge og skulde være den for Slesvig gjeldende. I Danmark blev det og i ældre Tider antaget for en afgjort Sag, at Arvefølgen i Holsteen var reen agnatisk, i Slesvig derimod Kongelovens. Vel nærede Mange den Tanke, at der i første Henseende kunde være skeet en Forandring ved Patent 9de Sept. 1806, men der vare dog Faa, der holdt dette for sikkert. Det vides heller ikke, at Nogen derom havde udtalt sig, undtagen vort Universitets Statsretslærer, og han yttrede sig netop saaledes,

at det blev klart, at han tillagde Modgrundene overveiende Betydning. Til den Vægt, som Mandens Indsigt og Stilling maatte give denne Erkjendelse, kom endnu, at hans Skrift netop var bestemt til at forsvare Danmarks Rettigheder, nemlig at oplyse de herværende Diplomater om Sagens sande Stilling*).

Dette Æmne behandledes ogsaa i Hertugdømmerne kun sjeldent og løseligt. Saaledes har Falck i sit Hovedskrift af 1816 ei indladt sig videre derpaa end at vise, at Hyldingseden i 1721, ved at nævne Kongeloven, kun havde sigtet til dens Arvefølge, en Fortolkning, der, saavidt vides, er bleven almindelig erkjendt. Og da Schlegel paaberaabte sig den forskjellige Arvefølge i Hertugdømmerne, som Beviis paa Umuligheden af deres stedsevarende Forbindelse, yttrede Falck blot, at de Vanskeligheder, som dette i Tidens Løb kunde lægge i Veien for Opretholdelsen af de gamle statsretlige Forhold, ikke kunde indeholde en gyldig Grund til allerede nu at sætte disse tilside. Derhos bemærkede han, at en nøie Undersøgelse af disse Vanskeligheder, af flere Aarsager, maatte udeblive, men at det var at haabe, at Regjeringen, ligesom forhen i lignende Tilfælde, vilde vide ved kloge Negotiationer at hæve Vanskelighederne. Endelig yttrede han, at Kongelovens Arvefølge kun var gjeldende i den ved Krigens Ret erhvervede forrige Gottorfske Andeel af Slesvig**).

Ved Behandlingen af Arvespørgsmaalet i denne Forfatters Haandbog over den Slesvig-Holsteenske Ret savnes meget i den Klarhed og Nøiagtighed, hvormed man kunde ønske dette Æmne behandlet i et Værk som dette. Han paadrog sig og derved stor Misfornøielse hos dem, der stode i Spidsen for det Slesvig-Holsteenske Partie. Navnlig

---

*) See Schlegel: Aperçu sur la liaison entre les Duchés de Slesvig et de Holstein. Copenhague. 1816. p. 20.

**) See hans tydske Oversættelse af Schlegels Aperçu med tilføiede Bemærkninger S. 60—61.

blev han paa det bittreste angrebet af Lornsen*), der sigtede ham for blandt andet ved den Løshed og Lunkenhed, hvormed han ved denne Leilighed havde taget sig af Hertugdømmernes dyrebareste Interesser, at have tilføiet disse ubodelig Skade. I den senere Tid er det derimod fornemmelig fra dansk Side, at der er udtalt skarp Dadel over hans Behandling af fornævnte Sag. Især deleshed har man og her forekastet ham Vankelmodighed, og ikke sjeldent antydet, at han har ladet sig vinde af den Aand, som herskер i hans Omgivelser, til at omskifte sine ældre Meninger til Fordeel for den Slesvig-Holsteenske Paastand. Men de fleste af de Anker, man i denne Retning har ført over ham, ere grundede paa Misforstaaelser**), medens man paa den anden Side

---

*) See dennes Unionsverfassung Dänemarks und Schlesvig-Holsteins, S. 56—57, 364—365 cfr. S. 28 Note.

**) See, t. Ex., Wegener: Ueber die unzertrennliche Verbindung Schleswigs mit Dänemark S. 103. Det er blandt andet en mærkelig Misforstaaelse, naar ogsaa denne indsigtsfulde Forfatter mener, at hvad Falck i 1816 havde erkjendt om Kongelovens Anvendelighed ikke blot i Slesvig, men og i Holsteen, skulde staae i Modsigelse med hans senere Lære. Hvad han der har udtalt, er han, saavidt vides, stedse vedblevet; men det gaaer ingenlunde ud paa, at Kongeloven havde villet eller kunnet gjøre Forandring i de forud begrundede Arverettigheder i Hertugdømmerne; en Mening, som heller ikke med noget Rettens Skin kunde forsvares (cfr. Tidsskrift for Litteratur og Kritik 7 B. S. 483—484). Kun har han erkjendt, at Kongeloven, som en Huuslov for det Kongelige Huus, maatte navnlig ved sin § 19 antages at forhindre enhver Konge i ved noget Testament eller anden Villieshandling at skille Staten eller sine Efterkommere ved nogen Landstrækning, som kunde holdes ved Staten, og at som Følge deraf enhver saadan Landstrækning skal, skjøndt den er udenfor Kongelovens egentlige Omraade, blive ved Kronen, naar ingen fremmed Arveret træder i Veien. Dette vilde t. Ex. finde Anvendelse paa det Pinnebergske (cfr. oven S. 76), og jeg skulde endog troe, at de Ord i Kongelovens § 19, (hvis Affatning vidner om den samme omhyggelige Afveien af hvert enkelt Ord som de

har overseet Noget, som man maaskee kunde have at klage over, nemlig at han i sin Haandbog har, som det synes, stiltiende taget sin tidligere Erkjendelse angaaende Arvefølgen i den forrige Gottorfske Andeel af Slesvig tilbage. Det er iøvrigt klart, at Falck her, som forhen, har havt liden Lyst til at gaae ind paa det mulige Tilfælde, som han haabede, at man i al Fald ad Underhandlingers Vei kunde afværge; og det var uden Tvivl kun fordi det ei kunde være anderledes, at han i sin Haandbog udlod sig over hine Spørgsmaal. Efter hvad der oven S. 76—77 er anført af hans Lære om Arvefølgen, er det iøvrigt indlysende, at den ingenlunde var indrettet i nogen særlig Arveprætendents Interesse, eller var skikket til at styrke Ønsket om en Afsondring fra Danmark, men at den tvertimod frembød afgjørende Grunde for den Sætning, at Forbindelsen med Danmark burde

---

fleste af dens andre §§), ved de Udtryk: „saavelsom hvis Vi ellers med sær Eies Ret besidde", netop har sigtet til det Pinnebergske. Naar Falck endvidere i sin Haandbog lærer, at Qvindelinien ogsaa maa kunne arve Holsteen, efterat Lehnsforbindelsen til Tydskland er ophørt, saa er det noget, som først vilde komme til Anvendelse, naar Ingen var til, der paa Sværdsiden nedstammede fra Christian den 1ste som første Erhverver. Arvegangsordenen vilde saaledes, Rigtigheden af hiin iøvrigt noget tvivlsomme Lære forudsat, vel blive den samme som i Danmark, men Virkningen vilde dog blive meget forskjellig, paa Grund af, at Fredrik den 3die lod sig af Stænderne overdrage Arveregjeringen for sig og Descendenter saavel paa Spindesiden, som paa Sværdsiden, med Udelukkelse af de øvrige Grene af hans Stamme, hvis Arverettigheder i Hertugdømmerne ei bleve forandrede ved Kongeloven. Hiin Sætning er imidlertid afvigende fra den med saa megen Pomp udtalte Grundregel, at kun Mands-Linien kan herske i Hertugdømmerne; men det vides ikke, at Falck har tiltraadt denne Paastand. Dette er nemlig ingen Følge af at han, som det synes, har tiltraadt det Resultat, hvorom der for Tiden er Spørgsmaal; thi det vilde være nok, at alle Agnater i det hele Oldenborgske Huus udelukke alle, der kun i Qvindelinien høre til dette Huus, skjøndt de maatte nedstamme fra en ældre Linie.

soges vedligeholdt. Dette har upaatvivlelig stedse været hans Retning, medens dog det, at Hertugdømmerne holdtes sammen, har staaet endnu høiere hos ham; men vel er det muligt, at han siden, navnlig efter at det aabne Brev af 1846 var udkommet, har fortvivlet om at begge Ønsker kunde opnaaes, og derfor aldeles har opgivet det første; dog er dette neppe afgjort.

Først senere, da det Tilfælde, hvori Arvespørgsmaalet vil komme til at afgjøre Statens Skjæbne, rykkede nærmere frem for Bevidstheden, var det, at man med saa megen Iver kastede sig over samme; fra den Tid er det og, at Personligheder, som forhen syntes fiendtligsindede mod den hele Bevægelse, have drevet denne stærkest, i Særdeleshed anvendt alle Midler for at skaffe Meningen om begge Hertugdømmers fælles, og fra den danske forskjellige, Arvefølge Indgang baade hos Folket og i fremmede Lande, navnlig og hos disses Regjeringer. Den blev og i Tydskland næsten almindeligen antagen for en Troesartikel og tillige saae man deri en Æres- og Velfærdssag for det hele tydske Fædreneland. Ei blot udtalte dets Lærde sig med stor Sikkerhed og med stor Iver for denne Paastand*), men der blev endog i flere tydske Staters Stænder gjort Bevægelser for at formaae Regjeringerne til at opfordre det tydske Forbund til at hævde Hertugdømmernes saavelsom Tydsklands formeentlige Ret, og ligeledes blev Folkets Deeltagelse vakt igjennem Sangforeninger og andre deslige festlige Sammenkomster. Men ikke blot ved den Bearbeidelse, der gik ud fra derunder interesserede Personer, vandt denne Lære Tilhængere; ogsaa fra en ganske anden Side fik den Tiltrækning, idet nemlig Læren om den forskjellige Arvefølge i begge Hertugdømmer af vor Presse blev benyttet som en Bevæggrund til stræv, og uden at vente paa Tilfældet, at

*) Den nylig afdøde sorrige Preussiske Statsminister Kamptz udgav imidlertid et udførligt Skrift for at bevise det Uberettigede i den hele Slesvig-Holsteenske Bevægelse.

skille Hertugdømmerne ad, og det som om det var Danmarks Lykke jo for jo heller at blive fri for Holsteen. Under den saaledes paa mange Maader ophidsede Stemning, der senere fik foroget Næring ved det aabne Brev af 8de Juli 1846 og ved hvad i Anledning af samme tildrog sig, havde det allerede, inden det i 1848 kom til aaben Opstand, faaet et Udseende, som om et talrigt Partie i Hertugdømmerne havde et positivt Ønske for at udfries af Forbindelsen med Danmark. Men betragter man Tingene saaledes, som de endnu stode i 1844, kunde man ikke med Føie ansee dette som et Ønske, end ikke hos dem, der bestemtest havde slaaet sig til det Slesvig-Holsteenske Partie. Jeg troer derimod, at det vel var meget almindeligt, at sætte saa stor Priis paa Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse, at man, naar de ikke begge kunde blive ved Danmark, heller opgav Forbindelsen med dette Kongerige end den indbyrdes. Man antog iøvrigt, at det efter den gjeldende Ret var utvivlsomt, at alle Mandslinier af det Oldenborgske Huus maatte til at arve Holsteen gaae forud for dem, der kun paa Spindesiden nedstamme fra Frederik den 3die, og meente, at hvis denne Arvefølge skulde forandres, saa maatte Veien for en ny Arvegang banes fra Regjeringens Side, enten ved at Kongeloven forandredes, forsaavidt den har indskrænket Arvefølgen til Frederik den 3dies Descendenter, eller ved Affindelse med Prætendenterne, eller paa anden Maade. Men selv nu efter at man er gaaet saa langt ud over hine Grændser, vil det maaskee dog ikke være umuligt, at føre Gemytterne tilbage fra de Yderligheder, hvortil de i deres Lidenskaber have ladet dem hendrage, men hvis bittre Frugter de nu have smagt; og det er fornemmelig derfor, at jeg her er gaaet ind paa denne Sag.

Efter det Foranførte var det neppe uden Grund, da jeg endnu i 1844 i Stænderne udtalte den Overbeviisning*),

*) See Vib. St. Td. S. 1748. Roesk. St. Td. S. 634—635; 2091.

at det var et almindeligt Ønske hos alle Forstandige i Hertugdømmerne, at blive i deres Forbindelse saavel indbyrdes med hinanden, som med Danmark, medens jeg indrømmede, at der var en Deel, som under den Forudsætning, at Holsteen maatte skilles fra Danmark, ønskede at Slesvig maatte følge hiint Hertugdømme. Jeg meente iøvrigt, at den Forudsætning, hvorpaa dette Ønske hvilede, vilde kunde overvindes ved en rolig og grundig Undersøgelse af alle Forhold. Det maatte vistnok antages, at adskillige af dem, der med størst Iver havde forfægtet og udbredt Læren om alle Oldenborgske Mandsliniers Fortrin til at arve begge Hertugdømmerne, vare blevne vundne herfor ved Indvirkninger af Personligheder, i hvis Interesse, i det mindste saaledes som de opfattede den, det var at gjøre denne Mening gjeldende. Det var imidlertid dog kun Enkelte, hvis Iver havde denne Oprindelse, og hos alle disse var den Mening, hvortil de havde slaaet dem, vel heller ikke i Almindelighed saa fast, at de vare utilgjængelige for bedre Oplysning. Man gjør neppe heller de øvrige Forkjæmpere for denne Mening Uret, naar man antager, at deres Forkjærlighed for et vist Resultat og den Stemning de derfor fandt i deres Omgivelse har havt en dem maaskee ubevidst Indflydelse paa deres Opfatning og Vurdering af Grunde og Modgrunde, navnlig paa den Styrke, hvormed de have udtalt deres Mening. Disse Mænds Overbeviisning er derfor neppe saa urokkelig, som man efter den Skarphed og Bestemthed, hvormed de have udtalt den, skulde formode. Man vilde og feile meget, om man vilde antage, at alle, for hvem Hertugdømmernes vedvarende Forbindelse er det høieste politiske Gode, ogsaa have sat sig fast i hiin Lære om Arvefølgen. Det er ikke vanskeligt at finde Beviser for det Modsatte. Saaledes udtalte Prælater og Ridderskab i deres i Anledning af de da bebudede Provindsialstænder indgivne allerunderdanigste Adresse af 7de April 1831 det Ønske, at der ved fælles Forfatning maatte tilveiebringes en Mulighed af ogsaa da at blive paa det nøieste forbundne indbyrdes og med Kon-

geriget, naar engang, som Følge af Begivenheder, der ei ere at forandre, den Lykke ikke mere maatte være dem forundt at staae under een og samme Monarks Scepter*). Ogsaa blev det i 1842 i de Holsteenske Stænder udtalt, og det netop af Mænd, der høre til de ivrigste Talsmænd for Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse, at der herskede en stor Uvished om Thronfølgen, hvis Afhjælpning var af paatrængende Vigtighed. Ingen modsagde dette, saalidet som Nogen yttrede sin Mening om den rette Arvefølge, hvilket hine Stænder holdt for ubeskedent og betænkeligt, hvorimod Sagen blot var sat i Bevægelse for at blive lagt Kongen paa Hjerte. Der indgik heller ingen Petition i denne Retning, fordi man allerede fandt dette anstødeligt, og derhos antog, at Øiemedet kunde opnaaes ved at Commissarius, som han lovede, bragte Sagen og alle de derunder faldne Yttringer til Kongens Kundskab. Der have uden Tvivl heller ikke været Faa, som have deelt den oven S. 70—73 anførte Mening, at Kongelovens Arvefølge i al Fald var retlig begrundet særlig for den Gottorfske Andeel af Slesvig, men ikke for den altid Kongelige. Blandt Andet findes denne Mening, der, som vi have seet, kunde være et godt Udgangspunkt for begge Hertugdømmernes Vedligeholdelse for Danmark, erkjendt i en Erklæring af et anseet Medlem af Ridderskabet,

---

*) Coll. Tid. for 1831 S. 439. Paulsen synes og at have erkjendt, at det Fællesskab i Hertugdømmernes Regjering, som forhen fandt Sted, medens Territoriet var deelt mellem flere Landsherrer, eller i det mindste deres Union, vilde paa ny træde i Live, hvis den forskjellige Arvefølge maatte føre til deres Affondring eller Deling. Für Dänmark und für Holstein S. 35—36. Endnu en Yttring, hvorfor denne Mening ligger til Grund, vil jeg strax komme til at omtale. Men ligesom hiint Fællesskab i sin Tid har bragt Ulykke og Forvirring over Hertugdømmerne, saaledes vilde det under den nærværende Statsudvikling være en endnu større Uregelmæssighed end den Tid; med den blotte Union vilde man heller ikke komme vidt.

som ved en synderlig Feiltagelse er kommet ind i Wegeners Skrift om Hertugen af Augustenborg, i den Forudsætning, at den var fra denne, men, efter hvad siden er kommet frem, upaatvivleligt hidrører fra Grev M. Moltke til Grünholz. Den Plads, som den ved en Misforstaaelse har faaet, turde have indtaget Mange imod samme, men hvo som læser den uden forudfattet Mening, vil finde, at Manden har havt en selvstændig Mening, der ligesaa lidet var den i hans Stand herskende, som den af Kongen udtalte, og at hans Adfærd, at ville trække sig ud af den Stilling, Kongen havde givet ham i Stænderne, da han ikke efter sin Overbeviisning kunde forsvare det aabne Brev af 8de Juli 1846 mod de forudseete Angreb, bærer Præg af Samvittighedsfuldhed og Fasthed, og i det mindste ikke fra det danske Standpunkt fortjener nogen Misbilligelse*).

Men foruden at den Mening, der skulde have staaet i Veien for en Udjevning af den Strid, der rystede Statens

*) S. 213—215 cfr. S. 110. Der vilde iøvrigt, om end ikke Udgiverens hæderlige Charakteer var saa anerkjendt, ikke være her at tænke paa noget, der lignede Uredelighed. Erklæringen vilde i og for sig have gjort Hertugen Ære, hvis den havde været af ham. Vel vilde det have staaet i liden Consequents med hans øvrige Forhold, men det er dog aldeles ikke tænkeligt, at Udgiveren af Lyst til at gjøre en saadan Bemærkning, vilde have anført noget, som han ikke havde anseet for afgjort. Det er kjendeligt, at det efter Stedet, hvor Afskriften er fundet, i Forbindelse med de første Linier i samme, ikke er faldet ham ind, at tvivle om Forfatteren, skjøndt det, efter at den rette Sammenhæng er kommet frem, er let at see Feiltagelsen, ja selv hine to Linier ved nærmere Prøvelse end ikke passe til hans Forudsætning. Det er iøvrigt og fornævnte Erklæring jeg har meent i forrige Note, forsaavidt det nemlig deri antages, at, efter den Kongelige Mandsstammes Ophør, det forhen under den Kongelige og Hertugelige fælles Regjering hørende Slesvig nu skulde blive fælles for den yngre Kongelige Mandslinie, der arvede den forrige Kongelige Andeel, og for den Kongelige Qvindelinie, der i Kraft af Renunciationen i 1773, traadte i det Gottorfske Huses Sted.

Sikkerhed, ikke har været ret rodfæstet i Hertugdømmerne, skjønner jeg ikke bedre, end at selv dens meest haardnakkede Tilhængere maatte, naar de ret satte sig ind i de oven S. 69—80 udviklede Forhold, bringes til at erkjende, hvor meget de vilde give det, der er dem Hovedsagen, til Priis, ved uforanderlig at holde fast paa hiin Mening. Det vilde, som jeg alt forhen har udhævet, ingenlunde være nødvendigt, at de skulde vinde en bestemt Overbeviisning om det Modsatte af denne Mening. Det vilde være nok, at de kom til Erkjendelse af de mange skrøbelige Sider, som ikke tilstede nogen Udsigt til at gjøre den gjeldende i dens hele Strækning, saa at Hertugdømmerne vilde blive udsatte for Sondersplittelse, Anarkie og Borgerkrig, hvis der ikke blev indslaaet en anden Vei til Knudens Løsning.«

Det er endnu eet, som jeg ikke maa forbigaae, forend jeg forlader Skildringen af Slesvig-Holsteinismen, saaledes som den viste sig i sin anden Periode. Det synes at være en blandt mine Landsmænd udbredt Mening, at den, om den end ikke tilsigtede at rive Hertugdømmerne bort fra Danmark uden forsaavidt dette i sin Tid maatte kunne følge af den forskjellige Arvefølge, som den antog, saa dog gik ud paa ogsaa at faae Slesvig indlemmet i det tydske Forbund. Men der viser sig intet Spor til en saadan Attraae forend i Slutningen af hiin Periode, og da er det dog langt fra at det er noget, som betegner en udbredt Stemning. Selv de ivrigste Kjæmpere for Slesvigs og Holsteens Ret til fælles Forfatning antoge, at Slesvig derved ikke vilde komme i noget Forhold til det tydske Forbund. Det kan i den Henseende være nok blandt Forfattere at nævne Ueve Lornsen*). Mange mene maaskee, at den viste sig i det holsteenske Ridderskabs i Aaret 1823 til det tydske Forbund indgivne Andragende om dettes Medvirkning til at forskaffe Holsteen en efter de forandrede Tidsforhold lempet Fornyelse af dets ældre Forfatning i Fællesskab med Slesvig. Men

*) See Unionsverfassung S. 412 cfr. S. 428.

dette Andragende gaaer ingenlunde enten ud fra nogen Forudsætning om at Slesvig selv vedkom det tydske Forbund, eller paa et Ønske om dets Indlemmelse deri. Det udtales tvertimod, at Slesvigske Undersaatter vilde begaae en strafværdig Handling, hvis de vilde træde frem med Besværinger paa tydsk Grund, og at derfor dette Hertugdømmes Ridderskab, deres Pligtfølelse troe, havde trukket sig tilbage selv fra de forberedende Skridt i denne Sag. Petenterne antoge imidlertid, at Forbundet var beføiet til at tage sig af Holsteens Ret til en Forfatning, grundet paa den ældre formeentlig aldrig ophævede og med Slesvig fælles. Det tilføiede, at det ei var om en Dom eller dens Fuldbyrdelse de anholdt, men kun om Mægling hos Hertugen af Slesvig*). Der kunde saa meget mindre i Hertugdømmerne være noget Ønske om Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund, som der ikke kunde være noget Haab om deri at finde nogen Støtte for

*) See Denkschrift der Prälaten und Ritterschaft des Herzogthums Holsteins S. 127 ff. Som bekjendt eragtede Forbundet, at den paaberaabte ældre Forfatning ikke var i en saadan anerkjendt Virksomhed, at det efter den nærmere Forklaring, som Akten af 1815 havde givet ved Wiener Slutningsakt af 15de Mai 1820 § 56, kunde tilholde Kongen af Danmark at lægge den til Grund for de Rettigheder, der skulde tillægges de Stænder, som Holsteen skulde have efter førstnævnte Akt § 13, eller til inden en vis Tid at indføre disse Stænder. Det blev derhos under Forhandlingerne udtalt af enkelte Forbundsmedlemmer og navnlig Preussen, at Forbundet i intet Tilfælde kunde befatte sig med noget der vedkom Slesvig. Denne Afgjørelse paaberaabes idelig som Beviis paa, at den paastaaede Forbindelse mellem Hertugdømmerne er ubeføiet, men den medførte dog kun, at den ikke gjennem Forbundet kunde sættes igjennem. Den havde iøvrigt til Følge, at intet af Hertugdømmerne kunde antages at have noget retsgyldigt Krav paa nogen Forfatning, thi ved de Holsteen givne Provindsialstænder anlog Forbundet den nævnte Artikel 13 at være fyldestgjort. Hvad der videre skulde skee blev kun et Spørgsmaal mellem Kongen og Folket, ved hvis Afgjørelse dog Hensyn til ældre Rettigheder kunde komme i Betragtning.

folkelige Friheder, men tvertimod Indskrænkninger i saadanne Friheder udgik fra samme, hvilke ikke fik Anvendelse i Slesvig, uden hvor Regjeringen selv fandt Anledning til at foreskrive noget Lignende sammesteds, noget der, saavidt vides, ingensinde var blevet foranlediget ved noget enten der eller i Holsteen herskende Ønske*). Det maatte og være Enhver klart, at den Betryggelse Staten skulde have af Forbundet, ikke vilde vinde noget væsentligt ved Slesvigs Deeltagelse, medens Forbundsbyrderne baade i Troppe- og Penge-Contingenter vilde forøges. Under de Forhandlinger, som have været i Hertugdømmernes Stænder om disses Forening, søgte man stedse at gjendrive den Indvending, der hentedes af hiin Forskjel i Hertugdømmernes politiske Stilling, med den Bemærkning, at naar de lige fra den Tid de bleve forbundne under det Oldenborgske Huus stedse havde kunnet have fælles Stænder, uagtet Holsteen stod under den tydske Rigslovgivning og Keiseren som Rigets Overhoved, saa kunde endnu mindre det Forbundsforhold, hvori Kongen, som Hertug af Holsteen, stod til de øvrige tydske Souveræner, være til Hinder for den fælles Forfatning**). Først

*) Det er bekjendt, at den af det tydske Forbund besluttede Censur ei blev indført i Slesvig, hvorimod der dog for dette Hertugdømme blev givet en Anordning 22 Juli 1820 for yderligere at forebygge Misbrug. Dette blev især fundet fornødent fordi man begyndte at tye til de Slesvigske Presser for at faae det trykket, som ikke kunde passere Censur i Holsteen eller andre tydske Lande. Men denne Anordning vedligeholdt dog en Pressefrihed, som, naar det var blevet derved, havde været større end i Danmark. Siden blev, som Følge af senere Anordninger og Fortolkninger, Pressefrihedens Tilstand ikke der synderlig bedre end i Holsteen, men dette var vist ikke grundet i noget enten fra det ene eller det andet Hertugdømme fremkommet Ønske. De Slesvigske Stænder indkom og i 1836 med Forestilling derimod. See Stænder-Tidenden S. 2010—2015 cfr S. 344—347 og 945—972.

**) See Slesvigske Stænder-Tidende for 1838 S. 1109, Holsteenske Stændertidende for 1840 Bilagshefte S. 949—950. Paa aldeles

i 1842 fremkom i de Slesvigske Stænder en Committees Pluralitet, bestaaende af Advocaterne Beseler og Güllich, med den Bemærkning, at saafremt det, trods de af dem anførte Modgrunde, skulde være i Veien for Stænderfællesskabet, at kun det ene Hertugdømme hørte til det tydske Forbund, saa vilde denne Hindring kunne afhjælpes ved at Kongen ogsaa som Hertug til Slesvig indtraadte i samme. Det tilføiedes, at dette og iøvrigt vilde være velgjørende, deels med Hensyn til de Vanskeligheder, som kunde opstaae ved at det tydske Forbund udviklede sig til større Indflydelse paa Statslivet, deels fordi det vilde gjøre en Ende paa den i Danmark fremtrædende Stræben efter at incorporere Slesvig. Men denne under en høist ophidset Stemning af tvende heftige Bevægelsesmænd antagne Mening, hvorpaa Committeens tredie Medlem, Klosterprovst Grev Reventlow, ei vilde gaae ind, fik ikke heller Forsamlingens Bifald, hvorimod denne med 26 Stemmer mod 13 besluttede, at alt hvad Committeens Fleerhed i saa Henseende havde yttret*) skulde udelades i Forsamlingens Betænkning. Først i den Slesvigske Stænderforsamling for 1846 viste der sig overveiende Stemning for en Petition i hiin Retning, der dog som Følge af Forsamlingens tidligere Opløsning ikke gik ind; men dette skeete under Indvirkningen af den høist bevægede Tilstand, der var opstaaet efter at det aabne Brev af 8de Juli 1846 var udkommet, ligesom og Grunden blev søgt i den ubeskyttede Tilstand, hvori Slesvigs Selvstændighed og hidtilværende Forbindelse med Holsteen befandt sig lige over for de derimod rettede fra Danmark udgaaende Bestræbelser, som nu formeentlig havde fundet Indgang hos selve Regje-

---

samme Maade har Ridderskabet og allerede yttret sig i sit første Andragende til Kongen om at opretholde den gamle fælles Forfatning, dateret 8 Octbr. 1816. See det i Note S. 133 nævnte Skrift S. 168 og 169 jnfr. Holsteensk Stændertidende for 1838 S. 2530.

*) See Slesvigske Stændertidende for 1842 S. 1735 og 2det Bilagshefte S. 127—129 samt S. 137.

ringen. Herfra kan der saaledes ikke hentes noget Beviis for hvad der, naar Gemytterne kom til rolig Overveielse, vilde være Ønsket i Hertugdømmerne, og endnu mindre kan man slutte hertil af hvad der foregik under de vilde Bevægelser i 1848. Det synes og, saaledes som Tingene nu staae, klart, at Kongen vil være istand til at holde Holsteen uden for videre Forbindelse med Tydskland end den, som kan udledes af Forbundsakten af 1815, hvis denne for de tydske Stater, som ei ville indtræde i en Forbundsstat, sættes i nye Kraft, ja det turde endog, hvad der vist, efter de nuværende Forhold, vilde være det ønskeligste, lade sig gjøre ganske at drage Holsteen ud af den tydske Forbindelse. Og da antager jeg ikke, at der nu vilde være noget til Hinder for en Sagens Ordning, hvorved Statens forskjellige Bestanddele kunne holdes sammen i en Forening grundet paa deres hidtilværende Forbindelse med de Lempninger, som de forandrede Forhold kræve.

Men der opstaaer det Spørgsmaal, om det er godt og ønskeligt at kalde en saadan Forening til nyt Liv. Det har alt for flere Aar siden været „Fædrelandets" Politik, at den hidtilværende Forbindelse mellem de to Hertugdømmer var saa fordærvelig, at den uden alt Hensyn til fremtidige Arverettigheder burde snarest mulig ophæves, saaledes at Holsteen traadte ud af det Statsfællesskab, hvori det havde staaet med Danmark (skjøndt man just ikke havde noget imod at Danmarks Konge, saalænge den gjeldende Arvefølge maatte tillade det, tillige blev Hertug af Holsteen), men at derimod Slesvig under en eller anden nærmere Bestemmelse indlemmedes i Kongeriget. En saadan Tingenes Ordning vilde, saa tænkte man, være til Held for alle Partier; for Holsteen, fordi det ved Tilhænget af Slesvig og dettes uopløselige Forbindelse med Danmark hæmmes i dets Udvikling som Medlem af det tydske Forbund, hvilket hiint Blad den Tid spaaede en herlig Fremtid; for Danmark og for Slesvig, fordi disse da frit kunde udvikle sig i den skandinaviske Retning, som Verdensstyrelsen skal have anviist dem. En Tidlang

var ogsaa Redacteuren af det meest anseete holsteenske Blad, Kieler Correspondentsblatt, Olshaussen enig i at Holsteen, for tilfulde at komme til sin Ret som tydsk Land, helst maatte opgive Slesvig. Denne Mening havde ogsaa da nogle faa Tilhængere i Holsteen, hvilke dannede et særeget Partie, det ny-holsteensk e. Bemeldte Blade havde tildeels som Følge af denne Samklang, den Tid megen Godhed og Agtelse for hinanden, ligesom og enkelte andre danske Forfattere, der dog kun tildeels sluttede sig til „Fædrelandets" Politik, istemte Olshausens Roes*). Det viste sig imidlertid, at det var i den Tanke, at Slesvig dog snart maatte følge efter, at denne havde raadet sine Landsmænd til for Tiden at slippe dette Land for desto kraftigere at kunne drive paa Holsteens fuldkomne Germaniseren. Det ny-holsteensk e Partie havde ingen Rod og visnede snart.

At Forbindelsen med Slesvig ligger Holstenerne mere paa Hjerte end den med Tydskland, er noget som de ikke blot idelig og idelig have udtalt, men som ogsaa bekræftes ved deres hele Færd, ligesom og baade Historien og Geographien og alle de mange Baand, som det nøie og levende Samqvem har stiftet, viser dem hen til denne Forbindelse. Om de end i Begyndelsen af Bevægelsen i 1848 følte dem ligesaa stærkt hendragne til Tydskland som til Slesvig, saa er dog denne Runs nu over eller vil i al Fald snart være det. Til Overflødighed bemærkes, at Retsspørgsmaalet heller ikke staaer saaledes, at det kunde beroe paa dem, om de vilde træde ud af Forbindelsen saavel med Danmark som med Slesvig, (see oven S. 42—44, 61, 75—78), for at blive desto fastere indlemmet i Tydskland, og at Politiken udenfor det, der kunde hidledes af den historiske Ret, skulde understøtte dem for at sætte dem istand til at sonderslide det længe sammenvoxede politiske Legeme, vilde være urimeligt. Dog dette er, som sagt, til Overflødighed, da der intet er

*) See Danmark, Slesvig og Holsteen, Slesvigs selvstændige Udvikling, af Baron Dirckink-Holmfeld 1844 S. 94—95.

vissere end at de foretrække Forbindelsen med Slesvig, og naar den derved kan hævdes, gjerne blive i den med Danmark, selv om dets hele politiske Forbindelse med Tydskland derfor maatte opgives.

Saaledes som Sagen viste sig for nogle Aar siden var det ikke mindre vist, at Slesvigerne hængte ligesaa fast ved Holsteen; ja den hele Bevægelse har været nok saa levende og i det mindste viist sig paa en langt mere lidenskabelig Maade i Slesvig end i Holsteen. I de senere Aar have derimod denne Sags Partigjængere for en stor Deel forspildt den almindelige Stemning, der forhen var for samme. Det har saaledes faaet et Udseende af, at Slesvigerne i saa Henseende vare deelte, at vel den forrige Attraae endnu var herskende i den sydlige Deel, og at selv i den nordlige den samme Retning var deels overveiende, deels dog ikke lidet udbredt i Stæderne, blandt Embedsmændene og dem, der ellers regnes til den mere dannede Classe, men at det derimod i Bondestanden og Landalmuen nu snarere er det almindelige Ønske, at ombytte den vante Forbindelse med et nærmere og mere umiddelbart Forhold til deres danske Brødre, medens Indvaanerne i Mellemslesvig vare mere danske end i det sydlige og mere holsteenske end i det nordlige; dog ville naturligviis disse Forhold ogsaa paa enkelte Steder vise sig i en noget anden Skikkelse, end den som svarer til den almindelige Antydning. Det er imidlertid vist, at endnu medens Striden i Stænderne om det danske Sprogs Berettigelse i Retspleien og i offentlige Forretninger var paa sin Høide, have samtlige nordslesvigske Medlemmer bestemt erklæret sig for at vedligeholde deres statsretlige Forbindelse med deres sydlige Naboer. Saaledes var der med den Slesvigske Stænderforsamlings i 1838 indgivne Andragende om det danske Sprogs Indførelse som Rets- og Forretningssprog i de dansktalende Distrikter, (see oven S. 37), forbundet et andet om, at der i Hertugdømmets danske Skoler skulde gives Underviisning fire Timer ugentlig i det tydske Sprog og i den sædvanlige Underviisningstid; og for

at beyise Nødvendigheden heraf for Beboerne af Slesvigs nordlige Distrikter, selv i de fattigste Folkeklasser, anførtes det, at de havde meget mere Samgvem med Slesvigs tydsktalende Indvaanere og med Holsteen end med Danmark*). Dette Andragende hidrørte netop fra en Deputeret fra de nordlige Distrikter og fandt saa almindelig Understøttelse, at, uagtet Præsidenten, Etatsraad Falck, yttrede at saadan Underviisning kun burde gives i Privattimer og for de Børn, hvis Forældre eller Værger forlangte det, og understøttede denne sin Mening med meget gode Grunde**), saa vandt dog denne Indskrænkning kun to Stemmer for sig, medens 37 Medlemmer stemte for det uindskrænkede Andragende. Ved Reskript af 15de Mai 1840 bevilgede Kongen i Overeensstemmelse med det Slesvig-Holsteenske Cancellies Indstilling, kun det, som denne ringe Minoritet havde anbefalet**). Ligesom nu dette, hvad jeg ei kan undlade her i Forbigaaende at bemærke, viser, hvor stor Uret man har gjort, saavel Christian den 8de som det Collegium, hvorunder de vigtigste af Hertugdommernes Sager da hørte, naar man har villet paasige dem en utidig Eftergivenhed mod dem, der ønskede at fortydske Slesvig, saaledes indeholder og selve Sagen et talende Beviis for, hvor stærkt Nordslesvigerne erkjendte Vigtigheden af deres Forbindelse med deres tydsktalende Naboer, og det i samme Øieblik, da de ivrigt stredes om at skaffe deres danske Modersmaal dets Berettigelse i dets Hjem. Maaskee Nogen vil mene, at det kun var en vis Forknyttelse, der bragte dem til i denne Sagens Deel at slutte sig til de betydende Medlemmer, som i den anden og dem mere magtpaaliggende Deel af Sagen havde været dens ivrige Modstandere. Men det lader sig dog neppe antage, da de, hvis de ikke virkelig havde været overtydede om Gavnligheden af fornævnte Andragende, vilde i

*) Stænder-Tidenden S. 1113—1116.

**) St. Tid. S. 607—608.

***) See Coll. Tidenden for 1840, S. 567 cfr. 565.

deres Præsident have havt en Støtte at holde sig til, og de saa meget mere maatte finde sig hendragne til denne, som de uden Tvivl erkjendte, at de skyldte hans Understøttelse den liden Majoritet, den anden Deel af Sagen, trods den mægtige Modstand, opnaaede. Et ikke mindre kraftigt Vidnesbyrd afgave Nordslesvigerne i 1840 for, at deres Kjærlighed til deres Modersmaal ingenlunde bragte dem til at attraae nogen Forandring i deres Forbindelse med deres tydsktalende Medborgere. Der blev nemlig da, som alt oven (S. 37—38) bemærket, i den Slesvigske Stænderforsamling reist en ny Sag angaaende Ophævelsen af det Kgl. Reskr. af 14de Mai, hvorved Petitionen af 1838 blev afgjort, og idet de 8 Medlemmer, der vedbleve Ønsket om den Berettigelse, som Stænderne i 1838 havde begjært og Reskriptet tilstaaet det danske Sprog, udtalte de gjentagne Gange, at den dansktalende Slesviger intet vilde uden sit Sprog, at han ikke mindre vilde være Slesviger efter sine statsretlige Forhold, end dansk efter sin Nationalitet, og ikke ønskede anden Forening med Danmark end den bestaaende, ikke ønskede dansk Ret og dansk Retsforfatning, men vel Forandringer og Forbedringer i den nærværende Retstilstand*). De gjentoge derhos, hvad der i 1838 var udtalt om det langt større Samqvem det nordlige Slesvig havde med det sydlige og med Holsteen, end med Danmark, og den derpaa grundede almindelige Trang for alle Folkeklasser til Kundskab i det tydske Sprog, og tilføiede, at den indskrænkede Maade, hvorpaa det forrige Andragende forsaavidt var bevilget, efter deres Overbeviisning ikke vilde tilfredsstille denne Trang. Dog fandt de, med 14 andre Medlemmer, der tilsammentagne udgjorde en Majoritet, at det dog hellere maatte blive ved dette ufuldkomne Middel, end at ogsaa det skulde bortfalde. Dette havde derimod 20 andre Medlemmer meent, hvilke dreve deres lidenskabelige Misfornøielse med den Kongelige Afgjørelse saavidt, at de

*) Slesvigske Stændertidende for 1840 2det Bilagshefte S. 726.

endog indstillede Reskriptet til Ophævelse ogsaa i denne Deel, idet de søgte at bevise, at der ei alene intet derved kunde udrettes, men at det endog kunde gjøre den Underviisning i det tydske Sprog Afbræk, der hidtil i mange danske Skoler var givet som en Deel af den øvrige offentlige Underviisning. Da den Modstand, som Stændernes Fleerhed i 1840 gjorde imod det, som den selv forrige Gang havde besluttet og Kongen derefter bifaldt, havde en ganske anden opirrende Natur end den Strid, der i 1838 førtes mod den da omspurgte Berettigelse for det danske Sprog, som da var noget ganske nyt og vel kunde medføre nogle praktiske Vanskeligheder, saa har det saa meget større Betydenhed, at de dog i de stærkeste Udtryk erklærede, at de ingenlunde ønskede at træde ud af deres Forbindelse med Holsteen. Ligeledes faae deres gjentagne Yttringer til Fordeel for tydsk Underviisning i Hertugdommets Skoler foroget Betydenhed derved, at de forsaavidt traadte i Modsætning til det Kgl. Reskript, der i Sagens anden Deel havde givet dem Medhold mod det Modpartie, som nu traadte frem i foroget Tal og med forstærket Heftighed*).

Vil man sige, at disse Mænd ikke havde politisk Sands nok for at indsee de middelbare Følger, som den anbefalede Foranstaltning kunde have, og at altsaa Regjeringen havde havt god Grund til ikke uden med oftneldte Indskrænkning at bifalde samme, saa skal jeg intet derimod erindre. Men dette vedkommer aldeles ikke det jeg udleder af deres Yttringer, thi der kan dog ingen politisk Kortsynethed ligge til Grund for deres Erkjendelse af det Samqvems Betydenhed, som Nordslesvig havde med Syden; dette var en umiddelbar Gjenstand for deres Iagttagelse.

I nogle af de paafølgende Aar vedbleve Nordslesvigerne i Adresser og Deputationer, hvormed de til den Tid saa ofte nærmede sig Thronen, stedse at udtale det samme

*) l. c. S. 736.

Sind. I den senere Tid, da den Tanke begyndte at faae Indpas, at den vedvarende Forbindelse med Holsteen maatte kjøbes med Affondring fra Danmark, har der vistnok yttret sig et andet Sind med Hensyn til hiin Forbindelse. Dog tør jeg ikke bestemt sige til hvad Tid den forandrede Retning begyndte at vise sig, da jeg kun har det almindelige Indtryk tilbage af hvad der blev offentlig meddeelt om slige Adresser og Deputationer, hvis eensformige Talemaader gjøre, at man ikke let beholder en særlig Erindring derom. Kun troer jeg ikke, at det er skeet førend i 1845, og det er naturligt, at Nordslesvigernes Sind er blevet end mere rettet mod Danmark og fjernet fra Slesvig-Holsteinismen, da denne brød ud i aabent Oprør, og der under dette efterhaanden udviklede sig saa meget, der deels opvakte deres moralske Uvillie, deels blev dem til stor Plage og Fordærvelse. Men hvis Forholdene kunne komme i den Orden, at Valget ei indskrænkedes til Danmark eller Holsteen, men der blev et tredie, Danmark tilligemed Holsteen, under de oftere antydede nærmere Bestemmelser, saa vil der neppe være nogen synderlig Tvivl om, hvorledes Nordslesvigerne ville vælge. Iøvrigt har jeg allerede oven (S. 51 Note) bemærket, hvorledes det dog, under Forudsætning af en hensigtsmæssig og velbefæstet Eenhed mellem Danmark og begge Hertugdømmerne med Hensyn til de fælles Anliggender, vel kunde komme under Spørgsmaal, om ikke de nordligste Dele af Slesvig burde indlemmes i Danmark. Fra Holsteens og det sydlige Slesvigs Side turde der ikke være meget at indvende derimod, ligesom der og forlængst er i de Slesvigske Stænder netop af en ivrig Slesvig-Holstener gjort en saadan Bevægelse, hvad Hadersleb Amt angaaer, (Als og Ærøe maatte være ligesaa egnede dertil). Men netop i Danskhedens saavelsom og i Statseenhedens Interesse vilde jeg finde det betænkeligt, at adskille dette reent danske Element fra det øvrige Slesvig, hvor det i Forbindelse med de øvrige halvdanske Elementer vel, naar Partiaanden er gaaet

til Hvile, kunde udøve en Indflydelse, hvorved den tydske og danske Deel af Staten holdes nærmere sammen. Ogsaa kunde den Omskiftning af den tilvante Ret, som deraf vilde blive en Følge (thi særegne Læreanstalter i Retsvidenskaben og en særegen øverste Domstoel lod sig ikke tænke for en saa liden Kreds), og Sonderrivelsen af communale Forbindelser, medføre større Savn og Ulemper for Beboerne end man for Øieblikket forestiller sig. Kun, hvis det, naar Sagen kommer til rolig Overveielse, findes, at dette Middel kunde være af Vigtighed for den øieblikkelige Beroligelse, maatte det maaskee være at vælge. Kniven blev i det mindste ikke saa skarp, som den Andre ere stemte for at bruge.

Derimod turde der fra dansk Side møde den største Vanskelighed mod den Fornyelse af de tidligere Forhold, som, efter min Mening, er det eneste brugbare Grundlag for en frelsende Ordning af Statsforholdene. Enhver Forbindelse mellem de to Hertugdømmer har, saaledes lyde nu adskillige Stemmer, været en saadan Kilde til Ulykker og Forurettelser for Danmark, og er desuden saa lidet berettiget, at Danmark heller maatte give Slip paa Holsteen, ja, om det skulde gjelde, ogsaa paa den Deel af Slesvig, som finder sig meest tiltrukken til Holsteen, end taale hiint tydske Lands Forbindelse med det danske Naboland. Men dette er kun det lidenskabelig ophidsede Parties Sprog; det rolige sunde Overlæg dømmer anderledes. Hine Meninger udtales gjerne som et Axiom, hvilket og er den virksomste Maade til at skaffe dem Indgang. Sjeldent indlader man sig paa nogen Begrundelse, og, naar det forsøges, saa er den til Forundring løs. Saaledes har nylig en Forfatter søgt at understøtte den ved nogle henkastede Træk af en længst forsvunden Tid, hvortil der knytter sig forhadte Erindringer, men uden at Tanken føres hen til den historiske Sammenhæng, hvori Forholdene maae sees, for at finde en rigtig Bedømmelse*). Han aabner Rækken af disse Hentydninger med

*) See Schouws danske Ugeskrift. No. 17.

at nævne, hvorledes Grev Geert understøttede det danske Oprørsparti mod Christopher den 2den og benyttede sin Stilling til at faae Slesvig i arvelig Forlehning*). Men der hentydes ikke paa den aldeles opløste Tilstand, hvori Riget da befandt sig og alt en Tidlang havde befundet sig, ei heller paa Christophers store Uværdighed til den Krone, hvortil han kun ved at underkaste sig en haard, men for de Store i Landet gunstig Haandfæstning, havde formaaet disse til, tvertimod hans afdøde Broder Erik Menveds Raad, at vælge sig, eller til den Troløshed og Daarskab, hvorved han gav Stænderne Anledning til at opsige ham Huldskab og Troskab og vælge den Slesvigske Hertug Valdemar, den afdøde Konges Brodersøn, og med denne, der var i Barnealder, at indkalde hans Morbroder, den høit anseete holsteenske Greve. Vistnok har denne dristige og snedige Mand forstaaet at fiske i rørte Vande, og i Jylland, som han i Egenskab af Panthaver havde inde, herskede han, navnlig i de adskillige Aar, hvori Riget hverken havde Konge eller nogen anden over det Hele raadende Magt, med et saadant Overmod og Haardhed, at alle danske Hjerter takke den Mand, der hævnede sig og Landet ved at tage ham af Dage. Men naar man seer hen til Tiden og til Forholdene, saa kan hans Adfærd ikke betragtes anderledes end mange andre Herskeres, der, ligesom han, have erhvervet sig Tilnavnet den Store, et Tilnavn, som han bærer ogsaa hos danske Historieskrivere. Det er derfor synderligt, hvorledes han nu kan blive en Skillevæg mellem de Folk, som, og det netop under hans Ætlinge, nu have været forenede i nærved fire hundrede Aar**). Det er mig i det Hele

*) S. 303.

**) Man kan hverken sige, at de Holsteenske Historieskrivere ere blinde for Grev Geerts Feil eller de danske Historieskrivere for hans glimrende Egenskaber; endnu mindre er der nogen Uovereensstemmelse i deres Domme om Christopher. Man sammenligne til Er. Dahlmanns Geschichte von Dännemark 2 B. S. 449 ff. med Molbechs

ubegribeligt, hvad man her vil bevise ved at udhæve den Vold og Uret, som Holstenerne maatte have tilfoiet de Danske, enten i den Tid, hvori de strede med hinanden som Naboer, der hver for sig søgte snart at udvide sig, snart at beskjærme sig mod den gjensidige Udvidelseslyst, eller i den senere Tid, da de forvirrede Forhold, som fulgte af Landets Deling mellem forskjellige Fyrster under Vedligeholdelse af et misligt Regjeringsfællesskab, fremkaldte Kiv og Fiendskab. Uden at tale om at den upartiske Overveielse viser, at der har været Uret fra begge Sider, saa maatte jo netop denne ældre Historie snarere føre os til at indsee, hvor vigtig den fredelige Forbindelse var, som omsider blev tilveiebragt mellem de Folkeslægter, som i lang Tid ødede deres Kræfter paa at fordærve hinanden. Det er Tidsrummet fra 1720 indtil den ulykkelige Tid, da Tanken om, at hiin Forbindelse snart skulde sønderrives, allerede udøvede en sønderrivende Virkning, som vi maae have for Øie, naar vi ville spørge om denne Forbindelses Værd.

Det er nu mærkeligt, hvor lidet navnlig den ovenberørte Forfatter har tænkt paa den Tid, hvorpaa det dog egentlig kom an. Selv hvad der skal tjene til at betegne denne, er paa en forvirrende Maade indblandet i de Træk, der skulde give os Billedet af de foregaaende Tider. Men, uagtet Talens Sammenhæng kunde synes at vise det modsatte, kan det dog ikke være til de Gottorfske Hertugers Tid han sigter, naar han taler om en ved holsteensk Indflydelse bevirket Udvidelse af Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse, om en planmæssig Bestræbelse efter at faae de høie Steder, de indflydelsesrige Embeder, navnlig den hele Rigsbestyrelse, ligesaavel af Slesvig som af Holsteen, og dertil det danske Hofs Repræsentation ved fremmede Hoffer, bragt

---

Indledning til Danmarks Historie under de Oldenborgske Unionskonger i Historisk Tidsskrift 6 B. 1 H. S. 14.

over fra danske Hænder i tydske. Ved denne Taktik skal det, hedder det, være lykket at faae Modstanden mod den holsteenske Politik lammet, hvorhos det danske Regjerings-systems Mangel paa Holdning og Energie ligeoverfor de Slesvig-Holsteenske Magnater beklages*). Den, der ikke er vant til blindt hen at overlade sig til Indtrykket af ofte gjentagen los Tale, men vil gjøre sig Rede for den rette Beskaffenhed af de Forhold, hvorom der er Tale, har ondt ved at begribe, hvorledes en Forfatter, der vist ikke mangler Indsigt og Evner, kan komme til at gjøre saa aldeles ubegrundede Paastande. Der er vel intet naturligere, end at de Pladse i den høiere Regjering, som have at behandle Hertugdømmernes særlige Anliggender, ordentligviis ere blevne besatte med Mænd, som deels have aflagt de befalede Prøver paa Indsigt i deres Retsforfatning, deels ved at forestaae Embeder sammesteds have erhvervet den Erfaring og den Kundskab til Forholdene, som hine Regjeringsposter kræve. Og medens derimod de Poster, der have med Danmarks særlige Anliggender at gjøre, saavidt vides, aldrig ere blevne besatte med Holstenere eller Slesvigere, undtagen med nogen af de Enkelte, som her i Riget ere blevne dannede for slige Embeder, er det ganske i sin Orden, at der i den Deel af Regjeringen, der ligemeget vedkommer hele Staten, maa findes Nogle, der ere fødte og dannede i Hertugdømmerne. Men om nogensinde Holstenere og Slesvigere i en uforholdsmæssig Grad have havt Deel i den høiere Bestyrelse, eller i det Hele i Statens Embeder, saa maa det være flere Menneskealdre siden; man maa i det mindste gaae tilbage til Struensees Tid. Der turde i de Tider, der ligge os nærmest, endog have været rigelig saa mange danskfødte Embedsmænd i Hertugdømmerne som Slesvigere eller Holstenere i Danmark, og det

*) l. c. S. 367.

uden at regne de under det forrige danske Cancelli hørende Præstekald i det Slesvigske. Naturligviis maae de Pladser i den høiere Regjering, hvis Virksomhed nærmest angaaer Hertugdømmerne, ikke fordi den har sit Sæde i Kjøbenhavn kunne henføres til danske Embeder*). Men selv af disse Pladser have dog i de senere Aar enkelte været besatte med Mænd, som vare danskfødte og dansk dannede. Endog Præsidiet i det Collegium, hvorunder udelukkende Sager fra Hertugdømmerne hørte, har fra 1802 til 1842 stedse været i saadanne Mænds Hænder; fra 1809 havde tillige en anden dansk Retslærd Plads sammesteds, og var i mange Aar som første Deputeret dets Referent i Statsraadet, naar Præsidenten havde Forfald. Fra 1802 var der og en lang Række af Aar, hvori ingen Slesviger eller Holstener blev kaldet til Sæde i Statsraadet; først i 1831 fik en Holstener en saadan Plads (Grev Rantzau Breitenburg), og at denne ingen synderlig Indflydelse havde, er bekjendt. Det var en ædel og dannet, almindelig elsket Mand, men han var ingen øvet Forretningsmand, og fik heller ikke uden netop ved sit Sæde i Statsraadet Deel i Regjeringen; han var derhos stedse svagelig, følte sig ikke vel i sin Stilling og længtes efter at komme ud af samme. Hvad vore udenlandske Anliggender angaaer, da erindrer jeg ikke, at en Holstener har staaet i Spidsen for samme før 1842; thi Bernstorferne vil man dog vel ikke overlade til Holstenerne, der forresten vistnok med stor Glæde vilde optage dem som deres Landsmænd. Men den Holstener, der i 1842 blev Chef for det udenlandske Departement og tillige Statsminister, var ganske

*) Paulsen indrømmer allerede i 1836, at forholdsviis flere danskfødte havde Embeder i Hertugdømmerne end omvendt. „Für Dänemark und für Holstein" S. 40. I den siden forløbne Tid er det langt fra at Forholdet er blevet vendt om. Der vil vist ingen bebrylde hiin Forfatter for at være partisk til Skade for de danske Paastande.

sikkert det heldigste Valg, der lod sig gjøre; og jeg er overbeviist om, at Danmarks udenlandske Anliggender siden Bernstorfernes Tid i det mindste ikke havde været i bedre Hænder. Grev Heinrich Reventlow Criminils ualmindelige Evner, faste og ædle Charakteer var og almindelig anerkjendt; men dog har et vist Partie ofte deels bestemt udtalt, deels antydet, at det var uforsvarligt at betroe Danmarks Velfærds Anliggender i denne Mands Hænder, fordi han maatte antages at være mere stemt for de særlig holsteenske Interesser*). Det ansaae det imidlertid ikke for nødvendigt at anføre nogen Kjendsgjerning for denne eensidige Retning; det hele Beviis laae i, at han var en Holstener. Men ligesom jeg hos Ingen har fundet, enten en grundigere Opfatning og Bedømmelse af Forholdene mellem Danmark og Hertugdømmerne eller et renere det hele Fædreland med lige Kjærlighed omfattende Sind, saaledes er jeg og vis paa, at dette, naar den blinde Lidenskab har tabt sit Herredømme, vil finde almindelig Anerkjendelse.

Nu har imidlertid „Fædrelandet" i den forhen berørte Artikel, No. 261, indladt sig i en Bedømmelse over et høist betydende Regjerings-Skridt, som det tillægger Grev Reventlow Criminil, og i Henhold dertil frakjendt ham Dygtighed til at styre Landets udenlandske Anliggender, medens det dog ikke vil nægte ham Dygtighed til en snævrere Embedsvirksomhed. Naar Forfatteren forudsætter, at det aabne Brev af 8de Juli 1846 er givet paa Grev Criminils Raad, saa er denne Forudsætning vistnok mere anlediget end det meste af Artiklens øvrige Indhold; og jeg kan efter min Overbeviisning heller ikke andet end indrømme, at hans Bemærkninger over hiin Regjeringshandling for en Deel ere grundede. Imidlertid er hiin Forudsætning,

---

*) En ganske mærkelig Udladelse i denne Retning kan man finde i Roesk. St. Tb. f. 1844 S. 2031 cfr. S. 2036, 2091—2092.

der naturligviis ikke træder frem som en Formodning men som om det var et Forfatteren velbekjendt Faktum, urigtig. Det vilde være høist upassende, om jeg vilde indlade mig i en omstændelig Meddelelse angaaende det aabne Brevs Historie, men efterat den Regjering, hvorfra det er udgaaet, er opløst, skjønner jeg ikke, at det kan være mod Pligt, naar jeg her giver Sandheden et Vidnesbyrd, som maaskee kunde bidrage til at fremskynde en rigtig Erkjendelse af en Mand, som det turde være af uberegnelig Vigtighed at gjenvinde for Statens Tjeneste. Da det er en uundgaaelig Følge heraf, at jeg og maa berøre mit eget Forhold til det aabne Brev, saa kan jeg heller ikke derved finde nogen Betænkelighed.

Grev Reventlow Criminil var vel Formand i den Commission, der, saaledes som det aabne Brev omme lder, var blevet anordnet til nøiagtig at undersøge alle Arveforholdene i Hertugdømmerne, og som saadan foredrog han Sagen i et overordentligt Statsraad, som holdtes paa Sorgenfri i Juli Maaned 1846, nogle Dage efter hinanden. Ogsaa førte dette Foredrag saavel til den Vished om Arvefølgen i Slesvig, som til de Tvivl om den Holsteenske, der udtales i det aabne Brev. Navnlig var den første Deel heraf begrundet i en med særdeles Omhu og Skarpsindighed gjennemført Undersøgelse af vedkommende Aktstykker og historiske Begivenheder, med særdeles Hensyn til alt hvad der gjennem Pressen var fremkommet for at betage dem deres Betydning til at hjemle Danmarks Paastand; hvorom det i Forbindelse med det aabne Brev udkomne Statsskrift ogsaa bærer Vidnesbyrd. Den Deel af Undersøgelsen, der vedkom Holsteen, var ikke aldeles gjennemarbeidet, og kom desuden, efter den Vending, Sagen tog, ikke til udførligt Foredrag. Men det hele Arbeide skulde, efter Commissionens Hensigt, kun benyttes til at fremvirke den i Patentet omtalte Anerkjendelse af at den samlede danske Stat ogsaa efter den Kongelige Mandsstammes Ophør burde blive sammen, hvil-

ket naturligviis maatte skee ved en hensigtsmæssig Benyttelse af det bearbeidede Stof, deels i Landet selv, deels hos de venskabelige Magter, som nærmest kunde finde dem kaldede til at tage Deel i denne Sag. Da den Mening under Forhandlingerne fremtraadte, at der strax burde udgaae en Kundgjørelse om den fulde Forvisning, Kongen havde om at Arvegangsmaaden var den samme i Slesvig som i Danmark, saa yttrede Grev Criminil sig derimod med den største Bestemthed og udviklede de mangesidige Ulemper, som deraf maatte befrygtes, med et saa indtrængende overskuende Blik, at jeg derved blev fuldkommen bestyrket i den Mening, som jeg for Resten stedse havde næret, at der intet Gavnligt kunde udrettes ved en saadan Erklæring, men at den tvertimod kun vilde paa flere Maader skade vor Sag. Dersom jeg ikke forhen havde været overbeviist om min fortræffelige Collegas sikkre Overblik og faste Holdning, saa vilde jeg ved denne Leilighed have faaet denne Overbeviisning. Ogsaa har alt hvad der siden strax og senere er foregaaet, fuldkomment bekræftet hvad han forudsagde.

Dog „Fædrelandet" vil her have den Erindring tilrede, at det vilde have været en ueftergivelig Pligt for Grev Criminil, naar han ei kunde afværge, hvad han ansaae for farligt, da strax at begjære sin Afskeed. Ja hvis han blot havde seet paa sin egen Person, vilde han i det Øieblik vist ikke have havt noget mere levende Ønske; thi han var sig fuldkomment bevidst, hvor meget han maatte tabe i Meningen ved at det aabne Brev tilskreves ham, ja han indsaae meget vel, at han i Hertugdømmerne og navnlig hos mange Mænd, til hvem han var knyttet ved stærke Familie- og Venskabsbaand, allerede vilde falde dybt ved sin Deeltagelse i dets Udstædelse, om de end ikke tiltroede ham at have anbefalet samme. Men slige Hensyn vare for denne ædle Mand aldeles underordnede; det var ham klart paa den ene Side, at han ikke vilde være istand til at formaae Kongen til at

gaae tilbage fra sin Beslutning, og at hans Udtrædelse paa den anden Side kun vilde forøge den Gjæring, som han forudsaae. Det var af dyb selvfornegtende Pligtfølelse han tog alt det paa sig, som han kunde have kastet bort, hvis han vilde have trængt paa sin Entledigelse. Saafremt der havde været constitutionel Ansvarlighed, vilde han naturligviis have forholdt sig anderledes, men da vilde hele Sagen maaskee og have taget en anden Vending. I ethvert Tilfælde vilde den ansvarlige Minister under Omstændigheder som disse været fri for den Tvivl, om hvad han havde at gjøre, som ved slige Leiligheder maatte plage en Minister i de Forhold, som da fandt Sted. Grev Criminil har flere Gange udladt sig for mig om hvor meget Ministrene vilde vinde i Selvstændighed ved at være Ansvarlighed undergivne, og jeg har ganske deelt denne Erkjendelse.

Saafremt man fremdeles vil lægge Grev Criminil det til Last, at Sagen ikke tidligere kom til Foredrag og Afgjørelse, og at end ikke den hele Undersøgelse var bragt til Ende, saa skal jeg blot forsikkre, at Skylden hertil, efter min bedste Overbeviisning, ikke laae hos ham; men jeg vil paa ingen Maade indlade mig i nogen videre Forklaring angaaende de Omstændigheder, hvorved Sagen blev opholdt.

Det ligger i det Foregaaende, at ogsaa jeg fraraadte det aabne Brev, og der vilde allerede ligge afgjørende Grunde herfor i Stændertidenden*). Forsaavidt man og vil vende Erindringen om en Ministers Pligt til at fratræde ved en Leilighed som den foranførte imod mig, saa er det, jeg har sagt med Hensyn til Grev Criminil, og anvendeligt paa mig. Dog var Opfordringen for mig til at fratræde ringere og kunde egentlig slet ikke træde frem saalænge min ædle Ven bequemmede sig til at blive. Men, ligesom Bebreidelsen, hvis der var Anledning til en saadan, maatte falde stærkere paa ham,

*) See Viborg St. Td. for 1844 S. 1823.

saaledes er det paa den anden Side langt fra, at jeg kan eller vil tilegne mig, hvad jeg har talt om den moralske Storhed, som han har lagt for Dagen.

Endnu skal jeg tilføie, at det aabne Brev hverken er affattet af Grev Criminil eller af mig. Det vilde iøvrigt nærmest have været min Sag som General-Procureur, og jeg gjorde heller ingen Vanskeligheder derved; thi naar jeg ikke fandt mig opfordret til at forlange min Afskeed, vilde det have været meget utidigt, at ville trække mig tilbage fra det, der var mit Embedes Gjerning, og som aldeles intet Vidnesbyrd vilde indeholde om min Mening. Men da et andet Medlem af det overordentlige Statsraad, inden der blev Tid til at lægge Haand paa dette Arbeide, foredrog en udførlig Mening om hvad der i det aabne Brev burde udtales, og dette fandt almindeligt Bifald, var det mig særdeles kjært, at det blev ham overdraget. Det saaledes Bemærkede maa dog ingenlunde udtydes, som om det kunde være mig om at gjøre, at fralægge mig Affattelsen; jeg vilde vel, om det var blevet min Lod, have gjort det noget anderledes; men jeg er paa ingen Maade vis paa, at det vilde blevet bedre, og i intet Tilfælde kan jeg tænke mig, at der med Hensyn til Indtrykket og Følgerne vilde have været nogen Forskjel. Til den blotte Affatning regner jeg iøvrigt ikke hvad det aabne Brev indeholder angaaende Arvefølgen i Lauenburg og i Holsteen. Det var, saavidt jeg erindrer, eenstemmig besluttet, at der i Patentet herom skulde findes en Udladelse, ligesom jeg heller ikke endnu, uagtet det særlig er blevet paaanket, kan andet end finde, at det var aldeles nødvendigt. En Forbigaaelse af disse to Hertugdømmer vilde let udtydes, som en Erkjendelse af, at de havde en anden Arvefølge. Vistnok maatte man befrygte, at endog den Udladelse, som det aabne Brev indeholder med Hensyn til Holsteen, vilde forklares saaledes, og allerede dette vilde have været mig Grund nok til at fraraade en Kongelig Erklæring om Arvefølgen, saalænge den ei kunde

gives med Sikkerhed, ogsaa med Hensyn til Holsteen Men reent at forbigaae dette, vilde dog have været et endnu bestemtere Tegn paa at Kongen mistvivlede om at kunne knytte det for bestandigt til Thronen, og det vilde derhos have givet Anledning til at troe, at Regjeringen havde optaget „Fædrelandets" usalige Politik, ikke at bekymre sig om Holsteen, men strax belave sig paa, at skilles fra dette Hertugdømme ved at opløse dets Forbindelse med Slesvig og indlemme dette i Danmark. Naar Forfatteren finder, at det var urigtigt i en saadan Akt at indblande noget, der maatte give Anledning til Forhandlinger med fremmede Magter, saa kan jeg forsaavidt ikke andet end give ham Ret, men hvad jeg udledte heraf, var kun, at ingen Kongelig Kundgjørelse om Arvefølgen burde have fundet Sted førend hele Sagen var bragt i det Rene. Forfatteren mener derimod S. 142 Sp. 1, at ingen Forhandling med fremmede Magter vilde have været fornøden eller passende, naar det aabne Brev ikke havde talt uden om Slesvig og saaledes blot havde vedkommet Kongens egne Undersaatter, hvorhos det dog efter Sp. 2 maa antages, at han, medens han skrev, har forandret sin Mening. Men, uden Hensyn til de øvrige Betænkeligheder, som en til Slesvig indskrænket Erklæring vilde have medført, er det en stor Feiltagelse, naar Forfatteren mener, at en saadan Erklæring, naar den kun var affattet i en streng afgjørende Tone, vilde have været en endelig og bindende Afgjørelse. „Fædrelandet" gaaer ved denne som ved andre Leiligheder ud fra en absolut Magt, som Kongen skulde have over sine Slesvigske Undersaatter, og som det vist af alle Kræfter vilde have bekæmpet, hvis der havde været Tale om at udøve samme i Danmark. Selv den uindskrænkede Enevoldsmagt giver, som almindelig erkjendt, ikke Herskeren Ret til at udnævne sin Eftermand eller paa anden Maade forandre eller authentisk fortolke Arveloven, naar han ikke, som i Rusland, har en sær Adkomst dertil, (i hvilket Tilfælde Statsretslærerne

give Staten Navn af et Patrimonial-Rige, hvilket mange, skjøndt ikke med fuldkommen Ret, ansee som noget forkasteligt*). Saafremt Kongen, medens han var i Besiddelse af sin fulde Enevoldsmagt over Danmark, havde, og det uden engang at høre Stænderne, ved Lov villet afgjøre de Tvivlsmaal, der, som bekjendt, ere opstaaede om Kongelovens Arvefølge i visse Tilfælde, saa vilde vist „Fædrelandet" af alle Kræfter have blæst Allarm. Hvorfra den større Magt skulde komme med Hensyn til Slesvig, er ikke let at begribe. Da man fornuftigviis ikke kunde vente, at Kongen, hvis han havde givet den Erklæring om Arvefølgen, som det aabne Brev indeholder, en Lovs Stempel, derved vilde have undertrykket den modsatte Mening, der havde et saa betydende Partie for sig baade i Hertugdømmerne og i andre Stater, saa vilde det have været endnu uheldigere, om Erklæringen havde faaet dette Stempel, end at den fremtraadte blot som Tilkjendegivelse om en ved Sagens nøie Undersøgelse vunden Overbeviisning, der kun skulde have moralsk Indflydelse. Den fik end ikke en saadan, og det er derfor beklageligt, at den udkom, men endnu værre vilde det have været, om Kongen havde talt Lovgiverens Sprog, uden at kunne sætte sin Villie igjennem. I 1846, da den tydske Forbundsmagt endnu var i Souverænernes Hænder, var der vel ingen Fare for, at den vilde gjøre den al Retshjemmel manglende Paastand om Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund, ei heller for, at det ved Vaabenmagt vilde gjøre Holsteens formeentlige Ret gjeldende til at fordre dets Forbindelse med Slesvig stedse vedligeholdt og befæstet. Men da denne Holsteens formeentlige Ret ikke blot havde saa mange tydske Retslærere for sig, men endog Folkene rundt omkring i Tydskland vare vundne for denne Sag og flere Staters Stænder havde gjort Andragender om, at Forbundet vilde tage den under sin Beskyttelse, saa var det neppe uden Grund, naar

*) See Schlegels Naturret, 2den Udgave S. 144—145.

man dog frygtede for, at det tydske Forbund, som da ikke længere folte dets forrige Styrke ligeoverfor de folkelige Bevægelser, vilde paa en mæglende Maade have taget sig af dette Anliggende, hvilket, efter at Kongen allerede offentlig havde udtalt sig, vilde have været meget fortrædeligt. Den Beslutning, som Forbundet tog efterat det aabne Brev var udkommet, indeholder ogsaa et faktisk Beviis for at denne Frygt ikke var ugrundet; og det kan neppe omtvivles, at det aabne Brev kun opblussede den Lidenskab, hvormed Man i Tydskland havde kastet sig paa denne Sag, og som naaede sit Høidepunkt i 1848. Og saa meget det øvrige Europa end har fordømt det Forsøg paa at indtvinge Slesvig i det tydske Forbund, som til hiin Tid udviklede sig af Arvespørgsmaalet, saa har Danmarks Berettigelse med Hensyn til selve dette Spørgsmaal endnu ikke fundet europæisk Anerkjendelse. Det havde vist ikke været til Skade, om Regjeringen, istedetfor at gribe ind med det aabne Brev, havde søgt ved Hjælp af en klar Udvikling af hele Sagens retlige, politiske og moralske Beskaffenhed, at vinde de nærmest vedkommende Magter for det danske Monarkies Bevarelse i dets Heelhed. Jeg er fuldkommen overbeviist om, at hvis i Stedet for det aabne Brev en saadan Henvendelse til vedkommende Magter var blevet besluttet, saa vilde dette være blevet udført med saadan Klogskab og fiin Sands, at der i intet Tilfælde vilde have været opoffret noget af Statens Værdighed eller af dens Berettigelser. Derimod vilde disse Magters venskabelige Sindelag og deres Erkjendelse af det Formaals europæiske Vigtighed, hvorfor deres Medvirkning blev paakaldt, være blevet styrket, og om end Sagen ikke var blevet bragt tilende, inden den store tydske og europæiske Bevægelse brød løs i Foraaret 1848, saa vilde der dog hverken i eller uden for Hertugdommerne have været en saa voldsom Stemning imod Danmark, og man vilde i nogle Stater have fundet en bestemtere og virksommere Deeltagelse.

Men, synes Forfatteren at mene, det aabne Brev kunde vel have gjort sin Nytte, naar det havde været omgjærdet med Straffebestemmelser „for Udtalelser derimod med praktisk Formaal", og der ved Siden deraf var tagen kraftige Sikkerhedsforholdsregler; en Parenthes, der nævner Rendsborg, Frederiksort peger paa hvad derved tænkes. Blottet for saadanne Sikkerhedsforholdsregler og uden nogen Straffeclausul var „det aabne Brev et myndigt Skridt af en magteslos Mand". Jeg kan ikke egentlig modsige denne Dom, men medens jeg maa erkjende, at det aabne Brev, saaledes som det var, ikke var skikket til at gjøre sig gjeldende, men derimod kun yderligere opirrede Stemningen, er jeg overbeviist om, at det saaledes udrustet, som vor Forfatter vilde have det, maatte have været endnu skadeligere. Det vilde da vel have staaet en Mand med draget Sværd, men han vilde dog have baaret det forgjæves. Hvad vilde det nu for det første sige, med praktisk Formaal at udtale sig mod den af Kongen forkyndte Arvefølge? Det skal vel ikke betegne en Udtalelse, der gaaer ud paa at fremkalde Opror eller Modstand mod Kongen; thi saa meget der end var arbeidet for den Lære, at Slesvigs saavelsom Holsteens Forbindelse med den danske Krone vilde ophøre med den Kongelige Mandsstamme, saa havde der aldrig været Tale om nogen Indflydelse, som denne Lære kunde have paa de Forhold, hvori man for Tiden stod til Kongemagten. Faren bestod deri, at Gemytterne vare stemte for i det forudsatte Tilfælde at tage Partie for en fra den danske Tronarving forskjellig Prætendent. Vilde man sige, at det praktiske Formaal netop var tilstede, naar Udtalelsen gik ud paa at fremkalde den Villie, i paakommende Tilfælde ikke at erkjende den danske Tronarving men en anden Prætendent for Hertug i Slesvig, saa sporges, om denne Hensigt skulde antages at ligge i selve Udtalelsen, eller om andet Beviis derfor skulde være tilstede. I første Tilfælde vilde jo de Ord „med praktisk Formaal" staae overflødige, og Følgen

blev den, at enhver, der ytttrede en Mening for en anden Arvefølge, allerede derved var skyldig i hiin Brøde. I sidste Tilfælde vilde derimod Loven blive en tom Lyd, thi hvo vilde vel ikke, i det han af alle Kræfter søgte at skaffe hiin Mening Indgang, vide at tage sig iagt for nogen Antydning om en saadan Hensigt, ja endog at værge sig derimod ved Vendinger, der, efter Ordenes Lydelse, vilde bortfjerne slig Hensigt, medens de maaskee dog frembragte et ganske modsat Indtryk? Kun det ubetingede Forbud kunde have nogen sand Betydning, men Forfatterens Lære indeholder jo, at det skulde have en Betingelse, der ikke kan være anbragt forgjæves. Forfatterens Lære staaer og i et kjendeligt Slægtskab med en oven S. 67 berørt Yttring af en Stænderdeputeret i Roeskilde, i hvem Forfatteren vistnok erkjender sin Mester, og de haarde Straffe, som denne vilde have knyttet til en Udtalelse med det af ham angivne Formaal, vidner om, at denne Betingelse maatte have en stor Betydning.

Men en Lov, der under Straf forbød enhver Yttring om Arveforholdene, der var forskjellig fra den, der, uden at have en almindelig Erkjendelse i Landet, blev erklæret for den rette, vilde ei alene have været i den meest skjærende Strid med den vidtstrakte Yttringsfrihed, hvorpaa Pressen ellers gjorde Paastand, men den vilde endog have indeholdt en saadan Undertrykkelse af denne Frihed, hvortil man vanskelig nogetsteds og i det mindste ikke i det danske Monarki har seet Mage. Det maa jo være den gode Borger vigtigt at vide, hvem der, ved en Leilighed som mulig snart kan indtræde, er den retmæssige Herre, som han haver at adlyde, ligesom det og maatte være enhver forstandig Mand magtpaaliggende at kjende den hos hans Medborgere herskende Mening og Stemning i den Henseende. Men dersom de Spørgsmaal, som derom vare opstaaede, ikke maatte undersøges, fik han jo ingen Leilighed til at komme til saadan Kundskab. Det er og langt fra, at den Lære,

der blev omgjærdet ved Straffebud, vilde have vundet i Tillid hos Folket, at tvertimod den Tanke laae nær, at den ikke kunde taale Lyset. Det blev heller ikke muligt ved nok saa alvorlige Straffebud, og ved nok saa streng Overvaagen disse, at forebygge, at jo den ved Loven fordømte Lære sneg sig omkring og ved selve denne Fordømmelse vandt en Styrke, som den ikke kunde have faaet ved at kunne staae aabent frem, men da og være udsat for Provelse og Gjendrivelse. Men desuden vilde den Lære, der blev holdt ude af Hertugdømmerne, naturligviis da tillige af Kongeriget, med desto større Iver være blevet forfægtet udenfor Rigets Grændser, og i selve Forbudet vilde den have fundet sin kraftigste Støtte. At ogsaa Indførelsen af de Skrifter eller Blade, hvori dette skete, skulde med Virkning kunne forbydes, var ikke at tænke paa; ligesom der, selv om dette havde ladet sig gjøre, endnu havde været Porte nok, ad hvilke den forbudne Lære kunde bringes ind. Enhver, der vil tænke sig lidt ind i Forholdene, maa finde det klart, at hvis den Kongelige Mandsstamme skulde uddøe medens ingen virkelig gjeldende Afgjørelse af Arvespørgsmaalet var truffet, saa vilde en slig Forbudslov have forberedt den danske Tronarving en endnu uheldigere Stemning end den han havde villet finde, hvis man havde ladet Sagen gaae, som den forhen var gaaet. Det er imidlertid, som det Foregaaende viser, ingenlunde min Mening, at man skulde have overladt dette Statens Velfærdsanliggende til den Seir, den ene eller anden Mening kunde vinde ved fortsat Kamp. Jeg er meget langt fra en ubetinget Tillid til, at den almindelige Mening ved slige Kampe vil vindes for det Rette og Sande. Kun meente jeg, at man for at forebygge den store Ulykke, at deelte Meninger ved en saadan Leilighed skulde gjøres gjeldende, maatte bruge ganske andre Midler, end unaturlige og uiværksættelige Indskrænkninger i Yttringsfriheden, der, efter min Overbeviisning, kun vilde tjene til at gjøre Seiren vis for det Parti, man vilde overvinde.

Jeg veed ikke, om Forfatteren har tænkt paa, at der vare Stænder baade i Slesvig og i de øvrige Statsdele, hvis Mening anordningsmæssig skulde høres, inden en Lov, der endog i langt ringere Grad lagde nye Baand paa den borgerlige Frihed, turde gives. Det er mærkeligt, man vilde dog ikke staae uden Sidestykke, naar man i et Blad, hvor der er blevet skreget saa høit over Absolutisme og Bureaukratie, naar Love af forholdsmæssig ringe Betydenhed afvege fra Stændernes Mening, skulde finde, at man ved hiin Leilighed kunde have gaaet dem forbi, eller at man blot for et Syns Skyld skulde have hørt den, men med det forudfattede Forsæt at lade Loven udgaae om end Stænderforsamlingen i den Provinds, som den nærmest vedkom, eenstemmig fraraadte samme. Iøvrigt vilde det naturligviis have været alle Stænderforsamlinger, der skulde været høre, og Udfaldet vilde ved den holsteenske Stænderforsamling have været ligesaa vist som ved den slesvigske. Jeg troer heller ikke, at de danske Stænder, efter at have havt Leilighed til at prøve Sagen i alle sine Forhold og Følger, vilde have anbefalet et Lovudkast af foranførte Indhold. Hvilken skrækkelig Gjæring Man vilde have fremkaldt i Hertugdømmerne og disses Stænder ved at forelægge dem et saadant, og ved i sin Tid at gjøre det til Lov, behøver vist ingen Udvikling.

Dog Forfatteren synes og at ville, at Regjeringen, forinden den udgav en saadan Lov, skulde have indrettet sig paa ved Vaabenmagt at overvinde den Modstand, der kunde have viist sig. Det kunde uden Tvivl og have været nødvendigt, men det vilde hverken have forbedret Stemningen i Hertugdømmerne, og heller ikke vilde det have havt en heldig Indflydelse paa det øvrige Europas Omdømme. Saaledes som Sagerne forhen stode og selv efter Kundgjørelsen af det aabne Brev, viste der sig dog ingen Trang til at sætte sig paa en krigersk Fod mod Befolkningen, og til at tvinge et enkelt Oplob var der vel Kraft nok

tilstede. Det vilde saaledes, om end det aabne Brev var gaaet ud fra Udenrigsministeren, være en aldeles urimelig Bebreidelse mod ham, at han ikke havde sørget for at det vilde finde fornøden militær Understøttelse. Hvad den Omsorg angaaer, der, om ikke just for Øieblikkets Skyld, saa dog med Hensyn til mulige fremtidige Begivenheder, kunde være at tage for, at Regjeringen kunde være sikker paa i paakommende Tilfælde at finde fornøden Bistand hos den væbnede Magt, var noget der laae udenfor Ministrenes Virkekreds og vedkom og kun lidet det aabne Brev.

Endnu en stor Feil skal det have været ved det aabne Brev, at det greb, paastaaer Forfatteren, Leiligheden ved Haarene for at give den alt saa skammelig misbrugte slesvigholsteenske Paastand om en uopløselig Forbindelse imellem Slesvig og Holsteen et nyt Holdepunkt. Jeg skal paa dette Sted ikke udlade mig over hiin Forbindelses Beskaffenhed og Berettigelse, der i det Følgende skal blive underkastet en nøiagtig Prøvelse. Her skal jeg blot opholde mig ved den urimelige Bebreidelse, at man har grebet Leiligheden ved Haarene for atter at tilsige dens Opretholdelse. Der har aldrig været Tale om et saadant Tilsagn førend da de særlige Stænder i 1831 bleve indførte. Forbindelsen havde indtil den Tid en saa afgjort almindelig Anerkjendelse i det hele Regjeringssystem, der uafbrudt var blevet fulgt lige siden 1720, da det først blev sat i den danske Regjerings Magt at ophæve den, at en udtrykkelig Erklæring derom vilde have været unaturlig. Først da der, imod de høit udtalte Ønsker, blev givet hvert Hertugdømme særlige Stænder, blev det fundet nødvendigt for at mildne den Forurolighed, som deraf vilde opstaae, at give den Forsikkring, som indeholdes i Loven om Provindsialstænders Indførelse af 28de Mai 1831; og den var siden flere Gange gjentagen i Anledning af den gjennem de Slesvigske Stænder yttrede Frygt for dette Hertugdømmes Sammensmeltning med Danmark. Der kunde nu ikke være nogen større Opfordring til atter

at give denne Tilsikkring end i det Øieblik, Muligheden af en tilkommende Skilsmisse antydes af Regjeringen. Den var vistnok et utilstrækkeligt Middel til at berolige Gemytterne, men havde den manglet, vilde det have været et Tegn til at Regjeringen nu var gaaet over til den ovennævnte fædrelandske Politik, der i de senere Aar havde grebet saa meget om sig. Dette er rigtig nok netop det, Forfatteren havde villet, men jeg har paa dette Sted intet at gjøre med Rigtigheden af hine Udtalelsers Indhold, kun har jeg, i den Forudsætning, at dette var velbegrundet, hvilket i det Følgende skal blive tilstrækkelig godtgjort, henviist til den gode og naturlige Anledning der var til Udtalelsen, hvortil man saaledes paa ingen Maade greb Leiligheden ved Haarene.

Denne og flere af de øvrige Bebreidelser, Forfatteren gjør Grev Criminil som forhenværende Udenrigsminister, bortfalde, deels efter det Foranførte, deels i Følge deres indvortes Urimelighed. Kun skal jeg opholde mig ved Slutningen, hvor det hedder, at dersom man kunde føste Lid til Udsagn, som ere komne fra forskjellige Sider, at Grev Reventlow Criminil i sine Breve og Meddelelser til Gesandterne i Udlandet, har omtalt det aabne Brev snarere som et Middel til at berolige en forbigaaende Misstemning i den danske Befolkning, end som en vigtig Statsakt, paa hvis Understøttelse der lagdes særdeles Vægt, saa forekommer det Forfatteren, som om denne Statsmand, da han aftraadte, omtrent havde udspillet sin Rolle. Der er vist Ingen, der har fulgt „Fædrelandets" Færd, som føster synderlig Lid til hvad det ligefrem fortæller, og naar det vil indsmugle sine Sigtelser under saadanne Vendinger, der gaae ud paa i ethvert Tilfælde at have Ryggen fri, saa er det i Almindelighed for Intet at agte. Imidlertid vil jeg gjerne, skjøndt ikke af Tillid til „Fædrelandet" antage, at Udenrigsministeren har fremstillet det aabne Brev som et Middel til at berolige Misstemningen her i Landet. Dette var aabenbart

dets Hensigt, saaledes som det og selv meget bestemt udtaler, og det var for at skaffe det en nogenlunde god Optagelse hos de Magter, hvor det i Særdeleshed var at ønske, nødvendigt at gjøre dette gjeldende. Det er mig her meget beleiligt, at Forf. erkjender, at der burde lægges Vægt og særdeles Vægt paa, at skaffe det aabne Brev saadanne Magters Understøttelse. Støttende mig herpaa, og efter den Forandring, der er foregaaet i „Fædrelandets" Stemning mod Rusland siden den Tid det forkyndte, at det var en Selvfølge, at en dansk Prinds, der ægtede en russisk Prindsesse, var beredt paa at give Afkald paa den danske Trone, tør jeg altsaa vel nu udtale, at det blandt andet blev fundet, at være af Vigtighed, at vinde den russiske Keiser for det gjorte Skridt. Det havde uden Tvivl været hensigtsmæssigt, ved en fortroelig Meddelelse af hele Arvespørgsmaalet med Hensyn saavel til Slesvig som til Holsteen, forud at have udbedet sig denne Monarks Raad og Understøttelse. Dette var ikke skeet, og nu var der vel ingen Tanke om, at Keiseren gjorde eller kunde gjøre nogen Paastand om at Slesvig i noget Tilfælde skulde komme tilbage til hans Slægt. Men det var ikke usandsynligt, at det vilde overraske ham, at man havde begyndt med en offentlig Akt, der vakte stor Opsigt, og kunde faae en skadelig Indflydelse paa den hele Sags Gang, uden forud at have meddeelt ham noget derom. Han havde et mangesidigt Krav paa en saadan Opmærksomhed, som Medlem af det Holsteenske Huus, som Garant for Slesvig, som europæisk Stormagt, og som den, der ved enhver Leilighed havde viist vort Hof den største Venskabelighed og Forekommenhed. Men især synes det indlysende, at en foregaaende Meddelelse og Raadførsel havde været i sin Orden, naar man dog, hvilket vor Forfatter erkjender, burde søge Ruslands Understøttelse for Sagen. Det var ene og alene i den bevægede Stemning her i Landet, at der kunde findes en Undskyldning for, at man allerede forud havde gjort et indflydelsesrigt Skridt. Det var vistnok en uheldig

Stilling, hvori Udenrigsministeren derved var kommen, og han var med Grund ikke lidet bekymret for, at Keiseren ikke vilde finde sig tilfredsstillet ved denne Undskyldning, men der var nu engang ingen anden. Det skyldes uden Tvivl Criminils levende Iver for Fædrenelandets og Kongens Tjeneste, i Forbindelse med hans gode Takt, at Keiseren, om han end fandt den brugte Fremgangsmaade noget synderlig, dog ingen Uvillie viste, men vedblev at bevare et venskabeligt Sindelag mod Danmark, skjøndt dette uden Tvivl vilde have været varmere og virksommere, hvis man ved foranførte og andre Leiligheder havde brugt andre Forholdsregler end de, vi have brugt. Dog, Rusland var ikke det eneste Sted, hvorfra vi burde søge Understøttelse for vor Sag, og hvor det aabne Brev dog havde lagt nye Vanskeligheder i Veien; frem for alt var det vigtigt, at det tydske Forbund og navnlig Præsidialmagten, til hvilken vi ligeledes stode i et særdeles venskabeligt Forhold, vilde være Danmark behjælpelig til at faae hele Sagen gjennemført. Ogsaa her kunde man have havt Anledning til at vente en forelobig fortroelig Meddelelse og Raadførsel, saa meget mere, som den Ordning af den Holsteenske Arvefølge som man ønskede, baade efter Forholdenes egen Beskaffenhed og efter de Synsmaader og Paastande, der saa stærkt vare fremtraadte, kunde vanskeliggjøres ved det Indtryk, som hiint Skridt gjorde. Lykkedes end ikke Ministerens Bestræbelser for at skaffe det aabne Brev en god Optagelse ligesaa vel hos Forbundet som i Petersborg, saa laae Aarsagen i Forholdene og Stemningen, men vist ikke i Sagens Behandling fra hans Side. Det er mig tilfulde bekjendt, at fra det Øieblik, det aabne Brev var besluttet, var hans hele Sjel fuld af den Tanke, at fremstille Sagen saaledes for de vedkommende fremmede Stater, at det uheldige Indtryk af samme efter Mulighed blev afværget og Interesse for vor Sag opvakt. Iøvrigt var vor Talsmand ved Forbundsdagen selv fuldkomment inde i alle de Forhandlinger, som vare gaaede forud for det aabne Brev.

Vor Forf. knytter til sin Bedommelse af Grev Reventlow Criminils Færd som udenlandsk Minister en Sammenligning med den Skjæbne, der mødte Grev Carl Moltke som Formand for den interimistiske Fællesregjering for Hertugdømmerne, der efter den første Overeenskomst med Preussen skulde nedsættes, hvoraf han udleder, at det er uden Grund, naar en anden Forfatter har meent, at den Agtelse og Velvillie, som Grev Reventlov Criminil havde erhvervet hos fremmede Cabinetter, kunde under vore nærværende vanskelige Forhold have været Danmark til nogen Nytte. Jeg skal ikke her befatte mig med denne Sammenligning selv, der vistnok beviser Fædrelandsforfatterens Mesterskab i skjæv Opfatning af Forholdene. Dette vilde ligge for langt udenfor mit Formaal, og derhos føre mig ind paa en Gjenstand, hvorpaa jeg ugjerne indlader mig. Men Forfatteren benytter Leiligheden til at fornye et af de meest oprørende Angreb „Fædrelandet" har tilladt sig paa en Mands Ære, og som man skulde have troet, at det forlængst havde ønsket begravet i Glemsel. Det fortæller nemlig her, at Grev Carl Moltke, efter mægtige slesvig-holsteensk Føreres egne Udtalelser, har et godt slesvig-holsteensk Sindelag. Hjemmelen herfor skal upaatvivlelig ligge i, hvad „Fædrelandet" selv har meddeelt, under Oprørets Begyndelse, og som, da den Uredelighed der laae i denne Meddelelse, gjorde et dybt Indtryk paa mig, endnu var mig i levende Erindring. Jeg søgte saaledes at faae fat paa Fædrelandet for 1848 og jeg finder i No. 77, udkommet den 23de Marts, Udtog af et virkelig eller foregivet Brev fra Nordslesvig, der blandt andet indeholder, at der under det bekjendte oprørske Møde i Rendsborg, havde været Tale om Grevens Affættelse, men at dette Forslag dog med stor Stemmefleerhed var blevet forkastet, efter at Grev Reventlow Preetz havde forsikkret, at Grev Moltke var ligesaa god Slesvig-Holstener, som nogen i Forsamlingen, (disse Ord ere udmærkede) og hertil føies „en Forsikkring, som vi aldeles ikke betvivle var oprigtig meent og objektiv sand".

Jeg har nu ingen anden Meddelelse om det, der ved hiin Leilighed var foregaaet, tilstede, men jeg erindrer mig at have læst, at Grev Reventlow Preetz's Ord ikke vare disse men derimod, at Grev Moltke dog var en fuldkommen retskaffen Mand; og anderledes kan det ikke have forholdt sig, da Grev Moltke, som i „Fædrelandet" anført, ved mange Skridt, der fra den Tid han i Midten af 1846 blev Cancellie Præsident, bleve foretagne i Hertugdommerne, havde paadraget sig den heftigste Uvillie hos alle nogenlunde ivrige Slesvig-Holstenere. Det var og væsentlig det samme, der i den Slesvigske Stænderforsamling for 1846 blev anført i Anledning af et der fremsat Forslag om at andrage paa bemeldte Cancellie-Præsidents Entledigelse (St. Tid. S. 148). Saafremt nu Nogen ved at meddele de virkelige Ord tilføiede som sin Udtydning af deres hemmelige Mening de Ord, „Fædrelandet" lægger Grev Reventlow Preetz i Munden, saa vilde vel Enhver, om hvis egne Øine der ikke hviler en tyk fanatisk Taage, harmes over den Fanatisme, hvorfra en saadan Udtydning kunde gaae ud. Men uden Sammenligning værre er det dog at lægge Ordene i dens Mund, hvori de skulde udgjøre et Beviis for, at den i det Dieblik entledigede Minister og Cancellie Præsident var en Slesvig-Holstener, hvilket i „Fædrelandets" Sprog var det samme som en Forræder. Og dette blev endda anbragt paa en Tid, hvori Gemytterne vare saa bevægede af Had mod Slesvig-Holstenerne, at man ikke kunde være sikker for om ikke Folket kunde faae Lyst til at udøve en formeentlig Retfærdighedshandling mod den, der saa bestemt var betegnet, som den, der medens han stod i Spidsen af Hertugdommernes Forvaltning, havde Sæde i Kongens høieste Raad, og i den Commission, som var nedsat for at udarbeide en Forfatningslov for hele Staten, havde hemmelig huset de statsoplosende Hensigter, som man betegnede med Navnet Slesvig-Holsteinisme. Og efter at den Tids Lidenskab har lagt sig, efter at „Fædrelandet" selv ingenlunde længere er blevet i den politiske Troe, som det til hiin Tid havde

faaet Folket indplantet, efter at Moltkes redelige Fædrelandssind har faaet almindelig Erkjendelse endog hos dem, der forhen vare hans ubilligste Dommere, skammer „Fædrelandet" sig ikke ved at optage en Artikel, hvori den ældre aabenbar falske Meddelelse paaberaabes, skjøndt maaskee just ikke i en fuldt saa fiendtlig Hensigt, som den, hvori den oprindelig blev givet. Naar man kjender noget til Grev Carl Moltkes strenge Grundsætninger om Troskab mod Stat og Konge, til den urokkelige Fasthed, hvormed han har hengivet sig til disse Grundsætninger, de mangfoldige Offere han derfor har bragt, for en stor Deel Offere af det smerteligste Slags, og man derhos har erfaret den Sindsroe, som han har vedligeholdt under alle disse Tilskikkelser, under den Uret, der fra begge Sider er tilføiet ham, saa kan man ikke andet end blive dybt grebet af den store Modsætning der er mellem denne Mands Natur og hans Bagvaskeres.

Med Hensyn til hvad der anføres om vore Gesandtskabsposter, saa kan det vel være at til enkelte Tider et større Antal af disse har været besat med Mænd fra Hertugdømmerne, end der vilde udkomme efter Forholdet mellem dennes og Rigets Folkemængde. Men dette har maaskee havt sin Grund deri, at Hertugdømmerne til saadanne Tider have havt flere ved deres Stilling og Dannelse dertil egnede Mænd som kunde og vilde bære de Offere, som disse Poster krævede. Dog troer jeg snarest, at det har hidrørt fra mere tilfældige Omstændigheder, og derhos ingenlunde stadig været Tilfældet. Navnlig er i Christian den 8des Regjeringstid, hvori det dog er paastaaet, at Slesvig-Holsteinismen især er kommet til Orde, flere tildeels af de vigtigste Gesandtskabsposter, der, ved hans Thronbestigelse, vare besatte med Mænd fra Hertugdømmerne, eller endog Tydskere af fremmed Fødsel gaaede over til danskfødte (saasom det engelske, franske og østerrigske). Forandringerne ere tildeels foregaaede i Grev Reventlow Criminils Tid. Det har naturligviis ligesaa lidet hidrørt fra en Grundsætning, at tilsidesætte Hertugdømmernes Mænd, som det, hvis det findes, at et

forholdsmæssigt større Antal af disse, tildeels endog af Udlændinger, har været ansat i Gesandtskabsposter under Rosenkrantz's og Krabbes Ministerier, (hvilket jeg dog ei tør sige for vist), kan antages at dette er skeet i Følge en særdeles Forkjærlighed. De have sikkert alle søgt til de ledige Poster at faae Mænd, som efter samtlige Forhold dertil vare egnede, uden at bekymre sig om i hvilken Landsdeel de vare fødte. En Undtagelse turde der dog indeholdes i den sidste Udnævnelse til Gesandtskabet i Wien; thi med Hensyn til den Stemning, der var opstaaet efter det, der i Anledning af det aabne Brev var foregaaet ved Forbundsdagen, fandtes det ikke passende dertil at vælge uden en danskfødt Mand; og det var derfor Ministeren særdeles behageligt, at der just var en saadan Mand, der ved sine personlige Egenskaber og sine Forhold fuldkommen egnede sig til denne Post. Det vides iøvrigt ikke, at de af vore Gesandter, som vare fra Hertugdømmerne, have staaet tilbage for de danskfødte, og navnlig kan der neppe anføres noget Exempel paa at deres Forhold til disse Statsdele har havt nogen ufordeelagtig Indflydelse paa Maaden, hvorpaa de have røgtet Statens Ærinder. Det er paa den anden Side ikke sjeldent, at der i vore offentlige Blade ere førte Klager over vore danskfødte Diplomater, ligesom Pressen og til den Tid, der gik umiddelbar foran den, hvori den fornemmelig kastede sig paa de Slesvig-Holsteenske Forhold, idelig var sysselsat med at dadle Normanden Rosenkrantz og den danskfødte Krabbe, begge udsprungne af gamle danske Slægter. Sær mærkeligt er det endnu, at netop efter den store nationale Bevægelse i 1848 flere Holstenere, og det endda tildeels saadanne, der for Mangel af dansk Sind havde været underkastede de hadefuldeste Domme, atter ere blevne benyttede til vore allervigtigste Forhandlinger med Udlandet, og at Meningen nu i det Hele er mere for end mod denne Forholdsregel.

Det er noget længe jeg har forladt Artikelen i dansk Ugeskrift for at opholde mig ved en anden Artikel, der kan

betragtes som et Forsøg paa tildeels at belyse den Indflydelse, Hertugdømmerne have havt paa vor Statsbestyrelse, der i hiin Artikel træder frem uden noget saadant Forsøg. Man er altid i en literær Strid bedre faren, naar man har med nogenlunde bestemte Yttringer at gjøre, end naar man kun har almindelige Udraab og Antydninger, der bæres af en Række løse Forudsætninger. Forfatteren i „Fædrelandet" har just givet mig Anledning til at gaae ind paa nogle af disse Forudsætninger, og det saadanne, der have havt en betydende og høist beklagelig Indflydelse paa Fædrenelandets Tilstand. Jeg har derfor troet at gjøre vel i at benytte denne Anledning. Jeg gaaer nu igjen tilbage til dansk Ugeskrift.

Det er uden Tvivl til den ved Anordning af 15de Mai 1834 stiftede øverste Domstoel, og den i Følge en anden Anordning af samme Dato oprettede Mellemregjering for begge Hertugdømmerne, Forfatteren har sigtet ved den paaankede Udvidelse af deres indbyrdes Forbindelse. Det aldeles Ugrundede i de Forestillinger, man gjør sig om disse to Indretningers Natur og Forhold til de ældre, skal blive godtgjort i det Følgende. Paa dette Sted skal jeg indskrænke mig til at henvise til det oven S. 146—147 Anførte; allerede derefter er det høist utroeligt, at Hertugdømmernes Tarv eller de derfra yttrede Ønsker skulde til hiin Tid have havt en uberettiget Indflydelse. Forsaavidt der tillige skulde være sigtet til den i Loven 28de Mai 1831 tilsagte Opretholdelse af de Forhold, der forbinde Hertugdømmerne, er det Fornødne allerede bemærket oven S. 160—161.

Jeg har nu udførlig gjennemgaaet alt hvad der i den ovennævnte Afhandling i dansk Ugeskrift er sagt for at begrunde den Paastand, at de forrige Forhold til Hertugdømmerne, og mellem disse indbyrdes, have været til Danmarks Fordærvelse, og at derfor alt andet maa opoffres for ikke at komme tilbage i disse Forhold. Saa løst end alt er i dette Arbeide, saa har jeg dog fundet det hensigtsmæssigt udførlig at gjennemgaae det, fordi det synes at

betragtes som et sær vigtigt Indlæg i Sagen, hvilket vistnok tildeels hidrorer derfra, at det er optaget i Etatsraad Schomvs Ugeskrift. Her er desuden dog en forsøgt Beviisforelse for det, der daglig fremsættes uden mindste Beviis. Jeg har iøvrigt atter ved denne Leilighed i Tankerne gjennemgaaet Løvgivningens og Statsstyrelsens hele Gang fra 1720 af med Hensyn til det Spørgsmaal, om den tydske Bestanddeel, der til de forskjellige Tider har været i Regjeringen, har havt skadelig Indvirkning paa Staten, og om der navnlig paa den øvrige Stats Bekostning er sørget for meget for Hertugdommerne. Og, ligesom jeg derved har fundet, at hiin Indvirkning ofte har været meget heldig, saaledes er der i dette Aarhundrede gjort saare meget for at afhjælpe, hvad der i Forholdene mellem Danmark og Hertugdommerne ikke svarede til hvad der fra dansk Side billig kunde ønskes, og hvad der endnu maatte have staaet tilbage, vilde vel have været at opnaae ad den rolige Vei, som de senere Aars Lidenskaber have stoppet, idetmindste turde det ad hiin Vei have været lettere. Men det vilde af flere Aarsager være upassende her at gjennemføre denne hele Undersøgelse. Det var meest i sin Orden, at de, som forfægte den modsatte Mening, først forsøgte at bevise denne. Imidlertid ere der enkelte vigtige hidhørende Punkter, som jeg i det Følgende vil faae Leilighed til udførlig at behandle. Her skal jeg blot knytte en Bemærkning til hvad der oven S. 94 er anført om det betydende og følgerige Skridt der i Slutningen af 1802 blev gjort til et ligeligere Forhold mellem Danmarks og Hertugdommernes Beskatning. Det er nemlig mærkeligt, at den Tid, foruden Kronprindsen og Arveprindsen, kun een danskfødt Mand havde Sæde i Statsraadet, nemlig Kammer-Præsidenten Grev Reventlow. Baade efter denne Mands Embede og efter hvad der er antydet om denne Sags Gang, maa det og antages, at han har havt særdeles Indflydelse paa dens Udfald. Men, foruden at han, som sagt, da var den eneste danskfødte Minister, var hans Opdragelse og Ungdoms Dan-

nelse ligesaa meget tydsk som dansk, og han var iøvrigt saa indlevet i tydske Forhold, at Grundtvig har taget ham for tydsk og benævnet ham Holsteren Reventlow (Kort Begreb af Verdens Kronike 1812 S. 340). Han var og, saavidt vides, allerede den Gang Medlem af det Slesvig-Holsteenske Ridderskab, ligesom han var nærmeste Arving til et Slesvigsk Riddergods (Grevskabet Sandberg), der senere og kom i hans Besiddelse. Der har imidlertid vistnok aldrig slaaet et trofastere dansk Hjerte i noget Bryst end i hans; men Modsætningen mellem Dansk, Norsk og Holstener var ham aldeles fremmed. Hvad jeg S. 103 har sagt om Schimmelmann, at han bar dem alle med lige Kjærlighed paa sit Hjerte, passede ligesaa fuldkomment paa Reventlow.

Jeg har fundet det hensigtsmæssigt, saaledes forelobig at gaae nogle af de Forestillinger i Mode, som ligge til Grund for den, som det synes, vidtudbredte Mening, at den hidtilværende Forbindelse mellem Danmark og Holsteen, samt dette og Slesvig, skulde have været Danmarks Fordærvelse. Jeg skal nu søge nærmere at udvikle denne Forbindelses Natur og Berettigelse. Herved maa jeg gaae tilbage til den Begivenhed, hvorved denne Forbindelse først blev begrundet, nemlig at Christian den 1ste i Aaret 1460 af de Holsteenske og Slesvigske Stænder blev valgt til Hertug i Slesvig og Greve af Holsteen og Stormarn (hvilke Lande 14 Aar derefter bleve ophøiede til et Hertugdømme under det førstnævnte Navn), og at han derefter udstedte de saa bekjendte Privilegier, hvori han indrømmede bemeldte Stænder en fremtidig, dog til den afdøde Landsherres Sønner, eller, i Mangel af saadanne, andre rette Arvinger, indskrænket Valgret, og tilsagde dem andre betydelige Forfatningsrettigheder samt lovede, at bemeldte Lande stedse skulde blive udeelte tilsammen. Det er vel langt fra min Mening, at den da stiftede Retstilstand, efter de Rystelser, den siden har været underkastet, kan have Krav paa nu at

fornyes, jeg troer, at man nærmest bor holde sig til det Fællesskab i Love og Institutioner, som Regjeringen, efter at hiin Forfatning var ophørt, stedse har erkjendt. Denne Erkjendelse faaer imidlertid en foroget Betydning derved, at den har sin Rod i den ældre Forfatning. Jeg kan og saa meget mindre forbigaae Akten af 1460, som den, medens den paa den ene Side paaberaabes næsten som en endnu gjeldende Forfatningslov, paa den anden Side angribes som et Sammenspind af List og Ulovlighed, der aldrig har havt nogen retlig Gyldighed, ligesom det paastaaes, at den, hvis den kunde antages at have havt en saadan, dog forlængst har tabt samme.

De Slesvigske og Holsteenske Stænder havde vistnok ikke i 1460 behørig Hjemmel til at kaare dem en Landsherre, og det kan derhos med Foie benægtes, at det vare de virkelige og fuldstændige Stænder, der tilegnede sig denne Myndighed. Men Manglerne bleve dog snart afhjulpne derved, at baade de Arveberettigede, som kunde besvære sig over dette Valg, bleve tilfredsstillede, og at begge Lehnsherrer, Danmark og det tydske Rige, anerkjendte den Tingenes Orden, der var fremkommet ved dette Valg. Hvad i Særdeleshed Danmark angaaer, da var det ei alene dets Konge, der lod sig vælge og under Navn af Privilegier udstedte Valgcapitulationen, hvilken derhos til Vitterlighed blev underskrevet af adskillige Rigsraader; men, hvilket er en aldeles afgjørende Omstændighed, det hele Foretagende fik faa Aar efter den høitideligste Anerkjendelse af hele Rigsraadet. Dette skete nemlig ved den Union, der Tirsdagen før Pintse 1466 blev afsluttet i Colding mellem Kongerigets Befuldmægtigede paa den ene og Fyrstendommenes paa den anden Side, samt stadfæstet af Christian den 1ste som fælles Landsherre for Kongeriget og Fyrstendommerne. Denne Union indeholdt blandt andet „at saafremt Kongen efterlod sig flere Sønner end Junker Hans, (siden Konge), der, hvis ingen anden Søn var, skulde være deres fælles

Landsherre, saa skulde de ved et lige Antal fra hver af Siderne vælge enten en fælles Landsherre eller hver Part en særlig, for hvilket sidste Tilfælde der gives adskillige Bestemmelser, sigtende til at vedligeholde god indbyrdes Fred. Ved de yderligere Unioner mellem Danmark og Hertugdømmerne af 1533 og 1623, samt adskillige andre Statsakter, ligger ligeledes den Forudsætning til Grund, at de vare sammenhørende, og fra Kongeriget adskilte Lande, men der bestandig skulde leve i indbyrdes Fred med dette, og at man fra begge Sider skulde yde hinanden Bistand i Krigstid, ligesom og Danmarks Lehnshøihed over Slesvig blev forbeholden, i Følge hvilket dette Hertugdømme foruden sin Anpart i Unionshjælpen havde at yde en iøvrigt ubetydelig Lehnstjeneste i Krigstid. Den danske Konge bliver i denne Egenskab stedse holdt adskilt fra hans Stilling som Hertug i Slesvig og Holsteen, og han træder forsaavidt i de indbyrdes Overeenskomster ved flere Leiligheder frem paa begge Sider i disse forskjellige Egenskaber.

At de Slesvig-Holsteenske Stænder i det syttende Aarhundrede maatte opgive den Valgret, som de i 1460 havde anmasset dem (see oven S. 78) havde ingen videre Indflydelse paa de derfra hidrørende Forfatningsforhold, thi der var ingenlunde Tale om at rokke det da foretagne Valg, kun at de daværende Fyrster, hvis Adkomst tildeels havde været Valg, for Fremtiden skulde efterlade Landene til deres nærmeste Arvinger, uden den hidtil brugelige Valgform.

Imidlertid er den Mening i senere Tid opstaaet, og er blevet oftere gjentaget, at det hele Foretagende i 1460 leed af en Ugyldigheds Aarsag, der ikke enten ved Kongens eller Rigsraadets Samtykke kunde afhjælpes. Det indeholdt nemlig, paastaaes der, en Afstaaelse af Slesvig, der formeentlig efter Hertug Adolphs Død skulde have hjemfaldet til Danmark som Lehnsherre, men en saadan Afstaaelse vilde have behøvet Stændernes Samtykke. Selv denne sidste Sætning turde dog ikke have havt fast Hjemmel i vor ældre Stats-

ret*); og den Forudsætning, der i al Fald skulde begrunde dens Anvendelse, er i det mindste meget tvivlsom. Selv om ingen rette Lehnsarvinger havde været til efter Hertug Adolph, vilde neppe en ny Forlehning af et Land, som igjennem Aarhundreder havde været bortforlehnet, saa lige været at ansee som en Landafstaaelse. De i det mindste tildeels arvelige Forlehninger med Slesvig, som hidtil havde fundet Sted, navnlig og til Hertug Adolph, vare jo foregaaede uden Stændernes Medvirkning. Men det er langt fra ikke afgjort, at den arvelige Forlehning, hvoraf Hertug Adolph var i Besiddelse, var indskrænket til Sværdsiden, men der er Meget, som taler for, at dette Lehn og gik i Arv paa Spindelinien, under hvilken Forudsætning Kongen netop var rette Lehnsarving, hvis Berettigelse i denne Henseende ikke kunde opsluges af hans Egenskab som Valgkonge. Men i intet Tilfælde, og det er Hovedsagen, kunde den Omstændighed, at de danske Stænder i sin Tid havde været beføiede til at angribe den af Kongen og Rigsraadet anerkjendte Retsforfatning, nu gjøres gjeldende mod de Følger, som have udviklet sig af samme, efter at den i Aarhundreder har havt almindelig Anerkjendelse. Dersom det lod sig gjøre, vilde der ikke være Fasthed i noget Retsforhold. Saafremt det behøvedes, vilde man iøvrigt i selve den Begivenhed, der skal udgjøre Beviset for, at vor daværende Statsret hjemlede ovenanførte Sætning, have et slaaende Beviis for, at Stænderne ikke fandt den anvendelig paa den Adkomst, deres Konge havde til Slesvig, som arveligt Lehn. Da nemlig Kong Hans's Broder Frederik, siden Konge, fordrede adskillige af Rigets Provindser ham overdragne i Lehn, gav Kongen og Rigsraadet til Svar, at det ikke kunde skee uden menige Indbyggeres Samtykke, og da derpaa en Rigs-

*) See Professor Larsens Afhandling om Rigsdagen og Provindsialforsamlingerne samt Rigsraadet i Danmark i Etatsraad Molbechs Historiske Tidsskrift 1 B. See fornemmelig S. 267, 274, 297, 305.

dag blev sammenkaldt, gave de forsamlede Stænder det eenstemmige Svar, at deres Eed ei tillod at samtykke i en saadan Deling af Riget. Da Stænderne, der ikke kunde være uvidende om, hvad der var foregaaet med Slesvig, saa lidt ved denne Leilighed, der dog gav dem særdeles Opfordring til at tænke derpaa, som ellers nogensinde forte Anke derover, saa maae de have fundet dette i sin Orden.

Hiin Paastand om Ugyldigheden af det, der foregik i 1460, har sin Oprindelse fra en af vore meest anseete Historieforskere, Estrup, der i 1832 har udviklet samme. Siden er denne Lære ei blot idelig og idelig, som en aldeles afgjort Sag, blevet paaberaabt saavel i vore offentlige Blade som ogsaa i de Viborger Stænder; men andre indsigtsfulde Historieskrivere have tilegnet sig samme, og den har, saavidt vides, ingen Modsigelse fundet noget Sted her i Landet. Den er imidlertid, som vi have seet, ikke vel begrundet, og er saa meget mere paafaldende, som den Bebreidelse, man herfra gjor de Slesvig-Holsteenske Forfatteres Benyttelse af Aaret 1460, at de overspringe den hele tilkommende Tid, netop her finder fuldkommen Anvendelse. Det er aabenbart at det var denne Læres forudsatte Gavnlighed for Fædrenelandet, der har skjult dens Skrøbeligheder, men jeg finder ingen Betænkelighed ved at oplyse samme, da jeg er fuldkommen overbeviist om, at en fuldstændig Erkjendelse af det Rette alene kan give Udsigt til en for Alle gavnlig Opløsning af de Forviklinger, som ere opstaaede ved eensidige Opfattelser og lidenskabelig Paastaaelighed fra begge Sider.

Ogsaa finder jeg at man opfatter Begivenheden af 1460 urigtigt, naar man deri seer et ondartet mod Danmark fiendtligt Foretagende. Det er vistnok rimeligt, at den Tanke, der da ledede Tingenes Gang, fornemmelig er gaaet ud fra Forestillinger, som havde udviklet sig i Holsteen og i Slesvig, navnlig i den herskende Stand, Adelen, i Forbindelse med Hertug Adolphs og Christian den 1stes dynastiske Interesser. Det har uden Tvivl været Frygt

for at Slesvig og Holsteen muligen derved vilde komme i et afhængigt Forhold til Danmark, der bragte Hertug Adolph til, under Paaskud af Alder og Svaghed, at afslaae den ham af det danske Rigsraad tilbudne Krone, og derimod at foreslaae sin Søsterson Grev Christian af Oldenborg. Ogsaa var det aabenbar for navnlig at sikkre Slesvig mod at komme umiddelbar ind under den danske Krone, at man formaaede den Sidstnævnte til endnu inden han var valgt som Konge at udstede en Forskrivning, hvorved han erkjendte den berygtede saa kaldte Constitutio Waldemariana, hvorefter Slesvig aldrig maatte forbindes med Danmark under en fælles Herre*). Men ved den senere Plan, efter Hertug Adolphs Død, at faae Christian den 1ste valgt til Hertug af Slesvig og Greve af Holsteen og Stormarn, var der uden Tvivl taget et samlet Hensyn til disses og til Danmarks Tarv i Forbindelse med det nye Herskerhuses Glands. Forudsat at Tanken herom er undfangen i Hertug Adolphs kloge Hoved, er det ikke usandsynligt, at han, der ikke vilde opoffre sine Stamlandes formeentlige Interesser for den nordiske Kongekrone, har ved hiin Plan søgt at forene disse Interesser, saavel med Danmarks Tarv som med det nye Dynasties. Han var jo, saaledes som Historien viser ham, en veltænkende Mand, og langt fra ikke fiendtlig sindet mod Danmark; det gamle Fiendskab var under ham afløst af den bedste Forstaaelse, og man havde

---

*) Hvo som vil gjøre sig bekjendt med alle de mange Spørgsmaale, som have reist sig om hiin Akt, kan finde alt samlet og derhos klart og grundigt belyst i Conferentsraad Werlauffs Afhandling i Anti-Slesvig-Holsteenske Fragmenter 7de Hefte No. 1. Det er iøvrigt og af de meest betydende Forfattere, der forfægte den Slesvig-Holsteenske Paastand, erkjendt, at den i intet Tilfælde kan have nogen statsretlig Betydning, men kun tjene til historisk Forklaring af, hvad der forefaldt i 1460. Bemeldte fortjenstlige Afhandling har imidlertid udbredt et nyt Lys over adskillige af Sagens Dele.

især ved denne Leilighed viist ham den meest udmærkede Tillid, saa at Intet er sandsynligere, end at han gjerne vilde, ad en Omvei, forhjælpe Danmark til at naae det, der var Formaalet med det ham gjorte Tilbud. Men uden Hensyn til, hvorvidt Tanken paa Danmarks Tarv har havt mere eller mindre Indflydelse paa Planen, kan man dog, naar man overveier de daværende Forhold, neppe andet end erkjende, at den indeholdt en for Danmark gavnlig Udvei. Den førte vel for det første kun til et Regentfællesskab, der mulig ved tilkommende forskjellige Valg igjen kunde opløses. Men ligesom det heller ingenlunde var vist, at der vilde være blevet stiftet en uopløselig Forening endog blot med Slesvig, om Hertug Adolph selv havde modtaget Kronen, havde det heller ikke liden Sandsynlighed, at Forbindelsen nu vilde blive vedligeholdt ved fælles Valg og maaskee i Tiden styrkes ved Arveregjerings Indførelse. Det var vel fornemmelig kun med Hensyn til den udvortes Sikkerhed, at Danmark for Tiden vandt ved den nye Forbindelse. Men dette var og en Sag af yderste Vigtighed. I de tvende Aarhundreder, som vare forløbne siden Valdemar Seier havde forlehnet sin yngre Søn Abel med Slesvig, havde Danmark gjort de sørgeligste Erfaringer om, hvorledes det i Forbindelse med de tappre holsteenske Grever og understøttet af de da mægtige Hansestæder samt af enkelte tydske Fyrster, stundom og ved Tilhold af Partier her i Riget, navnlig i Jylland, kunde byde Riget Trods, ja endog bringe dets Tilværelse i Fare. Nærmest for Erindringen laae Erik af Pommerns Tid. Denne rigtignok lidet dygtige Konge havde ved den tyveaarige Krig, som han med stor Anstrengelse førte i Anledning af de Slesvigske Hertugers Uvillie til at erkjende deres Lehnspligt, ikke kunnet sætte sin Paastand igjennem, for hvilken han endog havde skaffet sig en Støtte i Keiser Sigismunds Voldgiftskjendelse, men derimod havde han beredet sin Undergang. I Øieblikket var det derhos særdeles vigtigt for Danmark at kunne have sin hele Kraft til sin Raadighed for at opret-

holde den Calmarske Union, der, for en stor Deel som Følge af hiin uheldige Krig, stod paa svage Fødder. En ikke ringe Fordeel, som den nye Forbindelse tilbød, var det og, at Hansestædernes Herredømme i Norden derved fik et betydeligt Knæk, hvorfor den og opvakte levende Uvillie i Lübek.

Naar man, uagtet de betydelige Fordele, som Kongens Valg til Hertug i Slesvig samt Greve til Holsteen og Stormarn saaledes syntes at medføre for Danmark, dog nu antager dette Foretagende for saa fordærveligt, at man er nærved at beskylde Christian den 1ste for et Forræderie mod det Land, der havde kaaret ham til Konge, saa er det deels fordi man i at bedømme denne Forbindelses Værd ikke seer bort fra de senere Statsfeil, der i høi Grad traadte i Veien for dens velgjørende Følger, deels fordi man gaaer ud fra den Forudsætning, at det ved den omhandlede Leilighed havde staaet til Danmark at inddrage Slesvig som et hjemfaldet Lehn under dets umiddelbare Regjering. Om det første vil der i det Følgende nærmere blive Tale; men hvad den sidstnævnte Forudsætning angaaer, da er den vistnok langt fra at være saa sikker, som man fremstiller den. Vore Rets- og Historieforskere have ingenlunde anseet det for en afgjort Sag, at den Arveforlehning, som de holsteenske Grever havde faaet med Slesvig, indskrænkede sig til Sværdsiden. Man har netop endog været mere tilbøielig til at antage det Modsatte, og søge den Uret, der blev begaaet i 1460, deri, at Christian den 1ste, som nærmeste Conat, var rette Lehnsarving til Slesvig, og derfor ikke retlig kunde underkastes noget Valg, eller burde have fundet sig i denne Stændernes Anmasselse. Det synes og, at endnu Wegener er af denne Mening, i det mindste forkaster han den ikke; thi han henviser til Dahlmanns Geschichte von Dänemark 3 B. S. 199 ff., hvor han finder Beviset for den ved hiin Leilighed begaaede Uret mod Danmark ført i Hovedsagen med stor Skarphed*), men Dahlmann søger

*) Ueber die unzertrennliche Verbindung S. 15 Note 21.

netop at bevise, at Slesvig ikke var et reent mandligt Lehn, for hvilken Mening han og har anført meget betydelige Grunde**). Saafremt nu Kong Christian var rette Lehnsarving til Slesvig, saa vilde dog heller ikke uden en blot personlig Forening været bevirket derved, at han havde tiltraadt Hertugdømmet i hiin Egenskab, i det han kun var Valgkonge i Danmark. Imidlertid blev der dog noget tilbage, hvorved Danmark leed; thi efter den nye Tingenes Orden, stod det i de Slesvig-Holsteenske Stænders Magt at vælge en yngre Søn, uagtet den ældre, hvem Slesvig, i Følge Arveret, vilde have tilfaldet, var valgt til Konge i Danmark. Dette var imidlertid noget, hvortil Danmarks Rigsraad gav sit bestemte Samtykke, uden Tvivl fordi det derfor fandt fuldt Vederlag i at den nye Tingenes Orden knyttede Rigets forrige Fiender til samme. Men om det endog var vist, at Slesvig, efter Hertug Adolphs Død, med Rette faldt tilbage til Kronen, saa var det dog ingenlunde givet, at dette vilde have været at sætte igjennem. Der havde forhen været flere Leiligheder, hvor baade Retten til at indrage dette Hertugdømme syntes klarere og Omstændighederne langt gunstigere, og hvor Danmark dog omsider maatte give efter; nu var der liden Udsigt til at det enten i Mindelighed vilde blive indrømmet eller ved Vaabenmagt kunde gjøres gjeldende, hvorimod da Udsigten til at opretholde den Calmarske Union uden Tvivl vilde været tabt.

Det er heller ikke paa nogen Maade antageligt, at Danmarks Rigsraader have i Blinde ladet sig føre ind i den hele Plan, men det er tvertimod sandsynligt, at de have havt en vigtig Andeel om ikke i at udtænke den, saa dog i at udføre den. I Henhold til foranførte Udvikling, er det at formode, at de, under de givne Forhold, deri have fundet den bedste Vei til at opnaae det Øiemeed, hvori de

**) Falck mener, at Slesvig blot var et mandligt Lehn, (Handbuch 2 Th. S. 160), men har ikke været opmærksom paa alle de vigtige Modgrunde, der senere ere blevne udviklede af Dahlmann.

havde ønsket at sætte Hertug Adolph paa Tronen. Valget foregik desuden i Ribe, og Valgcapitulationen blev der udstedt, samt til Vitterlighed underskrevet af adskillige danske Rigsraader, saa at det vistnok ikke kan omtvivles, at Rigsraadet eller i det mindste adskillige af dets meest betydende Medlemmer forud have været inde i Planen. Det er og blevet paastaaet, at der fra dansk Side er blevet anvendt Penge og Kunster for at tilveiebringe det Udfald, som Sagen fik, og som ingenlunde havde den hele holsteenske Adel for sig, endnu mindre Hanseстæderne, navnlig Lübeck, til hvis Mening det under Sagens første Behandling syntes at man vilde tage særdeles Hensyn. Det var især Rantzauerne, der arbeidede med Kraft for at sætte oftmeldte Plan igjennem, og ligesom denne Slægt i det Hele har udmærket sig ved Troskab og Dygtighed ligesaavel i Statens almindelige som i Hertugdømmernes særdeles Tjeneste, saaledes viste navnlig Statholder Johan Rantzau sin trofaste og forstandige Iver for at vedligeholde hiin Forbindelse, saaledes at den kunde blive til Gavn for det Hele, da han kraftigen fraraadte den Deling, Christian den 3die foretog sig, og som er blevet Kilden til saa mangen Ulykke. Dette taler for, at denne Slægt ogsaa ved sin første Virken for Sagen er gaaet ud fra en sund paa Danmarks saavelsom Hertugdømmernes Bedste rettet Tanke, hvilken endnu havde vedligeholdt sig i Slægten.

Der er endnu blevet indvendt, at det ikke vare samtlige Holsteenske og Slesvigske Stænder, som foretoge Valghandlingen, at navnlig Bønderne ikke vare med. Bemærkningen er vel rigtig, men i ethvert Tilfælde maatte det dog kun være fra Hertugdømmernes Side, at der skulde kunne klages over, at de ikke havde været tilbørlig repræsenterede.

Men, siger man nu videre, ved de foregaaede Handlinger, og navnlig ved Privilegierne af 1460, blev der dog ikke stiftet et saadant Fællesskab i Lovgivning og Bestyrelse som det, der senere har fundet Sted. Disse saa meget paaberaabte Privilegier hjemle tvertimod særskilte Landdage,

forskjellige Love, forskjellige Domstole og Bestyrelser, forunden at Slesvig blev under dansk, Holsteen, Stormarn m. v. under tydsk Lehnshoihed*). Dette er vistnok i sig selv meget rigtigt, men det er dog paafaldende overilet, naar man mener, at den Overeensstemmelse i Lovgivningen og Bestyrelsen, der siden er opstaaet, kun er et Værk af Holstenernes Anmasselse og den danske Regjerings Svaghed, og derfor nu, efterat man er kommet til rigtigere Oplysning, ikke kunde have nogen bindende Kraft. Intet er naturligere, end at der af de vigtige Forfatningsrettigheder, som hine Lande i 1460 fik fælles (Ret til at vælge deres Landsherre, Ret til at tage Beslutning om Krig og Fred, Beskatningsret) efterhaanden maatte udvikle sig en fuldstændig Forfatnings-Eenhed, saavelsom større Lighed i Love og Indretninger; at navnlig de fælles Landdage, som oprindeligviis kun vilde have været fornødne, naar nogen af hine Rettigheder skulde udøves, bleve udvidede og de tilsagte særlige Landdage sjældnere, hvilke iøvrigt ikke aldeles ophørte. Dette var en Sag imellem Fyrsterne og Stænderne, som ikke vedkom Danmark, saa længe der ikke blev foretaget noget, hvorved enten dets Lehnsrettigheder over Slesvig eller den Unionshjælp, det ved de indgaaede Forbund havde betinget sig af begge Hertugdømmerne, blev krænket. De forskjellige Lehnsforhold, hvori Slesvig og de Lande, der kort efter ophøiedes til Hertugdømmet Holsteen, stode, medførte vel Virkninger, som bleve særlige for de enkelte Landsdele. Der blev og i den Henseende taget Forbeholdenhed i bemeldte Privilegier, ligesom denne Forskjel stedse er iagttaget. Men udenfor det, der saaledes fulgte af Lehnspligten, kunde den ingen Virkning have. Ei heller begriber jeg, hvorledes man kan paaberaabe sig som en Grund for Privilegiernes Ugyldighed, at samme stode i Modsigelse med den Forskrivning, hvorved Christian den 1ste havde an-

*) See Wegener l. c. S. 15—17.

erkjendt Constitutio Waldemariana; thi foruden at man jo, og det med Foie, paastaaer, at denne Forskrivning var i sig selv ugyldig, saa vilde der i det modsatte Tilfælde Intet have været imod, at han siden forenede sig med Stænderne om at tilsidesætte samme. I Særdeleshed sees det ikke, hvorledes der fra dansk Side herover kunde føres Anke, og det efter at Rigets Raad saavelsom dets Konge gjentagne Gange har anerkjendt den Forening, der i saa Henseende blev indgaaet.

Fremdeles vil man at det i 1460 stiftede Forhold skal have tabt sin Gyldighed ved de siden foregaaede Landsdelinger. Disse Delinger vare vistnok baade imod Privilegiernes tydelige Ord og imod den sunde Tanke, der laae til Grund, og det var et Kunstlerie, at man, ved at vedligeholde en politisk Forbindelse, gjennem en fælles Landdag, en fælles Regjering og Fællesskab i de Indtægter, der ikke hidrørte fra de de forskjellige Landsherrer særlig anviste Godser, fyldestgjorde Privilegiernes Bestemmelse. Men, uagtet der ikke kan siges ondt nok om disse Delinger, der heller ikke mindre fordømmes af Hertugdømmernes Skribenter end af de danske, saa kan dog denne Krænkelse af Privilegiernes rette Mening ikke betage det af samme Gyldighed, som man lod staae, og som man stedse paa det omhyggeligste holdt paa. Det danske Rigsraad og de danske Stænder kunde uden Tvivl have gjort en retsgyldig Indsigelse mod samme, navnlig forsaavidt Delingen og angik Slesvig, hvis Deling mellem flere Arvinger var uden al Hjemmel i dets ældre Forfatning, medens slige Delinger havde den ældre Ret for sig i Holsteen. Selv hvad dette Hertugdømme angaaer, kunde der med Foie været indvendt, at Delingen var mod Unionen af 1466. Hvidtfeld yttrer og Forundring over, at Rigets Raad vilde tilstede den Deling af Slesvig, saavelsom af Holsteen, der foregik mellem Christian den 1stes to Sønner*). Men foruden at han i andre

*) Krønike S. 1238—1239.

Henseender ikke fuldkommen rigtigt har opfattet Forholdet, har han ikke behørig agtet paa, at Hertugdømmernes Stænder vilde i fornævnte Union af 1466 have havt Hjemmel til at vælge Kongens yngre Broder Fredrik til Hertug over begge Hertugdømmer udeelte, hvilket netop oprindelig var deres Hensigt. Det er sandsynligviis denne Betragtning, som bevægede Rigsraadet til at finde sig tilfredsstillet ved en Overeenskomst, hvorved dog en Deel af Hertugdømmerne blev reddet for Kongen, og derhos en Udsigt til igjen at samle det Hele holdtes aaben. I intet Tilfælde kunde det have praktisk Virkning, om Rigsraadet i 1482 havde forholdt sig mere eller mindre forsvarligt. Dette Samme gjelder og med Hensyn til de senere Landdelinger, der iøvrigt væsentligt ere behandlede som Familiesager og først omsider bleve standsede af Hertugdømmernes Stænder. Disse Delinger have faaet en saadan Anerkjendelse saavel af Danmarks Konge og Rigsraad, som af Europas øvrige Stater, navnlig og ved de Traktater, hvorved Danmarks nærværende Rettigheder med Hensyn til Slesvig begrundes, at ingen Indvending mod deres Retsgyldighed kan komme i Betragtning til at rokke den Retstilstand, som hidrører derfra. Vore Konger ere endog længere og stærkere vedblevne at holde fast ved det Retsfællesskab mellem Hertugdømmerne, der, Delingen uagtet, blev tilbage, end det Gottorfske Huus.

Imidlertid blev dog Grundvolden for Hertugdømmernes Forfatning udhulet ved Delingerne. Den vedligeholdt sig vel nogenlunde saalænge de regjerende Herrer bleve i Fred. Men det gode eller dog taalelige Forhold ophørte allerede, da den Gottorfske Hertug trak sig tilbage fra Christian den Fjerdes Krige. Og senere, da begge Fyrster kom i aabenbar og ofte gjentagen Feide med hinanden, blev det ofte ugjørligt, at de regjerede deres Lande i Fællesskab, at Skatterne bleve udskrevne ved en fælles Landdag og indbetalte i en fælles Kasse, hvoraf i Særdeleshed Krigsvæsnet skulde vedligeholdes. Det blev saaledes under disse Krige

fornodent, at hver Fyrste regjerede sit Land for sig, udskrev Skatter paa egen Haand m. v., skjøndt under Tilsagn om, naar Rolighed igjen blev tilveiebragt, at gaae tilbage til den forfatningsmæssige Vei. Den hele Retsforfatning blev saaledes idelig Forstyrrelse underkastet fra den Tid af, at Hertug Fredrik af Gottorf ved sin Svigerson Carl Gustavs seierrige Vaaben havde for sig og sin Mandsstamme erhvervet Souverainetet over sin Andeel af Slesvig. Fra den Tid af forfulgte det Gottorfske Huus, støttende sig til sin nøie Forbindelse med Sverrig, stadig det Formaal, at trække sig ud af den øvrige forfatningsmæssige Forbindelse mellem dets og det danske Kongehuses Besiddelser, hvorimod de danske Konger stræbte at opretholde og udvide den Forbindelse, der, Souverainetetsdiplomet uagtet, endog efter dets udtrykkelige Indhold, blev tilbage, og derhos at tilbagevinde den tabte Lehnshøihed*). Denne Bestræbelse

---

*) Da det vilde være for vidtløftigt her at gaae ind paa en Udvikling af den hele Kamp, som herom førtes mellem de to Regenthuse fra 1660 til 1720, skal jeg her blot anføre et enkelt men slaaende Bevis paa, hvorledes det var den danske Regjering, som holdt paa Hertugdømmernes Fællesskab, ja endog gjerne vilde give det en større Omfatning end de senere opkomne Forhold tillode. Det indeholdes i det Rendsborger Forlig af 1675, som Christian den 5te, eller om man vil, Griffenfeld, bragte Hertug Christian Albrecht til at indgaae, og hvoraf det kan være nok at anføre § 1, der udsiger, at Kongen og Hertugen beholde Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen i en udeelt Regjering, og derfor i Medhold af de forhen oprettede Unioner vilde lade det være sig magtpaaliggende, at befordre disses Flor m. v. Dette Forlig er parapheret af Griffenfeld, ligesom det er upaatvivleligt, at han er den, der har forfattet det og som har anvendt de Kunster, hvorved Hertugen, som derved blandt andet ogsaa fraskrev sig den i 1658 erhvervede Souverainetet, blev formaaet til derpaa at gaae ind; saa meget der end ellers kan være at udsætte paa den brugte Fremgangsmaade, er det dog ustridigt, at den udgjorde Spidsen af den Politik, som til den Tid blev fulgt af Kongen af Danmark

gik jævnsides med en anden, der var det endnu vigtigere Formaal for Danmarks Politik, at gjenerobre de til samme Tid tabte Provindser paa hiin Side Sundet; thi i de Krige, som derved bleve foranledigede, blev det Gottorfske Huus stedse indviklet. I denne lange Tid fra 1658 til 1720 var der for det meste enten virkelig Krig eller dog en krigersk Spænding mellem hine to regjerende Huse; det blev derfor kun i korte Mellemrum nogenlunde muligt, at regjere forfatningsmæssigt, og naar der et Øieblik var nogenlunde god Forstaaelse mellem dem, saa gik det for det meste kun ud paa, at udskrive Skatter, uden at bekymre sig synderligt om Stænderne. Dette Organ for den politiske Eenhed hvilede saaledes ofte i lange Tider, og om Stænderne en enkelt Gang bleve satte i nogen Virksomhed, saa vare de dog saa forknyttede, at de kun ved en ydmygende Eftergivenhed kunde vedligeholde et Slags Skinliv. Endelig blev den forrige Forbindelse gjort umulig, da hele Slesvig, ved Freden af 1720, kom under dansk Raadighed, medens den Gottorfske Andeel af Holsteen, i Følge Keiserens gjentagne Mandater, maatte tilbagegives Hertugen. Der kunde nu saa meget mindre være Tale om et fortsat Forfatnings Fælles-

---

som Hertug over Slesvig og Holsteen. Ved Freden til Fontainebleau af 1679 indvilligede vel Christian den 5te, paa Hans allerchristeligste Majestæts Begjæring, i Hertugens Gjenindsættelse i sine Lande m. v., og navnlig i den Souverainetet, som var ham betinget ved den roeskildske og kjøbenhavnske Fred; men fra dansk Side vilde man dog ikke siden erkjende, at de Bestemmelser, som Forliget ellers indeholdt, vare hævede. Hvilken af Parterne der meest havde Retten for sig, er her temmelig ligegyldigt; men vist er det, at der i det hele Tidsrum fra Kongelig Side blev benyttet enhver Leilighed til baade at kunne faae den Hertugen af Gottorf indrømmede Souverainetet ophævet, og til at give den fælles Forfatning og Forvaltning, der ikke ved Souverainitetsdiplomet var ophævet, den størst mulige Betydning, men at de Fordele, Kongen flere Gange havde opnaaet, siden ved fremmede Magters Mellemkomst gik tilbage.

skab, som Hertugen ingenlunde vilde afstaae sin Andeel af Slesvig, men var betænkt paa, ved Hjælp af mægtige Forbindelser, at tilbagevinde samme. Prælater og Ridderskab, der ved Patentet af 22de August 1721 vare indkaldte til at aflægge Hyldingseed, opfattede heelt vel Hertugdommets forandrede Stilling, da de, efter at have aflagt Hyldingseeden, under 4de Sept. ansøgte om, at der fremdeles maatte udskrives Landdage i Slesvig, uden at nævne noget om Fallesskabet med Holsteen. De indsaae, at der ikke var at tænke paa de forrige fælles Landdage, men meente, at det vel kunde indrømmes dem i Forbindelse med Slesvigs øvrige Stænder, igjennem en særlig Landdag at udøve de Rettigheder, som de før havde udøvet i Forbindelse med Holsteen. De beraabte sig herved ikke paa nogen Ret, men henvendte sig blot til Kongens Naade og Omsorg for Creditens Gjenoprettelse, ligesom de og gave det, de attraaede, den ydmyge Skikkelse, at de landsherlige Propositioner maatte meddeles Stænderne til allerunderdanigst Resolution, og at de i al Submission kunde foredrage deres Gravamina. Men Kongen opfattede vistnok fra sit Standpunkt Sagen ikke mindre klart, da han uden videre Forklaring tilkjendegav, at hvis han skulde finde Conjunkturerne saaledes beskafne, at Nødvendigheden krævede at udskrive en Landdag i Hertugdommerne, vilde det Fornødne blive Prælater og Ridderskab meddeelt. Kongen kunde ikke være tilbøielig til at indrømme Slesvig en ny og særlig Forfatning, navnlig overlade Beskatningen i denne liden Deel af hans Monarkie i Stændernes Hænder. Men han fandt sig ikke bevæget til nogen Tilkjendegivelse om, at Landets hidtilværende Forfatningsrettigheder vare gaaede tilgrunde ved at det var kommet i hans Enebesiddelse, hvilket og vilde have været i Strid med den Tanke, der gik igjennem hiint Patent og den foregaaede Hylding, at navnlig hele Landet derved gjennem Stænderne skulde erkjende ham som eneste Landsherre, samt vedtage den for Kongeriget gjeldende Arvefølge. Han aabnede altsaa en Udsigt til, at

Stænderne kunde træde i Virksomhed, hvis Forholdene maatte blive derefter. Naar disse ikke tillode, at en fælles Stænderforsamling lod sig holde, saa var Intet tilsagt, og selv for det modsatte Tilfælde indeholdt det ingen bindende Bestemmelse.

Skjøndt Fredrik den 4de saaledes ikke vilde give Slesvigerne en ny constitutionel Garantie for de Rettigheder, som de hidtil havde udøvet i Forbindelse med Holsteen, og han saaledes i Gjerningen kom til at regjere Slesvig uden nogen Indskrænkning, saa fandt han sig dog ikke bevæget til der at indføre Kongeloven videre end saa vidt Arvefølgen angik, ei heller til at omstøde Landets hidtilværende Retstilstand, ved at underkaste det Danmarks Love, Domstole, Rets- og Forvaltningsformer m. v. I de 4 til 500 Aar, hvori det ikke havde været forbundet med Danmark uden ved Lehns- og Unionsforholdene, og tildeels ved en fælles Regent, men under aldeles afsondrede Forfatninger og Regjeringer, var den hele Retsforfatning bleven meget afvigende fra den danske. Den jydske Lov, som netop var udkommet til samme Tid som Slesvig fik sin særegne Hersker, blev i Tidens Løb mangfoldige Forandringer underkastet, deels ved udtrykkelige Love, deels ved Retsvedtægter, ligesom den heller ikke længer passede sig til Tiden. Ogsaa i Danmark var den i samme Tidsrum undergaaet væsentlige Forandringer ved mangfoldige Anordninger og navnlig ved Recesserne, hvoraf den af 1643 især var af stor Vigtighed, og endelig blev den aldeles ophævet ved Christian den 5tes Lov. Ligesom denne ikke var udvidet til Slesvig, saaledes havde hine mellemliggende Anordninger ikke heller der i Almindelighed faaet Lovskraft, skjøndt adskillige deraf vare blevne optagne i dets Retspraxis. Appel til det danske Rigsraad i Slesvigske Sager var og forlængst ophørt, i det mindste fra 1524, da Fredrik den 1ste ved Privilegiernes Confirmation erklærede, at ingen Sag kunde fra Slesvig blive indanket til Danmark, men at det derimod maatte skee til Kongen (som Hertug), med Prælater, Raad og Riddere

for begge Hertugdømmer. Derimod havde i hiin hele Tid Slesvigs Ret mere og mere udviklet sig i Overeensstemmelse med det, der gjaldt i det med samme især fra 1460 noie forbundne Holsteen. Foruden den Vigtighed det havde for det levende indvortes Samqvem og med Hensyn til de idelige Flytninger fra det ene til det andet Hertugdømme, at Retsreglerne saavidt muligt vare lige, bidrog saavel den romerske som den canoniske Rets Anseelse til, at man sluttede sig til disse fremmede Retter, for at udfylde Hullerne i den indenlandske Ret, eller vel endog hvor denne ei fandtes svarende til Tiden. Alt Regjeringen og de høiere Domstole vare fælles for begge Hertugdømmer eller dog for den respective Kongelige og Storfyrstelige Andeel af begge, samt at Gottorf for det meste var det Sted i Slesvig, hvor slige Myndigheder fik Sæde, maatte og bidrage til, at Slesvigs Retsforfatning maatte mere og mere danne sig efter den Holsteenske. Den jydske Lov, hvoraf iøvrigt en plattydsk Oversættelse, eller, som det heed, en Oversættelse i det Holsteenske Sprog, blev i 1592 autoriseret af begge Fyrster, blev derfor kun lidet gjeldende i de Dele, der havde Indflydelse paa det fælles Samqvem, hvorimod den nogenlunde blev i Kraft i hvad der vedkom Arv, Ægtefællers indbyrdes Rettigheder med Hensyn til deres Gods, Underretternes Organisation, (men ikke som Regel for Retspleien, hvori den romersk-canonisk-tydske Ret fik afgjort Raaderum). Ogsaa var det tydske Sprog forlængst blevet Rets- og Forretningssproget ei blot ved de for begge Hertugdømmer fælles øverste Autoriteter, men og ved Underretterne, selv i de Egne, hvor Dansk var Folkesproget.

I den Retsforfatning, der saaledes havde dannet sig i Slesvig, gjorde Fredrik den 4de ingen Forandring, og ligesaa lidet med Hensyn til Sproget. Der skete ingen Kundgjørelse for Danmark om Slesvigs i Patentet 22de August 1721, der alene udkom i det tydske Sprog, udtalte vedvarende Forbindelse med den danske Krone. Det bedblev i Lovgivningen og Forvaltningen, ligesom forhen, at være skilt fra

Kongeriget. Skjondt denne Kjendsgjerning gaaer gjennem hele Lovgivningen og Statsstyrelsen, skal jeg dog som et særligt Beviis netop fra Frederik den 4des Tid nævne Reskript 4de Octbr. 1727, foranlediget ved en Tvistighed mellem Amtmanden over Haderslev Amt og Stiftamtmanden og Biskoppen over Ribe Stift. Herved bleve nemlig ei alene Grændserne for den Myndighed, som Stiftets Øvrighed kunde udøve i den Deel af Slesvig, der i geistlige Sager hører under Samme, satte saa snævre som muligt, men det blev endog udtalt, at det til alle Tider uforandret skulde have sit Forblivende ved den gamle, navnlig ved en saakaldet Koldingsk Recess af 1576 begrundede, Tingenes Orden. De Forandringer, som efterhaanden gjordes i enkelte Love og Indretninger, bleve byggede paa den forud grundlagte Tilstand, og vare ordentligviis fælles for Slesvig og den Kongelige Andeel af Holsteen, forsaavidt ikke særlige Forhold krævede en Forskjel. Alt der blev indrettet en ny Slesvigsk Overret, som tillige var et Regjeringscollegium, i Gottorf, istedetfor at forhen den Kongelige Andeel af begge Hertugdømmer var forenet under eet fælles Overdikasterium (ligesom Tilfældet og var i det Gottorfske), var en om ikke i Eet og Alt nødvendig, saa dog aldeles naturlig Følge af det nye Forhold. Iøvrigt bleve de Holsteenske og de Slesvigske Sager ved at være samlede deels under det daværende tydske Cancellie, deels under særskilte Afdelinger i de øvrige Collegier, og der behandlede i det tydske Sprog. Anordningerne udkom, hvor ikke særdeles Omstændigheder foranledigede en Afvigelse, under eet for Slesvig og for den Kongelige Andeel af Holsteen, ofte endog uden at denne Indskrænkning udtrykkelig tilføiedes (for at nævne en umiddelbar efter Hyldingen i Slesvig udstedt Anordning, Patent 7de Novbr. 1721), da det fulgte af sig selv, at en Anordning ei kunde gjelde for den Hertugelige Andeel, om den end brugte det almindelige Udtryk „Vort Hertugdømme Holsteen". Derimod blev ingen for Danmark udgiven Anordning, som saadan, gjeldende i Hertugdømmerne, men naar dens Ind=

hold der skulde gjøres gjeldende, (hvilket i hiin Tid var sjeldent), skete det ved en særlig Lovgivningsact. Paa lige Maade blev der og forholdt under de følgende Konger, saavel forinden, som efterat hele Hertugdømmet Holsteen blev forenet med det danske Monarkie. Af de mangfoldige Anordninger, som udkom allerede i det første af disse Tidsløb, skal jeg, saa overflødigt det end er for dem, der have nogen Kundskab til Hertugdømmernes Lovgivning, dog anføre et Par, der deels i sig ere vigtige, deels indeholde et særligt Vidnesbyrd om Erkjendelsen af den ældre fælles Rets vedvarende Gyldighed, endog i de Bestanddele af romersk Ret og tydske Rigslove, som der vare blevne gjorte gjeldende. Saaledes har Verordnung wegen Einschränkung des überflißigen Gebrauchs des Eides für die Herzogthümer Schleswig und Holstein, dateret 11te Sept. 1758, deels knyttet flere af sine Bestemmelser til de i den romersk-tydske Rettergang hjemlede processuale Eeder, deels i § 17 nævnt Carl den 5tes peinliche Gerichtsordnung, som indeholdende den Straf for Meneed, som den forandrede, hvilken tydske Lov iøvrigt allerede forud var gjort gjeldende i Slesvig og derved indirecte den hele romerske Criminalret, hvortil den overalt henviser. Ogsaa fik denne en ny Anerkjendelse i den for Slesvig og den Kgl. Andeel af Holsteen fælles Frdng. 26de April 1771, der iøvrigt i Hovedsagen svarer til en Forordning af samme Dato for Danmark.

Imidlertid kan jeg, ved at kaste et Blik paa de i det omhandlede Tidsrum udgivne Love for Slesvig, ikke finde, at Hensyn til jydske Lov er tilsidesat, hvor denne indeholder noget at knytte sig til. Saaledes er der under 24de Mai 1746 udfærdiget særskilte, men saa godt som eenslydende Anordninger for Slesvig og for Holsteen angaaende det Thing, hvorved Forbrydelser skulle forfølges, uden at der har været anden Anledning til denne Dobbelthed end at jydske L. 2. B. 11 C. kunde paaberaabes i den førstnævnte Anordning, medens iøvrigt begge Anordninger, der og ligge til Grund for en

lignende Forordning for Danmark af 3die Juni 1746 (cfr. dens § 3), ere aldeles overeensstemmende.

Da hele Hertugdømmet Holsteen fra 1773 igjen kom under Kongen af Danmarks Herredømme, havde det vel været gjørligt, igjen at sætte de forrige Stænder i Virksomhed. Men ligesom det Kongelige Svar af 17de Sept. 1721 ikke indeholdt noget bindende Tilsagn herom, saaledes var der til hiin Tid, hvori alt Forfatningsvæsen var saa godt som gaaet tilgrunde i Fastlandets Monarkier, vist liden Tanke derom i Folket, og under en mere udviklet politisk Bevidsthed kunde det paa ingen Maade have villet den ældre Forfatnings Fornyelse, mindst i den forvanskede Tilstand, hvori den var i 1720, da hele Slesvig kom under Kongen af Danmark. Kongen kunde heller ikke uden at gaae de hans Enevælde underlagte Kongeriger for nær indrømme Hertugdømmerne Ret til selv at raade over deres Bidrag til Statens Fornødenheder. Men den Tids Regjering, hvori, navnlig hvad Hertugdømmerne angik, den vise Andreas Peter Bernstorff allerede var Sjælen, vedblev den samme Grundsætning, som hidtil fra 1721 havde været fulgt, at opretholde dem i deres hidtilværende Retstilstand, og kun efterhaanden gjøre de Forandringer og Tilføininger som Forholdene krævede, og hvorved begge Hertugdømmer, saavidt ikke særlige Grunde vare i Veien, fulgtes ad. Intet vilde og have været unaturligere, end at Kongen af Danmark, i det Dieblik Maalet for en i et halvt Aarhundrede klogelig og standhaftig forfulgt Politik, at samle Hertugdømmerne under det Kongelige Scepter, var opnaaet, skulde ophæve den Forbindelse mellem disse, som man under de nu overvundne vanskelige Forhold stedse havde vedligeholdt.

Man har paastaaet, at Hertugdømmerne fra 1773 med stærkere Skridt ere gaaede frem til Lighed i Lovgivning og Indretninger. Dette vilde og i sig være aldeles naturligt, da ulige Retsregler i Lande, der staae i et levende dagligt Samqvem, virke forstyrrende for dette. Imidlertid har man i Hertugdømmerne netop været lidet ivrig i at afskaffe den

Mængde af forskjellige Retter, der gjaldt for de enkelte Distrikter, Stæder og Borgerklasser. Saaledes bleve de først ved Fdg. 24de October 1837 størstedeels befriede for de mangfoldige Ulemper, som den forskjellige Myndighedstermin medførte. Hvor der dog fandtes Trang til nye Lovbestemmelser, var det naturligt, at de, forsaavidt der ikke var en særlig Grund til Forskjel, gjordes lige for begge Hertugdømmer.

Det paaankes idelig som et Skridt, hvorved Hertugdømmerne til hiin Tid bleve bragte hinanden nærmere, at først Reskr. 1ste Febr. 1768 paa en Tid, da Afstaaelsen af den Storfyrstelige Andeel af Holsteen til Danmark provisorisk var bestemt*), og siden Reskr. 21de Sept. 1774 foreskrev de Studerende at opholde sig 2 Aar ved Universitetet i Kiel, istedetfor at forhen Anordn. 1ste April 1743 havde opfordret dem til at besøge Kjøbenhavns Universitet. Men ligesom det var begribeligt, at man ei fra dansk Side kunde finde Anledning til særlig at begunstige Besøget ved det Kieler Universitet, saalænge det var i en anden, endog uvenskabelig sindet Fyrstes Hænder, saaledes var det, efterat det var kommet under dansk Scepter, overeensstemmende med den saavel i andre Lande, som og her navnlig ved Anordn. 15de Marts 1743 antagne Grundsætning, at det gjordes de Studerende til Pligt, at besøge bemeldte Universitet. Den derved gjorte Forandring var iøvrigt ingenlunde, saaledes som man her fremstiller det, en særlig Bestemmelse for Slesvigerne, men den angik ikke mindre den forhen Kongelige Deel af Holsteen, hvis Studerende det ogsaa først da blev paalagt, at besøge det Kieler Universitet. Den ovennævnte i 1743 udgaaede Opmuntring til at besøge

*) Det er ikke usandsynligt, at denne foreløbige Bestemmelse er foranlediget af den Storfyrstelige Regjering, der havde særdeles Omsorg for det Kielske Universitet, hvis Conservation og ved den da oprettede provisoriske Traktat 11/21 April 1767, Art. XVI No. 3 var betinget.

Kjøbenhavns Universitet, angik og ligesaavel Holstenerne, (naturligviis dog kun de, som hørte til den Kongelige Andeel) som Slesvigerne. Det vilde i sig selv have været unaturligt, om en Bestemmelse, som den, der blev tagen i 1768 og 1774, havde været holdt tilbage med Hensyn til Kjøbenhavns Universitet. Men det kan desuden med Sikkerhed antages, at dette i Virkeligheden end ikke derved leed noget Afbræk. Den paaberaabte Bestemmelse af 1743, var ingen befalende Lov, og det var vist ikke hyppigere dengang end siden, at de Studerende, som havde bestemt sig for Embedsbanen i Hertugdømmerne, benyttede Kjøbenhavns Universitet, navnlig kunde de der paa ingen Maade erholde den for juridiske Embeder i Hertugdømmerne fornødne Dannelse. Naar Fdg. angaaende juridisk Examen 10de Febr. 1736, Post I, § 4, taler om jus publicum germanicum og jus germanico-romanum som Examensgjenstande, hvilket og er Tilfældet i Fundats for Kjøbenhavns Universitet af 7de Mai 1788, Cap. IV, § 15, saa er det naturligviis kun beregnet paa, hvad der efter den daværende videnskabelige Tilstand antoges fornødent for de danske Retskyndiges Dannelse, og kunde ingenlunde være tilstrækkeligt for juridiske Embedsmænd i Hertugdømmerne. Vel kunde Facultetets Lærere gaae videre i disse og andre Dele af Videnskaben, og derved lægge en Grundvold, hvorpaa ogsaa de, der vilde berede sig paa juridiske Stillinger udenfor Riget, kunde bygge, men til en saadan Virksomhed var der dog saa godt som ingen Leilighed eller Opfordring. Til Hertugdømmernes særlige Ret blev aldeles ikke taget Hensyn ved fornævnte Anordninger, og ligesaa lidet i Fdg. 26de Januar 1821 og 30te Decbr. 1839, undtagen forsaavidt Hertugdømmernes Statsret derefter skulde være Examinations Gjenstand. Iøvrigt har Hertugdømmernes Ret saavel ved vort Universitet som i vor Literatur været aldeles fremmed*).

---

*) Med Hensyn til den i den senere Tid her opstaaede Tanke om at stifte en Lærestoel for den Slesvigske Ret ved Kjøbenhavns

Theologisk Examen ved Kjøbenhavns Universitet har heller ikke førend Reskr. 2den October 1811 givet Adgang til andre geistlige Embeder i Hertugdømmerne end dem, der høre under et dansk Bispedømme. Det var derimod for andre tydske Universiteter den danske Regjering, efterat Kieler Universitetet var kommet under Samme, vilde give dette Fortrin; uden Tvivl var det og forhen sædvanligt, at de Studerende saavel fra Slesvig som fra den Kongelige Andeel af Holsteen søgte samme*), kun at det da var en aldeles fri Sag.

Man pleier iøvrigt i Forbindelse hermed at lægge megen Vægt paa et Reskr. af 20de Octbr. 1758, der tillagde indfødte Slesvigere lige Adgang med andre danske og norske Studenter til at nyde Kosten paa Communitetet, naar de iøvrigt dertil vare qualificerede, og det udviser sig, at de ei ere egentlig saakaldte Holstenere, men Slesvigere af Fødsel, hvorefter det tilføies, at Undersaatter i Slesvig ikke bør ansees for andet end hvad de virkeligen ere, nemlig rette Danske, fødte inden Danmarks Rigens Grændser. Dette Reskr. indeholder en Undtagelse fra det ældre af 23de April 1745, som, i Henhold til Rectors og Professorers Erklæring, nægtede de Studerende fra Hertugdømmerne og Grevskaberne al Adgang til Universitetets Beneficia, fordi disse blot vare bestemte for Danske og Norske; og denne Undtagelse var vistnok

---

Universitet, skal jeg, da det ligger for langt fra nærværende Undersøgelses Formaal, blot henvise til Viborger Stænder-Tidende for 1844 S. 2395,2377 samt 2385—2386, hvor det aldeles Feilagtige i Forudsætningen om en for Slesvig særlig indrettet juridisk Dannelse er beviist.

*) I det oven S. 96 nævnte Skrift af Conferentsraad Werlauff S. 99 hedder det endog, at Hertugdømmernes Embedsmænd i Slesvig den Tid, hele Hertugdømmet igjen blev forbundet med Kronen, dannedes paa det Kielske Universitet. Dette er dog noget for almindelig udtrykt.

meget naturlig og billig, saa meget mere som der i Slesvig gives mange Kirker, hvor der prædikes paa Dansk, og til hvilke Præsterne for en ikke ringe Deel udnævnedes igjennem det danske Cancellie, som den Tid vistnok udelukkende tog Hensyn til Candidater, som havde aflagt befalet Prøve ved Kjøbenhavns Universitet. Det var uden Tvivl og egentlig dem, som studere Theologie, Reskriptet har havt for Øine; thi Communitetet kom til den Tid næsten aldrig andre end Theologer tilgode. Iøvrigt er det ei saa meget for selve denne Bestemmelses Skyld man lægger saa megen Vægt paa Reskriptet, som for de Udtryks Skyld, hvori Slesvigerne betegnes som Danske. Men dette kan kun være sagt i historisk og national Betydning, men ei i en saadan, hvori det vilde være i Strid med hvad der i saa mangfoldige offentlige Regjerings Acter saavel for som siden er blevet erkjendt. Dette bestyrkes og ved den nylig nævnte Omstændighed, at Reskriptet end ikke gjennemførte hiin Sætning med Hensyn til andre akademiske Stipendier end netop Communitetet, med hvilket Regjeringen, da det var en Kongelig Stiftelse, uden mindste Betænkelighed kunde gjøre det, der i sig var billigt, til Regel; hvorimod den, hvad de øvrige Stipendier angaaer, der ordentligviis hidrøre fra private Fundationer, lod det forblive ved Reskriptet 1745. Dette var for Resten foranlediget ved en i Haderslev hjemmehørende Student, hvis Andragende gik ud paa, at han og andre Studerende fra de tydske Provindser maatte være lige berettigede med danske og norske. Det er og mærkeligt, at en Begunstigelse, som i andre Henseender blev tilstaaet denne Supplicant, nemlig Fritagelse for at tage den philosophiske Examen, blev med det samme tilstaaet alle andre Studiosi fra Hertugdømmerne og Grevskaberne. Det er saaledes meget langt fra, at man i de til hiin Tid givne Bestemmelser finder større Sondring mellem Slesvigerne og Holstenerne, end i dem, der hidrøre fra den senere Tid.

Jeg tor nu ansee det for tilstrækkeligt, ja til Overflødighed, beviist, at den legislative og administrative Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen, som Regjeringen i vore Dage ved flere Leiligheder udtrykkelig har erkjendt, ingenlunde først er opstaaet ved denne Erkjendelse, men at den har været en stadig Regjeringsmarime lige fra den Tid, da den ældre og stærkere Forbindelse, hvorfra den hidrører, den constitutionelle, ophørte. At Fredrik den 4de ikke i den Tid, da Slesvigs Forhold til Danmark og til Holsteen kom under Spørgsmaal, udstedte nogen udtrykkelig Erklæring om at vedligeholde denne Levning af den ældre Forfatning, er af flere Aarsager let at begribe, blandt andet af den, at han paa den ene Side ingenlunde vilde eller fornuftigviis kunde ville binde sig saaledes til den eengang frembragte Tingenes Orden, at ingen Forandring i samme kunde gjøres, og han, paa den anden Side, fandt det overflødigt, udtrykkelig at erklære sig for i det Væsentlige at vedligeholde dens Grundlag. Men skjøndt dette ikke kom frem som en særlig Beslutning, men som en stiltiende Forudsætning laae til Grund for den hele Bestyrelse, saa maatte det, især efter at dette uafbrudt var vedligeholdt i flere Slægtfølger, staae lige saa fast i den almindelige Retsbevidsthed, som om der havde været givet en saadan udtrykkelig Erklæring. Det er alt oven S. 160—161 bemærket, hvorledes det kun var fordi de særlige Stænder, som i 1831 bleve bebudede, opvakte Frygt for en Afsondring, at der da første Gang, til Beroligelse for Hertugdømmernes Indvaanere, blev givet en udtrykkelig Erklæring desangaaende, og at alle de sildigere Erklæringer af det Slags ere fremkaldte ved lignende Anledninger. Det er meget urigtigt, naar man troer, at der ved disse Erklæringer er opstaaet en ny eller forstærket Sikkerhed om hiin Forbindelses Vedligeholdelse; de have end ikke formaaet ganske at nedslaae de Tvivl, som hine Begivenheder havde fremkaldt.

Men, ligesom jeg i det Foregaaende har indladt mig paa udførlig at gjendrive adskillige Grunde, hvormed man

har bestridt det ældre Forfatningsfællesskabs Tilværelse, ikke for disse Grundes indvortes Betydenheds Skyld, men med Hensyn til den almindelige Erkjendelse de have fundet, saaledes er der mod den Forbindelse, der, efter det Foranførte, er traadt i den fælles Forfatnings Sted, fremsat adskillige Indvendinger, der i sig ere noget synderlige, men som dog vistnok hos de fleste gjelde for afgjorte og afgjørende Sandheder. De ere og fremsatte af en meget indsigtsfuld Forfatter, saa at de, med Hensyn dertil, ikke bør være upaaagtede.

Wegener lærer i sit oftnævnte Skrift: Ueber die unzertrennliche Verbindung S. 38, Note, at det kun er Justits- og Politivæsnet som Hertugdommerne have havt skilt fra Kongerigets, og i det tilføiede Register S. 108 er denne Sætning endog givet paa den synderlige Maade, at det er den af Fredrik den 6te indførte fælles Administration, der kun er for Politiet og Justitien, som om der tidligere end ikke engang i saa Henseende havde fundet noget Fællesskab Sted. Nu vilde vistnok selv et til disse dog meget indgribende Forhold indskrænket Fællesskab ikke være nogen ringe Sag, og det vilde kunne medføre store Ulemper at ophæve det. Men det har dog havt en ganske anden Omfatning. Selv om man blot vilde søge den for Hertugdommerne fælles og fra Danmark affondrede Bestyrelse i deres særegne Cancellie, saa var dette dog ingenlunde indskrænket til Justits- og Politisager. Ogsaa Kirkevæsnet (med Undtagelse af de under Ribe Stift samt Als og Ærøe Bispestoel henlagte Kirker), det hele Underviisningsvæsen, det høiere saavel som det lavere (med nogen Undtagelse svarende til den nylig bemærkede), Fattig- og Communalvæsnet, Lægevæsnet, Næringsvæsnet, Veivæsnet, Udskrivningsvæsnet saavel til Lands som til Vands, hørte under bemeldte Collegium, hvis Virkekreds i flere Dele strakte sig noget videre end det danske Cancellies. Men hiint Fællesskab fandt og Sted med Hensyn til de Bestyrelsesgrene, der laae under de øvrige civile Regjeringscollegier, hvoraf

isar de, der hørte til de to Kammer-Collegiers Virkekreds, for en stor Deel vare af megen Betydenhed. Det er aldeles urigtigt, hvis man forestiller sig, at der i hine Collegier ingen anden Forskjel var mellem Hertugdømmernes og Danmarks Sager, end mellem de forskjellige danske Provindsers indbyrdes. Forsaavidt disse vare fordeelte mellem forskjellige Departementer eller i al Fald forskjellige Expeditions-Bureauer, var dette alene fordi Forretningernes Mængde krævede en Adskillelse, hvilket samme og gjaldt om de forskjellige Bureauer, som der vare for Slesvigske og for Holsteenske Sager. Men Afsondringen mellem Danmarks og Hertugdømmernes Sager havde den væsentlige Grund, at de bleve behandlede efter forskjellige Regler og krævede forskjellige Indsigter hos vedkommende Embedsmænd. Hver Afdeling for sig havde derfor og sit aldeles forskjellige Personale, uden at Befordring fandt Sted fra den ene til den anden. Naar, til Ex., i et af de to Kammer-Collegier den Deputerede for de tydske Sager afgik, saa var der ikke Tale om, at nogen af de danske Committerede, saa egnede de end ellers maatte være til den høiere Embedsstilling, kunde træde ind i den saaledes ledige Post, hvorimod denne, hvis Ingen andetsteds fra blev kaldet til Samme, blev besat med en af de tydske Committerede, uden at en ældre dansk Committeret, for hvem han ellers Intet havde forud, derved i mindste Maade fandt sig tilsidesat. Den danske og tydske Afdeling af bemeldte Collegier nærmede sig meget til to forskjellige Collegier under samme Præsident. De bleve og især i ældre Tider stedse benævnte som det danske og det tydske Kammer. Iøvrigt bleve og alle Sager i de for Hertugdømmerne indrettede Bureauer ikke blot i de fornævnte, men og i de øvrige civile Collegier, hvis Virkekreds ei var indskrænket til det egentlige Danmark, f. Ex. General-Postdirectionen, behandlede i det tydske Sprog; i dette bleve de og Kongen foredragne samt udfærdigede. Selv hvor Anordninger af lige Indhold skulde udkomme for Kongeriget og for Hertugdømmerne, bleve de udfær-

digede som særskilte, ligesom der og ordentligviis blev gjort særligt Foredrag til Kongen om hver af disse Anordninger. Men i noget omfattende Sager vare i Almindelighed selv de nye Anordninger, der i Grundsætninger og Formaal vare lige, dog i Enkelthederne mere eller mindre forskjellige, og om mange vigtige under Kammer-Collegierne hørende Gjenstande vare Lovene aldeles ulige. Dette gjelder, til Exempel, med Hensyn til Landbolovene, og til de fleste Afgiftslove, saavel de, der angik de directe Skatter, som de, der angik de indirecte (saasom Told og stemplet Papiir). For en ikke liden Deel er der vel efterhaanden tilveiebragt større Lighed end forhen, og man har endog enkelte aldeles lige Skattelove for Danmark og for Hertugdømmerne, men for det meste har der dog, selv i Hovedsagen, været adskillige Forhold, som behøvede at ordnes og lempes paa en noget forskjellig Maade, og det endog for at opnaae den tilsigtede Lighed i selve Beskatningen.

Wegener lægger (l. c. S. 9, Note og S. 19) særdeles Vægt paa, at Falck i sine Bemærkninger over Schlegels Aperçu (S. 19) har indrømmet, at der for Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse ei lader sig paavise noget særdeles og udtrykkeligt Forbund. Men den Erkjendelse, som han søger deri, bortfalder aldeles, naar man læser den Sætning, hvori hiin Yttring kun udgjør et Overgangsleed, i dens Sammenhæng; thi der nævnes andre Adkomster, hvorved dog Berettigelsen til en saadan Forbindelse skal være begrundet, nemlig det fælles Valg af Landsherre og de øvrige fælles Rettigheder, som ved Valgcapitulationen bleve deres Stænder tilsagte. Der er altsaa aldeles ingen Indrømmelse af Mangel paa Hjemmel, men kun en Erkjendelse af, at den ei er erhvervet paa en vis Maade; og det er endog klart, at en indbyrdes Forening mellem selve Hertugdømmerne ikke i og for sig kunde, ligeover for Danmark, indeholde saa god Hjemmel, som de af Falck paaberaabte fælles Forfatningsrettigheder. Disse ere iøvrigt, som bemærket oven (S 180) stadfæstede ved de med Danmark indgaaede Unioner og andre Overeenskomster, lige-

som det og (S. 180) er viist, at den fælles Lovgivning og Bestyrelse paa en aldeles naturlig og fuldgyldig Maade har udviklet sig af den fælles Forfatning.

Den samme hoitagtede Forf. mener, (S. 11—12, Note 14), at en Ophævelse af den Fællesbestyrelse, der har fundet Sted, dog kun vilde være at sætte ved Siden af de idelig forefaldende Forandringer i enkelte administrative Indretninger, og nævner som et Exempel paa en saadan den i 1819 foregaaede Oprettelse af en særegen Bispestoel for Als og Æroe, der ogsaa angik Slesvig, og hvorimod ikke mindste Indsigelse er kommen frem. Men der er stor Forskjel paa det almindelige Regjeringsprincip, hvorefter Slesvig i Lovgivning og Forvaltning holdtes sammen med Holsteen, og de enkelte administrative Indretninger, hvorved det blev gjennemført. Disse kan man vist ikke fornuftigviis tillægge Uforanderlighed, ligesom der og idelig dermed er foregaaet Forandring. Men anderledes forholder det sig med hiint Princip, der er det, Regjeringen lod blive tilbage af den forrige forfatningsmæssige Forening, og som ikke kan forandres, uden at kuldkaste den hele gjeldende Retstilstand. Dersom der i en Stat, der ikke har et forfatningsmæssigt Organ til at varetage sine Rettigheder, dog kan være noget, som i Forholdet til Regenten kan kaldes en Rettighed, saa maa det være et saadant stadig erkjendt, i hele Retstilstanden indgribende, Regjeringsprincip, og denne Adkomst maa her endog have saa meget større Styrke, som den dog har sin Oprindtlse fra en virkelig Forfatning, der vel ved Begivenhedernes Magt var gaaet til Grunde som saadan, men dog aldrig formelig ophævet. Hvad navnlig det paaberaabte særdeles Exempel angaaer, da vilde den foregaaede Forandring med det geistlige Tilsyn paa Als og Æroe, skjøndt ikke i Omfang saa dog i Grundsætning, have havt noget tilfælles med den, hvorom her er Spørgsmaal, saafremt nogen Deel af Hertugdømmet Slesvig, der ogsaa i geistlige Sager hørte under en Slesvigsk Myndighed, var blevet henlagt til et dansk Bispedømme; men her blev kun den Myndighed, som forhen laae til Fyens

Magt (Supplicatio ad thronum) for at bevirke Forandring i Rettens Dom. Bemeldte Ret forbandt derhos med sin daværende Myndighed en betydelig Deel af Forvaltningen, i hvilken Henseende den stod imellem Magistraten, Amtmanden eller hvem, der ellers i forskjellige Districter havde Amtmands Forretninger, og de høieste Regjeringscollegier. Denne forvaltende Myndighed maatte og efter de Grundsætninger, som gjorde sig gjeldende, skilles fra den dommende, og altsaa maatte der nu, foruden den nye høieste Ret, beklædt med den Uafhængighed af Regjeringen, der havde manglet den Glückstadske Overret, være en Mellemdomstoel og et Forvaltningscollegium. Det kunde ikke undgaaes ved denne Leilighed ogsaa at tænke paa Slesvig. Det vilde fra enhver Side have været urigtigt, at lade dette Hertugdømmes Retspleie blive i den samme anomale Tilstand, hvori den hidtil havde været, saa at Forbedringen blev et Fortrin for Holsteen, som samme skulde skylde sin Forbindelse med det tydske Forbund. Slesvig vilde da netop være kommet i et hidtil ukjendt underordnet Forhold til Holsteen, thi da det oftnævnte overordentlige Paaankningsmiddel ikke blev anvendeligt paa den Holsteenske Overappellationsrets Domme, saa vilde det næsten være blevet en praktisk Nødvendighed, at den Slesvigske Overret maatte bøie sig for Samme. Nogle ville imidlertid maaskee mene, at man kunde have gjort dette Hertugdømme deelagtigt i de samme Forbedringer, der gjordes i Holsteen, men saaledes, at hvert Hertugdømme havde beholdt sine Indretninger for sig. Men foruden den Ødslen med Penge og Kræfter, som dette vilde have medført, maatte Hertugdømmernes Retstilstand derved udsættes for en Ulempe, hvorimod den forhen nogenlunde havde været beskyttet, nemlig at de fælles Love og Retsregler ved Meningsulighed i de forskjellige af hverandre uafhængige øverste Domstole vilde kunne i Virkeligheden blive ulige. Dette kunde nemlig forhen forhindres ved forommeldte overordentlige Paaankningsmiddel. Saa lidet dette end stemte overeens med en god Retsorden, og saa sjeldent end

Regjeringen indlod sig paa ved Reskript at forandre en Overrets Dom, saa var der dog deri en Udvei til at raade Bod paa hiin med de tvende indbyrdes uafhængige Domstole forbundne Mislighed, og det var netop i Tilfælde af det Slags at den blev benyttet, ligesom det og var af Hensyn hertil at man ikke for havde vovet at afskaffe samme. Det er vistnok en erkjendt Sandhed, at det til fuldstændig Opnaaelse af det store Gode, som fælles Lov og Ret skal skjænke dem, der staae i levende indbyrdes Samqvem, er fornødent, at der og er en fælles høieste Domstol, hvorved den Eenhed kan opretholdes, som vilde kunne forstyrres ved Meningsulighed mellem Domstole, der hverken staae indbyrdes under hinanden eller ere en fælles Overdomstoel underordnede. Navnlig er dette noget, som man mindst skulde miskjende i Danmark, hvor man fuldstændigere end i mange andre Stater havde denne Betryggelse. I den Tid Norge var forenet med Danmark var der og en fælles Høiesteret for begge Rigerne, og det uagtet der vare flere Forskjeller mellem dansk og norsk Ret end mellem Slesvigsk og Holsteensk, og det indbyrdes Samqvem mellem de to Kongeriger ikke kunde sættes ved Siden af det, som finder Sted mellem de to Hertugdømmer. Dersom nu Regjeringen istedetfor at benytte den Leilighed, der, saa at sige, paatrængte sig, til et sandt Fremskridt i Hertugdømmernes Retspleie, havde gjort Forandringen saaledes, at den indbyrdes Retseenhed derved var blevet forvansket, saa maatte det have fremkaldt betydelig og velbegrundet Utilfredshed. Man vilde ikke have kunnet forklare sig dette uden af den Forudsætning, at man her ikke vilde unde Hertugdømmerne en god Retstilstand. Men, foruden at man deri vilde finde et Beviis for, at Regjeringen i at ordne Hertugdømmernes Anliggender tog mindre Hensyn til deres Tarv end til hvad der kunde behage i Danmark, saa vilde der ikke kunde paavises nogen dansk Interesse, som kunde lide ved den fælles øverste Domstoel for Hertugdømmerne. Disse havde nu engang en i det Væsentlige fælles Ret; hvorfor skulde man da ikke ville de Indretninger, som ere de meest skikkede til at opretholde en

fælles Ret? Hvad kunde der være at vinde for Danmark ved at Hertugdømmerne i en eller anden Enkelthed faldt ud af dette Retsfællesskab? Maaskee Nogen maatte troe, at der ved en Slesvigsk øverste Domstoel skulde kunne findes større Tilbøielighed til i Sammenstød at holde paa det oprindelig Slesvigske, i Holsteen derimod til at holde paa det, der har sin Rod i romersk, tydsk canonisk Ret. Men deels vilde de Leiligheder, hvori disse forskjellige Retninger kunde føre til forskjellige Resultater, vistnok paa det Standpunkt, hvorpaa Sagen allerede i mange Menneskealdre har staaet, være yderst sjeldne, og endnu sjeldnere vilde det være, at det kunde have nogen Vigtighed for Danmark, hvilken Mening der gjorde sig gjeldende; deels var der ikke mindste Grund til at antage en saadan Forskjel mellem Retningerne i en Slesvigsk og en Holsteensk Øverdomstoel. Medlemmerne erholde deres Dannelse paa samme Maade, de ere langt fra ikke altid fødte eller have havt deres foregaaende Embedstid i det Hertugdømme, hvori Retten har sit Sæde, og endelig var det meget langt fra, at der i Hertugdømmet Slesvig, navnlig i Byen af dette Navn, skulde være mindre Stemning for Hertugdømmernes Sammenhold end i Holsteen. Ligesom det oven S. 29—31 er bemærket, at de Slesvigske Stænder i høiere Grad end de Holsteenske bare dette Præg, og at de just fordi de bleve affondrede fra disse, tog dem iagt for at lade nogen særlig slesvigsk Interesse faae Overhaand, saaledes vilde det uden Tvivl have blevet en herskende Retning i en særlig Slesvigsk Høiesteret, at holde sig saa nær som muligt til den Holsteensk. Dersom man maatte tænke sig, at en særlig politisk Retning kunde faae en betænkelig Indflydelse paa Udfaldet af politiske Sager, saa vilde dette i det Hele være et sørgeligt Hensyn ved Domstolenes Dannelse. Men ogsaa fra denne Side vilde der ikke være mindste Rimelighed for at frygte mere for en i Holsteen end for en i Slesvig nedsat Ret. Derimod viser Erfaring, hvad der og har indvortes Sandsynlighed for sig, at jo høiere en Domstol er stillet, jo rigeligere

den er besat med Mænd, der ere prøvede i mangeaarig Embedsforelse, jo mere kan man gjøre Regning paa en sund og fast Ligevægt, der udelukker politiske Partiers og øieblikkelige folkelige Retningers Indflydelse. I en øverste Domstol for alle tre Hertugdømmer vilde det saaledes være lettere at sikkre Retfærdighedens faste Opretholdelse, ogsaa mod det Slags Indflydelse, end i en til et enkelt Hertugdømme indskrænket. Til hiin Tid var der iøvrigt aldeles ingen Anledning til at frygte for, at Lov og Ret, hvis Sager af det Slags skulde opstaae, jo vilde finde ligesaa kraftig Overholdelse ved Hertugdømmernes som ved Kongerigets Domstole. Og under Bevægelserne i Christian den ottendes sidste Regjeringsaar, da nogle Sager af det Slags kom frem, havde Enhver, der kjendte noget til Forholdene, større Tillid til den Kielske Overappellationsrets end til den gottorfske Øverrets Fasthed i at holde Rettens Vægtskaaler lige. Der var saaledes ingen sand dansk Interesse, som kunde raade til at lemlæste den øverste Domstol, der skulde stiftes i 1834, men kun en smaalig paa aldeles taagede Forestillinger om Forholdene grundet Grille kunde finde nogen Fare ved at den fik den Indretning, som for en lige og fast Retshaandhævelse i Hertugdømmerne var den meest betryggende. Men denne Grille traadte end ikke frem paa den Tid, Indretningen foregik; den er først senere blevet udklækket, og det er kun ved de stærke patriotisk klingende Talemaader, den har givet sig Luft, at den har faaet Indgang. Aldrig har man villet indlade sig videre paa Forholdene, for at see om der virkelig er nogen Fare*), og ligesaa lidet har man vidst at anføre nogen Kjends-

*) I den Viborger Stænder-Tidende for 1844 S. 461—462, 2381—2382 er det Naturlige og aldeles Ubetænkelige i Stiftelsen af den fælles Overappellationsret paa en, som det endnu forekommer mig, aldeles klar Maade udviklet. Men dette har, som saameget andet, der er fremført med de Forestillinger, Pressen vilde gjøre gjeldende, været som om det ikke var til.

gjerning, der endog i fjerneste Maade kunde vække Formodning om nogen skadelig Virkning af den trufne Indretning.

Hvad den fælles Regjering angaaer, saa var den vel ingenlunde begrundet ved en saa indlysende Fornuftnødvendighed, som den fælles Høiesteret. Hvad enten der nemlig var blevet oprettet en fælles local Regjering for begge Hertugdømmer eller hvert havde faaet en særlig, saa vilde dog den fornødne Eenhed være betrygget ved de høiere Regjeringsmyndigheder i Kjøbenhavn. Ethvert Forvaltningsspørgsmaal kunde, naar Nogen fandt sig utilfreds med den locale Regjerings Beslutning, bringes ind for den af disse høiere Regjeringsmyndigheder, hvorunder Sagen hørte, ligesom disse, endog uden at nogen Anke dertil gav Anledning, kunde rette de af de locale Regjeringer tagne Forholdsregler, samt give dem de Forskrifter, som de fandt fornødne. Men der var ingen fornuftig Grund til at danne to nye Localregjeringer til at overtage de Forretninger, som de to Overretter nu skulde give fra sig. Det vilde kun have været, med større Udgifter at kjøbe sig en mindre fuldkommen Indretning; thi ligesom Vanskelighederne ved at besætte Pladserne i de flere nye Collegier, der nu bleve dannede, med dygtige Mænd derved vilde være blevne forøgede, saaledes vilde Eenhed og Fasthed lettere tilveiebringes i et Collegium, hvis Virkekreds blev mere udstrakt. I flere Tilfælde vilde et til et enkelt Hertugdømme indskrænket Collegium end ikke kunne have havt Myndighed til at give en afgjørende Bestemmelse, til Ex., i de jevnlig forefaldende Forsørgelsestvistigheder, naar disse opstaae mellem en Holsteensk og en Slesvigsk Commune, saa at alle deslige Sager maatte indstilles til den øverste Regjeringsmyndighed. Det vilde altsaa og kun have været en smaalig mistænkelig Politik, om der var bleven skabt to særlige locale Regjeringer for den Deel af de hidtilværende Overretters Forretninger som disse afgave*), og dette vilde kun have næret Tanken om den

*) Dette var iøvrigt end ikke alt hvad der efter de her herskende

Hensigt at svække Hertugdømmernes Forbindelse, som Stænderne Afsondring havde opvakt.

Maaskee vil man sige, at det dog paa en Tid, da der allerede var Anledning til at tænke paa Muligheden af, at Baandet mellem begge Hertugdømmerne ved en forskjellig Arvefølge kunde blive løst, var uklogt at knytte dem nærmere sammen. Men der kunde, efter mit Begreb, ikke være noget uklogere, end at forberede denne Skilsmisse ved at ordne Forholdene saaledes som de bedst kunde passe til den Tilstand, som da vilde opstaae, uagtet de derved bleve lidet passende til den nærværende Tilstand og til den, som man burde bestræbe sig paa at vedligeholde. Da det danske Kongehuses Ret til, ogsaa i sin Qvindelinie at beholde Slesvig, selv fra den reen historisk-retlige Side er fastere begrundet, end nogen Arvefordring paa Holsteen, (see oven S. 69—80), saa maatte endog, naar alle de Misforstaaelser vare borte, der have udstrøet Mistroe, alt hvad der bandt begge Hertugdømmerne til hinanden have tjent til at styrke Udsigten til at holde det Hele sammen. Som det Foranførte viser, var det desuden ikke muligt, at lade det blive ved de ældre Rets- og Forvaltnings Indretninger i Hertugdømmerne, men der maatte dannes noget nyt, og da at tilsidesætte det, der under Forudsætning af Forbindelsens Vedligeholdelse aabenbar vilde være det rette, for ikke at gjøre en mulig Afsondring alt for vanskelig, vilde vist have traadt hindrende i Veien for hiin Udsigt. Forresten vilde, hvis det ulykkelige Tilfælde ikke lod sig afværge, dog Adskillelsen af hine Indretninger langtfra ikke have været den vanskeligste af de Knuder, som der vilde blive at løse.

Begreber regnes til Administration. Den hele administrative Justits (Beslutningstagelse om criminel Tiltale, Tilsyn med Retspleien, Skifte- og Overformynderivæsnet, Pantevæsnet m. v.) blev hos de særlige Overretter. See min Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed, 6te Bind, S. 526—527.

Jeg har forhen yttret, at ligesom til hiin Tid Ordningen af Hertugdømmernes Anliggender laae aldeles udenfor min daværende Virkekreds, saaledes har jeg heller ikke iøvrigt deri taget nogen Deel. Jeg vil heller ikke paastaae, at den Politik, der ved den Leilighed blev fulgt, var i alle Maader tilfredsstillende. Men den var dog bygget paa en ganske anden Kundskab om Forholdene, og en langt sundere Bedømmelse af disse, end den, der har viist sig hos dem, der brøde Staven over samme.

Man har med stort Behag idelig og idelig gjentaget den Talemaade, at Ledet da kom af lave. Jeg tilstaaer gjerne, at der ikke blev gjort alt hvad der kunde have tjent til at holde det saa fast, som det behøvedes for at beskjærme Markfreden mod de Angreb, som man allerede da havde Anledning til at frygte. Men der foregik dog intet, hvorved den ligefrem forstyrredes, og der kunde have været Haab om at finde Tid og Leilighed til at opføre et yderligere Værn mod tilkommende Forstyrrelse. De, som troede sig istand til igjen at bringe Ledet i Lave, vare derimod kun skikkede til at fremskynde Ufreden.

Det maatte vel, med Hensyn til de Spørgsmaal, der have fremkaldt den Bevægelse, hvorved Statens Tilværelse er sat paa Spil, være ligegyldigt, om Frederik den fjerde havde gjort vel eller ilde, da han i sin Tid besluttede sig til ikke at indlemme Slesvig i Danmark. Det har imidlertid i den hele Strid fra begge Sider været Skik at støtte den Ordning af Forholdene, som man søgte at sætte igjennem, til Fordømmelsesdomme, som man raskvæk afsagde over vore ældre Regjeringer. Det turde derfor ikke være overflødigt, at prøve de Begreber, som man nu gjør sig om den retlige Stilling, hvori Frederik den 4de var kommet til Slesvig, og om den Maade, hvorpaa han burde have benyttet samme. Det vil uden Tvivl derved vise sig, at Kongen og hans Raad har opfattet Forholdene meget rigtigere og fulgt en baade ædlere og klogere Politik, end de, der nu tiltroe sig at kunne have gjort det bedre.

Man læser idelig, at Hertugen af Gottorf havde gjort sig skyldig i Forræderi og at Kongen derfor ligefrem kunde have inddraget det Land, han havde i Lehn under Kronen. Men man glemmer herved ei blot at dette var aldeles uanvendeligt paa den Andeel, Kongen besad, men og at det Gottorfske Huus ved Souverainitetsdiplomet af 1658 var blevet løst fra al Lehnsforpligtelse, og at det stedse havde vundet denne Frihed tilbage hver Gang Kongerne siden havde bragt dem til at fraskrive sig samme. Det er vel sandt, at selve Landet ikke før bestandig var udløst af Lehnsforholdet (see oven S. 73); men det var jo netop en Fyrste af hiint Huus, der besad Landet, og han kunde som lehnsfri umulig begaae Utroskab mod sin Lehnsherre. Fredrik den 4de har og i Patentet af 22de Aug. 1721 taget sig vel vare for at begrunde sin Ret paa et saadant Begreb. Upaatvivlelig har han tænkt derpaa, og der synes i Patentet at fremskinne en Lyst til at give Sagen denne Skikkelse; men det er dog klart, at han, i Erkjendelse af at den ei passede sig til det virkelige Forhold, derfra har holdt sig tilbage, og derimod støttet sig paa Hertugens fiendtlige mod de indgaaede Unioner og givne Forsikkringer stridende Foretagender. At det ikke var i Kraft af noget Lehnsforhold, han havde sat sig i Besiddelse af Hertugens Land, indlyser og deraf, at denne ligesaavel strakte sig til hans Andeel af Holsteen som af Slesvig; begge omtales og aldeles paa lige Maade i Occupationspatentet af 13de Marts 1713 og det senere i Anledning af Hertugens Modpatent udstedte yderligere Patent af 31te Juli 1714, men det Gottorfske Holsteen blev ikke Gjenstand for Patentet 1721, fordi Kongen, i Følge Mandater af Keiseren, som Lehnsherre, navnlig det sidste af 9de Aug. 1720, maatte tilbagegive samme.

Ogsaa vidner Fredsslutningen med Sverrig, oprettet paa Fredensborg den 3die Juni 1720, og de bekjendte i Forbindelse dermed erhvervede Garantier om, at man gik ud fra Begrebet om en Krigserobring. Imidlertid havde det og været tvivlsomt, om Krigens Ret, der i al Fald kun var

anvendelig paa den Gottorfske Andeel, kunde i Ordets sædvanlige, folkeretlige Betydning gjøres gjeldende med Hensyn til denne, da Forholdet var et ganske eget. Det er oven S. 183—184 bemærket, at uagtet det forrige Regjeringsfællesskab mellem begge Fyrstehusene fra 1658 efterhaanden var bleven meget indskrænket, saa var det dog ikke ganske ophørt, og at man navnlig fra dansk Side havde ladet det være sig magtpaaliggende, at opretholde Samme, medens det Gottorfske Huus arbeidede paa mere og mere at undergrave det. Ogsaa Beboerne af den Gottorfske Andeel vare saaledes forud Kongens Undersaatter. I al Fald gjaldt dette med Hensyn til Beboerne af de adelige Godser, (ingenlunde blot Godsherrerne), der ustridig hørte under Fællesregjeringen, om det endog indrømmes, at den, efter den Travendalerfred af 1700, var ophørt for Stæderne. Iøvrigt vare hverken de Kongelige eller de Hertugelige eller de fælles Undersaatter skyldige i nogen Brøde, der kunde egne dem til noget Slags Straf. De bleve ved det fiendtlige Forhold, hvori Fyrsterne, tvertimod de oprettede Unioner, havde sat sig, givne til Priis for uhyre Forvirring, Tryk og Ødelæggelse; men hverken Befolkningens Interesser eller dens Ønsker havde givet Anledning til de indbyrdes Krige, der nærmest bleve foranledigede ved dem, Danmark paaførte Sverrig for at gjenvinde dets tabte Provindser. Stemningen i Landet var under de unaturlige og ulykkelige Forhold, hvori Befolkningen befandt sig, uden Tvivl meget nedtrykket, men dog efter de historiske Spor, der haves, mere for Kongen end for Hertugen, og den fandt uden Tvivl en Lindring i omsider at blive forenet under een Herre. Af Utroskab mod Kongen findes der neppe noget Spor.

Selv naar et Land erhverves ved Erobring, er det i Almindelighed baade fra den moralske og politiske Side rettest at lade det beholde dets eiendommelige Retsforfatning, naar ikke Forholdenes særegne Beskaffenhed derfor er i Veien. Dette er og noget, som baade ældre og nyere Stater almindelig have erkjendt, og det har for det meste kun givet en slet

Stemning i det nye erhvervede Land, naar den erobrende Stat har villet indtrænge det under sin egen almindelige Lovgivning. Det er endog sædvanligt, at en Stat, naar den ved en ulykkelig Krig finder sig i den Nødvendighed, at afstaae nogen af sine Bestanddele, da udbetinger sig, at Indvaanerne beholde deres egne Love og Rettigheder o. s. v., selv hvor disse ere uden forfatningsmæssig Betryggelse, hvorpaa endog Fredsslutningen mellem Danmark og Sverrig 14de Januar 1814 § 5 cfr. § 8 giver Exempel. Saa meget mere var det i sin Orden, at Fredrik den 4de lod Slesvig beholde dets forrige Retstilstand, saavidt de forandrede Forhold tillode det. Den forrige forfatningsmæssige Betryggelse for denne Retstilstand var vel gaaet under derved, at Slesvig nu udelukkende kom under den danske Krone, medens Holsteen blev ved at være i Fællesskab mellem Kongerne og den Gottorfske Hertug, som derhos ikke vilde opgive sin Medregjering over Slesvig, eller kunde i Kongen erkjende den eneste Landsherre for dette Hertugdomme. Den særlige Forfatning for Slesvig, som Prælater og Ridderskab havde begjært, vilde Kongen af gode Grunde ikke indrømme (see oven S. 185—186). Men Kongen vilde dog, at dette Hertugdomme desuagtet skulde beholde sin Retstilstand, under Beskyttelse af Landsherren, som naturligviis og maatte have Magt til efterhaanden at foretage de fornødne Forandringer, men uden derfor at kuldkaste dette Grundlag. Dette var uden Tvivl den retfærdigste, og tillige den forstandigste Grundsætning han kunde antage.

Det vilde have været et smerteligt Offer for Slesvig, at ombytte dets tilvante Ret og underkaste sig den, der havde uddannet sig her i Danmark, hvorfra det gjennem flere Aarhundreder havde været aldeles affondret i Lovgivning og alle de Institutioner, hvorved Retstilstanden i et Folk dannes og befæstes. Den danske Ret vilde for Beboerne i det Væsentlige være blevet en fremmed, og der vilde have kunnet hengaae lange Tider inden selv de for det daglige Samqvem vigtigste Sætninger vare komne saa meget ind i den

almindelige Bevidsthed, som den Ret, der i flere Slægtfølger har herfket i et Land, dog altid bliver, saa uklare dens Kilder end maatte være. Den danske Ret bestod heller ikke i en enkelt klar og fattelig Lovbog, men hvilede for en stor Deel paa Anordninger og for en maaskee endnu større Deel paa Retsregler, som ved Fortolkninger vare udledte af den casuistiske Lovbog. Den vilde derfor have været saa meget mindre tilgjængelig for dem, som nu skulde underkastes samme. Den maatte derhos søges i et Sprog, som Mange og vel Fleertallet af dem, som ellers bedst vilde være i Stand til at sætte sig ind i den nye Ret, ikke tilgavns forstode. Alle Landets Dommere og Øvrigheder vilde og være blevne uskikkede til at forrette deres Kald, medens de, der kunde sættes i deres Sted, vilde have været fremmede for de Forhold, hvorpaa Lovene skulde anvendes, for en stor Deel heller ikke det Sprog, der taltes i Landet, fuldkomment mægtige, og vist vilde have fundet Mistillid og Uvillie. Af den danske Rets Indførelse vilde naturligviis og have fulgt, at Sagerne maatte kunne indankes til den danske Høiesteret, hvilket blandt andet vilde have givet betydelige Vanskeligheder med Hensyn til at alle Retsforhandlinger foregik i det tydske Sprog, hvilket dog ei uden Tyrannie lod sig forandres for det hele Slesvig. I Beboernes Samqvem med Holsteen maatte og en saadan Forandring i deres tilvante, for det meste fælles, Ret have skabt en stor Forvirring. Jeg skulde troe, at det, selv med Hensyn til dem, der ellers finde det at være en lidet vanskelig eller betænkelig Sag, at forandre den hele i et Land gjeldende Ret, ikke vil være fornødent at gaae videre for at overbevise dem om hvilke store Misligheder et saadant Forsøg vilde have medført i Fredrik den 4des Tid, og som det vist nok ikke mindre vilde medføre, hvis det blev forsøgt i en følgende. Ulemperne vilde være ganske andre end naar ellers den lovgivende Magt i en Stat indfører en ny Lovbog, en Forholdsregel, der iøvrigt ingenlunde er uden Vanskeligheder og Betænkeligheder. En saadan vil dog altid

være bygget paa den hidtil gjeldende Ret, og gaaer fornemmelig ud paa, at afhjælpe den Uklarhed, rette de Uovereensstemmelser, og udfylde de Huller, der findes i samme.

Foruden at nu den Indførelse af dansk Lov og Ret i Slesvig, som man mener at Fredrik den 4de burde have iverksat, vilde have faaet en forstyrrende Indflydelse paa de indbyrdes Forhold mellem Borgerne, vilde man og, ved de offentlige Forholds Omdannelse efter de danske, have stødt paa store Vanskeligheder, og Befolkningen vilde paa flere Maader derved have fundet sig brøstholden. Hvad for det Første Skattevæsnet angaaer, da vilde der naturligviis ikke kunne have været tænkt paa en umiddelbar Lighed med Hensyn til den Art af faste Skatter, der baade i Kongeriget og Hertugdømmet var den meest betydende, da den Matrikul, hvorefter Skatter udredes af Landeiendomme, var aldeles forskjellig, og heller ikke paa noget af Stederne, men mindst i Slesvig, sig selv liig overalt. Ikke mindre forskjelligt var begge Landsdeles indirekte Afgiftsvæsen; navnlig var Kjøbstædsconsumtionen og de fra samme hidrørende Baand paa visse Næringer ukjendte i Slesvig, ligesom dets Toldvæsen var et ganske andet, end det danske. Consumtionen vilde uden Tvivl have været en særdeles forhadt Afgift, og Slesvigs Henlæggelse under dansk Toldvæsen maatte have faaet en trykkende Indflydelse paa det saa vigtige Samqvem med Holsteen, og gjennem det med det nærmeste Udland. De mange Privilegier vilde ogsaa have traadt i Veien for en Sammensmeltning mellem Danmark og Slesvig. Den hele Lighed i Afgiftsvæsnet maatte følgelig, hvis Regjeringen derpaa havde villet lægge an, have været indskrænket til Afgifternes Forholdsmæssighed i deres Heelhed. Foruden at nu en Beregning herover vilde have medført, store ja tildeels uopløselige, Vanskeligheder, sees det ikke, hvorfor Udjevningen skulde indskrænkes til Forholdet mellem Danmark og Slesvig, uden at der toges Hensyn til Norge, der var mindre beskattet, ikke at tale om den Kongelige

Andeel af Holsteen og de tvende Grevskaber, som den Tid hørte under Kronen. Men endog afseet herfra, turde det ikke have været enten retfærdigt eller klogt at forøge Slesvigs Afgifter, om det maatte have fundet sig, at det ikke svarede saa meget som der i Forhold til Danmark kunde falde i dets Lod. At Slesvig, der nu var blevet samlet under Kongen af Danmark, umiddelbar derfor skulde bebyrdes med forøgede Skatter, synes ikke at have havt nogen Retsgrund for sig. Billigheden var og saa meget mere derimod, som netop dette Land ved den mangeaarige Krigstilstand mellem dets Fyrstehuse, hvortil hverken Landets Interesser eller Folkestemningen havde givet Anledningen, havde lidt overordentlig meget, og vel mere end Danmark ved de jevnsides deraf førte Krige med Sverrige, hvilke vare det egentlige Udgangspunkt for Fiendtlighederne mellem dets Fyrstehuse. Slesvig beholdt endda fra den tilendebragte Krig en ikke ubetydelig forøget Skattebyrde. Ved Fdg. 4de Novbr. 1721 blev der nemlig paalagt Landskaberne og Amterne i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, for Aaret 1722 at svare en Afgift for hver Plong, istedetfor de under Krigen leverede Kornvarer, og denne Afgift er siden, dog med nogle til forskjellige Tider gjorte Forandringer, stedse vedblevet. De adelige Godser bleve iøvrigt frie paa Grund af deres Privilegier og maaskee tillige med Hensyn til, at Afgiften, om man end vilde have sat sig ud over Privilegierne, dog ikke kunde have været paalagt deslige Godser i Holsteen, da de, skjøndt beliggende i den Kongelige Andeel, dog hørte under de tvende Landsherrers fælles Regjering. Skjøndt bemeldte Anordning ligefrem nævne: „Unsere beiden Herzogthümer Schleswig Holstein, und derer incorporirten Länder", saa var den naturligviis kun anvendelig i den Kongelige Andeel af det sidstnævnte Hertugdømme; og det maa størstedeels forklares heraf, men og tildeels af adskillige særegne Befrielser, at man navnlig i den finantsielle Regnskabsoversigt for 1846 finder, at Magazin-Præstanda udgjøre omtrent det fire

dobbelte i Slesvig som i det folkerigere og mere velhavende Holsteen*). Men hvis Slesvig, blot fordi det igjen blev samlet under Kongen af Danmark, var blevet bebyrdet med yderligere forøgede Skatter, vilde Sammenligningen med Holsteen, især den Deel deraf, som blev under det Gottorfske Huus, der, efterat det var bleven indpodet i det Russiske Keiserhuus, ikke trængte til at forøge Skatterne, maatte have været lidet skikket til at vedligeholde en god Stemning mod Danmark.

Men Beskatningen var ikke det eneste af de offentlige Forhold, som Fredrik den 4de ikke formuftigviis kunde have sat paa samme Fod i Slesvig, som det var i Danmark. Saaledes bleve Magistraterne i de Slesvigske Stæder ordentligviis udnævnte af Borgerskaberne; de stode derhos ikke under nogen til vore Stiftamtmænd (under hvilke den Tid de danske Kjøbstæder hørte) svarende Øvrighed. De Slesvigske Menigheder havde i Almindelighed Ret til at kalde deres Præster, skjøndt med visse (ikke overalt lige) Indskrænkninger. I Landdistrikterne havde de gamle Folkething tildeels vedligeholdt sig, saa og communale Indret-

*) Ogsaa ere der andre Afgifter, med Hensyn til hvilke Slesvig, som Følge af de historiske Forhold, er bleven stærkere betynget end Holsteen, hvilket navnlig gjelder om Kopskatten (see min Prøvelse af Grundlovsudkastet S. 471—472), medens dette Forhold igjen noget udjævnes ved den høiere ordinære Contribution (cfr. oven S. 113) og ved det større Beløb, som de nyere fælles Skatter udgjøre for Holsteens Vedkommende, hvilket iøvrigt dog fornemmelig maa hidrøre fra den større Formue sammesteds. Naar Kopskatten vedbliver at være ophævet, og en begge Hertugdømmerne lige rammende Skat sættes i Stedet, vil der mellem de to Hertugdømmers Beskatning neppe blive noget synderligt Misforhold; men mellem de enkelte Distrikter finder en høist betydelig Ulighed Sted, som falder stærkt i Øinene, naar man sammenligner Forholdene mellem de forskjellige Afgifter, saaledes som de have viist sig i de forskjellige Regnskabsoversigter.

ninger, der dog vare meget forskjellige*). Iøvrigt vare Ridderskabets Privilegier paa mange Maader i Veien for at ordne Forholdene paa dansk Maade. Det havde en sand patrimoniel Jurisdiction, meget forskjellig fra vor Birkejurisdiction, saaledes som den strax efter Enevoldsregjeringens Indførelse var bleven omdannet; derhos og Amtmandsretligheder paa deres Godser (mere udstrakte end Grevernes og Baronernes i Danmark), Toldfrihed, Stempelpapiirsfrihed og andre Forrettigheder med Hensyn til Afgiftsbyrderne. Der var vistnok i alt hvad Slesvig i foranførte og flere Henseender havde anderledes end Danmark meget, som langt fra ikke havde den Værd, som man lagde derpaa, endog meget, som i sig var forkeert og som i Tiden kunde og burde forandres, hvilket og for en stor Deel siden er skeet, fornemmelig i vort Aarhundrede. Men det havde dog været uklogt, om alt paa eengang var blevet omstøbt, blot for at blive som i Danmark. Dette vilde ufeilbar have gjort den Gjenforening, hvormed Befolkningen ellers var særdeles tilfreds, forhadt. Hvad der skulde forandres, maatte skee efterhaanden som det udviklede sig, at det var til Landets eget Bedste, eller det blev begrundet ved dets billige Deeltagelse i forøgede Byrder for den fælles Stat, der efterhaanden dannede sig. Hvad der under den senere Udvikling aller-

*) Jeg nævner ikke den iøvrigt vigtige Omstændighed, at Tiende kun fandt Sted i det nordlige Slesvig, og der i mange Maader var lempeligere end i Danmark: ei heller at Menighederne ordentligviis selv der eie deres Kirker; thi ligesom det kun er paa Grund af særegne, skjøndt meget sædvanlige Adkomster, og ikke i Følge noget Lovbud, at Kirketiender og øvrige Indtægter for det meste ere blevne enkelt Mands Eiendom, imod at denne vedligeholder Kirken og udreder alle dens Udgifter, saaledes medfører selve Lovens 2—23, at Tiende blot svares af den Jord, der eengang er bleven tiendepligtig, og at dens Omfang i det Hele er afhængigt af særlige Adkomster og Sædvaner. Ved en almindelig Bestemmelse i Lovens Aand kunde derfor Slesvig let have været fritaget for i denne Henseende at lide ved danske Lovs Indførelse.

meest fandtes trængende til Forandring, navnlig en Deel af Ridderskabets Privilegier, vilde det under de daværende Forhold have havt særdeles Betænkelighed at rore ved.

Dersom de foranforte Grunde ikke i og for sig tilstrækkelig beviste, at Fredrik den 4de vilde have gjort ilde, om han havde foretaget sig at omdanne Slesvig til en Provinds af Danmark, saa gav dog den særdeles Stilling, hvori han med Hensyn til Slesvigs Erhvervelse befandt sig, dem en saadan Styrke, at jeg ikke skjønner, hvorledes Nogen, der endog kun ganske løselig sætter sig ind i denne Stilling, kan have Tvivl i foranforte Henseende. Som bekjendt var Hertug Carl Fredrik af Gottorf paa ingen Maade at formaae til at afstaae det ham fratagne Land og den dermed forbundne Medregjering over hele Hertugdømmet. Hvad der saaledes manglede for i Overeensstemmelse med folkeretlige Grundsætninger at give Erhvervelsen, der betragtedes som en Krigserobring, fuld Gyldighed, søgte Danmark vel at faae afhjulpet ved Englands og Frankrigs Garantier. Men derved var dog ingenlunde al Frygt ophørt for at Danmark kunde blive forurolig et i denne efter dets hele Stilling saa yderst vigtige Besiddelse. Især blev Sagen noget betænkelig efterat Hertug Carl Fredrik havde ægtet Peter den Stores Datter og derved endog banet sit Afkom Veien til den russiske Trone. Danmark var derfor rede til at bringe ikke ubetydelige Offre for at faae formelig Afstaaelse, men uden at kunne opnaae Maalet, ligesom det og ved senere Traktater søgte at skaffe Besiddelsen yderligere Sikkerhed. Efter omtrent 40 Aars Forløb svævede Danmark i største Fare for en sammes hele politiske Tilværelse truende Krig med Carl Fredriks Søn, den russiske Keiser Peter den 3die, og det var ikke ved Garanti-Magternes Hjælp det blev frelst, men ved en overordentlig Begivenhed, idet at Keiseren blev ombragt, og Keiserinde Catharina den anden, der efter hans Død besteeg Tronen, var venskabelig sindet mod Danmark. Under hine med Erhvervelsen af den Gottorfske Andeel af Slesvig forbundne mislige Forhold,

hvilke Regjeringen lige fra først af var sig bevidst, skjøndt de først i 1762 traadte frem i al deres Farlighed, vilde det vistnok have været dobbelt uklogt at opvække Misstemning i Landet ved at kuldkaste dets tilvante Retstilstand. Det var heller ikke ganske klart, om ikke de garanterende Magter i paakommende Tilfælde vilde have indskudt sig under den Forandring, der var foretaget med Landets statsretlige Tilstand; ligesom en saadan og kunde have lagt Hindringer i Veien for den Plan til Erhvervelse ogsaa af hele Holsteen, der snart udviklede sig, og som var af saa stor Vigtighed, baade for at sikkre Besiddelsen af Slesvig, og for at undgaae de betænkelige Sammenstød, hvortil det unaturlige Fællesskab med Holsteen i Tiden let kunde føre, og som maatte blive dobbelt farlige for Danmark efter at det forhen svage Fyrstehuus var blevet saa noie forenet med en af Europas mægtigste Stater, og fra 1750 tillige med vor nærmeste Nabostat, hvis ældre Forbindelse med bemeldte Fyrstehuus havde beredet Danmark saa mange Ulykker.

Man seer imidlertid af „Fædrelandet" for 1849 No. 262 S. 1 Sp. 3, at det var en stor Feil af den danske Politik, at den istedetfor at arbeide paa Slesvigs fuldstændige Sammensmeltning med Danmark, vendte Tanken hen paa ogsaa at forene hele Holsteen under eet Scepter. Dette omtaler Forfatteren som en Udvidelsesplan, men det ligger jo klart for Dagen, at baade Slesvig og hele Staten stode i Fare, saa længe det Gottorfske Huus vedligeholdt sine Fordringer, og det er ikke rimeligt, at dette havde begvemmet sig til denne Afstaaelse uden i Forbindelse med en Omtuskning af dets Andeel af Holsteen med andre Lande, hvoraf der kunde dannes et for sig bestaaende Fyrstendømme for en yngre Linie. Men selv om det kunde have været opnaaet, saa var dog Udlosningen af Fællesskabet i Holsteen af saa øiensynlig Vigtighed for at afrunde det danske Monarkie, at man forsætlig maa lukke Øinene for at underkjende den Dom, der til alle Tider har været fældet om dette Mageskiftes store Værd for Danmark og om den

kloge Politik, hvorved det blev bragt istand. Om Udvidelse var der iøvrigt ikke Tale; det Vederlag, som Kongen af Danmark afgav, var i Størrelse, Folkemængde og Indtægt ingenlunde ringere end den Deel af Holsteen, som derimod blev tiltusket. Det var Vedligeholdelse og Sikkring, ingenlunde Udvidelse, som Danmark søgte, og det var meget heldigt, at dette nu opgav den Bestræbelse efter at gjenvinde, hvad det havde tabt paa hiin Side Sundet*), hvorpaa det i saa lange Tider havde udtømt Statens Kræfter, og derimod anvendte disse paa den indre Udvikling. Forfatteren mener, at Regjeringen under det, han har betegnet som Udvidelsesplan, her forglemte de Midler, hvorved Befolkningen i Slesvig skulde knyttes nærmere til Danmark. Men der var ingenlunde, saaledes som Forfatteren forudsætter, i Slesvig nogen Tilbøielighed til Frafald fra Danmark, som man havde at modvirke; derimod fandt Befolkningen sig vel ved at være udfriet fra de ulykkelige Forhold, hvori Tveherredømmet havde styrtet dem, og kommet under een Landsherres Scepter. Derimod vilde det sikkert have vendt Hjerterne bort fra Danmark, dersom Regjeringen havde foretaget sig at omstøde den hele tilvante Retstilstand. Bemeldte Forfatter lærer endvidere, at de holsteenske Anliggender saaledes tildroge sig Regjeringens hele Opmærksomhed, at Norge tabtes af Sigte og Danmark maatte staae tilbage. Hvad mon Forfatteren tænker ved disse Talemaader? Ei alene er det i sig en Urimelighed, at hine diplomatiske Bestræbelser skulde have betaget Regjeringen Tid til at befatte sig med Kongerigernes indre Anliggender, men det ligger og klart for Dagen, at den baade i den nærmere og fjernere Tid efter 1720 har anvendt stor Omhu paa

*) Selv til den ulykkelige Krig, som Fredrik den 3die begyndte i 1657 synes Drivefjedren at have været Ønsket om at benytte Carl Gustavs daværende Stilling i Polen til at gjenvinde hvad der var tabt i Christian den 4des Tid. See Molbech Nyt historisk Tidsskrift B. 3 S. 312 ff.

Skolevæsnets Forbedring, (hvorfor netop Fredrik den 4de de Aar han havde tilbage, saavelsom hans Søn, vare særdeles virksomme), paa Videnskabelighedens Fremme, paa Retspleien, paa Fabriker og Handel*). Disse sidste bleve især Gjenstande for en Mængde Love og Foranstaltninger, ligesom og meget betydelige Pengesummer derpaa bleve anvendte. Vistnok var ikke alt, hvad der saaledes skete, det hensigtsmæssigste; men det har dog i alt Fald ikke været Tid eller Omhu for i disse Retninger at ophjælpe Riget, hvorpaa det har manglet; ligesom Regjeringen og i sine Bestræbelser for Fabriker og Handel fulgte de Grundsætninger, som da vare almindelig erkjendte i Europa, og som de dygtigste Regenter, (f. Ex. Fredrik den 2den af Preussen) dreve endnu meget yderligere. Men allermindst kan man sige, at Holsteen trak den hele Regjerings Opmærksomhed til sig; thi Lovgivnings og Regjerings Virksomheden var baade i det Tidspunkt, hvortil her tages Hensyn, og senere, langt ringere i Hertugdommerne end i Danmark; hvortil Aarsagen iøvrigt fornemmelig laae deri, at Forholdene der vare langt mere forviklede og uensartede og at Regjeringen der ikke havde en saa sikker Bevidsthed om uindskrænket Myndighed til at anordne hvad den fandt tjenligt**).

---

*) Jeg nævner her ikke Landvæsnets og navnlig Bondestandens Ophjælpning, da der i den større Deel af den her tilsigtede Tid ikke skete noget for samme: hvorimod det først var i de sidste Aar af Fredrik den 5tes Regjering og i Begyndelsen af Christian den 7des, at Regjeringen blev greben af denne Opgave, der siden atter under det Guldbergske Ministerium blev lagt tilside, men strax efter paa ny optaget og udført med en Kraft og en Dygtighed, der havde de meest velsignede Virkninger.

**) Jfr. Roesk. Stænder-Tidende for 1844 S. 2026, hvor en med den ovenanførte beslægtet og i flere Maader mærkelig Dadel over den omhandlede Regjeringspolitik er udtalt; hvorved jeg dog ikke her har villet opholde mig, da jeg frygter for allerede at have trættet Læserens Taalmodighed ved deprøver jeg har givet paa det

Det er vistnok nu til Overflødighed beviist, at Fredrik den 4de i Hovedsagen rettelig opfattede den Stilling, hvori Slesvig kom til ham og Riget, og at saaledes ogsaa den derfra hidledte Grundsætning for Hertugdømmets Regjering, som og hans Eftermand vedbleve, var den rette. Men det er derfor ingenlunde min Mening, at Alt i det Enkelte var ganske som det kunde have været at ønske. Saaledes maa man undre sig over, at denne dygtige og fædrelandsksindede Konge, som dog i sine sidste Regjeringsaar var saa omhyggelig og virksom for Almuskolevæsnet i Danmark, aldeles ikke bekymrede sig om det danske Sprogs Skjæbne i den Deel af Slesvig, hvori det endnu var Folkesprog. Der kan kun til Undskyldning herfor siges, at Sprogets Betydenhed for den nationale Udvikling ikke laae i den Tids Bevidsthed. Naar hans Søn og Eftermand antog sig det danske Sprog i Slesvig, saa var det uden Tvivl ikke saa meget af Omhu for dette Sprog, som for at den religiøse Underviisning og Opbyggelse skulde blive fuldkommen tilgjængelig ogsaa for den danske Befolkning. Men det var dog meget priseligt, og det vilde have været til Ære for Fredrik den 4de, om han allerede derpaa havde henvendt sin Opmærksomhed. Iøvrigt blev heller ikke Christian den 6tes Bestræbelser i denne Retning vedborlig forfulgte, ligesom der i det Hele intet Væsentligt blev foretaget for det danske Sprog forend af Christian den 8de, og denne for det hele ham betroede Folks aandelige Udvikling saa varmt følende Konge høstede kun Utak af begge de Partier, der allerede ved hans Regjeringstiltrædelse stode fiendtlig mod hinanden. Der ere og flere Forhold, hvori man kunde ønske, at der havde været tilveiebragt større Overeensstemmelse mellem Rigets og Hertugdømmernes Love og Indretninger. Det turde imidlertid mere være Hertugdømmerne

---

Statsmandsblik, der har viist sig i de haanende Domme over hiin Tids Politik, ikke at tale om, hvor meget min egen Taalmodighed er medtaget.

end Danmark, som vilde have vundet ved en større Virksomhed i saa Henseende. Som allerede bemærket (S 220) har Lovgivningen der været mere tilbageholden ved at gribe ind i de gjeldende Love og Indretninger end i Danmark, og derfor have mange for en god Retshaandhævelse og Forvaltning skadelige Levninger af de ældre Tilstande der vedligegoldt sig, som i Danmark deels aldrig i den Grad havde fundet Sted, deels forlængst vare blevne afskaffede eller saaledes omdannede, at det Skadelige var ophørt eller dog meget formindsket. Jeg skal her blot nævne den høist forskjellige Ret, som har hersket og tildeels endnu hersker i de forskjellige Distrikter, Stæder og Borgerklasser, og hvorpaa der oven S. 191 er anført et mærkeligt Exempel; saa og de mange privilegerede Værnething; den S. 216 berørte patrimonielle Jurisdiction og Øvrighedsmyndighed (cfr. S. 114 Note), over hvilket alt der i den senere Tid er blevet klaget meget i Hertugdømmerne.

Men dog er Lovgivningen for Hertugdømmerne efterhaanden læmpet til større Overeensstemmelse med den danske, i hvilken Henseende jeg her blot skal berøre nogle af de Forhold, hvori indbyrdes Lighed er af særdeles Vigtighed. Saaledes er Lovgivningen om Udskrivningsvæsnet baade til Lands og til Vands i det Væsentlige bleven den samme. De Militære ere endog i Hertugdømmerne blevne underkastede dansk Lov og Ret, ikke blot med Hensyn til de Misgjerningssager, hvori Krigslovene skulle udfyldes ved Hjælp af de almindelige, men og ordentligviis forsaavidt borgerlige Sager angaaer*). Skattelovene ere tildeels blevne fælles, (saasom med Hensyn til Arveafgifter, ½ Procentafgiften i Anledning af Eiendoms Overdragelse) eller dog lignende

*) See Verordnung zur Bestimmung der Grenzen zvischen dem Civilstande und dem See-wie auch Landmilitairstande 11 Mai 1798, og § 1 i den S. 191 nævnte Forordning angaaende Fuldmyndighedsterminen. Begge disse Anordninger ere at finde i Collegial-Tidenden.

(saasom Bygningsskatten), og iøvrigt er der, hvad der er vigtigere, i Afgiftsbeløbet i dets Heelhed tilveiebragt et bedre Forhold end forhen. Uligheden i Toldlovgivningen er bleven mærkelig formindsket ved Fdg. 1ste Mai 1838 og senere Anordninger. Herved er deels den indvortes Samhandel bleven fri for mange forhen derpaa hvilende Baand, hvilket dog kun ufuldkomment kan skee saalænge Toldligheden ikke er fuldstændig, deels have Toldindtægterne af Hertugdommerne faaet en betydelig Tilvæxt. I Fattiglovgivningen er der tilveiebragt Overeensstemmelse mellem Lovene for Danmark og Hertugdommerne i mange Punkter, hvori de forhen vare høist ulige, og forsaavidt der er bleven Forskjel tilbage, er der dog sørget for Afgjørelse efter lige Hovedregel, hvor indbyrdes Berørelse mellem Danmarks og Hertugdommernes Communer finder Sted. Den Ulighed, som er bleven tilbage, har været saaledes grundet i andre bestaaende Indretninger paa de forskjellige Steder, at den ei lod sig ophæve*).

Men, hvad der er af større Vigtighed, der er ogsaa fra 1720 efterhaanden opkommet en ikke lidet omfattende og indflydelsesrig politisk Eenhed mellem Danmark og Hertugdommerne. I Forhold til fremmede Stater udgjøre disse aldeles ikke noget særeget politisk Legeme; de blive ordentligviis heller ikke nævnte for sig i Traktater, men det hele under Kongens Scepter forenede Monarkie bliver betegnet med Navnet Danmark**)*. Om denne Eenhed i Forhold til andre Stater vidner og det fælles Flag. Forsvarsvæsnet

---

*) See herom Ny Collegialtidende for 1844 S. 122 ff.

**) See til Exempel den danske Tiltrædelses Akt til den i Petersborg 5/17 Juni 1801 sluttede Convention mellem Keiseren af Rusland og Kongen af Storbritannien 1ste Separat-Artikel, Fredsslutning med Sverrig 14de Januar 1814, Tractat med Preussen 17de Juni 1818, med Sverrig og Norge 2den Novbr. 1826, med Østerrig 12te Febr. 1834.

til Lands og til Vands udgjøre og en fuldkommen Eenhed, uden at Holsteens Stilling til det tydske Forbund deri gjorde nogen Forandring. Det var Kongen, der for de under hans Scepter hørende to tydske Hertugdømmer havde at udrede et forbundsmæssigt Troppebidrag, men han kunde tage Tropperne i hvilken Deel af Staten han vilde. Endog den i Armeen fra 1772 indførte danske Commando blev anvendt, naar et Forbundscontingent blev leveret i Tydskland. Alt dette, der naturligviis er at forstaae med Hensyn til den retlige Tingenes Orden, som indtil 1848 og var den virkelige, er vel bleven heftig dadlet af Forfattere, der troede at vise sig som de bedste danske Patrioter ved at forberede Holsteens Adskillelse fra Danmark. Men ligesom det ganske stemte med selve Forbundet, saaledes som det var indgaaet og som det blev opfattet af de øvrige Forbundsstater, saaledes vilde en modsat Synsmaade ikke alene have forstyrret Armeens Eenhed, men ogsaa have forvansket hele Holsteens saavelsom Lauenborgs Stilling, der var at være Dele af den danske Stat og staae under Kongen af Danmarks Herredømme, hvilken derimod havde visse Pligter mod Forbundet. De øvrige Statsdele lede heller ingenlunde Uret ved at deeltage i Forbundspligtens Opfyldelse. Forbundet var ikke indgaaet af Holstenerne, men af deres souveræne Herre, og sigtede til hele Statens Sikkerhed, ligesom Holstenerne ustridig vare lige Forpligtelse med andre Kongens Undersaatter undergivne til at tage Deel i de med Statens øvrige Forsvarsvæsen forbundne Byrder saavel i Fredstid som i de Krige, hvori Danmark som europæisk Magt maatte blive indviklet, uden Hensyn til om Forbundet deri fandt Anledning til at tage sig af Danmarks Sag. Finantserne vare og blevne aldeles fælles, og som Følge deraf hvilede Statsgjelden paa alle Statsdele. Selv de, der med størst Iver have talt for Finantsernes fremtidige Affondring, have erkjendt, at denne ei kunde skee anderledes end at Hertugdømmerne overtoge sig deres forholdsmæssige Andeel af Gjelden

saavelsom af de fremtidige fælles Udgifter*). Ogsaa finder en gjensidig Indfødsret Sted i Danmark og Hertugdømmerne.

Alt, hvad der saaledes er blevet fælles, bor uden Tvivl med de Lempninger, som særegne Grunde kunde foranledige i en eller anden Enkelthed, vedligeholdes; tildeels kunde det og være at udvide. Hertugdømmernes ældre Forfatning, hvorefter de ustridig udgjorde en fra Danmark forskjellig, med denne blot i Union staaende Stat, kan ikke paaberaabes til at omstøde, hvad der saaledes i Tidens Løb er blevet fælles. Denne Forfatning, der allerede forud var mærkelig svækket (see oven S. 182—184) er fra 1720 gaaet aldeles tilgrunde, og kan, som forhen bemærket, ikke have videre Berettigelse end at den kan tjene til yderligere Styrke for den indbyrdes Forbindelse, der ved Regjeringens uafbrudte Erkjendelse er bleven tilbage efter at det forrige forfatningsmæssige Baand er bleven opløst. At Holsteen ikke har noget Krav paa den ældre Forfatnings Fornyelse, er afgjort paa Forbundsdagen i 1823, og Slesvig kan paa ingen Maade have en større Berettigelse. Hiin Forfatning var desuden for Tiden aldeles ikke skikket til at begrunde en nogenlunde fast og velordnet Stat. Den hele Landbostand, der ei hørte til Ridderskabet, havde man forlængst skilt ved den samme tilkommende Deelagtighed i Landets Anliggender; selv de Besiddere af Riddergodser, der ei personlig hørte til Ridderskabet, (non recepti, en Classe der efterhaanden er blevet betydelig) havde ikke Adgang til en saadan Deelagtighed. Det var og kun enkelte ældre Stæder, der havde Deel i Repræsentationen, medens de senere opkomne tildeels særdeles vigtige, saavelsom de for en stor Deel ikke lidet betydelige næringsdrivende Steder, der kun kaldes Flækker, vare udelukkede; og ved den sidste fælles Landdag 1712 bleve Stæderne slet ikke tilkaldte, men alene Prælater og Ridderskab, hvilke

*) See til Exempel Holsteinische Stände-Zeitung für 1844 2tes Beilageheft S. 565—570.

dog indstændig androge paa, at Landdagen ved Stædernes Tilkaldelse maatte gjøres fuldstændig, men ei kunde sætte dette igjennem. De forfatningsmæssige Rettigheder, som tilkom de Slesvig-Holsteenske Stænder, indeholdt desuden, selv naar man ikke tager Hensyn til den ringe Anerkjendelse, de i den senere Tid og navnlig i 1712 fandt, langt fra ikke alt hvad der efter den nærværende Statsudvikling er nødvendigt, naar Landets Velfærd skal betrygges paa forfatningsmæssig Maade. Der var vel tillagt Stænderne Skattebevillingsret, men denne strakte sig ikke til Told og adskillige andre lignende Afgifter; der fandt derhos ingen ordentlig Finantscontrol Sted, og navnlig vare de betydelige Domainer og deres Indtægter aldeles udenfor Stændernes Virkekreds. Endelig havde de ingen besluttende Medvirkning til Lovgivningen, men Anordninger bleve eensidig udgivne af Fyrsterne, enten i Fællesskab eller af den Enkelte for hans særegne Andeel, endog af dem, der i sin Tid besad enkelte mindre Dele. Selve Hertugdømmerne kunde saaledes aldeles ikke være tjente med den ældre Forfatning, om de end dertil have havt Berettigelse.

Disse Forhold, som Danmark har fælles med begge fornævnte Hertugdømmer, ere jevnlig omhandlede under Stænderforhandlingerne. Exempel herpaa kan man finde i Viborger Stændertidende for 1844 S. 1546 og den Roeskilder S. 1997—2000, hvilket sidste Sted endog indeholder en udførligere Udvikling deraf end det Ovenstaaende. Det undrer mig derfor, naar jeg i den senere Tid seer hine Forhold anførte, som udgjørende et særligt Eenhedsbaand mellem Danmark og Slesvig; det er dog aabenbart, at der ikke i den Henseende har været mindste Forskjel paa Kongerigets Forhold til begge Hertugdømmerne. Men naar der endnu i „Dansk Ugeskrift" No. 17 S. 397 til de fælles Forhold er regnet Toldvæsnet, saa er heri en Feiltagelse; dette hører netop til det, Hertugdømmerne have fælles indbyrdes, men ikke med Kongeriget. Vilde man sige, at det er fælles, forsaavidt Indtægten indflyder i

den fælles Statskasse, da er dette ikke andet end en umiddelbar Følge af det Finantsfællesskab, der tillige er udhævet, og der, som alle de øvrige der benævnte Forhold, er aldeles det samme med Hensyn til Holsteen som til Slesvig. Et af de ivrigste Ønsker, som baade Regjeringen, de danske Stænder og flere indsigtsfulde Forfattere have næret med Hensyn til Danmarks og Hertugdømmernes indbyrdes Forhold, er netop at faae Toldforskjellen og dermed Toldgrændsen ophævet; der skete og et høist betydeligt og kraftfuldt Skridt i denne Retning ved Fdg. 1ste Mai 1838, navnlig derved at den ophævede de mange Toldprivilegier, som i Hertugdømmerne tilkom visse Distrikter, (hvilket dog fornemmelig fandt Sted i Holsteen) og Stænder; Privilegier, der saaledes udelukkede Muligheden af et tilforladeligt Toldopsyn, at ubevogtet Vareforsel fra Hertugdømmerne vilde have været til største Skade for Finantserne. Men med Hensyn til nogle vigtige Vareklasser bleve dog betydelige Forskjeller tilbage, der senere kun tildeels ere ophævede, ligesom det vigtigste Gode, der ved lige Told skulde opnaaes, ikke vil blive det, saalænge den betydelige Brændeviinsafgift i Danmark ikke tillige kan indføres i Hertugdømmerne, hvilket har større Vanskeligheder end Udjevningen af de Toldforskjeller, der bleve tilbage, nu vilde have. Men hvad der her især fortjener at bemærkes er, at den Opgave, at gjøre Tolden lige, snarere vil kunne opløses i det videre Omfang, hvori Regjeringen, og de, der ellers have talt denne Sag, hidtil have tænkt sig den, end naar den indskrænkes til Slesvig. En eensidig Forening af dette Hertugdømme med Danmark under en fælles Toldlovgivning vilde nemlig gjøre en ny Toldgrændses Opførelse og Bevogtning mellem begge Hertugdømmer nødvendig; og naar man dog paa den anden Side skulde blive fri for Toldgrændsen ved Kongeaaen, og navnlig de meget besværende og dog ikke ganske betryggende Forholdsregler, som ere foreskrevne til Betryggelse mod Brændeviins Indsmugling, vilde det endvidere være aldeles fornødent, at den danske

Brændeviinsafgift (som vist ikke bør ophæves) indførtes i Slesvig. Men en Toldgrændse ved Eideren vilde være til stort Besvær for Hertugdømmerne og navnlig for Slesvig, og i høi Grad bidrage til at Slesvigerne vilde finde sig ilde ved de nye Forhold, hvori de skulde indtræde. Brændeviinsafgiften vilde og, skjøndt dens Beløb kom dem tilgode i Beregningen af de Afgiftsbyrder, de i det Hele skulde bære, blive uvelkommen, i Særdeleshed paa Grund af de betydelige Indskrænkninger i Friheden, og de Huusundersøgelser, som den gjør nødvendig. Disse Uleiligheder vilde man regne mindre høit, naar Afgiftens Indførelse var et Led af en saadan Tingenes Orden, at hele Samqvemmet med deres Landsmænd til alle Sider blev frit for Told og Toldtilsyn, end naar der i Forbindelse med denne Afgift opførtes en ny Toldgrændse, der var dem til langt væsentligere Byrde end den, hvorfra de bleve frie. Det turde og være uvist, hvorvidt hiin nye Toldgrændse virkelig vilde lade sig saaledes bevogte, som Finantsernes Sikkerhed fordrede. Det kan ikke slaae feil, at der paa begge Sider af Eideren vilde vise sig stor Tilbøielighed til ved alskens Kunster, vel og med Vold, at unddrage sig den nye og forhadte Byrde; og kunde dette lykkes i noget betydeligt Omfang, saa vilde man, foruden de moralsk og politisk skadelige Følger, som denne Toldsvig og maaskee Toldkrig vilde medføre, ogsaa deraf kunne befrygte et betydeligt Tab i Indtægter. Noget lignende vilde og let kunne møde med Hensyn til Brændeviinsafgiften. I en Række af Aar er Toldsvig betydelig aftaget, som Følge deels af lempeligere Toldsatser og Forbedring i Tilsynspersonalet, deels af en heldig Forandring i den offentlige Mening desangaaende. Man bør vistnok tage sig Agt for alt, hvorved det saaledes vundne Gode kunde sættes i Fare. At bringe Danmark og begge Hertugdømmer under en fælles Toldlovgivning er vel en Opgave, som vistnok, foruden mange andre i naturlige og tilvante Forhold liggende Vanskeligheder, ogsaa finder en meget stor Hindring i de Stemninger, som i de senere Aar

mere og mere have taget Overhaand. Men det vilde og være et sandt Gode for alle Statsdele, og, naar man først begyndte at vende Tanken hen paa at ordne de indbyrdes Forhold efter at blive sammen, saa vilde man vel komme til at erkjende dette. Det turde maaskee endog være at optage iblandt de Artikler, der skulde lægges til Grund for den fremtidige indbyrdes Forbindelse, at Toldlovgivningen skal gjøres eens og derefter henlægges under den fælles lovgivende Forsamling. Da Hertugdommernes indbyrdes Forbindelse ikke kan vedligeholdes uden ved en ny Forfatning, hvorved tillige deres Forhold til Danmark maa ordnes under Hensyn til det gjensidige Tarv, saa kunde de maaskee endog findes villige til et saadant Vilkaar. Dog, dette er noget, som kræver mange noiagtige Undersøgelser og Overveielser, saa at jeg ingenlunde vover derover at yttre en bestemt Mening. Men det tør jeg ansee for vist, at en eensidig Toldlighed mellem Danmark og Slesvig med Ophævelse af dettes ældgamle Toldfællesskab med Holsteen, ikke vil kunde faae Slesvigs Samtykke, men kun kan indføres ved Danmarks Overmagt, og at dens gavnlige Følger for Riget endog i finantsiel Henseende vilde være meget tvivlsomme.

Den oven udviklede Forbindelse, der efterhaanden har dannet sig mellem Danmark og Hertugdommerne, maatte, i Følge det Foranførte, være ligesaa berettiget som den særlige indbyrdes Forbindelse mellem disse. Dette er og den Grundsætning, som Regjeringen lige siden 1720 stadig har fulgt, og som den i de senere Aar ved flere Leiligheder udtrykkelig har forkyndt. Medens saavel Frederik den 6te som Christian den 8de tilsagde Opretholdelsen af den indbyrdes Forbindelse mellem Hertugdommerne, tilbageviste de med Bestemthed ethvert Skridt, som kunde træde hindrende i Veien for den Forbindelse, hvori de paa den anden Side vare komne med Danmark. Den første af disse forevigede Landsfædre, i hvis Regjeringstid (derunder og forstaaet den, hvori han paa Grund af sin Faders Svagelighed i Virkeligheden udøvede den hele Kongemagt) denne sidste For-

bindelse især havde udviklet sig, afslog ikke alene enhver Begjæring om en for begge Hertugdømmer fælles Forfatning, men vilde end ikke begvenme sig til at give dem fælles raadgivende Stænder, idet han antog, at de derved kunde saaledes styrke deres indbyrdes Forbindelse, at den kunde gjøre deres Forbindelse med Kongeriget Afbræk. Ligesom han, tilbageviste og Christian den 8de ethvert Andragende om Stændernes Forening, saavelsom alt hvad der ellers kunde antages at løsne de Baand, hvorved Kongeriget og Hertugdømmerne holdtes sammen. Navnlig udtalte han sig med megen Skarphed mod en saadan Retning i den Beskeed, han under 8de Juli 1846 gav de holsteenske Stænder paa deres i 1844 indgivne Andragende om Adskillelse mellem Rigets og Hertugdømmernes Finantser, hvori han tilkjendegav dem, at Hertugdømmerne hverken udgjorde eller skulde udgjøre en særskilt Stat*).

Den samme Grundsætning fastholdt Frederik den 7de, da han nogle Dage efter sin Tronbestigelse (see Reskr. af 28de Januar 1848), i Overeensstemmelse med hans bortgangne Faders Ønsker, bebudede en for Danmark og Hertugdømmerne fælles Forfatning, hvorved de Forhold, der vare blevne fælles mellem dem, skulde bringes til større Fasthed, Udvikling og Begrændsning, medens han indtil videre forbeholdt sig sin forrige Magtfuldkommenhed med Hensyn til de Sager, der bleve uden for denne Kreds, og for hvilke de særlige raadgivende Stænder skulde vedblive. Det var høist beklageligt, at denne Forholdenes Ordning ikke for længst var forberedt (see oven S. 82 ff.). Stemningen for den bebudede Forfatning var nu blevet saa uheldig som muligt, hvilket viste sig i det Øieblik Reskriptet udkom, ja endog med stor Skarphed traadte frem umiddelbar ved Christian den 8des Død, med Hensyn til den Formodning, som man allerede da havde om et saadant Skridt. Medens man her satte alt i Bevægelse for at overtyde det danske Folk om, at

*) See Holsteinische Stände-Zeitung für 1846, 1stes Beilageheft Sp. 11.

den paatænkte Tingenes Orden ikke blot vilde være at opoffre Danmarks gode Ret til Slesvig, men endog at kaste selve Kongerigets Regjering i Tydsklands Hænder, søgte man i Hertugdømmerne med ikke mindre Heftighed at gjøre den Forestilling gjeldende, at en saadan Forfatning vilde være det samme som at overgive Hertugdømmerne til de Danskes og navnlig Kjøbenhavnernes nindskrænkede Herredømme. Regjeringen var, i det Øieblik den besluttede Reskriptet, fuldkommen belavet paa, at den fiendtlige Stemning mellem de forskjellige Landsdeles Beboere, der havde grebet saa vidt om sig, vilde lægge store Vanskeligheder i Veien for den tilsigtede Forfatning. Men det ansaaes, navnlig efter den yderligere Bevægelse, hvori Tronskiftet havde sat Gemytterne, for en uundgaaelig Nødvendighed, at gjøre et bestemt Skridt til at forvisse Folket om en Forfatning, og man fandt, at denne, naar den skulde tjene til at sikkre Statens Bestaaen, maatte bygges paa Erkjendelsen saavel af det, der gjorde alle hine Landsdele til en fælles Stat, som af disses Eiendommeligheder. Man nærede ogsaa noget Haab om, at det dog vilde lykkes at faae den Forsamling til Forfatningslovens Provelse, som Reskriptet foreskrev, bragt istand, og da haabede man ogsaa, at Erkjendelsen af det Rette og Sande omsider vilde gjøre sig gjeldende i denne Forsamling og derfra videre udbrede sig. Som Følge af de senere Begivenheder, der bragte Kongen til selv at opgive den ved Reskriptet tilsigtede Forfatning, er hiint Haab, der iøvrigt ingenlunde var ublandet, ikke engang kommet til at aflægge Prøve. Men uagtet disse Tildragelser, fra den ene Side, have optaarnet nye Vanskeligheder for en saadan Tingenes Ordning, turde det dog være, at de sørgelige Erfaringer, som man nu fra alle Sider har gjort, ogsaa indeholde Noget, der kunde føre Gemytterne hen til den Grundtanke, hvorfra Reskriptet gik ud.

Saaledes som Forholdene nu have udviklet sig, synes det, at Alle, der ere nogenlunde tilgjængelige for Sagens rolige Overveielse, maae opgive Tanken om en særlig Stat

Slesvig=Holsteen, og at heller ikke en tydsk Eenheds Stat kan have en saadan Tiltrækning for Holsteen, at det, for at indkomme i samme, skulde ville give Slip paa Vedligeholdelsen af sin Forbindelse med Slesvig, uagtet denne maatte blive at ordne saaledes, som begges Forbindelse med Danmark kræver. De Berlinske Fredspræliminarier og de ministerielle Udtalelser, som man fra Preussisk Side har, vidne derhos om, at Adskillelsen mellem Holsteen og Slesvig, selv af den Magt, ved hvis Hjælp man haabede at sætte de yderste Partiønsker igjennem, erkjendes for en nødvendig Følge af, at det førstnævnte af disse Hertugdømmer ønskes indlemmet i det snævrere tydske Forbund, medens al Paastand om ogsaa at bringe Slesvig ind i en saadan Forbindelse er henfalden. Det synes endvidere at ligge klart for Dagen, at der Intet vil være i Veien for at holde Holsteen ude af hiint snævrere Forbund, der vilde ophæve de i samme inddragne Landes selvstændige Lovgivning og Regjering. Ligesom allerede det i 1815 stiftede tydske Forbunds Natur medførte, at dets Grundvæsen ikke kunde forandres uden alle Forbundsfællers eenstemmige Samtykke, saaledes er og dette meget bestemt udtrykt i Wiener Traktaten Art. 7. Hvorvidt den danske Regjering ved i Marts 1848 at erklære sin Redebonhed til at gaae ind paa den da bebudede Omdannelse af det tydske Forbund mellem Souverainerne til en Forbundsstat med folkelig Indretning, har ladet sig bestemme af Sympathi med denne Tanke, eller af den Formodning, at den, uden Hensyn til Ret, vilde gjøre sig gjeldende med en saadan physisk Kraft, at Danmark ei kunde staae imod, er, saaledes som Sagen nu staaer, et temmelig ligegyldigt Spørgsmaal. Nu vil i al Fald hiin Sympathi sikkert være forsvunden, ligesom man vist ikke vil have stor Troe til denne Kraft. Det erkjendes i selve det fra Preussen udgaaede Udkast til en Forfatningslov for det snævrere Forbund, at Indtrædelsen deri beroer paa hver enkelt Stats og Regjerings Samtykke. Det er derhos ikke blot i sig indlysende, at en sammensat

Stat, der kun for en mindre Deel af sit Omraade hører til Tydskland, maa have ganske andre Betænkeligheder ved at gaae ind i hiin Forbindelse, end en aldeles eller dog overveiende tydsk Stat; men Kongen af Danmarks derved understøttede Berettigelse til at holde sig ude af den nye tydske Stat (hvis en saadan blev til) vil og saa meget desto sikrere kunne gjøre sig gjeldende, som Østerrig endog i egen Interesse maa understøtte samme, ligesom og Holland deri vil gjøre fælles Sag med os. Holstenerne selv have ingen berettiget Stemme angaaende den nærmere Tilslutning til Tydskland. Og det er derhos min Overbeviisning, at de, hvis Valget blev stillet dem, langt vilde foretrække deres hidtilværende Forbindelse med Slesvig, befæstet ved en Forfatning, men tillige ved denne saaledes begrændset, som den Retstilstand, der fra 1720 havde dannet sig og endnu i 1848 bestod, fordrede det (see oven S. 137—138). Og det er mig kjært, at jeg kan have denne Overbeviisning, thi mit Haab for Fædrenelandet beroer paa at man fra alle Sider kommer tilbage fra de Vildfarelser, der have sønderslidt vor forhen saa lykkelige Stat, og derimod indseer, at der ingen anden Vei er til at gjenoprette den forrige gode Tilstand, end at blive sammen, under Betingelser, der sikkre alle Statsdeles billige Fordringer. At Slesvigerne, ikke blot de, der ere i fuld Samklang med Holstenerne, men og de, der i den senere Tid have fjernet sig fra dem, heller ikke kunne ønske andet end den hidtilværende Forbindelses Vedligeholdelse og Befæstelse, naar denne knyttes til Forbindelsen med Danmark og frigjøres for alt hvad der kunde medføre Afhængighed af Tydskland, kan, i Henhold til det Ovenanførte, neppe omtvivles. Men jeg har dog tillige bemærket, hvorledes det, naar kun den statsretlige Forbindelse mellem Danmark og Hertugdømmerne opretholdes og befæstes, mulig kunde indrømmes, at det nordlige Slesvig indlemmes i Kongeriget, hvis dette da skulde vise sig at være et Ønske hos Indvaanerne (see S. 138—143).

Men jeg kan heller ikke andet end antage, at man, efter rolig Overveielse, fra dansk Side vil finde, at en saadan Tingenes Ordning er det eneste, hvorved man kan gjøre sig Haab om at see de ulykkelige Forhold, hvori Splid har bragt Staten, udjævnede paa en Maade, hvoraf man kan love sig fremtidig Roe og Lykke. Medens Tydskerne vistnok saavel under Krigen, som i de tvende Stilstands Tider, have havt god Leilighed til at erfare, at Slesvig ingenlunde er saa udelukkende tydsk og tydsksindet, som et Parti havde indbildt dem, vil uden Tvivl og et andet Parti, navnlig af det, der under nærværende Stilstand har viist sig, have seet, at det heller ikke er saa reent danskt, som det har forestillet sig. Tanken om at kunne indlemme det i Kongeriget, saaledes at det underkastes om ikke ligefrem samme Love og Indretninger, saa dog de Love og Indretninger, som besluttes af en Forsamling, hvori Slesvigerne altid ville være en ringe Minoritet, maae selv de, der ikke maatte ville lade sig overbevise om det Uberettigede og Ukloge deri, dog erkjende for uudforlig efter de indgaaede Freds-Præliminarier. Men hvad disse i den Forudsætning, at Holsteen skal træde ind i den tydske Eenheds-Stat, give istedetfor Slesvigs Forbindelse med samme, et selvstændigt Slesvig, er noget, som, naar man gjør sig Tanken derom klar, hverken kan tilfredsstille danske, slesvigske eller holsteenske Interesser. Dette har og fra begge Sider paa det skarpeste udtalt sig. Man har her i Danmark meent, at det i Gjerningen vilde være at gjøre Slesvig til en Deel af Holsteen, og, i det man forudsætter dettes Indlemmelse i den tydske Eenhedsstat, dermed underordne det Tydskland; men fra den anden Side har man yttret ligesaa levende Frygt for, at det vilde bringe Slesvig under de Danskes eneraadige Herredømme. Den Omstændighed, at slig Frygt og den derpaa grundede Skræk for hiint Fredsvilkaar med lige Styrke yttrer sig i de modsatte Retninger, vidner vel om at den er overdreven. Men der mangler dog ikke Stof til Befrygtelse fra begge Sider, og det turde være vanskeligt

at afgjøre, fra hvilken den maatte være stærkest begrundet, og jeg skal ikke indlade mig i nogen Undersøgelse desangaaende. Uden Tvivl vil der fra begge Sider blive udfoldet en stor Virksomhed for at trække Slesvig til sig, og hvilket af Partierne det end lykkes at arbeide med størst Fremgang, saa vil denne fortsatte lidenskabelige Partikamp i en uafseelig lang Tid nære et fiendtligt Sindelag mellem Danske og Holstenere, medens Slesvig vil blive en Kasteboldt mellem de stridende Partier. Der vil saaledes ikke være mindste Udsigt til en sund Statstilstand. Vel have Nogle villet opfatte den saaledes forelobig betingede Selvstændighed paa en saadan Maade, at den saa godt som intet betyder, og at den saaledes ikke kan være i Veien for at Slesvig i eet og alt bringes i Forfatnings-Fællesskab med Danmark. Man udtrykker sig stundom som om denne Selvstændighed blot sigtede til Selvbestyrelse af communale Anliggender. Men dette er jo ikke andet end hvad der og tilkommer Communer, saavel i lavere som i høiere Orden, her i Danmark. Forskjellen skulde maaskee sættes deri, at Slesvig skulde ansees som en stor Commune, der hjemme hos sig selv skulde finde en endelig Afgjørelse af alle dets communale Anliggender, og at dette skulde udgjøre Gjenstanden for den samme tilsagte særegne Landdag. Men det er endog utænkeligt, at en slesvigsk Landdag kunde have denne Myndighed, naar den ikke fik en, ogsaa Landets øvrige Forhold, omfattende selvstændig Myndighed. De Anliggender, der nærmest vedkomme Medlemmer af de Samfund, som man kalder Communer, gribe jo for en stor Deel ind i det hele Samfunds Interesser, og kunne saaledes ingenlunde ubetinget overlades til de af hine mindre Samfund valgte Mænds Afgjørelse. Regjeringen maa derfor have en Medvirkning, som deels udøves derved, at den gjennem sine Embedsmænd deeltager i de enkelte Communers Beslutninger, deels viser sig i at disse staae under hine Regjeringsmyndigheders Tilsyn og Bedømmelse. Angaaende adskillige communale Anliggender er det især fremspringende, at de have en Be-

tydenhed, som ikke indskrænker sig til den enkelte Commune, saasom Fattig- og Skolevæsnet. Skulde samtlige deslige Anliggender udelukkes fra den selvstændige Communeforvaltning, der skulde indrømmes Slesvig, vilde denne kun blive en ringe Herlighed, men de øvrige Communeanliggender ere heller ingenlunde saaledes de øvrige Statssamfund uvedkommende, at de kunne overlades til reen communale Myndigheders upaaankelige Afgjørelse*). Ligesom altsaa de Slesvigske Communers Virksomhed maatte blive de Love undergiven, som gik ud fra den Rigsdag, hvori Slesvig stedse vilde være i Minoriteten, saaledes kunde heller ingen Slesvigsk Bestyrelses Myndighed være uden for Rigsdagens Tilsyns-Ret eller uden Ansvar for Rigsretten. Ei heller kunde der gives Hertugdømmet en Selvstændighed, som var værd at nævne, ved at indrømme dets særegne Landdag Ret til selv at fordele det paa den fælles Rigsdag det paalagte Bidrag til Statsudgifterne. Den kunde i al Fald umulig strække sig til en selvmyndig Afgjørelse af hvad der skulde udredes enten som Forbrugsafgift eller paa anden Maade, eller hvorledes det Beløb, hvormed Forbruget skulde bebyrdes, blev at fordele paa de forskjellige Forbrugsgjenstande. Naar ikke Toldgrændsen mellem Danmark og Slesvig skal vedligeholdes (hvilket i Forbindelse med en ny Toldgrændse ved Eideren vilde bringe Slesvig i en utaalelig Tilstand) vilde en Slesvigsk Landdag, der fik Myndighed til at sætte Toldsatserne for Hertugdømmet saa lavt, som den vilde, mod at det paa anden Maade tilveiebragte sit forholdsmæssige Bidrag til Staten, have det i sin Magt at tilvende Slesvig Forsyningen med en stor Deel af Danmarks Fornødenheder til største Tab baade for dettes Statsindtægter og for Indvaanernes Handelsvirksomhed**). Men med foranførte og flere fornødne Indskrænkninger vilde hiin Ligningsret kun blive af saare ringe Værd.

---

*) See min Prøvelse af Grundlovsudkastet S. 419—423.

**) See s. Skr. S. 472—473.

En ansect Forfatter*) mener, at Slesvig gjerne kunde beholde sine særegne Love, uagtet det blev henlagt under en for det og Danmark fælles lovgivende Magt, og anfører til Styrke herfor, at der i det brittiske Parlament gives særskilte Love for Irland, og i den forrige Roeskildske Forsamling forhandledes om saadanne for Island, Bornholm, Kjøbenhavn. Hvad det forstnævnte Exempel angaaer, da skal jeg saameget mindre videre indlade mig paa samme, som det er alt for bekjendt, hvor lidet Irland finder sig lykkeligt ved at være undergivet fælles lovgivende Magt med England. At de Love, der skulde udkomme for Island, fra først af vare underkastede de Roeskildske Stænders Raadgivning, var i sig uden Tvivl lidet hensigtsmæssigt, og var kun indført som noget foreløbigt, der skulde afloses og for adskillige Aar siden er blevet aflost ved en særlig raadgivende Forsamling for hiint Øeland. Men nogen Forstyrrelse i Islands Retstilstand var der dog ikke at befrygte af Sagernes Behandling i den Roeskildske Forsamling. Denne havde liden Interesse for den islandske Lovgivning, og, skjøndt denne efterhaanden er blevet uddannet og læmpet til en meget betydelig Overeensstemmelse med den danske, saa erkjendte hiin Forsamling dog i Almindelighed, at den ikke var istand til at bedømme de islandske Forhold, som fremkaldte Afvigelser fra de danske Love, saa vel som enten Landets Øvrigheder eller de Regjeringscollegier, som havde sat sig ind i de islandske Tilstande. Det var derfor kun i enkelte Tilfælde den foreslog Forandringer i de den forelagte Udkast, og selv med den indskrænkede Indflydelse de Roeskilder Stænder fik paa islandske Anordninger, var man ingenlunde tilfreds dermed i Landet, hvorimod det flere Gange blev yttret, at Sagerne i Almindelighed kun bleve forsinkede, og stundom endog forqvaklede ved denne Deeltagelse**).

---

*) Schouw i Dansk Ugeskrift No. 16, S. 306.

**) Jeg behøver vel ikke at bemærke, at jeg til de særlige islandske Anordninger ikke regner saadanne, som den under 28de December

Dog er Sammenligningen med Island den eneste, der kunde have noget Skin af Anvendelighed; forsaavidt derimod ogsaa de enkelte locale Anordninger for Bornholm og Kjøbenhavn, der have været for Stænderne, her nævnes, da vidner dette om en saa urigtig Opfatning af Forholdene, som man ikke skulde have ventet af en saa indsigtsfuld Mand. Det er aldeles nødvendigt, at ogsaa de Love, der for enkelte Stæder eller Distrikter gjøre Undtagelser fra eller nærmere Bestemmelser i Landets almindelige Love, gaae gjennem den Forsamling, hvori disse blive at behandle, og det kan heller ikke have synderlig Vanskelighed for en saadan Forsamling, at bedømme hine Loves Forhold til disse, saavel med Hensyn til Jagttagelsen af de almindelige Lovgrundsætninger, som til de almindelige Interesser, der kunde blive berørte ved slige Undtagelseslove. Forsaavidt der fra denne Side intet er at bemærke, ville, som Erfaring viser, de Medlemmer af Forsamlingen, som ikke høre til det særegne Samfund, hvorfor Loven gives, eller paa anden særdeles Maade ere komne ind i Forholdene sammesteds, ikke befatte sig med Sagen, som derfor ordentligviis aldeles overlades til de enkelte Kyndige og Vedkommende. Men den Slesvigske Lovgivning forholder sig ingenlunde til den danske som en særdeles Anordning for et enkelt Distrikt eller en enkelt Stad til Rigets almindelige Lovgivning. De have i sex Aarhundreder havt en ganske forskjellig Udviklingsgang og ere derved blevne aldeles forskjellige. Det er oven (S. 186) bemærket, hvor indskrænket den samtidig med Slesvigs Bortforlehning udkomne jydske Lovs Virksomhed er bleven i Slesvig. Men selv i de faa Dele, hvori jydske Lov endnu har nogen praktisk Betydning i dette Hertug-

---

1836 udkomne Plakat om den islandske Handel. Denne var en hele Staten vedkommende Anordning, der heller ikke særlig blev behandlet ved Oestifternes Stænder, som daværende raadgivende Forsamling for Island, men ved alle Monarkiets fire Stænderforsamlinger.

domme, har det dog ikke samme Ret som Danmark; thi i ingen af disse er Danmarks nærværende Ret stemmende med jydske Lov. Jeg, der dog turde kjende ligesaa meget til den Slesvigske saavelsom til den danske Ret som mine øvrige Landsmænd, har end ikke kunnet udfinde nogen Materie, hvori disse vare hinanden lige, uden forsaavidt lige Love ere udkomne for Danmark og for begge Hertugdømmerne. Skulle altsaa de for Danmark udvalgte Rigsdagsmænd have at beslutte over slesvigske Love, og omvendt, slesvigske Rigsdagsmænd over danske Love, da vilde for det første saavel hine som disse blive bebyrdede med et betydeligt Arbeide, hvorpaa de aldeles ikke forstaae sig. Den største Deel af Danmarks Retslærde kjende saa godt som intet til den i Hertugdømmerne gjeldende Ret; og den løse Kundskab, som Enkelte kunne have om et eller andet Stykke i samme, sætter dem aldeles ikke istand til at have en rigtig Dom over nogen Slesvigsk Anordning, der staaer i Berørelse med den øvrige Ret. Slesvigernes Bekjendtskab med dansk Ret er maaskee endog vel saa ringe. Hiint Arbeide vil blive saa meget mere besværligt og fortrædeligt, som det, baade efter Sagens Natur og i Følge det i Proclamationen af 27de Marts 1848 givne Tilsagn, vilde være umudgaeligt, at samtlige Sager behandledes i to forskjellige Sprog, og stedse, deels mundtlig, deels gjennem en Protokol, oversattes fra det ene til det andet (see oven S. 56—57 jvfr. S. 46—51). Men det vilde dog ikke blot være et høist trættende unyttigt Arbeide og en kostbar Tids Spilde, der vilde blive at beklage, hvis samtlige Danske og Slesvigske Sager skulde behandles ved en fælles Rigsdag. Det vilde sandsynligviis og have en meget skadelig Indvirkning paa Sagerne. Ligesom det dog ikke kunde antages, at alt dette besværlige Arbeide skulde aldeles forgjæves være indført, saaledes vilde der i det mindste i Begyndelsen netop være en stor Tilbøielighed hos de danske Rigsdagsmænd til at gribe ind i Lovgivningen for Slesvig. Det er jo blevet en udbredt Mening, at det er utilbørligt og for Danmark

skadeligt, at den Slesvigske Ret i det Væsentlige er blevet den samme som den Holsteenske, og deres Opgave maatte altsaa være, efterhaanden at faae den bragt i nærmere Overeensstemmelse med den danske. Men, foruden at det vilde være uretfærdigt, at Slesvigernes Retstilstand skulde, blot for at blive den danske lig, omændres i hvad der ellers passede sig med deres Tarv, vilde det være meget at befrygte, at den ved det Slags Omændringer vilde blive forvansket. Efter hvad allerede er bemærket, vilde den Slesvigske Ret være Rigsforsamlingens Fleerhed aldeles fremmed, og det vilde være en Sjeldenhed, at der endog kun blev eet Medlem, der havde en saa noiagtig Kundskab saavel til den, som til den danske Ret, og en saa dyb Indsigt i Sammes Grundsætninger, at han kunde have en sikker Dom over hvad der med Nytte kunde forplantes fra den ene til den anden. Det kunde derfor meget let skee, at den kunde finde en Lov eller Ændringer i et forelagt Lovudkast for Slesvig hensigtsmæssige, der dog ved deres Uovereensstemmelse med de øvrige Slesvigske Love og retsgyldige Vedtægter eller med Hensyn til den Maade, hvorpaa de som Leed af det hele der gjeldende Retssystem maatte blive optagne og forstaaede, vilde afstedkomme megen Skade og Forvirring. Ogsaa vilde det være vanskeligt, at sætte fornødne Forbedringer i den gjeldende Ret igjennem, thi disse maatte, for at være virkelig gavnlige, indrettes i Overeensstemmelse med det i denne Ret, der ei skal forandres, men det kunde let hænde, at Forsamlingens Fleerhed, uden at kunne trænge ind i denne Consequents, vilde have en omspurgt nye Lov afpasset efter den danske Lovgivning og de danske Forhold. Ved en saadan Fremgangsmaade vilde Slesvigs Lovgivning, som for Resten i og for sig er ufuldkommen nok, efterhaanden aldeles tabe al indre Sammenhæng, og dette Hertugdømmes Beboere vilde gjennem lange Tider hverken have et Retsfællesskab med deres sydlige eller deres nordlige Naboer, hvilket vilde virke meget forstyrrende paa deres tilvante Samqvem. Midlerne til den Retsud-

vikling, der gaaer ud fra Videnskaben og fra Retsanvendelsen, vilde og i dette lille Mellemland blive saare indskrænket. Det turde derfor være Spørgsmaal, om Slesvig ikke endog heller maatte paa eengang optage den hele danske Ret med enkelte Undtagelser og nærmere Bestemmelser, end efterhaanden faae en af ulige Bestanddele sammenflikket, fra begge de Landes, mellem hvilke det ligger, forskjellig Ret, der efterhaanden vilde danne sig ved de Danskes overveiende Indflydelse; men hiin første Forholdsregel, angaaende hvilken jeg iøvrigt maa henvise til det oven S. 211—213 anførte, synes dog Ingen at ville anbefale, medens dog Slesvigerne, under et til selve Lovgivningen for de indre Anliggender udstrakt Forfatningsfællesskab, ikke uden ganske særlige Bestemmelser i Forfatningsloven, som det kunde være vanskeligt nok at give fornoden Nøiagtighed, vilde være sikkrede mod at en saadan fuldstændig Forandring i deres Retstilstand paa eengang blev besluttet af det overveiende Antal danske Rigsdagsmænd. Naturligviis vilde og den danske Lovgivning være udsat for alskens Forvanskninger, dersom de Slesvigske Rigsdagsmænd kom til derpaa at udøve nogen afgjørende Indflydelse. Men dette er, efter Talforholdet, ikke at befrygte; dog var det ikke utænkeligt, at de i en betydende dansk Sag, hvor der var en stor Meningsforskjel i den danske Deel af Forsamlingen, kunde, af et eller andet Hensyn, søge at gjøre sig gjeldende.

Det vil være overflødigt at udvikle, hvilket rigt Stof til Misstemning det vilde give, hvis Slesvigs Ret, saaledes som omtaldt, idelig og idelig blev omændret efter de danske Rigsdagsmænds Meninger og Ønsker og uden behørigt Hensyn til hvad der passede ind i dets øvrige Ret. Ei heller behøver det at anmærkes, at der i Slesvig ville findes mange Kræfter, som baade vilde være villige og skikkede til at udbringe det størst mulige Udbytte af dette Stof. Jeg indseer iøvrigt aldeles ikke, hvilken Nytte Danmark kunde have af at frembringe Lighed mellem dets og Slesvigs Lovgivning i saadanne Retninger, hvori der ikke i

Slesvigs egne Forhold var Anledning til at ønske en slig Forandring.

Det er uafhængig af Fortolkningen over Fredspræliminarierne, at jeg har beviist, at Slesvigs Selvstændighed ingenlunde kan have en saa indskrænket Betydning, som Mange ville give den. Paa de forskjellige Fortolkninger, der ere opstillede af disse Præliminarier, vilde jeg her i intet Tilfælde indlade mig. Derimod bør jeg ikke lade ubemærket, at ogsaa det i 1848 givne Kongelige Tilsagn ingenlunde tilsteder, at Slesvig med Hensyn til sin indre Lovgivning skulde være undergivet den Rigsdag, som det skal have fælles med Danmark. Den Kongelige Proclamation til Slesvigerne af 27de Marts 1848 indeholder, at der skal sikkres dem en egen Landdag, egen Administration, egne Domstole o. s. v. Ligesom nu en Landdag, efter det vedtagne Begreb og navnlig det, der fra gammel Tid har været gjeldende i Slesvig, medfører Deeltagelse i de almindelige Landsanliggender, i Særdeleshed i Lovgivningen, saaledes kan den egne Administration og de egne Domstole, der ligeledes tilsiges Slesvig, ikke forstaaes anderledes, end om en fra Kongerigets forskjellig Administration og om Domstole, der skulle være uafhængige af dette. Ellers var intet sagt, da locale Bestyrelser og Domstole ere noget, som enhver dansk Provinds har og maa have. Men Slesvigs Administration kan ikke være uden Afhængighed af Rigets, dersom der skal være et almindeligt Forfatningsfællesskab mellem dem; thi da maatte den, som allerede bemærket oven S. 236, være underkastet den fælles Rigsforsamlings Tilsyn og kunne drages til Ansvar for en Statsdomstol, hvori, ligesom i Rigsforsamlingen, den danske Bestanddeel fik en afgjørende Overvægt*). Ogsaa vilde en egen uafhængig øverste Domstol i Slesvig være lidet passende, naar der ved fælles Rigsdag skulde sørges for at tilveiebringe Fællesskab i den private Lovgivning. Vel sige

*) See min Prøvelse af Grundlovsudkastet m. v. S. 247—248.

Nogle, at det kun er en provindsiel Selvstændighed, Kongen tilsagde, i hvilken Henseende det paaberaabes, at det Kongelige Svar af 24de Marts 1848 til de Udsendte fra den i Rendsborg sammentraadte Forsamling tilsagde, at Slesvigs Selvstændighed skal beskjærmes ved udstrakte provindsielle Institutioner, navnlig egen Landdag og særskilt Forvaltning. Men for det første er Udtrykket: provindsiel Selvstændighed, i sig meget uklart, og skjøndt det ofte er blevet benyttet for at betegne den Selvstændighed, der skulde tilstaaes Slesvig, har man dog ingensinde indladt sig paa at forklare dets Betydning; men det turde være det Naturligste at forstaae det med Hensyn til alle Hertugdømmets særlige Anliggender, og Landdagen kunde, skjøndt beklædt med lovgivende Magt, med Hensyn til de indvortes Anliggender, gjerne kaldes en provindsiel Institution. Betegnelsen „udstrakte" synes og at vidne om, at der ei var Tale om noget mindre. Men i al Fald har den Kongelige Proclamation af 27de næstefter ikke noget Ord, som kunde tyde paa den Indskrænkning, hvorfor man vilde finde Hjemmel i Svaret af 24de. Dersom en saadan virkelig laae i dette Svar, saa maatte man altsaa antage, at de dertil sigtende Udtryk med Flid vare udeladte af Proclamationen, der, som Kongens umiddelbare Udtalelse til sit Slesvigske Folk, og er af større Betydenhed, end det Svar han gav til hiin ulovlige Forsamling. Men jeg antager ikke, at der er nogen virkelig Uovereensstemmelse i Regjeringens Tanke med disse to forskjellige Handlinger. Det er af historiske Grunde ikke vanskeligt at begribe, hvorledes hiint Udtryk er indlemmet i den Erklæring, som Marts-Ministeriet, i det Øieblik samme var blevet dannet, maatte afgive over de Forhold, hvoraf det havde sin Oprindelse. Men jeg forestiller mig, at det, allerede da det tre Dage sildigere skulde affatte en Kundgjørelse over disse Forhold til det Slesvigske Folk, var kommet til Erkjendelse af, at bemeldte Udtryk kun vilde bidrage til at opvække Tvivl om den sande Betydning af den Forfatning, Kongen vilde give Slesvig. Dog, det er uden

videre Virkning, enten de bleve opgivne, fordi man havde forandret den Tanke, som de skulde betegne, eller fordi man fandt, at de kunde hentydes paa en Tanke, som ikke virkelig laae deri. Da det er aldeles uantageligt, at det skulde være skeet for at skjule den Tanke, som de udtrykte, saa er det under alle Omstændigheder klart, at man ikke i Svaret af 24de Marts kan søge nogen Hjemmel for en indskrænkende Fortolkning af det Tilsagn, Proclamationen af 27de s. M. indeholder.

Efter det saaledes Udviklede, skjønner jeg ikke rettere, end at den fælles Forfatning, som Proclamationen af 27de Marts 1848 bebuder, maatte med Hensyn til dens Gjenstande have samme Grændse som den, Reskr. af 28de Januar s. A. gik ud paa at forberede. Forskjellen, forsaavidt den her vedkommer os, var kun, at denne sidste ogsaa skulde omfatte Holsteen, der ved hiin derimod blev betragtet som udtraadt af dets forrige Statsfællesskab med Danmark. Naar det først forudsættes, at det i Marts 1848 var en Nødvendighed at indrømme dette sidste Hertugdømme Indlemmelse i den Forbundsstat, som det tydske Demokratie var i Begreb med at stifte, og som flere tydske Regjeringer ved Folkebevægelser vare bragte til foreløbig at gaae ind paa, saa kan jeg ikke andet end erkjende det for en unndgaaelig Følge heraf, at indskrænke den under 28de Januar bebudede fælles Forfatning til Danmark og Slesvig. Kun har jeg aldrig troet paa hiin Nødvendighed; thi ligesom der, efter det S. 232 Bemærkede, ikke kunde være nogen Forpligtelse for Kongen til at blive i Forbundet, naar det forandrede sit Grundvæsen, selv om alle andre Forbundsfæller deri samtykkede, saaledes havde jeg vel ikke ringe Tanker om den da opstaaede tydske Bevægelses forstyrrende, men slet ingen Troe til dens skabende og vedligeholdende Kraft. Saafremt det Ministerium, der i Marts 1848 blev fortrængt, skulde have foreslaaet Kongen et Svar til Affendingene fra Rendsborg, saa forestiller jeg mig, at det omtrent vilde have været, at Kongen paa ingen Maade

kunde give sit Samtykke til en saadan Omdannelse af det tydske Forbund, at han vilde tabe sin Souverainitet over de under hans Scepter hørende Forbundslande, men at han ikke var uvillig til at underhandle med sine Forbundsfæller om saadanne Forandringer i Forbundets nærværende Indretning, der kunde bestaae med hans Souverainitet over bemeldte Lande, at Kongen ligeledes paa ingen Maade kunde tilstede Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund, men at det derimod var hans Ønske, at hævde dette Hertugdømmes hidtilværende Forbindelse med Holsteen, dog under saadanne Betingelser, at den Forbindelse, hvori begge disse Hertugdømmer staae med hans Kongerige Danmark, bliver aldeles usvækket, og at ligesom det allerhøieste Reskript af 28de Januar gaaer ud paa at ordne og befæste disse Forhold paa en til samtlige Statsdeles gjensidige Berettigelser og det fælles Tarv sigtende Maade, saaledes vilde han og tage under nærmere Overveielse, hvorvidt det maatte være til Statens Tarv for Tiden, ved Siden af den bebudede fælles Forfatning, at sætte særlige constitutionelle Indretninger for de forskjellige Statsdele istedetfor de deri indførte raadgivende Provindsialstænder, der efter Reskriptet indtil videre skulde vedblive. Det vilde og været at tilføie, at det paatænkte Forfatningsværk ikke kunde tilendebringes førend det havde viist sig, hvilke Forandringer der mulig maatte foregaae med det tydske Forbund, da disse kunde faae betydelig Indflydelse, navnlig paa Forholdet mellem Slesvig og Holsteen.

Det er vel meget uvist, om et saadant Svar vilde have forebygget de voldsomme Bevægelser i Hertugdømmerne, som alt vare i Gjære. Men Mange af dem, der have deeltaget i Bevægelserne eller understøttet disse, vilde dog da sikkert have holdt sig derfra, og dette turde endog gjelde om næsten Alle, der ei deelte den demagogiske Aand, der havde fremkaldt den tydske Bevægelse. Saaledes vilde enten ingen virkelig Opstand være bragt istand eller denne dog snart have været qvalt. I det værste Tilfælde vilde

der intet Stof have været til Klage over, at Danmark havde krænket Hertugdømmernes Rettigheder, og neppe vilde nogen anden Stat da have taget sig af Opstanden. Ogsaa vilde man da have faaet bestemtere Medhold og Understøttelse af de Stater, til hvem Danmark i 1848 henvendte sig om Bistand. Disse have vel ubetinget givet Danmark Ret imod den for al lovlig Grund blottede Paastand om Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund, men ikke saa lige forsaavidt den hidtilværende Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen af Regjeringen var erklæret opløst. Iøvrigt vilde Regjeringen og ved at give et saadant Svar, som det af mig betegnede, have undgaaet de Antydninger om den meest demokratiske Forfatning, som den gav, og som den siden ilede med i fuldeste Maal at indlose, noget, som jeg saavel med Hensyn til de udvortes som de indvortes Forhold dybt maa beklage.

Synderligst af alt forekommer det mig dog, naar der tales, som om man af det givne Svar kunde have ventet en forsonende Virkning. Vedligeholdelsen og Befæstelsen af Hertugdømmernes indbyrdes Forbindelse var dog kjendelig et langt ældre, mere udbredt og dybere gaaende Ønske end en nærmere Tilknytning til Tydskland (see oven S. 233 og det der citerede); det var i al Fald kun det yderste democratiske Partie, der, hvis det var givet, at man skulde vælge, maaskee kunde have havt nogen Tilbøielighed til at give Slip paa hiin Forbindelse for at opnaae „en paa en udstrakt Valgret grundet, i Sandhed fri Forfatning for Holsteen, som en selvstændig tydsk Stat med egen Regjering og Militairforfatning, særskilte Finantser m. v". Men dette Partie troede saa fuldt og fast paa den fra Frankfurt udgaaede Bebudelse om en Eenhedsstat, som en Magt, for hvilken enhver Regjereng maatte bøie sig, og det tvivlede end ikke paa, at den baade kunde og vilde trække Slesvig med sig, saa at det ingenlunde behøvede at bringe dette til Offer, hvilket tvertimod vilde have været anseet som Forræderie.

Det er vel overflødigt at gjentage, at den Tingenes Ordning, hvoraf jeg haaber Statens Frelse, hviler paa to Forudsætninger, nemlig først, at Arvesporgsmaalene ville blive saaledes løste, at Statens Bestaaen i dens Heelhed derved sikkres (S. 69—80), og dernæst, at Holsteen enten fuldstændig kan drages ud af Forbindelsen med Tydskland, eller at denne dog ei udstrækkes over de ved Wiener Traktat af 1815 derfor satte Grændser (see S. 137 cfr. S. 232). Under disse Forudsætninger vilde det, efter min Overbeviisning, være uformuftigt at støde Holsteen ud af det Fællesskab, hvori det, ligesom Slesvig, staaer med Danmark i Hensyn til udvortes Anliggender, Finantser, Forsvarsvæsen m. v. Det Partie, der i adskillige Aar har forkyndt, at Danmarks Lykke beroer paa, at Holsteen afsondres fra Samme og Slesvig, for at dette kan omdannes til et aldeles dansk Land, synes, efter den tilsyneladende Seier, som det havde vundet, at være kommet til den Erkjendelse, at det sidste dog ikke lader sig gjennemføre uden i al Fald med en Deel af Landet, og saaledes lemlæstet gjør hiin Tanke kun slet Lykke. Naar nu et selvstændigt Slesvig, hvortil der kunde være bedre Udsigt, skal være mere end en tom Lyd, naar det navnlig nogenlunde skal svare til det Kongelige Tilsagn i Proclamationen af 27de Marts 1848, saa er det, som forhen bemærket (see oven S. 234), for hiint Parkie ikke andet end en skjult Slesvig-Holsteinisme. Det lader sig heller ikke negte, at naar Holsteen fik en fra Danmark aldeles afsondret Forfatning og Slesvig ved Siden deraf en særegen lovgivende Forsamling, saa vilde Holsteen let kunne komme til at udøve en Indflydelse paa denne Forsamling, der kunde forstyrre det Forhold til Danmark, som skulde begrundes ved en til visse Anliggender indskrænket fælles Forfatning. Det er oven S. 29—31 (cfr. S. 27—29) viist, hvorledes de forskjellige Stænder for begge Hertugdømmer kun førte til at forstærke Sammenholdet og give det en mod Danmark uvillig Retning, og at denne netop har yttret sig tidligere i Slesvig end i Itzehoe. Og

det er ikke usandsynligt, at det samme vilde vise sig, naar Danmark stødte Holsteen bort for efterhaanden at fordanske Slesvig. Kun ved at binde begge Hertugdømmerne til Danmark og derved tillige til hinanden, saaledes, at deres indbyrdes Forhold opretholdes i Alt, hvad der kun vedkommer deres indre Retstilstand, kan der være Haab om at overvinde den fiendtlige Modstræben, der ellers i en uafseelig lang Tid vil blive ved at sønderslide Staten. Ved en grundfæstet Arvefølge, der bortfjærner Tanken om en fremtidig Skilsmisse, og ved en hensigtsmæssig Fællesforfatning, skulde de gjensidige Forhold ordnes og sikkres paa den for alle Statsdeles Berettigelser og deres Tarv meest tilfredsstillende Maade, og naar Hertugdømmerne, hvis indvortes Retstilstand hidtil væsentlig er fælles, faae Leilighed til i Forening at opretholde og udvikle denne, ligesom Danmark sin, saa er Stoffet til hiin Tvedragt, der er af temmelig ny Oprindelse, størstedeels fjærnet. Vel vil der være store Vanskeligheder ved i alle Henseender saa nøiagtig at afgrændse, hvad der skal høre under den fælles Forfatning, at der ikke kan blive Anledning til Tvivl og Tvist desangaaende. Men naar dog Grundforholdet med Hensyn til de forskjellige Landes Deeltagelse i de fælles Byrder er blevet fastsat, og det saa klart og nøiagtigt som muligt er betegnet, hvad der til de fælles Byrder skal henregnes, saa ville de Spørgsmaal, som Anvendelsen deraf kan anledige, dog ordentligviis være af et underordnet Slags. Det vil da ingenlunde være noget sædvanligt, at der bliver en bestemt Modsætning mellem Danmarks og Hertugdømmernes Interesse, maaskee vil det ikke være stort hyppigere, end at der vise sig deelte Interesser i forskjellige Provindser, Distrikter, Stæder indenfor hver Statsdeels egne Grændser, og naar slige Stridigheder udjævnes og afgjøres ved de fleste Stemmer, saa faaer Udfaldet den Formodning for sig, som de constitutionelle Indretninger kunne give. Paa en gjensidig Tilbøielighed til at være hinanden mod, bør man neppe regne. Og allerede under Overgangen til den nye Tingenes Ord-

ning vil der forhaabentlig danne sig en rigtigere Erkjendelse af de gjensidige Forhold, hvorved de hidtil fra begge Sider herskende Vildfarelser ville blive aflagte og Sindene stemte for at gjøre hinanden Ret. At forberede dette, er Hensigten med nærværende Skrift. Vel er jeg meget langt fra, at smigre mig med det Haab, at kunne gjøre den Overbeviisning, hvoraf jeg er gjennemtrængt, i dens hele Udstrækning almindelig hos mine Medborgere, baade her og der; men jeg har dog noget Haab om, at Mange paa begge Sider ville samle sig i den ved Begivenhederne selv forberedte Erkjendelse, at man hidtil er gaaet for vidt, og at man, ad den her betegnede Vei, om end ikke opnaaer alt det, hvortil man troer sig berettiget, dog opnaaer alt, hvad man nogenlunde kunde tænke paa at sætte igjennem. Men om den gjensidige Stemning ikke fra først af bliver som man kan ønske, hvilket vist nok kan være at befrygte, saa vil man dog snart fra begge Sider komme efter, at man ved Vrangvillie kun vækker Vrangvillie, og derved skader sig selv og det Hele. Det er jo ved lige Betragtninger man og i andre Henseender maa berolige sig mod den tænkelige Fare, at de forskjellige Statsmagter, hvis Medvirkning er fornoden til at faae noget frem, ved haardnakket indbyrdes Modstand kunde standse hele Statsmaskinens Gang.

Jeg hører iøvrigt ingenlunde til dem, der tage det let med de Knuder, som den fælles og de særegne Forfatninger, hvorfor jeg taler Ordet, ville frembyde. Allerede i 1842 leverede Schouws danske Ugeskrift 2den Række 1 B. S. 1—73 et ret gjennemarbeidet Constitutions Forslag af Tutein, der netop gik ud paa en fælles Forfatning for hele Monarkiet med Hensyn til de fælles Anliggender og ved Siden deraf en særlig for Danmark og en anden for Hertugdømmerne, og over dette Arbeide meddeelte jeg strax, skjøndt uden Navn, en udførlig Bedømmelse i Tidsskrift for Litteratur 7 B. S. 377—468. Der har jeg navnlig S. 445 ff. udviklet de betydelige Vanskeligheder, som baade Forholdenes egen Beskaffenhed, og den Misstemning mellem

Danmark og Hertugdommerne, som allerede da havde begyndt at vise sig, lagde i Veien for den af bemeldte Forf. foreslaaede Tingenes Ordning, saa mange anbefalende Sider den end havde. En stor Deel af mine Bemærkninger angik vel nærmest den særegne Maade, hvorpaa han vilde have saavel de almindelige som de særegne Stænder dannede, og heri var der Adskilligt, som under de nuværende Forhold ikke kan komme saa meget i Betragtning, som det i og for sig kunde fortjene. Men der er dog Meget, der netop rammer den Hovedtanke, som hiint Forslag havde tilfælles med den siden i Reskriptet 28de Januar 1848 bebudede Forfatning; og jeg tør endnu antage, at de væsentligste og største Vanskeligheder ved Sagen der ere udhævede. Mit Øiemed med foranførte Bedommelse, saavelsom med hvad jeg ellers til hiin Tid, deels gjennem bemeldte Tidsskrift, deels igjennem den Berlingske Avis, meddeelte med Hensyn til de Forfatningsønsker, som da lode sig høre, var nærmest at godtgjøre, at Sagen ingenlunde var saaledes bragt i det Rene, at man var befoiet til de Klager man førte over, at Regjeringen ei var kommet hine Ønsker i Møde, men derhos vilde jeg gjerne foranledige yderligere Undersøgelser, hvorved de Vanskeligheder, som stillede sig i Veien, mulig kunde blive udjevnede. Min daværende Stilling tillod mig ingenlunde at give Forfatningsønsket nogen Næring, saalænge jeg ikke kunde forudsætte at Kongen var rede til at gaae ind derpaa. Under disse Hensyn, hvorved jeg tør mene at have samvittighedsfuldt iagttaget mine Pligter saavel mod Fædrenelandet som mod min Konge, kunde jeg saaledes ikke indlade mig paa Vink, om, hvorledes Vanskelighederne kunde være at afhjælpe; de staae altsaa der skarpere end de vilde have staaet, hvis jeg kunde have bevæget mig med større Frihed; dog har jeg ingenlunde fremført dem som uigjendrivelige Indvendinger (cfr. S. 453—454). Jeg seer mig i Sandhed heller ingenlunde nu istand til paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade at oplose Vanskelighederne; dette var noget, som efter min Overbeviisning, alene kunde skee ved

Hjælp af den Sammenkaldelse af oplyste Mænd fra alle Statsdele, hvori jeg stedse saae det eneste Middel, der kunde bane Vei til en heldig Udjevning af vore faretruende Forviklinger. Herom havde jeg, som forklaret i mine Oplysninger for Vælgerne af Kjøbenhavns tredie Valgkreds S. 14—15, endnu i 1847 fornyet mit Andragende, som og den forevigede Konge nu havde besluttet sig til at gjennemføre, men hvormed han, paa sit Dødsleie, anbefalede sin Søn at forbinde en øieblikkelig Erklæring om at indføre en Forfatning, idet han i sin Faderkjærlighed befrygtede, at den Bevægelse, som Tronskiftet maatte fremkalde, ikke anderledes lod sig tilfredsstille. Vistnok antog jeg det ikke heller da for ubetænkeligt, uden hiin Forberedelse at tilsige en Forfatning, og ligesaa lidet kan jeg nu finde Sagen fri for Betænkeligheder. Men Tingenes Gang tilstedte ikke i Januari 1848 og endnu mindre nu at begynde med slige Undersøgelser. Man er nu kastet ind i en Nødvendighed, der gjør, at en ubetinget Beslutning maa tages og at det først siden kan undersøges, hvorledes den bedst kan gjennemføres. Hvad det sidste Spørgsmaal angaaer, kan jeg heller ikke her gaae ind paa samme i dets hele Udstrækning, men kun yttre mig over nogle enkelte Dele af samme.

Det er nys bemærket, hvad jeg og i den anførte Bedømmelse af den Tuteinske Afhandling og flere Steder havde udtalt, at Grundforholdet for de forskjellige Statsdeles Bidrag til det fælles Forsvarsvæsen, de fælles Udgifter o. s. v. engang for alle maa være bestemt, og det er navnlig i min Prøvelse af Grundlovsudkastet S. 470 oplyst, at der af den i Proclamationen 27de Marts 1848 udtalte Maalestok, Folkemængden, først gjennem flere vanskelige Undersøgelser og nærmere Bestemmelser kan dannes en anvendelig Regel. Hiint Grundforhold kan nu, saavidt jeg skjønner, ikke bestemmes uden ved en af Kronen taget Beslutning, der dog naturligviis maa forberedes ved Sagens Undersøgelse af Mænd, som dertil kaldes fra de forskjellige Statsdele. Ogsaa maa Sagen forelægges Rigsdagen, inden endelig

Beslutning tages, ligesom der og af Hertugdømmerne maatte vælges Mænd til at tage den under Overveielse. Det er at vente, at Sagen ved dens Forelæggelse vil være sat i et saa klart Lys, at hverken Rigsdagen eller de i Hertugdømmerne udvalgte Mænd vilde kunne have noget synderligt at indvende imod det, Regjeringen finder at være rigtigt, noget som saa meget mere kunde haabes, som jeg er overbeviist om, at fuld Retfærdighed vil iagttages, naar man holder sig nær til de Forhold, som nu bestaae, (hvorom mere siden). Men Afgjørelsen maa i al Fald høre Kongen til; hine udvalgte Mænd kunne naturligviis ikke have andet end en raadgivende Stemme; men heller ikke Rigsdagen kan have en afgjørende; thi det vilde være at indrømme samme en Raadighed over Hertugdømmerne, der vilde være uden retlig Hjemmel og gjøre Statens Gjenopreisning umulig. Kunde der strax tages en Beslutning om lige Told i Kongeriget og i Hertugdømmerne, vilde den værste Anledning til fremtidig Uenighed angaaende de Gjenstande, som blive at underkaste den fælles Forsamlings Afgjørelse, uden Tvivl være bortfjernet (see iøvrigt oven S. 227—231). Det vilde vistnok af ovennævnte og flere Hensyn have været en Lykke, om Forfatningsværket for Danmark havde været udsat eller i det mindste ikke havde faaet noget Præg af virkelig Afgjørelse, forinden Riget igjen var blevet samlet med de øvrige Statsdele, og disses Befolkning havde faaet Leilighed til derom at udtale sig. Men foruden at Kongen med Hensyn til Slesvig har taget en Forbeholdenhed, hvorefter det maatte blive Kongens Sag at afgjøre den Meningsulighed, der maatte vise sig mellem dets og Kongerigets Repræsentanter, er der en saa indlysende Urimelighed i, at den danske Rigsdag kan have en Ret til eneridig at afgjøre de indbyrdes Forhold mellem det og Hertugdømmerne, at den, hvad den end maatte finde, at Fortolkningen førte med sig, dog ikke kan tænke paa at tilegne sig denne Myndighed.

Hvad Sammensætningen af den Forsamling angaaer, der i Fremtiden skulde paa alle hine Statsdeles Vegne

under grundlovmæssig Medvirkning af Kongen tage Beslutning angaaende de fælles Anliggender, er det, efter mine Tanker, en ufravigelig Regel, at begge Hertugdømmerne tilsammen skulle have et ligesaa stort Antal Mænd at vælge til denne Forsamling, som Kongeriget, hvilket Reskriptet af 28de Jan. 1848 havde fastsat. Vel udtalte man sig til hiin Tid med stor Heftighed herimod, menende, at Hertugdømmerne, hvis Befolkning end ikke forholder sig til Danmarks som 2 til 3, og som heller ingenlunde i et større Forhold bidrager til at bære de fælles Byrder, derved vilde erholde en aldeles ugrundet Begunstigelse, der vilde føre dem til at beherske Danmark. Men det er dog aabenbart, at hvis Hertugdømmerne ved et mindre Antal af sine Udvalgte skulde deeltage i de fælles Beslutninger, saa vilde de i alle Sammenstød med de Danske altid ligge under, altsaa ingen Betryggelse have. Det maatte da for dem blive en Ulykke at komme under en Forfatning, hvilken da ogsaa alene kunde indføres ved Tvang; thi saalænge den afgjørende Magt laae hos Kongen, var der dog ingen særdeles Grund til at frygte for, at deres Ret og deres Tarv skulde blive de Danskes underordnet, hvorimod de vistnok vilde troe sig høilig udsatte herfor, naar de bleve underkastede en overveiende dansk Forsamlings Herredømme. Man har vel ikke sjeldent yttret, at de Danskes Retfærdighed, Billighed og Sindighed burde berolige dem mod ethvert Misbrug. Men de Talemaader af det Slags, der og ved andre Leiligheder anbringes, kunne vel gjøre sig gjeldende her hjemme, fordi de høres gjerne, i Særdeleshed af dem, der nu have Magten i Haanden, men uden for Hjemmet kunne de kun gjøre en meget uheldig Virkning, og egentlig er det endnu det værste, at de gjøre Lykke her hjemme. Vel har det danske Folk ingen Tilboielighed til Uretfærdighed eller Ubillighed, men ligesom det i sig vilde være en latterlig Paastand, at det skulde være hævet over den menneskelige Naturs Ufuldkommenheder, saaledes har man netop i vor Tid beklagelige Erfaringer om, hvorledes en stor Deel af samme i flere Retninger er blevet

indledet i vildfarende Forestillinger om gjensidige Rettigheder, der ængste en stor Deel af den øvrige Befolkning.

De Grunde, hvormed man i sin Tid angreb hiin Bestemmelse i Reskriptet af 1848, vare for en stor Deel af et ganske forunderligt Slags. Det blev i en Afhandling af Professor Krieger paastaaet, at der i andre Stater kun frembød sig et eneste Exempel paa en lige Repræsentation for Befolkninger af ulige Størrelse, og at dette (Holland og Belgien, da de vare forbundne i een Stat) er saa ildevarslende, at allerede Erindringen derom maatte indeholde et tilskrækkeligt Fingerpeg*). Og dog indeholder netop den lærde Forfatters forudgaaende Fremstilling af Forholdene i andre Stater adskillige Exempler paa, at hvor flere Stater træde i Unionsforhold til hinanden, faaer ingenlunde den i Folkemængde eller andre Kræfter overlegne Stat et i Forhold dertil afpasset Fortrin for den anden, men at der stundom under en meget større Forskjel, end den, der er mellem Danmark og Hertugdømmerne, finder Lighed Sted, og at i andre Tilfælde det Fortrin, der tillægges den mere betydende Stat, dog er læmpet og indskrænket saaledes, at en Forskjel, som den, hvorom her er Tale, ofte bliver sat tilside. Hertil kunde endnu Sverrigs og Norges Exempel føies, hvilke Stater i alle de Tilfælde, hvori de komme sammen, i Almindelighed ere lige berettigede, uagtet hiint Riges meget større Folkemængde og Stridskræfter, og skjøndt det udreder langt mere til Kongen og hans Huus m. v. Vel er det ikke en simpel Union, der skal finde Sted mellem Danmark og Hertugdømmerne, men der er dog for saavidt en Lighed med en Union, at der er Spørgsmaal om at danne en constitutionel Forfatning mellem Lande, som ikke hidtil have udgjort en fuldkommen Eenhed, og ei heller nu kunne eller skulle sammensmeltes til en saadan. Forfatteren maa selv have fundet en Lighed mellem en saadan sammensat Stat og en Unionsstat; thi ellers vilde alt det Enkelte, som han udforlig

*) Dansk Tidsskrift 2 B. S. 24.

anfører om Forholdene i unierede Stater, slet ikke have staaet paa sin Plads, men dette udfylder endog den største Deel af hans Fremstillinger. Selv hvad han anfører om Repræsentationen i England og Frankrig indeholder aldeles ingen Støtte for hans Anke, da ingenlunde Folkemængden eller noget andet arithmetisk Forhold i disse Stater udgjør en ufravigelig Regel, men Forholdet ofte findes fraveget i en langt større Grad end det, Kongerigets og Hertugdømmernes lige Repræsentation vilde medføre. Forfatterens hele Fremstilling af Forholdene i andre Stater er saaledes snarere skikket til at understøtte den af ham angrebne Grundsætning, end til at begrunde hans forkastende Dom over samme. Det bør heller ikke lades ubemærket, at de fælles og indbyrdes Anliggenders Afgjørelse ved et lige Antal Mænd, udnævnte af Danmark paa den ene og af Hertugdømmerne som en Eenhed paa den anden Side, er den i de ældre Unioner (navnlig af 1466, efr. oven S. 171—172, og 1533) vedtagne.

Ved nogen nærmere Overveielse af Forholdene vil det og sees, at Forfatteren ikke har Ret, naar han i den af de hollandske og belgiske Provindser sammensatte Stats Opløsning finder en Grund mod den omhandlede Lighed af Stemmer. Man behøver kun at gjøre en Contraprøve med de i hans Note S. 22—23 anførte Tal, der skal vidne om, at Holland, ved det i Forfatningen hjemlede lige Stemmetal, kom til at regjere Belgien, for at see at Holland omvendt vilde være blevet Belgiens Herredømme underkastet, hvis dette havde faaet en til dets Folkemængde svarende Overvægt. En mægtig Grund til, at hine Lande, som de europæiske Stormagter havde sammenføiet, saasnart igjen skiltes ad, laae allerede i de store Modsætninger, der fandtes i Interesserne og i Befolkningens hele Maade at tænke paa, blandt andet hvilende paa forskjellig Religion og de ældre aldeles forskjellige politiske Forhold. Meget kan vel og tilskrives den Næring, som Belgiernes Uvillie mod den samme paatvungne Forbindelse, fik mangesteds fra, blandt

vndet fra deres Geistlighed. Feil i Forfatning og Regjering kunne og have deres Deel deri, blandt andet synes det klart, at der blev lagt an paa for stor Eenhed i Lovgivning og Indretninger for Lande og Folk, hvori Forhold og Sind vare saa lidet overeensstemmende. Men et sundere og varigere Forhold vilde vist ikke have været at opnaae ved at give al Magten til Belgierne*). Saafremt Forfatteren vilde have benyttet hiin Statsbygnings korte Varighed for at bevise, at intet Statsfællesskab vil kunne lykkes mellem Danmark og Hertugdømmerne, saa vilde dette endda have noget Skin for sig, men det var dog let at vise, at Ulighederne mellem disse to Forbindelser ere meget større end deres Ligheder. Herom er imidlertid ikke Tale, da det kun er den ovenmeldte Lighed i Stemmetal han anfører til Advarsel. De øvrige af Forfatteren anførte Sammenligninger ere og lidet træffende. Naar han S. 44 mener, at det Hertugdømmerne indrømmede lige Antal Stemmer ikke er bedre begrundet end om Bornholm fik lige saa mange Deputerede som alle Rigets øvrige Provindser, saa er den uhyre Forskjel i Forholdene til Overflødighed beviist oven S. 238. Endnu nok saa underligt er det, naar Forf. l. c. spørger, hvorfor da ikke Sædegaardseierne havde ligesaa mange Stemmer i vore Provindsialstænder som alle de øvrige Valgklasser. Det

---

*) Af den Hollandske Handelsministers nylig afgivne Rapport om Handels- og Skibsfartslovene erfares det iøvrigt, at Forbindelsen med Belgien, det lige Stemmetal uagtet, har faaet Indflydelse paa hiin vigtige Green af Hollands Lovgivning; og det vilde vist, hvis det forrige Fællesskab var vedblevet, have havt ondt ved nu at gjennemføre Tilbagevendelsen til det Frihandels System, som Holland havde tilegnet sig i en Tid, da alle andre Stater af nogen Betydenhed troede at burde ved deres Toldlove give deres egne Produkter og deres egen Skibsfart en særdeles Beskyttelse. Dette saavelsom nogle i den ovennævnte Note omtalte Exempler synes at tale for, at Love af det Slags burde, Statsfællesskabet uagtet, have været afsondrede, hvilket ikke vilde have udelukket fælles Finantser.

vilde være at gaae for vidt, om jeg vilde indlade mig yderligere i at oplyse det Skjæve i denne Sammenligning. Den hele Afhandling indeholder iøvrigt fra først til sidst en ganske mærkelig Mængde urigtige Opfatninger af Forholdene, men jeg har alene kunnet indlade mig i at belyse, hvad der ligger det her omhandlede Spørgsmaal nærmest. Dog kan jeg ikke lade ubemærket, hvorledes man har de meest afgjørende Beviser for, at de, der have staaet i Spidsen af vore constitutionelle Bevægelser, og tildeels have holdt sig derpaa, for faa Aar tilbage ikke have fundet noget Anstødeligt eller Fordærveligt i den Lighed i Stemmeantal, som Reskriptet af 1848 har indrømmet Hertugdømmerne. Disse Beviser paapeger og vor Forfatter S. 44, men medens han aldeles urigtig antager, at der i bemeldte Tilfælde kun var Tale om Indrømmelser, som skulde gjøres den ophidsede Stemning i Hertugdømmerne, berører han dem iøvrigt saa løselig, at deres Betydenhed aldeles ikke træder frem*).

I den oven S. 249 omtalte Tuteinske Afhandling var det antaget for en Nødvendighed, at Danmark og Hertugdømmerne maatte have et lige Antal Stemmer i de fra de særlige Stænder udgaaende almindelige Stænder, hvori de fælles

---

*) Naar Forf. S. 44 udhæver, at det kun var indtil videre at Tutein i den Afhandling, som jeg nu nærmere kommer til at omtale, antog, at det vilde være nødvendigt, at Hertugdømmerne fik ligesaa mange Stemmer som Danmark, og han derfor anfører Dansk Ugeskrift 2den Række 1 B. S. 66, saa bemærkes, at Grændsen herfor, efter hiin Forfatter, skulde være, at „Divergentsen mellem Danmark og Hertugdømmerne fuldkommen er forsvundet". Dette viser, især naar det sammenholdes med den øvrige Afhandling, der er skrevet med god Tillid til Hertugdømmerne, at det ingenlunde var Tuteins Mening, at Ligheden blot skulde indrømmes en i sig ugrundet Stemning i Landet, men at han sandt den begrundet i Forholdene saaledes som de vare, skjøndt han (med eller uden Grund) haabede, at de i Tiden kunde saaledes forandre sig, at Hertugdømmerne ei behøvede et saa stort Antal Stemmer.

Anliggender skulde forhandles. Og efter hvad der er bemærket i min Prøvelse af Grundlovsudkastet S. 14—16, have nogle af de Mænd, der vedvarende have havt den største Indflydelse paa Gangen af vor politiske Udvikling, ydet dette Arbeide deres Anerkjendelse. Det er vel saa, at hverken Schouw eller Clausen have udtrykkelig erklæret sig over Forslagets Enkeltheder, men, efter hvad jeg der har bemærket, kan der dog ikke være nogen Tvivl om, at de bestemt vilde have yttret sig mod Kongerigets og Hertugdommernes Deeltagelse i en fælles Forfatning ved et lige Antal Stemmer, saafremt de den Tid deri havde oinet noget saa forkasteligt, og fordærveligt, som der nu findes deri. Dog bør jeg bemærke, at Tuteins Forslag ogsaa var beregnet paa at Lauenborg skulde optages i den fælles Forfatning, og have Deel i det Antal Deputerede, som Hertugdommerne tilsammen skulde stille. Men dette vilde ikke gjøre nogen betydelig Forandring i Forholdet til Befolkningen, da Lauenborgs Folkemængde kun forholder sig til de tvende andre Hertugdømmer omtrent som 1 til 18. Forfatteren havde og i sin hele Udvikling kun havt disse for Øie, og Lauenborg er naturligviis kun medtagen, fordi Forfatteren fandt, at der heri var en Nødvendighed, og ikke for at tilveiebringe et bedre Forhold mellem Repræsentationen og Folkemængden. Men det var uden Tvivl kun en urigtig Opfatning af Lauenborgs Forhold og Stemningen sammesteds, der bragte ham til at tage dette Hertugdømme med, der havde sin særegne ved dets Overdragelse til Danmark bekræftede Forfatning, som det sikkert ikke vilde have ombyttet med det omhandlede Forfatningsfællesskab. Ei heller skal jeg lade ubemærket, at Tutein, efter fuldstændigen at have udviklet den Plan, i hvis Følge de tre Hertugdømmer skulde være samlede under fælles Stænder for deres egne Anliggender, og ved Udvalgte af disse Stænder i et lige Antal med Danmark udgjøre en lovgivende Forsamling for hele Monarkiet, pludselig kommer frem med det Alternativ, at Slesvig skulde have særskilte Stænder, og kun Holsteen og Lauenborg være i Fæl-

lesskab om deres Anliggender. Men, foruden at dette ei vilde gjøre Forandring i de almindelige Rigsstænders Sammensætning, fremstillede han ganske ligegyldig det sidste Forslag ved Siden af det første, som var det, han udviklede; og det var i en aldeles urigtig Forudsætning, nemlig at Holsteen og Lauenborg i deres indre Retstilstand have mere tilfælles end Holsteen og Slesvig*), at han paa en Maade gav hiin Tredeling Fortrin, hvori han dog ikke er fastere end at det S. 68 hedder, at det af de anførte Grunde maaskee turde være det Rigtigere at indføre tre Afdelinger. Jeg formoder, at dette nye Forslag, der seer ud som en Efterskrift til en tilendebragt Afhandling, er fremkaldt ved det Gjennemsyn, som Udgiveren anstillede inden han optog nogen Artikel; men, skjøndt der sandsynligviis derved er blevet reist Tvivl angaaende den Forbindelse mellem Sles-

*) Lauenborg har i sine indre Retsforhold saa godt som intet andet fælles med Holsteen, end hvad der stammer fra romersk, canonisk eller almindelig tydsk Ret, hvilket dog størstedeels har ved særlige Love eller Retsvedtægter faaet en saadan forskjellig Lempning, at meget lidt er ganske det samme. Under Forbindelsen med Danmark er der, naar Værnepligtsloven af 31te Decbr. 1819 undtages, saa godt som intet enten af dansk eller af holsteensk Ret blevet forplantet til Lauenborg, og Lauenborgerne blive i mange Forholde betragtede som Udlændinger i Slesvig og Holsteen, medens de Danske aldeles eller dog i al Fald med enkelte Lempninger, der da ere gjensidige, behandles lige med Hertugdømmernes Indvaanere. See til Exempel Patent 5te Novbr 1841 § 13, Fdg. om Fattigforsørgelse 29de Decbr. s. A. § 98. I Lauenborg har man hidtil ikke ønsket nogen Forandring i den tilvante Retstilstand; og det eneste Tilfælde, hvori der, saavidt jeg erindrer, har viist sig en noget levende Opposition mod en af Regjeringen paatænkt Lov, angik Indførelse af en ved den i Fdg. 24de Octbr. 1837 omhandlede Kjendelse begrundet Ret til at drive Prøvehandel i bemeldte Hertugdømme, ligesom i de andre to Hertugdømmer saavelsom i Danmark, i det man med Iver bestræbte sig for, at det uden nogen saadan Forbindelse med det øvrige Monarkie, forblev ved de der særlig indførte Regler for Fremmedes Handelsberettigelse.

vig og Holsteen, som Forfatteren havde lagt til Grund for sin Plan, saa fremlyser det dog, at samme ikke til den Tid var en saadan Vederstyggelighed for den constitutionelle Sags Ordførere, som den siden er blevet.

I min Bedømmelse over Tuteins Forslag erkjendte jeg, at den foreslaaede lige Repræsentation er en nødvendig Betingelse for at forenede Stænder kunde lade sig gjennemføre. Ved Siden deraf bemærkede jeg dog, at det ikke blot var mig tvivlsomt, om mine Landsmænd dermed vilde være tilfredse, men at jeg heller ikke var vis paa, om man ikke i Hertugdømmerne vilde frygte for, at de danske Stænder, det lige Antal uagtet, vilde faae Overvegt*). Erfaring har nu viist, at man, fra begge Sider øinede Farer ved denne Forening. Men skjøndt jeg finder det forklarligt, at disse under den gjensidige Mistillid og Ængstelse frembyde sig for Tankerne, saa maae dog nu, da en forfatningsmæssig Ordning af Forholdene er blevet til en bydende Nødvendighed, Betænkeligheder af dette Slags sættes tilside, og det oven S. 231 ff. anførte turde og vise, at der ikke mangler Udsigt til at overvinde dem.

Det andet paapegede Beviis for, at den i Reskriptet anordnede Lighed i Stemmer for ikke mange Aar siden fandt en ganske anden Bedømmelse hos de constitutionelle Bevægelsers meest betydende Ordførere end den, der blev samme til Deel i 1848, indeholder hvad der i 1842 foregik med Hensyn til de stænderske Committeer. Det er bekjendt, at begge danske Stænderforsamlinger med stor Pluralitet, den ene med varm Paaskjønnelse, den anden rigtignok med en vis Ængstelighed, anbefalede den bebudede Indretning. Og det blev ikke blot af den store Fleerhed erkjendt, at samtlige fire Stænderforsamlinger, uden Hensyn til Stænderkredsenes større eller mindre Folkemængde, burde kunne sende et lige Antal Medlemmer, men end ikke fra deres Side, der erklærede sig mod Indretningen, fandt det nogen Mod-

*) Tidsskrift for Litteratur og Critik 7 B. S. 415—416.

sigelse, at denne Lighed hørte til Indretningens Væsen. Det var især den Roeskildske Forsamling, der efter de Provindsers Folkemængde, som den forestillede, og selv med Hensyn til sit eget Antal, kunde have havt størst Beføielse til at gjøre Fordring paa et forøget Antal. Den undlod heller ikke at udtrykke sin Bevidsthed herom, men i klar Erkjendelse af at den paatænkte Indretning, hvis store politiske Værd den indsaae, ikke taalte denne Ulighed, gav den uden nogen Ophævelse slip paa en saadan, ligesom det og, uagtet Kjøbenhavns Deputerede toge en overveiende Deel i Forhandlingerne, blev erkjendt, at denne Hovedstad ikke her som i selve Stænderforsamlingen kunde danne en Classe for sig selv, men maatte indordnes blandt de øvrige Kjøbstæder, hvorved dens Indflydelse, til Ex., kun blev halv saa stor som de jydske Kjøbstæders, hvis samlede Befolkning kun er omtrent halv saa stor som den Kjøbenhavnske. Denne Sag beskjæftigede i Roeskilde de bedste politiske Kræfter, som man har seet fremtræde i Danmark, og det Arbeide, som de leverede, var uden Tvivl den modneste Frugt, som Landets politiske Udvikling har leveret. Blandt dem, der deels i den nedsatte Committee, deels i selve Forsamlingen, med Varme udtalte sig for den paatænkte Indretning vare Hvidt og Clausen, for ikke at nævne Bang, Ussing og David og flere, hvis Fortjenester af vor politiske Udvikling ikke nu længer nyde fortjent Paaskjønnelse. Endog Lehmann, der var Medlem af den nedsatte Committee, erklærede sig for Sagen, skjøndt ikke uden at udbrede sig over de Tvivl og Betænkeligheder, han herved havde følt, men som han dog havde overvundet. Ogsaa Schouw, der ikke den Tid var Medlem af Stænderne, tog, som Forfatter, Ordet for de stænderske Committeer, og fandt det rigtigt, at hver Stænderforsamling dertil udnævnte et lige Antal Medlemmer*). Vel viste der sig allerede den Tid nogen Uvillie over de Bestræbelser, der yttrede sig i Hertugdømmerne, men

*) Dansk Ugeskrift 2 R. 1 B. S. 297—309.

man antog, at de kun hidrørte fra Misforstaaelser, der ved indbyrdes Forklaring og fuldstændig Oplysning kunde hæves. I en anden kort forhen meddeelt Artikel anbefalede og Schouw en Sammenkaldelse af dygtige Mænd fra alle Statsdele til at overveie vore Forhold*). Det er i Følge alt dette og mange flere Kjendsgjerninger sandsynligt, at foranførte Forholdsregel, hvis den til hiin Tid var blevet sat igjennem, vilde have ført til en ganske anden og lykkeligere Opløsning saavel af de indbyrdes Forhold mellem de forskjellige Statsdele, som af de øvrige Spørgsmaale, hvorpaa den nye Statsbygning skulde beroe, end den, hvortil vi kom i 1848, da Bevægelsespartiet paa engang kom til Magten. I det mindste vilde jeg da ikke have staaet saa meget langt fra dem, der ansaaes for de dygtigste af vore Fremskridtsmænd, og navnlig fra Mænd, der ikke længe efter have i mig seet en Modstander af vor constitutionelle og nationale Udvikling. Men hvad der længere hen i 1842 foregik i de Slesvigske Stænder opirrede Gemytterne saaledes, at Vanskelighederne vilde være blevne større, skjøndt, som jeg troer, dog ikke uovervindelige (see oven S. 37 ff).

Iøvrigt indeholdt det Tuteinske Forslag, at de fælles Stænder skulde udgaae fra Valg af de særlige Stænderforsamlinger, (efter ham enten to eller tre). Dette fandt jeg den Tid aldeles hensigtsmæssigt, og jeg vilde endnu finde det samme, dersom ikke den Forfatnings- og Valglov, som Danmark allerede har faaet, var traadt i Veien. Jeg skal iøvrigt ikke indlade mig paa, hvorledes Medlemmerne af den fælles Rigsforsamling kunde være at vælge, men skal kun gjøre den Bemærkning, at det dog, under alle Omstændigheder, vil være fornødent, at lægge en anden Grundvold for disse Valg, end den, hvorpaa vore Folkethings og Landsthings Valg hvile. De Sager, der vilde komme under Fælledsthingets Behandling, vilde blive af det Slags, der kræve en nogenlunde omfattende Indsigt i Forhold,

*) l. c. S. 103.

hvorom Faa have andet end en meget løselig Kundskab, og hvori det for Mænd, som de, der udgjøre Fleerheden af vore nysvalgte Rigsdagsmænd, heller ikke vil være saa let at sætte sig ind. Ogsaa vil der behøves usædvanlig Fastihed og Sindighed til paa behørig og gavnlig Maade at forhandle disse Forhold med Hertugdømmernes Udvalgte; og det vilde være beklageligt, om de herfra valgte Mænd skulde staae for meget tilbage mod deres.

Hvad de særlige Forfatninger for de forskjellige Statsdele angaaer, skal jeg heller ikke indlade mig paa de mangfoldige Spørgsmaale, som disses Indretning kan frembyde. Kun skal jeg berøre en Betænkelighed ved den af disse, der skulde vedkomme Hertugdømmerne, at Slesvigerne vilde være udsatte for Undertrykkelse af Holstenerne, naar disse toge Deel i Beslutningerne over Slesvigs Anliggender. En saadan Betænkelighed vil uden Tvivl især opstaae med Hensyn til det danske Sprogs Opretholdelse og Pleie. Allerede Reskriptet af 28de Januar 1848 tilkjendegiver, at Forfatningsloven skulde indeholde passende Bestemmelser for at beskytte saavel det danske som det tydske Sprog i vedkommende Distrikter af Hertugdømmet Slesvig, hvilket og den i Medhold af bemeldte Reskript nedsatte, men ved den Kongelige Kundgjørelse af 4de April næstefter igjen ophævede Commission havde ladet sig være magtpaaliggende. Til foranførte Bestemmelser hører naturligviis frem for alt, at det danske Sprog beholder den Egenskab af Rets- og Forretningssprog, som Reskript 14de Mai 1840 har hjemlet det i de Distrikter, hvori det er Kirkesprog.

Saa heftig end et Partie i sin Tid reiste sig mod dette Reskript, og saa mange Vanskeligheder der end bleve gjorte ved dets Gjennemførelse, saa er denne dog uden Tvivl alt for nogle Aar siden blevet fuldbragt. Den saaledes foregaaede Forandring i den gamle Tilstand er og blevet almindelig erkjendt af Mange, som noget i sig naturligt og billigt, og af de øvrige, selv af dem, der vare dens ivrigste

Modstandere, som gjort Gjerning, der ei stod til at ændre. Det meest afgjørende Beviis paa denne Erkjendelse indeholdes deri, at den, af den saa kaldte slesvigholsteenske Landsforsamling vedtagne Forfatning endog udtrykkelig har stadfæstet det danske Sprog i de Berettigelser, det saaledes har tilvundet sig (Art. 24). Naar Etatsraad Schouw finder Udtrykket „ist gewährleistet" stødende*), saa er det fordi han urigtigen mener, at deri skulde ligge en Antydning af et Slags Naade. Men dette Udtryk bruges netop i de moderne tydske Statsforfatninger, ligesom i den franske og belgiske „est garantie", hvor enten en naturlig Frihed eller en tilværende Retstilstand skal saaledes betrygges, at den end ikke ad den sædvanlige Lovgivningsvei kan rokkes. Ligesom dette ganske svarer til Udtrykkets sædvanlige Betydning, navnlig i Retssproget, er det og, af den Aarsag, passende til den Brug, man, som foranført, gjør af samme, at det ikke er en ny Ret, som man vil skabe ved slige Grundlovbestemmelser, men en enten naturlig eller factisk begrundet Ret, der skal sættes under grundlovmæssig Beskjærmelse. Og man behøver kun at gaae til den nærmest forudgaaende Artikel i fornævnte Actstykke for at see, hvor aldeles der mangler Grund til at lægge den Betydning i hiint Udtryk, som Schouw har fundet deri. Det hedder nemlig der: „Die Freiheit der Presse, der Buchdruckerei und des Buchhandels ist gewährleistet". Skjøndt jeg, og det især for vor egen Skyld, ugjerne seer, at man gjør Slesvig-Holstenerne Uret, saa er det dog ikke af dette Hensyn, at jeg har gjort opmærksom paa hiin synderlige Misforstaaelse, men fordi jeg i den nævnte Artikel i hiint iøvrigt naturligviis aldeles ugyldige Aktstykke, som allerede bemærket, finder et afgjørende Beviis paa den Fasthed, som den ved Reskriptet af 1840 paabudne Forandring havde vundet. Man kan vist ikke antage, at det blot er paa Grund af naturlig Billighed at hiin Bestemmelse er kommet derind, men det er aabenbart

*) Dansk Tidsskrift 2 B. S. 48.

skeet af Klogskab og fordi Indholdet alt havde faaet en saadan Magt, at det dog ei kunde gaae tilbage. Naar bemeldte høit anseete Forfatter bemærker, at efter bemeldte Artikel vilde Sproget i de danske Distrikter vedblive at være tydsk ved de Retter, hvor Reskriptet af 1840 ei endnu var iværksat, fordi vedkommende Embedsmænd ei tilstrækkelig forstode Dansk, saa var der, saavidt vides, intet saadant Tilfælde tilbage. Reskriptet tillod ingenlunde, at de daværende Embedsmænd, der ei vare det danske Sprog mægtige nok, kunde vedblive at benytte det tydske Sprog saalænge de vare i Embedet; men det bød, at Beretning skulde gjøres med Hensyn til dem af vedkommende Embedsmænd, som ikke inden 1ste Januar 1841 saae sig istand til at efterkomme dets almindelige Bestemmelse; og der er uden Tvivl forlængst fundet Midler til at bortfjerne enhver Hindring. Jeg kan iøvrigt ikke berøre disse Forhold uden at henvende mine Landsmænds Opmærksomhed paa den Uretfærdighed, hvormed man fra begge Sider behandlede Christian den 8des Bestræbelser for at hævde det danske Sprog i Slesvig. Jeg har allerede oven (S. 138—140) havt Leilighed til at anføre et mærkeligt Beviis paa den varme Omhu for det danske Sprogs Beskyttelse, hvormed han i bemeldte Reskript indskrænkede et andet af de slesvigske Stænder gjort Forslag om tydsk Underviisning i de danske Skoler, saaledes som en Minoritet af kun to havde meent at det burde læmpes, medens 37 Medlemmer havde anbefalet det i sin fulde Udstrækning. Men ogsaa med Hensyn til den Deel af Reskriptet, som hjemlede det danske Sprogs Indførelse i Retspleien og Forvaltningen, viste Kongen, hvor varmt denne Sag laae ham paa Hjerte. Det havde været meest i sin Orden, om Kongen havde ladet de i 1840 sammentrædende Slesvigske Stænder forelægge et Lovudkast desangaaende, grundet paa Indholdet af det Andragende, som de i 1838, dog kun med ringe Stemmefleerhed, havde indgivet. Hertil var der saa meget mere Anledning, som

Reskriptet end ikke ganske holdt sig inden for Andragendets Grændser. Det var Kongens levende Attraae efter nu strax ved sin Tronbestigelse at fuldbyrde, hvad han længe havde erkjendt for et Retfærdigheds Krav, der bragte ham til at overse disse Betænkeligheder. Hertil kom den Betragtning, at Spændingen mellem de forskjellige Befolkninger i Slesvig saaledes havde tiltaget i den Tid, der var forløbet siden Stænderforsamlingen for 1838, at det ikke var usandsynligt, at Stemmefleerheden nu vilde vende sig til den modsatte Side, hvilket og senere viste sig. Denne Betragtning vilde, fra et andet Synspunkt, have styrket de Grunde, der talte for at forelægge Sagen i Skikkelse af et Lovudkast, og det var let at forudsee, at Kongen, ved strax at skride ind med en endelig Afgjørelse, vilde paadrage sig Anke over Tilsidesættelse af Loven 28de Mai 1831; men Kongens Varme for Sagen gjorde, at han satte disse Hensyn tilside. Om han deri gjorde vel eller ilde, kunde vel omtvistes, og jeg troer, at Frederik den 6te, hvis han havde oplevet Sagens Afgjørelse, vilde have valgt den mere regelmæssige Fremgangsmaade. Sikkert vilde der have været ført heftig Klage, dersom der endog i en langt mindre betydende Sag var afveget derfra her i Danmark*), hvorpaa der iøvrigt ikke haves Exempel. Hvorledes man end fra andre Sider vil domme om den af Christian den 8de ved denne Leilighed tagne Beslutning, saa er den dog et umiskjendeligt Vidnesbyrd om, hvor varmt Sagen laae ham paa Hjerte. Denne Varme tabte sig heller ikke i den paafølgende Tid. Ei blot bleve de Paaskud, hvorved adskillige Embedsmænd søgte at unddrage sig Reskriptets Bydende, tilbageviste eller ved hen-

*) I de Viborger Stænder-Tidende for 1836, 2den Række, S. 1024 og 1026 findes nogle Yttringer af Etatsraad Schouw, der vidne om den Skarphed, hvormed denne de danske Stænders høit anseete Præsident vilde have Anordningen af 28de Mai 1831 § 5 overholdt.

sigtsmæssige Foranstaltninger tilintetgjorte*), saa at det, trods al Modstand, blev sat igjennem, men ogsaa paa andre Maader viste han sin alvorlige Omsorg for det danske Sprogs Pleie i den dansktalende Deel af Slesvig. Saaledes lod han ved Besættelsen af Præstekald i de danske Menigheder det være sig særdeles magtpaaliggende, dertil at faae Mænd, der talede det danske Sprog fuldkomment reent. Det var ham ikke nok, at Candidaten havde det befalede Beviis om den fornødne danske Sprogfærdighed, ei heller at han var født i den dansktalende Deel af Slesvig. Han valgte til slige Kald ikke let andre end dem, der enten vare examinerede ved Kjøbenhavns Universitet eller som paa anden Maade havde givet ham personlig Forvisning om at de tilgavns forstode det danske Sprog**). Ogsaa blev i hans Tid et særeget aldeles dansk Skolelærerseminarium grundlagt i Slesvig, foruden at der alt i 1841 blev oprettet et saadant i Veile Amt, hvorved Leiligheden til at besætte Skolekaldene i det nordlige Slesvig med de ved danske Seminarier oplærte Seminarister, hvilket dog allerede forud havde været temmelig sædvanligt***), blev udvidet. Ogsaa var den Forandring med den lærde Skole i Haderslev, at Underviisningen deri skulde gives paa dansk, hans Værk, uagtet det Regulativ, hvori man finder denne Bestemmelse, først er blevet forsynet med formelig Approbation den 28de Januari 1848****), noget, som neppe til denne saa ubeleilige Tid var skeet, saafremt Sagen ikke allerede af den afdøde Konge, paa en heller ikke just meget beleilig Tid, og uagtet den stærkeste Modstand, navnlig og af Stadens Borgerskab,

---

*) See, til Cr., Patent 23de Decbr. 1841, (der findes i ny Coll. Tid. for 1842 S. 22).

**) Her er ikke Tale om de Slesvigske Kald, der laae under det danske Cancellie; disses Besættelse med danske Candidater har altid været Regelen.

***) See Viborger Stænder-Tidende for 1844 S. 470.

****) See ny Coll. Tid. No. 7.

var bragt til et saadant Punkt, at der ikke var andet at gjøre. Det er visnok ikke lidet, hvad denne forevigede Konge havde udrettet i hiin Retning, og det staaer fast, at der intet væsentligt var skeet for det danske Sprogs Fremme i Slesvig forend i hans Regjering, og ikke mindre vist er det, at han derfor kun høstede Utak (see oven S. 221). Medens man, paa den ene Side, paa den hadefuldeste Maade fremstillede disse Handlinger som grundede i en Stræben efter at omstøde Slesvigs Retstilstand, vilde det Partie, der havde drevet paa kraftige Foranstaltninger til det danske Sprogs Ophjælpning i Slesvig, ikke erkjende, at der var gjort noget, fordi ikke alt var gjort saa hurtig og paa en saa hensynslos Maade som det havde attraaet.

Uden Tvivl maa alt, hvad der i Christian den 8des Tid er skeet for det danske Sprog i Slesvig, nu fastholdes ved den nye Forfatningslov, og ikke blot det, som endog den ovennævnte Forsamling har fundet nødvendigt at indlemme i det Aktstykke, som den har villet gjøre til Grundlov for Hertugdømmerne. Hertil kunde maaskee endnu føies noget, der yderligere kunde sikkre de Menigheder, hvis Kirkesprog er dansk, imod Præster, der ikke ere dette Sprog mægtige i den Grad, som er fornøden, for at de uden Anstød og til Opbyggelse kunne deri forkynde Guds Ord; noget, hvorfor der iøvrigt ikke blot i Christian den 8des Tid, men og i Frederik den 6tes, blev viist ganske anden Omhu end i de ældre Tider, hvorfra adskillige forargelige Exempler paa slige Præsters forkeerte Dansk ere opbevarede. Det turde i foranførte Henseende give størst Betryggelse, at de, der ansattes som Præster ved en saadan Menighed, (dog med Undtagelse af dem, der allerede have en lige Ansættelse), skulde have aflagt homiletisk og catechetisk Prøve i Danmark, nok helst ved Kjøbenhavns Universitet, uden at det dog skulde være fornødent, at de der havde taget den theoretiske Examen. Derhos turde det og tjene til yderligere Betryggelse, at der (hvad der og af den ovennævnte Commission vilde have været bragt i Forslag) blev en

særskilt Biskop eller General-Superintendent for ovennævnte Deel af Slesvig, derunder og de Menigheder indbefattede, der for Tiden høre under Ribe Stift eller Bispestolen for Als og Ærøe, hvilken da kunde gaae ind.

Etatsraad Schouw erindrer og ved den af ham nævnte Artikel i den saa kaldte slesvig-holsteenske Statsgrundlov, at efter den skulde i de Distrikter, hvori Folkesproget er dansk, men Kirke- og Skolesproget tydsk, dette unaturlige Forhold for stedse vedblive. Denne Bemærkning er grundet, forsaavidt den hele hidtilværende Sprogtilstands Betryggelse indeholdes i hiin Artikels Ord. Men det turde have sine store Vanskeligheder i den Grundlov, som jeg holder for at der bør indføres, at optage nogen Bestemmelse, der med Hensyn til bemeldte Menigheder forandrer den nærværende Tilstand. Saalænge man blot bliver staaende ved et almindeligt Begreb, finder man det vel klart som Solen, at hvor Folkesproget er dansk, maa dette og være Kirke- og Skolesprog, men i de virkelige Tilstande er der Intet, der saa lige svarer til dette Begreb. Spørgsmaalet opstaaer ikke i de Byer eller Egne, hvor saa godt som hele Befolkningens Omgangssprog er det danske, men der hvor Dansk og Tydsk tales mellem hinanden. I saadanne Byer og Egne ere der Mange, der omtrent lige hyppig og lige godt, eller om man vil lige slet, tale begge Sprog, saa at det er vanskeligt at sige, om de ere tydske eller danske. Paa dette blandede Sproggebeet, hvori for Resten Blandingerne af Tydsk og Dansk kunne være af meget forskjelligt Slags, maa dog det af de to Sprog, der er Kirkesprog, have udøvet en meget betydende Indflydelse. Det er ingenlunde Tilfældet, som man efter de Klager, der føres, let kunde forledes til at troe, at det tydske Sprog endnu i vor Tid har indtrængt sig som Kirkesprog i nogen dansk Menighed. Jeg troer ikke at man finder Spor til en saadan Indtrængen senere end i Midten af det syttende Aarhundrede, da Superintendent Cloz skal have indført tydsk Sprog i alle til Flensborg Amt og Provstie hørende Kirker i Angeln, hvor der forhen skal være prædiket Dansk,

noget, hvormed det endda ikke saa ganske er i det Rene. Men foruden at der vist allerede til den Tid, i hine Menigheder, har været en Deel tydsk eller halvtydsk Befolkning indblandet i den danske Hovedstamme, kan det ikke feile, at det danske Sprog, efter at det i 200 Aar eller længere Tid har været fortrængt fra Gudstjenesten, maa, om det end har vedligeholdt sig hos den overveiende Deel af Almuen i daglig Tale, dog være blevet den fremmed i dets nogenlunde rene Skikkelse, og hvor det gjelder om at udtrykke Forestillinger, der ligge udenfor den laveste Kreds, saa at Prædiken og Sang paa reent Dansk vilde størstedeels være spildt paa dem, medens dog de, der ikke ere ganske forsømte, maatte kunne have Nytte af Gudstjenesten i det Sprog, hvori de have modtaget Religionsunderviisning og hvad der ellers er kommet til dem af aandelig Dannelse, hvori de ere confirmerede og mere eller mindre blevne bekjendte med Bibel, Psalmebog m. v. Det er heller ikke usandsynligt, hvad der og ofte er blevet bemærket, at det tydske Sprog i deslige Distrikter er som Følge af den forbedrede Underviisning i den senere Tid kommet mere og mere ind i Menighederne. Det maa vel opvække en smertelig Følelse i det danske Hjerte, at det danske Sprog, der uagtet de uheldige Vilkaar, som det i mange Slægtfølger har været underkastet, dog har vedligeholdt sin Tilværelse, om end i en raa Skikkelse og med et meget fattigt Ordforraad, kan i Følge denne Tingenes Gang staae Fare for der ganske at blive fortrængt. Men heraf kan der dog ingenlunde hidledes nogen Berettigelse til at paatrænge deslige Menigheder det danske Sprog. Et saadant Forsøg kunde heller neppe gjennemføres, og maatte i al Fald blive til stort Afbræk i det mindste for den nærværende Slægts aandelige Tarv. Det maatte i al Fald være Menigheden selv, der havde at raade over sit Kirkesprog; men, foruden de mange andre Spørgsmaal, der kunde opstaae angaaende de forskjellige Menighedslemmers Stemmeberettigelse, maatte dog vel den Deel af samme, der kun forlangte at vedligeholde den Tilstand, der engang er samme

hævdet, om den end var det mindre Tal, være berettiget til at fordre, at der vedligeholdes en Gudstjeneste, hvoraf den kan have Opbyggelse. At fremkalde foreløbige Afstemninger herom i alle de Menigheder, hvori Spørgsmaal desangaaende kunde opstaae, vilde og føre til mangfoldige Misligheder; det vilde neppe heller have nogen Udvidelse af den danske Gudstjeneste til Følge. Der er desuden ikke bragt noget for Dagen, som kunde give Formodning om, at der i slige Menigheder herskér nogen Attraae efter en Forandring i deres Sprog. Det er kun i det nordligste Slesvig, at der har viist sig Kjærlighed til det danske Sprog, og det er neppe uden for samme, at det har vedligeholdt sig i en saadan Tilstand, hvori dets Vedligeholdelse kunde fremme Befolkningens aandelige Udvikling.

Det er ingenlunde min Mening, at der jo kan være en og anden Menighed, hvori der kunde være noget at gjøre til dansk Gudstjenestes Fremme. Saaledes synes det, at der i Nordslesvigs Kjøbstæder er sørget for lidet for den store Deel af Befolkningen sammesteds, der er dansk, ligesom vel og Forholdene i enkelte Landsbymenigheder, hvor der blot prædikes tydsk, turde tale for en Afvexling mellem dansk og tydsk Gudstjeneste. Ogsaa burde der overalt i de Egne, hvori Sprogene blande sig, være sørget for dansk Underviisning ligesaavel som for tydsk. Men jeg indseer ikke, hvorledes der for alle de Tilfælde, som kunne kræve en Foranstaltning af foranførte Slags, kan gives saa faste almindelige Regler, at de kunde egne sig til Optagelse i Grundloven. Maaskee imidlertid Mænd, der noie kjende Forholdene rundt omkring i Landet, kunne gjøre velgrundede Forslag til enkelte Bestemmelser af dette Slags, hvilke vel rettest samledes med de ovenforeslaaede i en egen Anordning, som Bilag til Grundloven og med samme Gyldighed som den. Forsaavidt Sagen ei kan ordnes ved en fast Bestemmelse i Grundloven, vil der kun ved enkelte legislative eller administrative Foranstaltninger kunne sørges for at afhjælpe Manglerne. Nu kunde det vel, efter den Aand,

som for Øieblikket er herskende, synes, at der slet ikke er at tænke paa i Tiden at faae noget iværksat til Fordeel for den danske Befolkning, som ikke havde bestemt Hjemmel i Grundloven, men jeg antager ikke, at man bør gjøre Regning paa en vedvarende slet Stemning. Den heftige Modstand, der reiste sig i den Slesvigske Stænderforsamling imod dansk Retspleie og dansk Forvaltning i de danske Distrikter, turde have havt sin Grund, deels i Sagens virkelige praktiske Vanskeligheder, deels i den sædvanlige Ængstelse ved indgribende Forandringer i en gammel Tingenes Orden, deels i den Besvær, en saadan Forandring vilde medføre for de Embedsmænd og Advokater, som ei vare ret inde i det danske Sprog, deels og i andre bekjendte lokale Interesser og Indvirkninger. Men hertil kom fornemmelig den virkelige eller foregivne Formodning, at Sagen var sat i Gang af et Partie, der søgte at forvandle Slesvig til en dansk Provinds, og at den kun var en Forløber for stærkere Skridt i denne Retning. Hvis under den nye Tingenes Orden en saadan Mistanke forsvinder, er det ingenlunde umuligt, at Folkerepræsentationen bliver villig til at fremme ogsaa dansk Underviisning og indrømme det billige Krav, en eller anden Menighed kan have paa at Gudstjenesten i det mindste afvexlende bliver dansk. I den samme Tid, hvori Bevægelsen begyndte i Hertugdømmerne om en fælles Forfatning, (som oven bemærket, kort efter at det tydske Forbund var sluttet), blev det netop gjennem denne Bevægelses vigtigste literære Organ (Kieler Blätter), og af en af den fælles Forfatnings Forkjæmpere, Falck, udtalt, hvor unaturligt og ubilligt det var, at Retten pleiedes paa tydsk i aldeles danske Distrikter. Og Falck har siden som Deputeret og Præsident i Stænderne kraftig medvirket for Ønsket om dansk Retspleie, ligesom han og, selv efter at hans tidligere velvillige Stemning mod det Danske af let forklarlige Aarsager, var blevet noget lunknere, stedse har reist sig, naar der var Nogen, som ei vilde erkjende den danske Nationalitet i Slesvig. Efter de sundere

Begreber, som herskede inden fiendtlige Lidenskaber bemægtigede sig Gemytterne, antoges Anerkjendelsen af den danske Nationalitet i en Deel af Slesvig paa ingen Maade at være i Strid med dettes Forhold til Holsteen. Denne samme Anerkjendelse finder man og i de oven S. 140 anførte forstandige Yttringer af den Minoritet, der i de Slesvigske Stænder for 1840 holdt paa Reskriptet af 14de Mai. Det vides heller ikke, at der i Holsteen yttrede sig nogen Besværing over dette Reskript. Man finder det tvertimod udtalt i de Holsteenske Stænder, at der aldeles ikke deri indeholdtes nogen Grund til at antage, at Regjeringen begunstigede Hertugdømmernes Adskillelse*).

Grundloven burde saaledes, efter min Mening, sørge for at betrygge det danske Sprogs Opretholdelse og Pleie i de Dele af Slesvig, hvori det er Kirkesprog (omtrent $^1/_3$ af dets Indvaanere), uden Tvivl og saa godt som de eneste Distrikter, hvori det har vedligeholdt sig i en nogenlunde taalelig Skikkelse, og hvori Befolkningen elsker det. Men dette er vist og det Væsentligste, som Grundloven kan gjøre for det danske Sprog; dog nægter jeg ikke, at der mulig i selve Grundloven kunde gives særegne Bestemmelser til dets Fremme i enkelte Distrikter, hvor Tydsk er Kirkesprog, men i hvilken Henseende jeg kun har kunnet angive visse almindelige Grundsætninger, der ikke have en saadan Bestemthed, at de kunne egne sig til Optagelse i en Grundlov. Derimod kan det ikke være anderledes, end at det tydske Sprog maa vedblive at være det almindelige Forretningssprog paa de Steder, hvorfra Myndighed udøves over det hele Hertugdømme. Selv om Slesvig blev aldeles afsondret fra Holsteen, vilde der dog, naar det ikke ligefrem skal modtage de Love og Indretninger, som man fra dansk Side ønsker, men Slesvigerne selv skulle have en Stemme over deres egne Anliggender, ikke kunne blive Tale om at betage det tydske Sprog hiin Egenskab. Baade har det flere Aarhundreders

*) See til Er. Holsteinische Stände-Zeitung für 1840 S. 87.

Hævd for sig, og passer derhos bedst til den hele nuværende Retstilstand, der, som forhen er erindret, væsentlig er den samme som i Holsteen, og, for en overveiende Deel, grundet paa Love, der kun ere udkomne paa Tydsk. I Befolknings-Forholdene er der i det mindste heller ingen tilstrækkelig Grund til heri at gjøre Forandring. Jeg skal ikke indlade mig i en udforlig Sammenligning af de forskjellige Maader, hvorpaa vore Forfattere have opgivet Befolkningsforholdene, og hvorved den danske Befolkning efterhaanden er steget mere og mere. Jeg skal blot i Almindelighed bemærke, at Grunden til de forskjellige Angivelser uden Tvivl ligger i de blandede Sproggebeter, hvor man ikke har og, efter det S. 269—270 Udviklede, ikke kunde have Tallet paa den dansktalende og paa den tydsktalende Deel hver for sig. I den senere Tid tage vore Forfattere den hele Befolkning i disse blandede Distrikter til Indtægt for det Danske. Herved lægge de fornemmelig de Angivelser til Grund, der findes i Paulsens Skrift: Ueber Volksthümlichkeit und Staatsrecht des Herzogthums Schleswigs, Kiel 1832 S. 3—4, men uden at agte paa de indskrænkende Bestemmelser, hvormed denne Forfatter, der vistnok ikke har forsømt at hævde Danskheden alt hvad der tilkom samme, har opført sine Tal. Saaledes regner Allen Hadersleys, Apenrades og Tonderns Befolkning til den danske, medens Paulsen vistnok rigtigt regner disse Stæder til det blandede Sproggebeet, hvori han iøvrigt og har indsluttet Flensborg, der er overveiende tydsk (Antislesvigholsteenske Fragmenter 3 H. S. 89). Saafremt man deler den Befolkning af 75,000, som Paulsen, ved hvis Beregninger der iøvrigt ikke turde være uden ubetydelige Berigtigelser at gjøre, har tillagt de Distrikter, hvori det danske, uden at være Kirkesprog, bruges som Omgangssprog enten alene eller ved Siden af det tydske, i to lige Dele, og lægger de 37,500, som derefter vilde falde paa det danske Sprog, til de 109,200, hvormed han opfører Folkemængden i de Distrikter, hvori Dansk er Kirkesproget, saa bliver dette en Deel under Halvparten af den

hele Befolkning af 330,000 som han lægger til Grund*). Naturligviis er Blandingsforholdet i de forskjellige Distrikter ikke det samme, og det lod sig tænke, at der i det Hele faldt et større Tal paa den danske Befolkning. Men deels er dette dog ikke givet, og efter det Ovennudviklede vilde en særlig Tælling af Danske og Tydske, som og iøvrigt vilde være lidet tilraadelig, end ikke kunne give nogen Sikkerhed, da det med Hensyn til en stor Deel af Befolkningen vilde beroe paa dem, der bestyrede Tællingen til hvilken Side den skulde regnes. Deels kan det ikke feile, at skjøndt Grundstammen i den største Deel af de omspurgte Distrikter uden Tvivl er dansk, og om end maaskee den større Deel endnu hyppigere betjener sig af det danske end af det tydske Sprog i det daglige Liv, saa maa dog dette sidste Sprog, der i det mindste i to Aarhundreder har været Kirkesprog, være det, der meest bruges, hvor Talens Gjenstand ligger udenfor den laveste Tankekreds, saa at det Danske, der er blevet tilbage i slige Egne, er raat og fattigt, og at det Tydske har Overhaand hos saa godt som alle nogenlunde Dannede. Schouw anseer det for afgjort, at en slesvigsk Landdag, hvis den fik lovgivende Indflydelse, vilde tilintetgjøre alle danske Elementer i Slesvig**), og dette er, vel at mærke, ikke sagt med Hensyn til en Landdag, sammensat paa den Maade, som de forrige Provindsialstænder, men derimod under Forudsætning af, at Slesvig fik en saa folkelig Forfatning, som den Danmark nu har faaet. Jeg troer nu vel ingenlunde, at den vilde faae den Retning, som Schouw tiltroer den. Derimod tvivler jeg ikke paa, at den af alle Kræfter vilde være imod, at det tydske Sprog tabte den

*) At Landets Befolkning efter sidste Folketælling er omtrent 32,000 høiere, er i foranførte Henseende af ingen Betydenhed, da der dog ingen synderlig Forskjel kan være paa Tilvæxten i den tydske og danske Befolkning, saa at det vilde være unyttigt at forsøge en nærmere Oplysning ved Hjælp af de statistiske Tabeller.

**) l. c. S. 488—489.

Egenskab, det nu i saa mange Aarhundreder har havt som Sproget for alle almindelige Stats- og Regjerings-Organer, medens jeg ikke troer, at den, naar ei yderligere Paastand gjøres, vilde have noget imod det danske Sprogs fuldkomne Berettigelse i de reent danske Distrikter, hvilket jeg dog, som man seer, finder ei at burde overlades Samme, men at burde gjøres til en fast Betingelse ved Grundlæggelsen af den nye Forfatning. Hvorledes vilde det nu i al Fald forsvares, at paanode Slesvig en saadan Forandring i dets egne Anliggender som der attraaes? hvorledes vilde dette bestaae med de Forestillinger, hvorved man i den Tid, da man først begyndte at arbeide paa at trække Slesvig ud af sin Forbindelse med Holsteen, søgte at vinde Slesvigerne herfor, eller med den Selvstændighed, egne Landdag og Administration, der blev dem tilsagt ved Proclamationen af 27de Marts 1848*), eller med den Tale, der iøvrigt især i den første Deel af 1848 blev ført om Slesvigs Befrielse som Maalet for de danske Bestræbelser**)???? Det synes dog heller ikke at være Me-

---

*) Det dobbelte Sprog, som Proclamationen hjemler, angaaer kun Rigsforsamlingen og Landdagen, men ikke Regjering og Overdomstol. Desuden blev det til hiin Tid forudsat, (see, til Ex., Valgloven af 7de Juli 1848), at Slesvigerne selv skulde have Stemme over den nye Forfatning, der skulde indføres sammesteds.

**) Hvis man vilde sammenstille de forskjellige Udtalelser, som efterhaanden ere komne fra samme Presseorgan, angaaende hvad der er at gjøre med Hensyn til Slesvigs Forhold, vilde man komme til ganske underlige Resultater. Jeg har netop tilfældigviis Fædrelandet for 1840 for mig, og der finder jeg i No. 267 en Artikel med Titel: Bør Slesvig tvinges til en Forening med Danmark? Her lyner Forf. mod den „rænkefulde Ondskab", der har villet tillægge de Danske en saa „uretfærdig og fiendtlig" Hensigt, og yttrer sig blandt andet saaledes: „Omendskjøndt vi, for Enhedens og Frihedens Skyld, alvorlig ønske Foreningen af Slesvigs Stænderforsamling med det egentlige Danmarks, saa vilde det være os en Vederstyggeligbed, som ei i Nogen skulde finde en kraftigere Bekæmper

ningen, at det danske Sprog i saa Henseende skulde fortrænge det tydske, men derimod at begge Sprog skulde bruges ogsaa ved de almindelige Stats- og Regjerings Organer. Saaledes mener Schouw, at det vilde være aabenbar Uret, om de danske Sager ved Overdomstolene skulde behandles paa tydsk. Men der gives vist ingen almindelig Domstol i noget Land med flere Sprog, der behandler Sagerne i et forskjelligt Sprog, eftersom de hidrøre fra forskjellige Sprogkredse. Om end Retspleien inden for disse retter sig efter Folkesproget (hvilket dog, til Ex., ikke er Tilfældet enten i de til det franske Rige hørende Provindser af Tydskland, hvor i Revolutionstiden det franske Sprog blev indført som offentligt, og saavidt vides heller ikke i Belgien), saa blive dog ved de overordnede Domstole Sagerne udelukkende behandlede i et og samme Sprog. Et Exempel have vi endog i vor egen Høiesteret med Hensyn til islandske Sager. I disse maae endog, naar de indkomme for Høiesteret, danske Oversættelser tilveiebringes og lægges til Grund. Dette er ikke fornødent i Slesvig, hvor vedkommende Domstoles Medlemmer maae have den til at læse danske Akter fornødne Sprogkundskab, og den Advokat, som ikke dertil er istand, maa finde sig i ei at kunne bruges i Sager fra de danske Distrikter (cfr. det oven S. 267 Note, nævnte Cancellipatent); men til ogsaa at kunne behandle Sager i dansk Sprog kan Fordringen ikke strækkes. Det er dog overalt umuligt, i et Land som Slesvig, at være fri for at komme i idelige Rets- og andre Forhold til dem, der høre til en anden Sprogkreds; og selv i de Sager, der indkomme for Overretten, maa det idelig træffe, at en Part er dansk, den anden tydsk; i første Instants er det naturligt, at Sproget i det Distrikt, hvori Sagen forefalder, gjør Udslag, og det ikke blot for Partens Skyld, men endnu mere med Hensyn til Vidner og Thingmænd, de i Sagernes Paadømmelse deeltagende Ind-

---

end i os, om man, hvad der aldrig vil skee, forsøgte paa, mod Slesvigernes Villie, at forene deres Stænderforsamling med vor".

vaanere, ja selv til den hele Befolkning, der ikke kan have den i flere Henseender ønskelige Interesse for Retspleien, naar den foregaaer i et den fremmed Sprog. Ved Overdomstolene kan det derimod ei i saa Henseende være af Vigtighed, hvor Sagen i første Instants er paakjendt. Vil man gjennemføre den Fordring, at den Danske skal have alt hvad han haver at rette sig efter paa Dansk og den tydske paa Tydsk, saa ligger deri Spiren til den usalige Deling, og selv derved kom man ei til Maalet, saalænge man ei kan forflytte eller udrydde een af de forskjellige Befolkninger. Slesvigerne ere iøvrigt ingenlunde, som Mange synes at troe, i en ganske eneste Stilling; i andre Grændselande ere Forholdene de samme, og i Almindelighed er der end ikke sørget saa meget for de Kredse, hvis Sprog ei er det, der er bleven Regjeringssprog, som det nu er Tilfældet i Slesvig.

Som bemærket er det fornemmelig med Hensyn til, hvad der vedkommer det danske Sprogs Pleie, at der kunde være Anledning til ved Grundlovsbestemmelser at sikkre Slesvigerne mod Holstenernes Overvægt. Hvad andre Forhold angaaer, turde der ikke let være nogen særlig Grund til at frygte for et Sammenstød mellem begge Hertugdømmers Interesser. I enkelte Tilfælde kan saadant naturligviis finde Sted, men det kan ogsaa hænde mellem forskjellige Dele i samme Hertugdømme, ligesom det heller ikke er mindre muligt i Danmark, og Haabet om en billig Udjevning maa især beroe paa den Deel af Repræsentationen, der staaer udenfor de stridige Interesser, eller dog ikke er saa stærkt berørt af disse, at der ei kan ventes en upartisk Afgjørelse. Dette kan vistnok slaae feil, men det hører til den Ufuldkommenhed, hvorfor ingen Statsindretning, og navnlig den constitutionelle, kan blive fri. At en Lovbestemmelse eller Foranstaltning, der kunde være ønskelig for et Hertugdømme, ikke er det for det andet, kan i sig selv ikke medføre nogen Betænkelighed ved at lade en fælles Landdag faae Afgjørelsen, da det ene ikke i Almindelighed vil have Anledning til at træde i Veien for en saadan særegen Lov

(cfr. oven S. 238). Dersom der imidlertid skulde være nogen Frygt for Sammenstød mellem Slesvigske og Holsteenske Interesser, hvori Slesvig vilde være udsat for, at komme til at lide ved Holsteens Overvægt, har jeg tænkt mig nogle Bestemmelser, der kunde tjene til Betryggelse herimod, af hvilke nogle iøvrigt tillige vilde vedkomme den Forfatning, som de skulde have fælles med Danmark. For det første vilde det være gjørligt, at der med Hensyn til hvert Hertugdømme for sig bestemmes det Forhold, hvori det skal bidrage til de Udgifter, der ere fælles, deels for hele Staten, deels for begge Hertugdømmerne. Dette vilde, foruden den Sikkerhed det skulde give mod fremtidig Vilkaarlighed, medføre en Lettelse for Slesvig, navnlig hvis Befolkningsforholdene lægges til Grund, da Jordebogsindtægterne i Slesvig endog have været betydelig høiere end i Holsteen, og de directe Skatter langt fra ikke ere saa meget ringere som de i Forhold til Folkemængden (omtrent som 3: 4) skulde være; hvad de indirecte Afgifter angaaer, hvoraf den vigtigste, Tolden, end ikke kan affondres, da kan der ei være Tale om anden Lighed end den, som indeholdes i at Lovene derom ere de samme. Iøvrigt kan der være adskilligt, der kan tale for nogle Lempninger i ovenmeldte Forhold, blandt andet de tildeels oven S. 214—215 omtalte historiske Grunde til Beskatningsuligheden. Dog, her er ikke saa meget Tale om, hvorledes Forholdet skulde ansættes, som at der sættes et bestemt. Paa lige Maade kunde det Forhold, hvori Statens almindelige Midler maatte være at anvende til Anstalter, der vare til Nytte for de enkelte Statsdele, være at bestemme særlig for hvert Hertugdømme, hvilket Forhold maatte svare til det, hvori de havde at bidrage til de fælles Udgifter. Fremdeles turde der være Grund til, at Slesvig, saavel paa den almindelige Rigsforsamling som paa den fælles Landdag, havde samme Antal Repræsentanter som Holsteen, uagtet dette sidstes Folkemængde, som foranført, betydelig overstiger det førstes. Endelig lod det sig maaskee bestemme, at naar der under en

stor Meningsulighed mellem begge Hertugdømmers Landdagsmænd blev fra det Enes Side med et vist Stemmeantal gjort Forslag om, at den Lov eller Foranstaltning, hvorimod Fleerheden i det andet Hertugdømme var stemt, dog maatte indføres i det første, uden at dette fra den anden Side blev indrømmet, saa maatte der finde en itio in partes Sted, saa at hvert Hertugdømmes Mænd stemte for sig selv, og det, de ved Stemmefleerhed besluttede, altsaa blev gjeldende for det vedkommende Hertugdømme, forudsat, at Kronen dertil giver det fornødne Samtykke, som der vel i enkelte Tilfælde kunde blive Grund til at nægte. Der kunde vist ogsaa være adskilligt at indvende imod en saadan Bestemmelse, men der turde dog i det omhandlede Hensyn være overveiende Grund for samme, og, skjøndt det var for Slesvigs Skyld, den skulde attraaes, saa maatte den dog nødvendigviis være gjensidig for begge Hertugdømmerne.

I Henhold til det Side 250—251 Anførte, skal jeg ei gaae ind paa de mange flere Spørgsmaal, der ville reise sig, naar den nye Statsbygning skal opføres paa den af mig betegnede Grundvold. Ei heller skal jeg befatte mig med nogen Undersøgelse om hvad der kunde være at gjøre, hvis det glipper med mine to Forudsætninger, den ene, at Holsteen kan holdes enten aldeles udenfor det tydske Forbund, eller dog udenfor det paatænkte nye snævrere Forbund, der vilde ophæve de enkelte Forbundslandes Selvstændighed, og den anden, at den danske Stats vedvarende Sammenhold i dens nuværende Omfang kan sikkres ved en anerkjendt fælles Arvefølge. Jeg har, om jeg ikke feiler, klarlig godtgjort, at dette er den eneste Retfærdighed og sund Politik tilfredsstillende Opløsning af de Spørgsmaale, der have reist sig om det danske Monarkies fremtidige Sammenhæng, men, hvis det desuagtet ei kan gjøres gjeldende, saa kan jeg naturligviis ei have anden Mening, end at Danmark, i dette ulykkelige Tilfælde, maa søge at redde, hvad reddes kan, og, efter hvad jeg har udviklet, er det klart, at jeg maatte fore-

trække Forbindelsen med et i Lovgivningen og Forvaltningen af sine indre Anliggender selvstændigt Slesvig for et i Danmark indlemmet Stykke af samme. Forudsat, at en, efter Holsteens Adskillelse, af Danmark og Slesvig sammensat Stat i Tidens Længde kan bestaae, var det tænkeligt, at Slesvigerne efterhaanden vilde slutte sig nærmere til dansk Lovgivning og danske Forvaltningsformer, og at saaledes maaskee en fuldkommen Statseenhed omsider kunde opnaaes. Derimod vilde det, efter min Overbeviisning, kun være at forspilde al Udsigt hertil, hvis man forsøgte at sætte Slesvigerne i et saadant Forhold til Danmark, at ikke deres eget Bedste og den Erkjendelse deraf, som i Tiden maatte udvikle sig, fik at raade i hvad der vedkom deres indre Retstilstand og Forvaltning, men at alt blev afhængigt af en Rigsforsamling, hvori de stedse vilde udgjøre en Minoritet.

I hele min Undersøgelse har jeg ikke taget Hensyn til den brodefulde Maade, hvorpaa Hertugdømmerne have søgt at gjøre Paastande, der for en stor Deel endog manglede ethvert Rettens Skin, gjeldende imod deres Landsherre. Der ere vistnok flere Personligheder, paa hvilke der hviler en stor Skyld for det Skrækkelige, der foregik, men det ligger aldeles udenfor mit Æmne, hvilke Forholdsregler der kunde være at tage med Hensyn til disse Enkelte. Derimod vil hverken den sande Retfærdighed, eller Statsklogskab, tilstede at lade Opstandens Brode gaae ud over Hertugdømmernes Beboere i deres Heelhed. En af vore dybeste og ædleste Tænkere har nylig, idet han med stor sædelig og religiøs Alvor har afsagt sin Dom over en Adfærd, der paa en høist indgribende Maade har styrket den revolutionaire Bevægelse, udtalt, hvorledes selv den Mand, der havde gjort sig skyldig i denne Adfærd, skjøndt en af Slesvigs meest anseete Geistlige, dog ikke har været i Sandhed fri, men at han af Begivenhedernes Strøm har ladet sig henrive til ensidige Forestillinger, hvorved det rette Pligtbegreb var blevet

forvansket*). Saa megen Sandhed der end er i denne Betragtning, saa kan den dog kun i en vis Grad gjelde til Undskyldning for det Forhold, som Forfatteren havde at bedømme, og den er vist heller ikke anbragt i en videre gaaende Hensigt. Men den maa paa en ganske anden Maade komme den store Fleerhed tilgode, der har fulgt Strømmen. Her gjelder fuldkomment, hvad han siger, at Menneskene ofte ere bedre end de Aander, af hvilke de drives, og at dette i vor Tid, der er saa fuld af Blændværk og Forvirring, maa finde mangfoldig Anvendelse. Man maa lægge saa meget mere Vægt paa denne vistnok velgrundede Bemærkning, som de vildfarende Forestillinger, der her i Landet ere blevne forplantede, have i høi Grad bidraget til at give de Vildfarelser i omvendt Retning, der beherskede Gemytterne i Hertugdømmerne, Næring og Styrke. Efter alt hvad jeg har udviklet om Misforstaaelsernes og Misstemningens Oprindelse og successive Fremgang, kan man gjøre sig Haab om, at de lade sig overvinde ved fuldstændig Opklaring af Forholdenes og de gjensidige Berettigelsers rette Beskaffenhed og ved disses Ordning paa en Maade, der fra begge Sider sikkrer mod Overgreb og fører til den Erkjendelse, at der er et fælles Vel, der kræver fælles Medvirkning.

Iøvrigt vil det være af Vigtighed, hvorvidt der i Hertugdømmerne vil vise sig nogen Beredvillighed til at gaae ind paa forsonende Forholdsregler, naar Udsigt dertil frembyder sig. Den yderlige Haardnakkenhed, hvormed man i Slesvig under den nuværende Stilstandstid har staaet imod en Bestyrelse, der er gaaet frem med alt muligt Maadehold, er vistnok ikke skikket til at styrke Haabet om en saadan Beredvillighed. Men det maa dog, naar man deraf vil uddrage Slutninger, erindres, at Stilstanden og den forelobig vedtagne Fredsbasis er bygget paa Slesvigs Ad-

*) See Sendschreiben an den Herrn Oberconsistorialrath Nielsen von Dr. H. Martensen, isærdeleshed S. 27 til Enden.

skillelse fra Holsteen, og at den dertil givne Udsigt kun yderligere har opblusset deres Lidenskab, der i denne Adskillelse saae den største Ulykke og den aabenbareste Uret, i hvilken Lidenskab de ikke have formaaet at see en bedre Vei end den, ved en saadan haardnakket Modstand, at bringe vedkommende Magter til at opgive hiin Tanke. Saa meget man end maa fordomme denne hele Adfærd, saa finder jeg dog ikke deri noget, der kunde bringe mig til at fortvivle om Muligheden af at gjennemføre den Tingenes Orden, hvori jeg alene kan øine Frelse for mit Fædreland. Man kan vistnok under nærværende Tids oprørte og vaklende Tilstande ikke gjøre sig noget fast Haab om, at Fornuft og Retfærdighed vil finde Anerkjendelse; men maaskee de dog ville finde en mægtig Understøttelse i de bittre Erfaringer man har gjort om Følgerne af at overlade sig til blinde Lidenskaber.

Der vil iøvrigt, hvis Fred maatte sluttes paa en saadan Grundvold, som jeg har betegnet, blive en Tid, hvori hverken den fælles Forfatning for hele Monarkiet eller den særlige for Hertugdømmerne endnu er til. Medens i denne Tid Forfatningsværket forberedes, maa naturligviis Kronen umiddelbart styre Hertugdømmerne, men dette bør skee i den Aand, der skal gaae igjennem Forfatningen, og saavidt muligt under Former, der nærme sig de forfatningsmæssige. Det turde være hensigtsmæssigt, at der blev sammenkaldt raadgivende Provindsialstænder, dog vel grundede paa nye Valg og det efter et andet Valgsystem, end det af 15de Mai 1834, hvilket dog ikke burde være det i Loven af 7de Juli 1848, eller det af 16de Juni 1849 hjemlede. Det vil for en stor Deel beroe paa Hertugdømmerne selv, om den Tid, hvori de saaledes ingen forfatningsmæssig Betryggelse vilde have, skal blive længere eller kortere. Men dette maatte netop kunne tjene til at tilbageholde overdrevne Fordringer, medens det ei kan formodes, at Regjeringen ved at nægte det Billige vilde forlænge en uhyggelig og vaklende Tilstand. Hvis det blev muligt, i hiin Mellemtid at bortfjerne

Hindringerne for et fælles Toldsystem, vilde det være et stort Gode.

Et Æmne er der, som jeg endnu er pligtig nærmere at belyse, nemlig Statsbyrdernes Fordeling mellem de forskjellige Statsdele. Det er fra en dobbelt Side jeg har at forklare mig herom, nemlig deels for at fremstille det rette Forhold, deels med Hensyn til de mangfoldige Klager, der baade der og her ere førte over egen ubillig Tilsidesættelse og den anden Parts ubillige Begunstigelse. Jeg skal dog ingenlunde gaae saa udførlig ind herpaa, som jeg kunde ønske, og hvortil mine mangeaarige Iagttagelser og Overtænkning af de herhenhørende Forhold vilde sætte mig istand. Jeg har allerede forhen, saavel i dette Skrift, som ved andre Leiligheder, udtalt, at de Forandringer i Skattelovgivningen, som ere foregaaede i dette Aarhundrede, have bragt Danmarks og Hertugdømmernes Bidrag til Statsudgifterne i et aldeles billigt Forhold til hinanden. For at oplyse dette, behøver jeg ikke stort andet end at henvise til de den Slesvigske Stænderforsamling for 1846 forelagte, med stor Klarhed og Nøiagtighed affattede Oplysninger i Anledning af disse Stænders i 1844 indgivne Petition angaaende en Adskillelse af Danmarks og Hertugdømmernes Finantser*). Det er der udviklet, at, naar man sammenlægger Skatter og Afgifter med Domaineafgifterne for Danmark paa den ene og for begge Hertugdømmerne paa den anden Side efter Ansættelsen i Normalreglementet og fordeler dette paa Befolkningerne efter Folketællingen i 1840, saa bliver Beløbet i Danmark omtrent $5\frac{7}{16}$ og i Hertugdømmerne $6\frac{2}{10}$ pr. Hoved, men at Forholdet derimod kun bliver omtrent $6\frac{3}{20}$ til $6\frac{7}{27}$, naar man istedetfor Normalreglementet lægger Middeltallet til Grund af det Udbytte, som Indtægterne i Overeensstemmelse med de kundgjorte Regnskabsoversigter virkelig have udgjort i Aarene 1841—1844 i Forbindelse med det, hvortil samme i Budgetterne for

*) Schleswigsche Stände-Zeitung für 1846. Erstes Beilagenheft S. 514—548.

1845 og 1846 ere anslaaede, i hvilke samtlige sex Aar disse for Danmark i en høiere Grad end for Hertugdømmerne have oversteget de i Normalreglementet beregnede Summer. Derhos er det oplyst, at naar Domaineindtægterne (hvilke ere meget høiere i Hertugdømmerne end i Danmark) bortkastes, og alene Skatter og Afgifter beregnes (hvorunder dog adskillige af Domaineafgifterne ere indberegnede, fordi de træde i Stedet for Skatter), saa bliver Forholdet omvendt, idet der da falder i Danmark omtrent $1\frac{1}{10}$ Rbd. mere paa hvert Hoved end i Hertugdømmerne.

Nu forholder det sig vel, som i dette Aktstykke udviklet, at de Jordebogs- eller Forpagtningsafgifter, der paa Domainerne svares til Staten som Eier, ikke i Forhold til de Ydende have en anden Natur end om de svaredes til en privat Eier, og saaledes ikke ere at henføre til Skattebyrder, hvilket og er anvendeligt paa Indtægten af de Kongelige Skove o. s. v. Ogsaa er det sammesteds bemærket, at der i Danmark, navnlig i Aarene 1769—1774, ere solgte meget betydelige Domainegodser, hvorfor Kjøbesummerne størstedeels ere forbrugte til de fælles Udgifter, og en Deel endnu er tilbage som Penge-Activer, der ligeledes beregnes hele Staten tilgode, og endelig, at mange Indtægter, som ere henlagte til forskjellige Statsinstituter, saasom Universitetet, Communitetet, Soroe Akademie, de lærde Skoler, hidrøre fra Statseiendomme, som ere dem overladte. Alt dette er vist af ikke liden Vigtighed. Men jeg skulde dog troe, at man, naar ellers en billig Udjevning kan erholdes, ikke bør udskyde hine Indtægter af Beregningen. Det er dog Hertugdømmerne som en Heelhed, hvorfra de Indtægter komme, som de betydelige Statseiendomme sammesteds kaste af sig, ligesom det heller ikke kan nægtes, at derved afgaaer noget af den frugtbringende Formue, som ellers vilde have været i Indvaanernes Hænder. Det vilde, saa forekommer det mig, endog være stødende for den danske Nationalfølelse, om Hertugdømmerne med betydelig større Domaineindtægter skulde tilveiebringe forholdsmæssig ligesaa meget ved Skatter

som Danmark, og altsaa Kongeriget have større Nytte af dem end de af det. Dette vilde ufeilbar nære deels en bitter deels en overmodig Følelse, hvortil man for alting maa søge at fjerne enhver grundet Anledning. Hvad de Statseiendomme i Danmark angaaer, der ere solgte for lange Tider siden, saa kan der neppe, forsaavidt Kjøbesummen er forbrugt, nu dertil tages Hensyn; thi der kan dog ei være Tale om nogen Udjevning for hvad der i en længst forsvunden Periode, (hvor endog Monarkiets Bestanddele ikke vare de samme som nu) maatte være udredet forholdsmæssigt mere af den ene Statsdeel end af den anden, ligesom man da og vilde søge, vel og finde, meget, der kunde komme til Modregning. Derimod er det klart, at Renterne af de Obligationer for en Deel af Kjøbesummerne, der endnu ere i Behold, kunne henregnes til Danmarks Domaineindtægter; men det er en ikke meget betydelig Gjenstand, og maaskee en slig Paastand ved sine Consequentser kunde lede til Vidtløftigheder, som man heller maatte undgaae. Hvad de til flere offentlige Stiftelser af Kronen skjenkede Jorder, Tiender m. m. angaaer, da komme disse Stiftelser jo ikke den hele Stat tilgode; de kunde saaledes blot være at tage i Betragtning, forsaavidt saadanne Indretninger i Hertugdommerne underholdes af Statskassen. Men jeg tør ikke sige, om det, der af Statsmidler er gjort og gjøres for offentlige Indretninger, skulde være forholdsmæssig mere i Hertugdommerne end i Danmark; navnlig maa der med Hensyn til det betydelige aarlige Bidrag, der gives til det Kieler Universitet, bemærkes, at den danske Regjering, ved de Overeenskomster, hvorved Danmark erhvervede den Gottorfske Andeel af Holsteen, har forpligtet sig til dets Vedligeholdelse. Iøvrigt have Indtægterne i de to Aar, hvori de i ovennævnte de Slesvigske Stænder forelagte Oplysninger kun ere beregnede efter Budgetansættelserne, i Følge de senere kundgjorte Regnskabs-Oversigter i en betydelig større Grad oversteget Budgettet i Danmark end i Hertugdommerne. Paa den anden Side har Befolkningen ogsaa, efter

hvad Folketællingen for 1845 udviser, faaet en noget større Tilvæxt i hiint end i disse*), hvilken dog ingenlunde svarer til den Stigen, der har fundet Sted i Indtægterne. Begge Dele tyde iøvrigt paa, at Danmark i de senere Aar er gaaet mere frem end Hertugdømmerne, hvilket yderligere fremlyser, naar man gaaer ind i de enkelte Poster, hvori Indtægterne have faaet betydelig Forøgelse.

Af større Vigtighed i Henseende til det Omspurgte er det, at en Deel af de Toldindtægter, der falde i Hertugdømmerne, i Virkeligheden udredes af Danmarks Indvaanere, nemlig Indførselstolden af de Varer, der, som fortoldede i Hertugdømmerne, indgaae i Danmark frit, eller, hvad visse Varer angaaer, mod en Differentialtold, og Udførselstolden af Heste, Qvæg og andre Produkter, der, efter først at være indkomne fra Danmark, fornemmelig Jylland, igjen udgaae fra Hertugdømmerne og der fortoldes**). Beløbet af de Toldafgifter, der ere i et af disse Tilfælde, vil ikke med nogen Sikkerhed kunne udfindes; men ganske uden Betydning er det ikke***).

Det kunde synes, at, naar Indtægterne af Statseiendommerne beregnes de forskjellige Statsdele tilgode, hvori disse

---

*) See det Statistiske Tabelværk 10 Bind S. XXVI–XXVII.

**) See Schleswigsche Stände-Zeitung l. c. S. 538.

***) I et for ikke længe siden i Flensborg af en C. Hansen junior udgivet Skrift: An das Volk der Herzogthümer in Betreff der angeblichen Uebervortheilung von Seiten Dänemarks, ere de forskjellige Poster af Told, der, skjøndt de gaae ind i de Slesvig-Holsteenske Intrader, dog bæres af Danmark, beregnede til ialt 90,000 Rbd. Men alle Ansættelserne ere gjorte paa Slump, og derhos har Forf. ogsaa deri indbefattet Tolden af de raae Stoffer, der antages at være anvendte til de Fabricata, der fra Hertugdømmerne indføres til Danmark, hvilket er ubeføiet, da Forholdet i saa Henseende er aldeles gjensidigt, og det, om end Hertugdømmerne hidtil heri have havt Overvægt, er uvist, om ikke Forholdet kan forandre sig. Det hele Skrift vidner iøvrigt hverken om Upartiskhed eller om synderlig Skjønsomhed.

ere beliggende, saa burde ogsaa Øresunds og Stromtolden, der ustridig udgjør en særegen Herlighed for Danmark, regnes paa dettes Part, medens Kanaltolden, der i Forhold dertil er en Ubetydelighed, igjen blev regnet Hertugdømmerne tilgode; og efter en saadan Beregning vilde det Bidrag, disse yde til de fælles Udgifter, falde ikke lidet ned under det, der udredes af Danmark. Jeg antager imidlertid, hvad jeg og tidligere har udtalt, at der herom ikke bør gjøres videre Paastand fra dansk Side, end at Hertugdømmerne da og maae slaae en Streg over alt, hvad der fra deres Side er anført eller maatte kunne anføres om en Ulighed, begrundet derved, at en stor Deel af Statsindtægterne nærmest kommer Danmark og navnlig Hovedstaden tilgode*). Det kan ikke nægtes, at Kjøbenhavn for en stor Deel har sin Næring og Velstand fra dens Egenskab som Residentsstad og Regjeringens Sæde og fra de betydelige hele Staten vedkommende Indretninger, som findes sammesteds, og at Kjøbenhavn atter bidrager mere til at frugtbargjøre Erhvervkilderne i Danmark end i Hertugdømmerne. Naar det derimod er anført, at Hertugdømmerne have et ligesaa godt Marked for deres Frembringelser i Hamborg, som Danmark, dog fornemmelig kun den Kjøbenhavn nærmeste Deel af samme, har i denne Hovedstad, saa kan hiin Fordeel, som Hertugdømmerne skylde deres naturlige Beliggenhed, neppe ved denne Leilighed komme i Betragtning mod den, som Danmark, sammenlignet med Hertugdømmerne, har af Kjøbenhavn, ligesom der i al Fald ikke deri indeholdes noget, der svarer til de Fordele, selve Kjøbenhavn har af de eiendommelige Forhold, der ved Statens Indretninger ere komne den tilgode. Men Værdien af alle hine Fordele lader sig paa ingen, nogenlunde sikker, Maade beregne, hvorimod den kan udmales paa forskjellig Maade efter forskjellige Ønsker og Synsmaader, mellem hvilke det ikke er muligt med nogen

*) See Tidsskrift for Litteratur og Critik 7 B. S. 463–464 og Viborger Stænderblende for 1844 S. 683—684.

Sikkerhed at domme. Det vil derfor, efter min Overbeviisning, baade være det værdigste og det for hele Danmarks tilkommende Forhold til Hertugdømmerne gavnligste at afskjære de uendelige og fortrædelige Tvistigheder, som slige Beregninger vilde fremkalde ved at opstille et Vederlag, som ikke kan vrages. Iøvrigt kan man, ved at indlede Overveielserne over det gjensidige Bidragsforhold, iagttage den Varsomhed, ei strax ubetinget at gjøre hiin Indrømmelse, men kun give Udsigt dertil under Forudsætning af, at der iøvrigt kan tilveiebringes en billig med alle Statsdeles Tarv stemmende Afgjørelse.

Hvad den endnu tilbageværende vestindiske Colonie angaaer samt Bilandene, saa ville de Indtægter, Statskassen deraf kan have, neppe give Stof til nogen Tvist, især naar de vestindiske Obligationer og de overtagne vestindiske Eiendomme henføres til de almindelige Statsactiver. Men da de forskjellige Statsdele have havt, vel og fremdeles kunne have lige Adgang til at drage Nytte af hine Besiddelser, turde der heller ikke være billig Grund for Hertugdømmerne til at forlange Fritagelse for Udgifterne, om det maatte befrygtes, at disse vilde overstige Indtægterne.

Af noget større Vigtighed er det Spørgsmaal, om Overskuddet af Lauenborg skulde gaae ind i den fælles Statskasse eller i den særegne for Danmark. Efter Maaden, hvorpaa dette Hertugdømme er erhvervet af Danmarks Konge, og da det uden Hensyn til alle Tvivl, der ere reiste om Arvefølgen i de to andre Hertugdømmer, stedse maatte blive ved Danmarks Krone, vil der ikke mangle Grund for en Paastand om at dets Overskud skulde udelukkende beregnes Riget tilgode. At det, ligesom Holsteen, er et tydsk Forbundsland, kan i den Henseende ikke komme i Betragtning. Imidlertid har jeg blot for Fuldstændigheds Skyld villet berøre hiint Spørgsmaal, uden at indlade mig paa, hvad der videre kunde være at sige for eller imod.

Naar jeg gaaer ud fra den Forudsætning, at Folkemængden bør være den Hovedregel, hvorefter Bidragsplig-

tigheden skal fordeles, saa har dette ei alene Hjemmel i den Kgl. Proclamation af 27de Marts 1848, men den er uden Tvivl og den eneste, der kan bestaae med Forholdets Natur. Det er ingenlunde min Mening, at hele Beskatningen i en Stat skal rette sig efter Folkemængden, men her, hvor der er Spørgsmaal om en Fordeling mellem Statsdele, der hidtil have havt forskjellige Skattelove, og hvor der desuden ingen meget kjendelig Forskjel er i de Kræfter, der skulle bære Beskatningen, kan man ikke komme til et andet Resultat. Det er oven S. 285—286 bemærket, hvorledes det end ikke fra Danmarks Side burde ønskes at gjøre den Synspunkt gjeldende, at Hertugdømmerne skulde svare et høiere Bidrag paa Grund af deres formeentlig større Velstandskilder. Men det er og uvist, hvorvidt det strækker sig med denne forudsatte større Velstand, og i al Fald vilde det ikke lade sig bringe til den Klarhed, som vilde være fornøden, naar Skattefordelingen derpaa skulde bygges. Nogle Forfattere, der have forudsat, at den forskjellige Nationalformue skulde lægges til Grund for Beskatningsforholdene, have som Beviis for, at den i Hertugdømmerne skal være større, paaberaabt sig de Taxationer, der ligge til Grund for Bankheftelserne, 317 Millioner i Danmark og 234 Millioner for Hertugdømmerne, altsaa et Forhold af omtrent 57½ Procent mod 42½, istedetfor at Befolkningen vil give et Forhold af omtrent 62½ til 37½*). Men disse Taxationer kunne aldeles ikke afgive nogen brugbar Maalestok for det indbyrdes Forhold mellem Værdien af Danmarks og Hertugdømmernes Eiendomme. Jeg skal ikke udbrede mig over den Deel af Bankheftelserne, der hviler paa visse Bygninger, hvilke ere ansatte efter deres daværende Assurance-

*) See især Monrads flyvende politiske Blade No. 4, S. 60. See og et til de Viborger Stænder indgivet Andragende, der læses i Stænder-Tidenden for 1844 S. 679, men hvilket Andragende Stænderne ei i den omspurgte Henseende fandt at kunne gaae ind paa. Mine Bemærkninger derved findes S. 682—683.

værdie; fra denne Side vilde der i al Fald komme mere paa Danmark end der svarer til dettes og Hertugdømmernes indbyrdes Forhold i Folkemængde. Men Ansættelserne af Landeiendomme, hvorved det var at Hertugdømmerne skulde komme høiere, ere ligesaa lidet skikkede til at vise disses rette Værdiforhold. De ere nemlig udførte efter saa forskjellige Regler, at det endog vilde være en stor Feil med Hensyn til deres Bestemmelse, om de kunde bruges som Maalestok for hiint Værdiforhold. Ansættelserne skete nemlig i Anledning af den under 1ste October 1802 for Danmark og under 15 Decbr. s. A. for Hertugdømmerne udskrevne Skat paa Besiddelse, Nytte og Brug, for hvilken Reglerne vare ganske forskjellige efter disse to Anordninger. Især var den Forskjel af Vigtighed, at i Hertugdømmerne alle dyrkede eller til Dyrkning opbrudte Jorder bleve ansatte efter Tønde Land, dog indenfor et bestemt Maximum og Minimum, (hvilket sidste dog ei ubetinget var lige gjeldende for Hovedgaardsjorder og andre Jorder), men at i Danmark en lignende Fremgangsmaade kun blev anvendt paa Hovedgaardsjorder, Præstegaardsjorder, Kjøbstædsjorder og visse andre Jorder, som dermed bleve satte i lige Linie, hvorimod Bonderjorderne bleve ansatte efter deres Hartkorn, skjøndt under Hensyn til den forskjellige Værd, der indenfor et bestemt Minimum og Maximum blev sat paa samme*). De

*) Grunden til foranførte Forskjel laae upaatvivlelig deri, at den i Hertugdømmerne gjeldende Plouganfættelse var langt upaalideligere end selv det daværende danske Hartkorn, ligesom en stor Mængde Jorder endog slet ikke ere ansatte til Plouge. Senere fandt man i Danmark, at Ansættelserne efter Forordn. 1ste Octbr. 1802 endog indeholdt en ufuldkomnere Maalestok end Hartkornet, og de paa hine Ansættelser hvilende Skatter bleve derfor ved Fdg. 15de April 1818 for alle Slags Jorder ligefrem lagte over paa Hartkornet, med Tilsidesættelse af Vurderingerne efter Fdg. 1ste Octbr. 1802; siden er den større Deel af bemeldte Skat efter Fdg. 24de Juni 1840 gaaet over paa det nye Hartkorn. I Hertugdømmerne er

danske Bonderjorder bleve saaledes, betragtede efter deres Areal, satte meget lavere end de Slesvigske og Holsteenske. Det er dette, der, i Forbindelse med en Mængde særlige Feiltagelser, foranledigede ved aldeles urigtige Begreber om Forholdet mellem Hartkorn og Areal, har givet Anledning til de bekjendte Tidemannske Udregninger. Hvor skjæv hans Betragtningsmaade er, stiller sig allerede klart for Dinene ved den i den ovennævnte finantsielle Udvikling anførte Omstændighed, at, uagtet Beløbet af Jordtarationerne i Hertugdømmerne udgjorde omtrent 200 Millioner og i Danmark omtrent 219, hvortil dog det Beløb, hvortil de ligeledes beskattede og siden under Bankheftelse inddragne Tiender ved denne sidste Leilighed bleve ansatte, omtrent 35½ Million**), lægges, saa blev dog Beløbet af Jordskatten i Hertugdømmerne kun 225,947 Rd., medens Jord og Tiendeskatten i Danmark udgjorde 431,064 Rd., begge Dele Courant. Saaledes blev Forholdet i den virkelige Skat omtrent 100: 52, medens det maatte have været omtrent som 100: 78, saafremt den ligefrem havde været lignet efter hine Ansættelser. Saa ugrundet det nu end er, at bemeldte

---

derimod Taxationen efter Fdg. 1ste Octbr. 1802 ikke blot vedblevet som Regel for den derved paabudne Skat med senere Forhøielser, men den tjener og ved mange andre Leiligheder som Maalestok for Eiendommenes Værdie. Den er sandsynligviis og dertil mere brugelig end hine Ansættelser vilde været her i Danmark, og ganske sikkert brugbarere end Hertugdømmernes Plougtaxt. Upaatvivlelig trænge Hertugdømmerne til en ny Matrikul, men, uagtet den ligesaavel blev bebudet ved Fdg. 15de Decbr. 1802, § 22, som dette var skeet for Danmark ved Fdg. 1ste Decbr. næst forhen § 44, er dog Intet i den Henseende foretaget. Dette er iøvrigt uden Indflydelse paa Forholdene til Danmark.

**) Disse ere iøvrigt ikke grundede paa særlig Taxation, men ansatte vilkaarlig ved Fdg. 9de Juli 1813 § 3 og at de blev uforholdsmæssigt høit ansatte, fremgaaer allerede deraf, at deres Beløb i sin Heelhed udgjør næsten ⅛ med samtlige Jordtaxationer; og det uagtet disse og indbefatte en stor Deel tiendefrie Jorder.

Taxationer, efter den Brug, der blev gjort af samme til Skatten af 1802, have været til Overbebyrdelse for Hertugdommerne, saa vilde denne Klage dog have været beføiet, hvis disse Taxationer i deres Umiddelbarhed vare gjorte til Maalestok for Skatten i de forskjellige Landsdele, og endnu urigtigere vilde det være, naar de bleve gjorte til en Regel, hvorefter deres hele indbyrdes Beskatning skulde bestemmes. Men hertil kommer endnu, at Danmarks og Hertugdommernes Kræfter i Følge det oven S. 287 Anførte, i de siden forløbne 40 til 50 Aar have udviklet sig i et forskjelligt Forhold, saaledes at hiint (vistnok fornemmelig Jylland) har taget mere til end disse, der tidligere vare gaaede frem.

Det er vist nu tilstrækkelig beviist, saavel at Folkemængden er den eneste for Forholdet mellem Danmarks og Hertugdommernes Bidrag til Statens almindelige Udgifter passende Regel, som at dette Forhold var det, der virkelig fandt Sted, saaledes som Afgiftsvæsnet i de senere Aar var ordnet.

Den Regel, der indeholdes i Danmarks Grundlov § 51, hvorefter de hidtil værende Skatter vedblive indtil de ved Lov forandres, vil ikke være passende for Hertugdommerne og i det indbyrdes Forhold (cfr. Prøvelse o. s. v. S. 471—473). Desuden er en lige Toldlov og en lige Afgift paa Brændeviin, om just ikke aldeles nødvendig, saa dog af største Vigtighed for et fremtidigt godt og for alle Statsdeles Udvikling tjenligt indbyrdes Forhold. Der bliver saaledes uden Tvivl at fastsætte et geometrisk Forhold for det hele Beløb af Bidrag for begge Landsdele, hvilket, naar begge Hertugdømmer tages samlede, vil i Forhold til den nuværende Befolkning nærmest blive som 5 : 3, der, som vi have seet, ogsaa omtrent svarer til det nuværende Forhold for deres Bidrag*). At ansætte dette noiagtigere turde have

*) I nogle Bemærkninger, som findes i Viborger Stænder-Tidende for 1844 S. 736 har jeg antaget, at Indtægterne af Hertugdømmerne

et noget smaaligt Udseende. Derimod burde der dog vel tages Forbeholdenhed med Hensyn til den Mulighed, at der i Befolkningsforholdet maatte foregaae en Forandring af en vis Størrelse. Det antagne Forhold vil iøvrigt, som allerede bemærket oven S. 279, ikke finde umiddelbar Anvendelse paa alle Slags Afgifter. Navnlig vil der ikke kunne blive noget Spørgsmaal om samme, hvad Toldafgifter angaaer, naar disse gjøres lige for alle Statsdele. Den rette Lighed bestaaer just deri, at samme Forbrug beskattes lige overalt i Staten, og da som Følge deraf den indbyrdes Vareførsel maatte blive fri for alt Toldtilsyn, kunde det end ikke udfindes, hvor de fortoldede Gjenstande vare forbrugte, og altsaa Tolden virkelig baaren. Hvad stemplet Papiirs Afgifter angaaer, da kunde og denne Deel af Beskatningen uden Hensyn til dens Udbytte, antages at være i det rette Forhold, naar Tarifferne og Reglerne for deres Anvendelse bleve aldeles de samme. Men selv naar alle de Privilegier, som der bestaae i Hertugdømmerne med Hensyn til Brugen af stemplet Papiir, ophævedes, saa vilde der dog være ikke ringe Vanskelighed ved at gjøre Bestemmelserne aldeles lige, da de staae i saa megen Forbindelse med Contracts- og Rets-Former, hvori der er betydelig Forskjel. I ethvert Tilfælde vilde den omforklarede Nødvendighed, hvorefter Toldafgifterne, naar de udjævnedes, maatte være en fælles Indtægt for hele Staten, ikke være anvendelig paa stemplet Papiirs Intraderne. Dette samme gjelder og om de Skatter, som allerede for Tiden ere eens (jevnfør oven S. 222). Derimod maa det, der er anført om Tolden, ogsaa gjelde om den lige Brændeviinsafgift, der under Forudsætning af Toldlovens Udjævning maa i Forbindelse

---

forholdt sig til Kongerigets omtrent som 2 til 3. Dette svarer og til deres Opførelse i Normalreglementet, men har siden forandret sig saaledes, at det nu omtrent er som ovenanført; men dette stemmer og bedre med Befolkningsforholdet, navnlig efter Folketællingen af 1845, 842,264 : 1,335,027.

dermed indfores overalt, samt om enhver Productionsafgift, der mulig maatte blive paabuden. Ogsaa maatte, hvis en Indkomstskat blev udskreven, dennes Beløb i alle Statsdele uden Tvivl betragtes som en fælles Indtægt for hele Staten, uden Hensyn til hvad der indkom fra den ene eller den anden*).

Det vilde fornemmelig være Eiendomsskatterne, der maatte lempes saaledes, at det ovennævnte Forhold udbragtes af dem, sammenlagte med Indtægterne af Statseiendomme, hvorhos, foruden en Deel særegne Smaaindtægter, Kopskatten, hvis den vedblev i Hertugdommerne, maatte hertil henregnes. Naar Toldafgifterne gjøres lige og en eensartet Brændeviinsafgift indfores overalt, saa vil der naturligviis i den øvrige Beskatning være at give Hertugdommerne Godtgjørelse for det, sammes Byrder derved i Forhold til Danmarks forøges, hvilket vil kunne skee, deels ved Ophævelse af Kopskatten, deels ved Afslag i Eiendomsskatter. Saafremt en fuldkommen Toldlighed ei strax kunde bringes istand, saa maatte naturligviis baade i Danmark og i Hertugdommerne Toldindtægten lægges til Eiendomsskatten og de øvrige Afgifter, der ei vare i umiddelbart Fællesskab, men hvis Hovedbeløb skulde staae i det ovenberørte Forhold. Under denne Forudsætning vilde naturligviis hver af de lovgivende Forsamlinger for sig have at tage Beslutning angaaende de Forandringer, de vedkommende Toldlove skulde underkastes. Det maa formodes, at Forsamlingerne ei blot vilde søge at vedligeholde den Overeensstemmelse i Toldlovene, der allerede er tilveiebragt, men ogsaa at bringe dem hinanden nærmere og nærmere; der bliver intet vundet for den særegne Statsdeel ved at betale for lidet i Told, naar det igjen skal dækkes ved de andre Afgifter. Om nogle Aar, naar man havde levet sig mere ind med hinanden, og de Lidenskaber havde lagt sig, som ere i Veien for rolig Betragtning af fælles Vel, vil man sandsynligviis fra begge

*) Hvor lidet jeg iøvrigt finder en saadan Skat anbefalelig, har jeg udviklet i min Prøvelse af Grundlovsudkastet o. s. v. S. 213—218.

Sider være stemt for at frigjøre det indbyrdes Samqvem for det Besvær, Toldgrændsen medfører. Det fortjener herved at bemærkes, at der hverken i de Forhandlinger, der gik foran for Fdg. 1ste Mai 1838, eller i de, der senere have fundet Sted om Forandringer i denne Anordning, har i de særlige Stænder viist sig nogen indbyrdes Vrangvillie, thi den Holden over Toldprivilegierne, og den Frygt for forøgede Afgifter, der under de første Forhandlinger yttrede sig, navnlig i den holsteenske Forsamling, kan ei saaledes betragtes. Derimod have de i det Hele taget tilbørligt Hensyn til Forholdene i den anden Statsdeel*), og under den Ordning af Tingene, som vi her forudsætte, vilde der være endnu større Opfordring til at lempe sig efter hinanden.

Yderligere skal jeg her ikke gaae ind paa de Spørgsmaale, som kunne opstaae ved Ordningen af de forskjellige Statsdeles Bidragspligt. Hvad de gjensidige Klager over Overbebyrdelse angaaer, da turde det Ovenanførte være tilstrækkeligt til at gjendrive disse Klager, forsaavidt de ved-

---

*) Som enkelte Prøver paa den ovennævnte Aand, hvori Stænderne have behandlet Toldsagen, skal jeg blot henvise til ny Collegial-Tidende for 1844 S. 272—275 og S. 322—323 med de der paaberaabte Noter af Stænderdidenderne, der give Exempel paa, at en Stænderforsamling i Danmark har taget væsentligt Hensyn til Sukkerraffinaderiernes Tarv i Holsteen, og ligeledes Hertugdømmernes Stænder til den danske Papiirfabrication. Det kommer her ikke an paa de fremkomne Resultaters Hensigtsmæssighed, og heller ikke er det min Mening, at de vedkommende Stænder ved i foranførte og mange flere Tilfælde at tage Hensyn til Interesser, der fremtraadte i en anden Statsdeel, have bragt noget synderligt Offer af Interesser, der laae dem nærmere. Kun finder jeg, at de særlige Stænder, saavel ved hine Leiligheder, som ellers ved Behandlingen af Toldbestemmelser, der for en stor Deel vare fælles for alle Statsdele, selv efter at den indbyrdes Forstemning var indtraadt, have i det Hele viist god Villie i at erkjende de gjensidige Interesser.

komme den Tilstand, der i de senere Aar var fremkommen, og som fandt Sted, da i 1848 de hidtilværende Forhold mellem Danmark og Hertugdømmerne for en Tid bleve opløste. Men efter hvad der allerede oven er antydet, vil jeg og have at yttre mig over de Klager af dette Slags, der ere førte med Hensyn til den forudgaaende Tid. Disse have nemlig havt en høist betydende Indflydelse paa den ulykkelige Spænding mellem Danmark og Hertugdømmerne saavelsom mellem hver af disse Statsdele og den fælles Regjering, og det vil derfor være af stor Vigtighed, at de vrange Forestillinger, hvorfra disse Klager have havt deres Oprindelse, berigtiges. Hvad nu de fra Hertugdømmernes Side førte Anker angaaer, da ere de tilstrækkelig gjendrevne i de ovennævnte de Slesvigske Stænder i 1846 meddeelte finantsielle Oplysninger, saa at jeg forsaavidt kun kan have en og anden Bemærkning at gjøre, hvortil jeg kan blive foranlediget ved disse Ankers Berørelse med dem, der omvendt ere fremkomne fra dansk Side. Det var uden for Hensigten med hine Oplysninger, at gaae ind ogsaa paa den sidstnævnte Række af Anker, og skjøndt de dog paa en middelbar Maade ogsaa tjene til at belyse nogle af disse, og navnlig føre til den Erkjendelse, at der i de Beskatningsforhold, som omsider havde dannet sig, saa lidet er Stof til Anke fra dansk som fra slesvigholsteensk Side, saa er der dog Meget tilbage, som ikke er omhandlet eller kunde være omhandlet i bemeldte Aktstykke. Det er endog stundom paa en eensidig Maade blevet benyttet til Styrke for den Paastand, at Regjeringen stedse har begunstiget Hertugdømmerne paa Danmarks Bekostning, en Forestillingsmaade, hvori en indflydelsesrig Forfatter er gaaet saavidt, at Danmarks eneste finantsielle Fordeel af Forbindelsen saavel med Hertugdømmerne, som forhen med Norge, skal have været den, at bære uforholdsmæssige Byrder*).

---

*) Monrads flyvende politiske Blade. Nr. 4. S. 46.

At Danmark i en ældre Tid har baaret en noget uforholdsmæssig Deel af den samlede Stats Byrder, nægtes ikke, skjøndt den nysnævnte Paastand dog ogsaa med Hensyn til hiin Tid vilde være høist overdreven. Men her er kun Spørgsmaal om det Tidsrum, hvori det nuværende ligeligere Forhold efterhaanden er fremkommet, thi først i denne Tid er der fra Hertugdømmernes Side fremkommen Klager over deres forøgede Andeel i Byrderne, men tillige fra dansk Side anket over, at der ikke var gjort nok i denne Retning. Jeg har allerede omtalt det betydende Skridt, som Regjeringen gjorde i 1802 med Hensyn til Hertugdømmernes Beskatning, og de Bevægelser, som dette deels strax deels under den videre Udvikling af den nu antagne Grundsætning fremkaldte, saa og over det ved Fdg. 5te Januar 1813 gjorte, men om kort Tid igjen opgivne Forsøg paa der at indføre samme Papiirpenge som i Kongerigerne. Saavel over den i 1802 forkyndte Grundsætning, som over den forsøgte Indførelse af Papiirpenge og den dermed forbundne Forandring i Myntinddelingen, der vedblev efter at hiin Forholdsregel igjen var gaaet tilbage, har jeg udførlig udtalt min Mening. Hvad derimod Klagerne angik over de uforholdsmæssige Byrder, der deels ved den egentlige Beskatning, deels som Følge af Deeltagelsen i den i 1813 stiftede og siden til en Nationalbank forandrede Rigsbank, skulle være paaførte Hertugdømmerne, saa og de Anker, der i omvendt Retning ere førte over disses ubillige Begunstigelse i de omhandlede Forhold, da forbeholdt jeg mig, i det Følgende at fremkomme med, hvad jeg i saa Henseende maatte finde fornødent (see S. 91—94, 97—110, 118).

Jeg har der udførlig udviklet de Bevæggrunde, hvorfra den daværende Finantsminister gik ud ved den Plan, han havde lagt til en for Kongerigerne og Hertugdømmerne fælles Seddelbank, hvilke Bevæggrunde ogsaa af Kongen, der selv havde sat sig ind i Sagen, vare bifaldte. Det vil af denne Udvikling fremgaae, at Planen var et Værk

af en omhyggelig og skarpsindig Gjennemtænkning af Forholdene, og at Hertugdommernes Tarv derved ingenlunde var bleven sat tilside; men jeg har dog tillige viist, at den, forsaavidt et tvungent Seddelomløb i Hertugdommerne var tilsigtet, ikke blot efter de Omstændigheder, der siden traadte frem, ikke lod sig gjennemføre, men at dette selv, om de senere uheldige Begivenheder ei havde fundet Sted, neppe vilde have ladet sig gjøre. I Overeensstemmelse dermed har jeg ogsaa fundet, at Regjeringen, navnlig saaledes som Forholdene senere viste sig, ikke kunde holde paa denne Deel af Planen, men at den gjorde fuldkommen Ret i at tage den tilbage, medens jeg ikke har kunnet miskjende, at det forgjæves Forsøg havde sine meget uheldige Eftervirkninger, ei blot for Hertugdommerne men endog for Danmark. Naar jeg derunder har sagt, at der kun vare meget Faa, som misbilligede dette Tilbageskridt, men at det blev almindelig erkjendt, at Rigsbanksedlernes Udvidelse til Hertugdommerne var uholdbar, og at man kun vilde gjøre Sagen værre ved at tøve med at tage denne Forholdsregel tilbage, saa er dette Noget, som viist er Alle, der levede i den Tid, og ikke vare ganske fremmede for Forholdene, saa bekjendt, at det maa falde enhver Saadan synderligt, derfor at føre noget Beviis. Der ere imidlertid vistnok mnomstunder Mange, der, just fordi de intet kjende til Sagen, troe at vide det bedre. Jeg vilde ønske, at disse vilde gjøre sig Uleilighed med at eftersee de Skrifter og Blade fra hiin Tid, hvori saadanne Forhold ere berørte, men for dog at give dem et Beviis i Hænde, skal jeg nævne Nathansons historisk-kritiske Fremstilling af Danmarks National- og Statshusholdning 2den Udg. S. 153, hvor det, uden videre Udvikling, hedder, at Hertugdommerne ved Fdg. 30te Juli 1813 meget viseligen bleve fritagne for Seddelvæsnet. Det er, vel at mærke, ikke som Udtryk af den enkelte Mands Mening, at jeg paaberaaber mig denne Yttring; jeg for min Deel vilde ingenlunde have talt om nogen særdeles Viisdom, der skulde have aabenbaret sig i hiin Beslutning,

men den var, efter min Overbeviisning, Følgen af en indlysende Nødvendighed, som kun en blind Haardnakkenhed havde kunnet ville trodse. Men den afgjørende Maade, hvorpaa hiin Forfatter har udtalt sig om Sagen, indeholder uden Tvivl et Vidnesbyrd om, at det er en almindelig erkjendt Mening, han her fremsatte, og at han var bekjendt med hiin Tids Pengeforhold og Meningerne om Regjeringens med Hensyn til samme tagne Forholdsregler, er Noget, som vel Ingen vil nægte.

Imidlertid er der i den senere Tid fremført Adskilligt, som skulde tjene til Styrke for en modsat Mening. Det paastaaes nu, at det faste Pengevæsen, hvoraf Hertugdømmerne var i Besiddelse, medens Kongerigerne bleve oversvømmede af vaklende og omsider næsten værdiløse Papirpenge, skyldes en særdeles Begunstigelse, som de her, som ved alle Leiligheder, skulle have vidst at forskaffe sig*)

---

*) Saaledes hedder det i det oven S. 287 Note ***) citerede i Flensborg udkomne Skrift, at det formodentlig var Schimmelmann eller andre indflydelsesrige Tydskere, der havde forledt Regjeringen til dette Tilbageskridt (S. 11). Det gaaer denne Forfatter som mange andre, der gjætte sig til de Personer og Drivefjædre, hvorved Foranstaltninger, de give dem af med at bedømme, ere fremkaldte, at de saa godt som altid træffe feil. Der var netop ikke en eneste Holstener, som havde Indflydelse paa hiin Beslutning; og Schimmelmann var vel tydskfødt, men ligesom Ingen, der kjendte ham, vil nægte Sandheden af hvad jeg oven S. 103 har udtalt om hans Sindelag, er det let at begribe, at kun en klar Erkjendelse af den ved Fdg. 5te Januar 1813 tagne Forholdsregels Uholdbarhed kunde bringe ham til at tage den tilbage, og i den Erkjendelse stod han ingenlunde ene. Den Plan der blev kundgjort ved det aabne Brev 30te Juli 1813, var foreløbig bearbeidet af J. G. Moltke, Reventlow, Møsting og Malling (alle danskfødte) i Forbindelse med Schimmelmann; og derefter blev der sat en talrig Commission til Sagens yderligere Prøvelse. Denne, hvori jeg selv havde den Ære at være Medlem, bestod for en meget overveiende Deel af danskfødte Mænd, og der

paa Danmarks Bekostning, og at det kun var Virkningen af svag Eftergivenhed mod et høitskrigende Partie, at Regjeringen strax igjen opgav den ved Fdg. 5te Januar 1813 tagne retfærdige og vise Forholdsregel, at gjøre Pengevæsnet lige i alle Monarkiets Dele. Dette staaer i Forbindelse med en anden Mening, der i senere Tid har ladet sig høre, nemlig, at Kongerigerne og Hertugdømmerne indtil 1788 havde samme Pengevæsen. Men foruden flere mindre vigtige Forskjeller, var der een, som gjorde en aldeles væsentlig Skilsmisse, nemlig, at Hertugdømmerne ei kjendte til Papiirpenge, medens disse længe havde udgjort den betydeligste Deel af Pengeomløbet i Danmark og Norge. Vel har man anført, hvad der i sig er ganske rigtigt, at Courantbankens Sedler efter Fdg. 8de Marts 1737 § 7 skulde paa lige Maade have Omløb i alle Kongens Lande. Men man har derved overseet, at det ikke var efter denne Forordning at Sedler udgjorde noget tvunget Betalingsmiddel mellem Mand og Mand, hvorimod de først fik denne Egenskab, deels for en kort Tid ved Plakaterne af 16de Octbr. og 26de Novbr. 1745, deels vedvarende, i Følge Pl. 6te Octbr. 1757, der vel, efter sit Indhold, kun skulde gjelde indtil videre, men dog uafbrudt blev i Kraft lige indtil disse Sedler bleve afløste af Rigsbankens. Bemeldte Anordninger, hvorved Bankens Anviisninger først bleve til Papiirpenge, have nu aldrig været kundgjorte i Hertugdømmerne, noget som og sees af den under 26 Febr. 1788 om den nye Speciesmynt udkomne Forordning §§ 3, 4, 7. Vil man nu mene, at dette kun medfører, at Begunstigelsen faaer en ældre Oprindelse, saa vil og denne Bemærkning bortfalde ved en Smule Eftertanke over Forholdene. Papiirpenges Indførelse i Danmark og Norge var vistnok en

---

viste sig i samme ikke mindste Spor af nogen Forkjærlighed for Hertugdømmerne. Alle gik kun med Ulyst ind paa hiint Tilbageskridt; men dens Retfærdighed og Nødvendighed blev almindelig erkjendt.

mislig Foranstaltning, men i Fyrstendommerne, (hvortil iøvrigt den Tid Oldenborg og Delmenhorst, men ikke hele Holsteen hørte) kunde den slet ikke have holdt sig. I det Udland, hvormed disse Lande stode i levende umiddelbart Samqvem, vilde naturligviis Bankens Sedler ikke have været modtagne uden med Hensyn til den foranderlige Værdi, Coursen tillagde samme, og i Almindelighed noget derunder. Dette vilde nu ei alene blevet et ideligt Tab for Indvaanerne, men det vilde og have faaet en for Kongerigerne skadelig Indflydelse paa Sedlernes Coursværdi, at de saaledes hyppigen kom frem paa det Hamborger Marked. Iøvrigt bleve Sedlerne vel i Følge Anordningen af 1737 overalt i de Kongelige Lande modtagne i Skatter og andre Indbetalinger til den Kongelige Kasse, hvilket og, saa længe de ikke vare tilstede i nogen uforholdsmæssig Mængde, gjorde dem brugbare i det frie Omløb. Men saalænge de ved denne naturlige Følge af den Anvendelse, Anordningen saaledes havde givet dem, holdt sig lige med Mynten, behøvedes ingen Befaling om at modtage dem i private Betalinger; en saadan maatte netop have svækket den Tillid, der gav dem hiin Værdi. Naar de derimod i nogen mærkelig Grad kom til at afvige fra den Værdie, som de skulde forestille, vilde ingen Lovbestemmelse kunne opretholde dem i hine Lande. At den Kongelige Kasse, hvor ufordeelagtigt de end stode i det frie Samqvem, skulde tage imod dem, var et Tab for denne, altsaa for den hele Stat. Vel kunde de, efter Forordningen, ogsaa bruges ved Udbetalinger fra den Kongelige Kasse, fornemmelig af Gager, Pensioner og andre faste Betalinger, men dette blev et ubilligt Tab for de Vedkommende, der maatte gjøre Opoffrelser for at faae de modtagne Sedler omsatte i de Penge, som de kunde benytte i det daglige Liv, og i Tidens Længde maatte saadant Tab erstattes ved forhøiede Lønninger o. s. v. Den Kongelige Kasse tabte og ved, at den ikke fik Overskuddet over de locale Udgifter i Mynt, og derfor var nødsaget til ved Omsætninger, ordentligviis paa den Hamborger Børs, at

forskaffe sig det til udenlandske Betalinger og Anskaffelser fornødne Sølv. Det var altsaa til Finantsernes Fordeel, at Courantbankens Sedler ved Forordningen af 1788 tabte deres Egenskab som Betalingsmiddel ved de Kongelige Kasser. Hertugdømmerne og disses Beboere fik derved en Forøgelse i deres Afgifter, saa stor som Forskjellen til en given Tid var mellem Sedlernes og Sølvets Priis. Ogsaa var den i Forbindelse med det nye Mynt- og Pengevæsen opprettede Altonaer Bank af større Vigtighed for Finantserne med Hensyn til de Betalinger, de havde at gjøre i Udlandet, end for Beboerne, der kun gjorde liden Brug af samme, ligesom det heller ikke synes, at den synderlig blev savnet, da den i Aaret 1813 gik ind, skjøndt man naturligviis besværede sig over, at den ikke først opfyldte sine Forpligtelser mod Sedlernes Ihændehavere, der allerede fra Midten af 1812 ikke kunde faae dem ombyttede med Sølv. Derhos bragte den Finantserne et Overskud, der maa antages at have været i det mindste 20,000 Species aarlig*). Hvad Nytte iøvrigt, deels Banken, deels den gode Mynt har gjort Hertugdømmerne**), saa er denne i al Fald ikke kjøbt ved Opoffrelser fra Danmarks Side, men har derimod været foreinet med dettes Fordeel. Imidlertid kan det vel

*) Saaledes angives det i Nathansons National- og Statshushold-ning 2den Udg. S. 95—98, hvor der tillige findes Adskilligt andet, som bekræfter det oven om den Altonaer Bank anførte. S. 516 er ellers Overskuddet ansat til 25,000 Species.

**) Den tilsigtede Nytte af Myntforandringen er ellers bleven meget forstyrret derved, at en Mængde slet Mynt ved Samhandel med Udlandet er indkommet, og i lang Tid endog med Forordningens Bud blev antaget i de Kongelige Kasser, ventelig fordi der var Mangel paa det anordnede Betalingsmiddel. Men efterat dette Forbud er bleven indskjærpet og nærmere bestemt, maatte en saadan Uorden, der har medført betydelige Tab for den Kgl. Kasse, ophøre, ligesom Private, naar de ei kunne anbringe fremmede Mynter i Betalinger i Kongelige Skatter, vel ville tage sig vare for at tage dem over deres rette Værdi.

have medført en øieblikkelig Forlegenhed, maaskee noget Tab for Enkelte, at de ikke nu længere kunde i Hertugdømmerne og navnlig til Kjøbmændene i Flensborg, der havde en betydelig Samhandel med Provindserne, benytte Sedler, hvilke man der forhen ikke var uvillig til at modtage. Noget, der iøvrigt vist ingen sand Fordeel var for de Vedkommende i Danmark, da Flensborgere sikkert ikke forsømte derfor at dække sig ved Priisbestemmelserne. Det turde og have medvirket til en øieblikkelig Coursstigen, at der forhen især i det nordlige Slesvig og i Flensborg dog havde været en Deel Sedler i Omløb, som nu for det meste vendte tilbage til Danmark. Imidlertid var og herfor draget Omsorg ved den ovennævnte Forordning, hvorefter ½ Million Sedler skulde inddrages ved et Indlaan (§ 7). Iøvrigt var der til hiin Tid Adskillige, som i det Hele frygtede for at Indretningen kunde blive Danmark til Skade; men det Ugrundede i denne Frygt blev strax meget indlysende godtgjort, ligesom og enhver Tanke herom syntes for længe siden at have tabt sig*).

Efter alt det Foranførte kan der vel heller ikke være nogen grundet Tvivl om, at det vilde have været en stor og fordærvelig Feil, om Regjeringen vilde have holdt fast ved den Forholdsregel, at udvide Seddelomløbet til Hertugdømmerne, efterat Erfaring havde godtgjort Urigtigheden af de Forudsætninger, hvorpaa denne Forholdsregel var bygget.

---

*) En høist agtværdig Forfatter (den ypperlige Læge F. L. Bang) skrev endnu inden 1788, paa Grund af Rygtet om en særegen Mynt og Bank for Hertugdømmerne, et heftigt Skrift derimod, som uden Tvivl indeholdt alle de Betænkeligheder, som den Tid herskede hos en Deel af Publicum (dog neppe i den høiere staaende Handelsstand). Men en ham i dette Fag aldeles overlegen Mand, Etatsraad og Finantsdeputeret Zoega gjendrev disse Betænkeligheder med en saadan Klarhed og Skarphed, at der, uagtet Striden i nogen Tid blev fortsat, ikke kunde være Tvivl om, hvem der havde Ret.

Jeg skal blot endnu tilføie, at saa uheldigt det end var, at denne Forholdsregel engang var blevet taget, saa opnaaede Finantserne dog en betydelig Fordeel, som man neppe havde fundet det passende paa anden Maade at tilegne sig, den nemlig, at de paa Slesvig-Holsteensk Courant lydende Repræsentativer ophørte at være et gyldigt Betalingsmiddel i den Kgl. Kasse, og at denne saaledes nu igjen fik sine Indtægter fra Hertugdømmerne i rede Sølv (see oven S. 102). Vistnok havde det for disse været mindre uheldigt, om dette var skeet ved en særlig Bestemmelse, uden at være gaaet igjennem et Forsøg paa Sedlers Indførelse. Men en saadan særlig Bestemmelse vilde dog ogsaa have havt noget høist Stødende, og maatte have opvakt stor Misstemning. Nu blev den begravet i den hele Pengeomvæltning, og da Hovedønsket, at blive frie for Seddelomløbet, var opnaaet, ændsede man mindre end ellers de uheldige Følger, som bleve tilbage af denne Foranstaltning. Det er mig iøvrigt klart, at det kun vilde have bidraget til Seddelcoursens yderligere Ødelæggelse, saafremt Regjeringen længere vilde have holdt paa den omhandlede Deel af Fdg. 5te Januar 1813. Finantserne vilde derved ikke blot paa Indtægterne i Hertugdømmerne have tabt den betydelige Forskjel mellem rede Sølv og den da saakaldte Sølvværdie, men endog i sin fuldkomne Mangel paa rede Valuta maatte have søgt samme under de byrdefuldeste Vilkaar. Ogsaa vilde det have bidraget til Sedlernes yderligere Nedværdigelse, om de jævnligen maatte være komne til Markedet i Hamborg. Dette var netop under hiin Tids uheldige Coursforhold i den Grad erkjendt for skadeligt, at der fra 1810 blev givet en Række af Anordninger, der, for at forebygge dette, gjorde meget nærgaaende og forhen aldeles ukjendte Indskrænkninger i Omsætningsfriheden (see Fdg. 6te Novbr. 1810 og Pl. f. D., Fdg. 26de Septbr. 1811, Pl. 19de Octbr. 1811 og 22de Marts 1813), hvilke endog tildeels bleve holdte i Kraft længe efter at den uheldige Tid var overstaaet (Pl. 14de Mai 1835).

Jovrigt var, som bekjendt, Regjeringen i sin Tid betænkt paa at sætte Danmarks Pengevæsen paa en lige saa fast Fod som Hertugdømmernes, og der blev, uagtet Bekostningerne paa Danmarks traktatmæssige Deeltagelse i den daværende Krig mellem Rusland og Sverrig ikke lidet svækkede Finantsernes Kræfter, om ikke lang Tid lagt Haand derpaa, ved Speciesbankens Oprettelse i 1791 (Oktroi 16de Febr.) og det i Forbindelse dermed givne Tilsagn om en betydelig aarlig Inddragelse af Courantsedlerne (i Middeltal 750,000 Rd. aarlig). Men dette blev uheldigviis ikke gjennemført, uden Tvivl tildeels fordi Finantserne ikke uden ved Hjælp af betydelige Laan eller nye Skatter vare istand til et saa stort Offer som den tilsagte Inddragelse af Sedlerne fordrede, vel og fordi det, da disse snart havde naaet og i adskillige Aar vedligeholdt deres fulde Værdi, ansaaes overflødigt og skadeligt, at vedblive med dette Offer. Speciesbankens Indretning havde og den mærkelige Ufuldkommenhed, at den ei ubetinget var pligtig til at løse sine Sedler med Sølv, men og dertil kunde bruge Courantsedler efter Dagens Cours. Men det værste var endnu, at man senere, deels for at afhjælpe den Trang til Capital, som fandtes under Agerbrugets og andre Næringsveies Udvikling, deels for at skaffe Midler til at bestride de af flere betydelige Rustninger og omsider af en lang byrdefuld Krig, der tillige udtørrede alle Landets Velstandskilder, flydende Omkostninger, atter tog sin Tilflugt til Seddelformerelse og det i et uhyre Omfang*). Dog, alt hvad der i foranførte Henseender kan være at beklage, kan ikke i mindste Maade afkræfte, hvad der forhen er an-

*) Alt dette er nærmere udviklet i Œnomia 1 B. S. 453—460 samt 474—475. I det forhen nævnte Skrift af Nathanson findes adskillige Oplysninger, som yderligere bestyrke de foranførte Sætninger. Iærdeleshed kan det af S. 107 ff. sees, at den bemærkede Feil i Speciesbankens Indretning har været af betydelig praktisk Følge.

fort til Beviis for, at de i 1788 for det Slesvig-Holsteenske Pengevæsen gjorte Foranstaltninger, baade efter deres Hensigt og efter deres Virkninger, vare til hele Statens Vel.

Men, siger man, en uforholdsmæssig stor Deel af Statens Byrder er blevet kastet paa Danmark derved, at Staten benyttede Seddelfabrikationen til sine Udgifters Bestridelse, istedetfor at søge Midlerne i Afgifter, ligeligen fordeelte paa hele Monarkiet. Men det er en ubefoiet Paastand, at denne Udvei er blevet valgt særlig for at skaane Hertugdømmernes Indvaanere. Det har i det Hele været for at finde Midler til større Udgifter end de, der kunde tilveiebringes ved Skatter, at Staten har benyttet Creditmidler, hvorved Byrderne, vistnok i en større Grad end man havde tænkt sig, bleve kastede over paa den tilkommende Slægt. Og da Staten omsider havde benyttet Seddelfabrikationen i en saadan Grad, at den ei mere lod sig bruge, og den, i det den gav Slip paa Seddelformerelse, maatte indløse alle sine i Sedler indgaaede Forpligtelser, bleve de dermed forbundne Byrder saaledes fordeelte paa hele Staten, at der ikke er Foie til at klage over nogen Ulighed. Ei heller kan det med mindste Grund paastaaes, at den Maade, hvorpaa den udløste sig af hine Forpligtelser, var beregnet paa, at den i sin Heelhed skulde have nogen Fordeel paa Bekostning af Seddelihændehaverne, eller dem, der havde Gjældsfordringer i Sedler paa Staten. En betydelig Deel af Seddelmassen var vistnok i sin Tid udgivet til en langt større Værdi, end den, hvormed den siden blev indløst, navnlig alt hvad der er udgivet inden Krigen af 1807 eller i Krigens første Tider, da Seddelcoursen ei endnu var gaaet over 200, altsaa til Slutningen af 1808. Men de under den siden stedse stigende Cours udstedte nye Sedler, der naturligviis forøgede sig i et til deres aftagne Værdi svarende Forhold, bleve for en meget stor Deel udgivne til langt ringere Værdi end den, hvorefter Staten maa løse dem. Fremfor alt gjelder dette om de 15 Millioner i Rigsbanksedler, der, foruden de til Courantsedlernes Løsning fornødne

27 Millioner og den til Laanefond bestemte Sum, bleve i Overeensstemmelse med Rigsbankens Fundation af 5te Jan. 1813 § 5 cfr. § 3 og Forordningen af s. D. § 8, udstedte som en Reservefond for Finantserne. Disse bleve under de meest faretruende Forhold, og paa en Tid da Norges Forsyning og Landets Forsvar krævede de største Opofrelser, og da alle Hjælpekilder vare udtørrede, og navnlig enhver Indtægt i rede Sølv standset, udgivne i Løbet af nogle faa Maaneder, hvori deres Værd daglig sank i et uhyre Forhold, saa at Specien for en kort Tid endog stod over 20 Rbd*). Af det samlede Beløb Rigsbanksedler blev der ved Rigsbankens Overgang til en Nationalbank beregnet, at der vare omtrent 31½ Millioner Rigsbankdaler tilbage, hvoraf det dog senere er blevet erkjendt, at et Beløb af henved 4 Millioner var at ansee som Kassebeholdning. Hvad denne Sum af over 27½ Millioner Rigsbankdaler angaaer, der saaledes til hiin Tid blev tilbage, da er den, forsaavidt den er indløst, enten gaaet ind til fuld Værdi eller til en Værdie, der kommer samme nær, og hvad der ikke endnu er indløst bliver det til fuld Værdi. Ligesom den med selve Seddelløsningen forbundne Byrde gjennem Banken er blevet fordeelt paa samtlige Statsdele, saaledes er og en saadan Fordeling af Statsgjelden skeet gjennem Beskatningen, der, efter hvad der oven er udviklet, maa antages at staae i et passende Forhold. Om den i Sedler stiftede Statsgjeld i sin Heelhed vil blive tilbagebetalt med større eller mindre Værd end den Staten derfor har modtaget, er vanskeligt at afgjøre. Rigtignok blive Laan, der skrive sig fra den ældre Tid, kun tilsvarede med ⅗ af den oprindelige Værdi. Men der ere og større Summer, som Staten tilsvarer efter en Værdi, der langt overstiger den, som denne derfor har faaet. Dette gjelder i Særdeleshed om de saakaldte Kaperobligationer,

*) En nærmere Forklaring over alle ovenberørte Forhold findes i Eunomia 1ste Bind S. 484—485. See og Nathanson l. c. S. 155—156.

og om de endog kort forend Pengeforandringen i Deposito Kassen gjorte Indskud, saa og om de i Medfør af Pl. 8de Januar 1814*) udstedte Committeesedler. Ogsaa bleve der for mange i Sedler under deres dybt nedsatte Coursværdi forstrakte Summer givne Statsforskrivninger i Species, hvilket er blevet til ikke liden Byrde for Statskassen, i hvilken Henseende især de ved Fdg. 23de Juni 1809 stiftede saakaldte Bankfonds blive at erindre. Det maa heller ikke glemmes, at Courantsedlerne i et anseeligt Omfang have været benyttede til Udlaan her i Riget, og at ogsaa meget er blevet tilbagebetalt eller bliver tilbagebetalt efter et for Statskassen ufordeelagtigt Forhold, og ikke lidet er gaaet aldeles tabt. Men hvis der kunde gjøres en Beregning over Statens hele Gevinst og Tab ved Sedlernes Udgivelse ligefra den Tid, den havde begyndt at benytte samme til sine Udgifters Bestridelse, saa vilde der rigtignok blive et Overskud af Gevinst, hvortil der naturligviis maatte svare et Tab for dem, gjennem hvis Hænder de vare gaaede. Men, ligesom der ikke kunde være Tale om Erstatning til de Enkelte, der ikke længere vare i Besiddelse af Sedlerne eller Gjeldsfordringer paa Staten i Sedler, saaledes er det kun med Hensyn til en Tid, der ligger langt tilbage, at det med tilstrækkelig Grund kunde antages, at Staten ved Sedlernes Benyttelse har havt en større Fordeel end den igjen ved Løsningen af dens Sedler eller dens Gjeld i Sedler har lagt fra sig eller fremdeles maa lægge fra sig. I al Fald er det, med Hensyn til det hele Tidsløb, der begynder med hiin Krig, langt fra ikke klart, at Byrden er blevet lettet for Hertugdømmerne ved den Seddelformerelse, som imidlertid fandt Sted; hvilket nærmere skal blive oplyst i det Følgende. Men hvad den ældre Tid angaaer, vilde der dog paa ingen Maade kunne blive Tale om noget

*) Cfr. Bekjendtgjørelser fra Finants-Collegium af 9de April og 12te Mai 1814, der findes i Collegial-Tidende S 253—254 og S. 325—326.

Slags Opgjørelse mellem de forskjellige Statsdele, hvortil da og Norge hørte.

Det var kun med de Byrder, som Staten billig havde at paatage sig til Opfyldelse af sine i Sedler stiftede Forpligtelser, at en Udjevning mellem Danmark og Hertugdømmerne burde finde Sted. De ulykkelige Følger, som det forstyrrede Pengevæsen ellers paa mange Maader havde paaført Danmark, kunde ikke hjemle nogen Ret til videre Erstatning af Hertugdømmerne, der havde været udenfor denne Forvirring, og det, som vi have viist, ikke i Følge nogen særdeles Begunstigelse fra dansk Side, og som hverken havde nogen Skyld i det i Danmark indførte uheldige System eller deraf havde draget anden Fordeel, end den, hvorfor de senere have maattet gjøre Fyldest ved deres Deeltagelse i de ovenmeldte Statsbyrder. Det er iøvrigt vanskeligt at afgjøre, hvorvidt Nationalformuen i Danmark har i sin Heelhed lidt Formindskelse ved de Omvæltninger, der ere foregaaede i dets Pengevæsen. De uhyre Tab, som mange Enkelte lede, bragte igjen mange Andre tilsvarende Fordele. Den Tid Sedlerne vare i vedvarende Fald blev benyttet af adskillige Eiendomsbesiddere til at frigjøre sig for den Gjeld, der hvilede paa Eiendommen, ved at afhænde denne eller en Deel deraf, befriet for slig Gjeldsbyrde. Andre anvendte det Overskud, som de rigelige Seddelindtægter afgave, til Indkjøb af Statspapirer, der siden fik en mangefold større Værd. I det Hele gav den engang saa dybt faldne Pengeværdies senere Reisning Anledning for Mange til særdeles fordeelagtige Foretagender. Navnlig turde de betydelige Formuer, der i den senere Tid ere samlede i Kjøbenhavn og som blandt andet have viist sig i den store, Tilvæxt Capitalerne i Overformynderiet have faaet, for en meget stor Deel hidrøre fra de Fordele, Hovedstadens Indvaanere have havt Leilighed til at gjøre sig ved velberegnede eller heldige Kjøb eller Salg af de Effecter, der, enten ganske eller tildeels paa Grund af Pengenes Stigen og Falden, have været forskjellige Priser undergivne. Der laae

vistnok et, af Beregningen over Gevinst og Tab uafhængigt, mangesidigt Onde i den hele voldsomme Omvæltning, der foregik i Mit og Dit, og det som Følge af, at det, der af Staten var stemplet som det rette Udjevningsmiddel i al Handel og Vandel, ikke havde den tilbørlige Paalidelighed. Men hverken de sørgelige Følger, som disse Omvæltninger have havt for mange Familiers Velfærd, eller denne hele Tilstands fordærvelige Indflydelse paa Retsfølelsen og Tilliden, kan komme i Betragtning, hvor der handles om Sammenligning mellem Danmark og Hertugdommerne. Iøvrigt er alt dette Onde snarere og bedre forvundet end vel de Fleste den Tid havde ventet.

Hvad den, som det synes, temmelig udbredte Mening angaaer, at der under Krigen fra 1807 ikke i Hertugdommerne vare udskrevne forholdsmæssige Skatter, og at dette havde medvirket til det store Omfang, hvori Seddelpressen, til Danmarks Ulykke, blev benyttet, da har jeg allerede oven S. 118 yttret, at det, navnlig paa Grund af de gjeldende Betalingsmidlers ulige Værdi, vil være vanskeligt at afgjøre, hvilken Statsdeel der var meest bebyrdet. Dette har jeg nu nærmere at udvikle. Forholdet mellem Danmarks og Hertugdommernes Beskatning til hiin Tid er allerede belyst i de forhen omtalte, de Slesvigske Stænder i 1846 forelagte Oplysninger, men i et andet Hensyn, nemlig for at godtgjøre, at de sidste ei vare overbebyrdede. Det er allerede bemærket, at Mange ere tilbøielige til heri at søge Beviser for en Overbebyrdelse i den omvendte Retning, men at dette ikke ligger enten i Indholdet eller i Hensigten. Da den Besværing, som dermed skulde gjendrives, fornemmelig holdt sig til den i 1802 paalagte Nytte- og Brugsskat med de Forhøielser samme fik under Krigen, samt til Bankheftelserne og den de danske Landeiendomsbesiddere i Anledning deraf bevilgede Lettelse i hiin Skat, saa har det og især været den indsigtsfulde Forfatter vigtigt at fremstille disse Forhold saaledes, at det Ugrundede i de af de Slesvigske Stænder fremførte Anker derved blev lagt klart for Dagen.

Men han paastaaer derfor ingenlunde, at Danmark ved hine Forholds Ordning er blevet overbebyrdet. Han erkjender, at der med Hensyn til de aldeles uligeartede Betalingsmidler og den særegne Maalestok, der fra 1811 blev lagt til Grund for Skattens Ansættelse i Danmark, er en Usikkerhed i Sammenligningen (S. 519). Derhos gjør han den velgrundede Bemærkning, at det Forhold, hvori de forskjellige Statsdele ere eller have været bebyrdede i en enkelt Skattegreen, ikke kan føre til noget afgjørende Resultat med Hensyn til den forte Anke, men at denne maa begrundes ved en Sammenligning af samtlige Skatters Størrelse (S. 520) og en saadan har han, som oven S. 284 ff. bemærket, gjennemført, dog kun med Hensyn til de Beskatningsforhold, der nu vare fremkomne, hvilket og efter hans Formaal var tilstrækkeligt. Jeg finder det imidlertid efter Øiemedet med dette mit Skrift fornødent ogsaa at belyse de under Krigen foregaaede Forhøielser af bemeldte Skat, forsaavidt som Anke herfra er ført i en modsat Retning, ligesom ogsaa at berøre hiin Tids øvrige Beskatningsforhold.

I fornævnte, de Slesvigske Stænder meddeelte, Oplysninger er bemærket, at den oprindelige Skat i de første Krigsaar blev forhøiet efter omtrent lige Procentforhold. Skjøndt, som bemærket S. 292 Beløbet af denne Skat for Hertugdømmerne stod i et lidet ringere Forhold til Folkemængden end det for Danmark, og dette samme naturligviis maa gjelde om de lige Procenttillæg den siden fik, hvilke maaskee, da de nye Paabud tildeels havde en meget forskjellig Skikkelse, ogsaa vare lidet lavere end for Danmark*), saa var dog en saadan Forskjel uden al Betyden-

*) Ved to Anordninger for Danmark af 8de April 1808 blev deels, foruden de to Gange 25 Procent, hvormed den i 1802 paabudne Afgift paa Besiddelse, Nytte og Brug af Tiender saavel i Hertugdømmerne som i Kongerigerne var forhøiet i 1803 og 1806, en ny Forhøielse af $\frac{3}{8}$ paabudt, deels en særlig Afgift af 48 Sk. pr. Tønde Hartkorn Ager og Eng og 24 Sk. pr. Tønde Skov

hed ved Siden af den stedse voxende Forskjel mellem Betalingsmidlerne i disse forskjellige Statsdele. Ved denne fandt Regjeringen sig omsider i den Nødvendighed, at give Conrantsedlernes Afvigelse fra den Mynt, som de skulle forestille (hvilken hidtil ansaaes for tilfældig og temporair) en bestemt Indflydelse paa Beskatningen. Dette skete først ved Fdg. 6te Juni 1811, hvorved, istedetfor alle de forud paabudne Forhøielser af Nytte- og Brugsskatten af Jorder og Tiender, et i Korn ansat Tillæg blev bestemt, der skulde betales med Penge i Forhold til hvert Aars Landepriser saaledes som det blev fastsat ved en aarlig Anordning, der angav det Tal, hvormed den oprindelige Afgift skulde multipliceres. I Hertugdømmerne forblev det derimod ved de forhen anordnede Tillæg. Fra den Tid gik bemeldte Skat

---

og Møllestyld udskrevet, begge Dele for 14 Aar. En Forordning af samme Dato for Hertugdømmerne paabød derimod, ligeledes paa 14 Aar, to forskjellige Tillæg, et af 50 og et af 37½ Procent til Afgiften af 1802. Naar man sammenligner ovenmeldte ligefrem paa Hartkornet lagte Skat med Hartkornets Størrelse i i Danmark, erfares det, at den saa godt som ganske svarede til de 37½ Procent, eller ⅜ af Nytte og Brugsskatten, hvormed denne Skat i Hertugdømmerne blev yderligere forhøiet. Ved Fdg. 4de Sept. 1809 § 1 blev Nytte- og Brugsskatten i Danmark atter forhøiet med ¾ af dens oprindelige Beløb; men i Hertugdømmerne blev ved Fdg. af samme Dato § 4 Landskatten forhøiet under en anden Skikkelse, nemlig ved et Tillæg af 6 Schilling paa hver 100 Rd. af Jordernes Taration efter Fdg. af 1802, dog med aldeles Forbigaaelse af de til de to laveste Tarter ansatte Jorder. Naar man dermed sammenholder de forskjellige Afgiftssatser i Fdg. 15de Decbr. 1802 § 6 i Forbindelse med sammes § 9, vil man befinde, at den nye Afgift med Hensyn til de Jorder, der havde den allerhøieste Ansættelse, er lige med den oprindelige Afgift, men at Forholdet til denne aftager noget for hvert Trin Ansættelsen gaaer ned, og da, som meldt, de laveste Ansættelser vare aldeles frie for denne nye Afgift, har den i det Hele neppe udgjort tre fjerde Dele af den oprindelige Afgift og turde have været nærmere ved en Halvdeel deraf.

sine forskjellige Veie i Danmark og i Hertugdømmerne, og det beroede deels paa de Kornpriser, som bleve uddragne af Landepriserne i de forskjellige Provindser paa det forrige Aars Høst, deels paa det afvexlende Forhold mellem Solv og Sedler, hvilket Forhold der fremkom mellem Skattebelobet i de forskjellige Statsdele. Der var efter det danske Pengevæsens daværende Beskaffenhed neppe noget Middel mere skikket til at sætte hiin Skat i et nogenlunde passende Forhold saavel til Statens Fornødenheder, som til de Ydendes Kræfter og til det, Landmændene i Hertugdømmerne havde at udrede. Men det er aabenbart, at det i sig desuagtet var meget ufuldkomment og usikkert. Saavel i de 3 a 4 Maaneder, hvis Priser lagdes til Grund for Capitelstaxten paa det forrige Aars Høst, som i den Tid, der siden forløb inden Skatteanordningen udkom, og endelig i den, som hengik inden Beløbet indkom i Statskassen, var Seddelværdien og med den ogsaa Kornpriserne voldsomme Omskiftninger underkastede, saa at Skatten, baade i Solv og Korn, kunde blive meget lavere, men ogsaa, naar Forholdene i den modsatte Retning forandrede sig, høiere end der var tilsigtet. I de første Aar indtraadte stedse hiint første Tilfælde, men siden slog det om, og for at give et klart Exempel paa begge Dele, skal jeg nævne Aarene 1813 og 1814. I disse var vel Fdg. 1811 ikke aldeles uforandret Regelen for hiin Skats Erlæggelse, men der var kommet en nye Anordning mellem, Fdg. af 9de Juli 1813, der især er af Vigtighed, forsaavidt den bevilgede Jord- og Tiendebesidderne et Afslag i Skatterne saa stort som $\frac{5}{6}$ af de ved samme Forordning ordnede Rigsbankheftelser. Men Forordningen af 1811 blev dog forsaavidt ved Magt, at Skatten med det sammesteds bestemte Kornbelob blev paa den der bestemte Maade ansat i Penge, nu Rigsbankpenge Navneværdie, ja Reglen blev nu endog udvidet til de øvrige og ældre Landskatter, hvilket forresten paa dette Sted ikke vedkommer os. Fornævnte Skat, dens oprindelige Belob lagt til dens Forhøielse, udgjorde nu, saaledes som det alle-

rede findes noiagtig forklaret i Eunomia 1. B. S. 550—553, i 1813 4,461,205 Rbd., men i 1814 10,265,790 Rbd., hvortil der er lagt $\frac{1}{6}$ af Rigsbankheftelsens Beløb, som Jord og Tiendebesidderne selv maatte bære, 160,000 Rbd.*), der i det forstnævnte Aar var at betale i Sedler med 230,000 Rbd. (for det første Halvaar efter den oprindelige Paricours, for det sidste efter den fra 1ste Aug. gjeldende Sølvværdi); men i 1814 efter den for hele Aaret gjeldende Sølvværdicours med 300,000 Rbd. Omsatte i virkeligt Sølv efter Middeltallet af Aarets Courser (resp. $536\frac{1}{2}$ og 546) udgjorde saaledes Beløbet af Skatten i Forbindelse med $\frac{1}{6}$ af Rigsbankheftelsen i 1813 kun omtrent 840,000, i 1814 nærved 2 Millioner Species. Men det virkelige Forhold i Byrderne for Yderne og Indtægter for Staten var endog meget mere forskjelligt. At Gjennemsnitscoursen for 1813 endog var noget lavere end for 1814 hidrørte alene fra de forholdsmæssig lave Courser i Aarets første Maaneder (i Begyndelsen kun noget over 300, hvilken Cours Rigsbanksedlerne arvede fra Courantsedlerne, disse omsatte i de nye Repræsentativer efter Forholdet 6 mod 1); hvorimod Coursen siden stod meget høiere, og dermed saavel Korn som alle andre Varer gik over al Maade i Veiret. I Aaret 1814 faldt derimod Kornet dybt under de Priser, hvortil det ved hiin Skatteansættelse var beregnet, og saaledes blev

*) Denne Sum er dog omtrent 4000 Rbd. ringere end den efter de senere endelig berigtigede Bankheftelsesregistre er befunden at være. Ei heller er der taget Hensyn til de Lempninger, der ved Pl. 9de Juli 1813 saavelsom Pl. 29de Juni 1814 § 5 og § 7 vare tilstaaede visse Tiendebesiddere, saa og Bornholm saavel med Hensyn til Jord- som Tiendeafgiften. Men ligesom alt dette intet forandrer i Forholdene mellem 1813 og 1814, er det og i sig af liden Betydenhed, og de sidstnævnte Poster, der ikke nøiagtig kunne beregnes, ere i ethvert Tilfælde mere end tilstrækkelige til at dække de formeldte for lidet beregnede 4000 Rbd.

dette Aars Skatter høist byrdefulde for Landmanden. I Hertugdommerne udgjorde til hiin Tid Jordskatten, saaledes som den i Hensyn til Rigsbankheftelsen var bleven lempet ved Fdg. 9de Juli 1813, efter Beregningen i oftmeldte finantsielle Oplysninger circa 800,000 Rbd. SM., hvortil bliver at lægge den fulde Rigsbankrente, som der er opgivet til noget over 772,000 Rbd., men hvilke dog kunde afgjøres med Rigsbanksedler efter Cours 375, altsaa noget over 1,440,000 Rbd., der, naar de omsættes til rede Sølv efter en Cours omtrent midt imellem de ovenmeldte Gjennemsnitscourser for begge Aar, udgjør noget over 540,000 Rbd. Det samlede Beløb vil altsaa kunne ansættes til omtrent 1,340,000 Rbd. r. S., hvilket i 1814 kommer meget dybt under de 2 Millioner Species, som Danmarks Jord- og Tiendebesiddere i 1814 havde at svare, deels i Nytte og Brugsskat, deels som $\frac{1}{6}$ af Bankheftelsesrenter.

Disse to Aar udgjøre de største Yderligheder med Hensyn til Følgerne af Skatternes Ansættelse i Danmark efter Kornværdie, medens de i Hertugdommerne som sædvanligt udredtes i Sølvmynt, og de vidne om, at det under de daværende Forhold var umuligt, endog blot med Hensyn til hiin enkelte Skat, at træffe det rette Forhold mellem Statsdelene. Men, som allerede anført, vilde det Forhold, hvori denne enkelte Skat stod, dog ikke være afgjørende. Gaaer man nu ind i den hele Beskatning under Krigen, saa kan det ikke nægtes, at Skatter og andre Indtægter af Hertugdommerne, paa Grund af det bedre Betalingsmiddel, til hiin Tid udgjorde en større sand Værdi end Kongerigets. Det var nemlig kun hiin enkelte Skat, der, ved sin Ansættelse til et betydeligt Kornbeløb, var blevet saaledes forhøiet for Danmark, at den uden for de særegne Forhold i de Aar, hvori Pengeværdien stedse forringedes, og derimod Kornpriserne i Navnebeløb stedse voxede, vilde være bleven, baade i sig selv og i Forhold til Hertugdommernes Skatter, alt for byrdefuld, noget, der kjendelig viste sig i 1814, og til-

deels vedblev i de følgende Aar*), hvilket foranledigede en Nedsættelse i Kornbelobet (Pl. 13de Marts 1816), ligesom det vel og fremskyndte Tilbagegangen til Skattens Bestemmelse i Penge, hvilket og nu formedelst Pengevæsnets større Fasthed blev muligt (see Fdg. 15de April 1818). Hvad de Skatter angaaer, der ikke bleve forandrede under Pengevæsnets Forfald, da indeholdtes heri aabenbar en betydelig Nedsættelse for Danmark. Dette gjelder, til Exempel, om alle ældre Hartkornsskatter, der endnu i 1812 erlagdes med de forrige Belob i dansk Courant og ved Fdg. 9de Juli 1813 vel bleve ansatte til Kornværdi, men kun til det Beløb, som de udgjorde efter de (nominelt) høie Priser i 1811, 16 Rbd. 51 ß. for 1 Tønde Rug og 1 Tønde Byg, medens Hertugdømmerne naturligviis ogsaa udredte deres gamle Contribution i fuldgyldige Betalingsmidler; fremdeles om Kopskatten, der oprindeligviis var lige i Danmark (Norge blev allerede i 1772 befriet for denne Skat, hvori der og ved tidligere Anordninger vare gjorte adskillige Lempelser), og i Hertugdømmerne (dog at i Holsteen det hele forhenværende Gottorfske Gebeet, saavelsom alle adelige Godser vare frie (efr. oven S. 215 Note), men i Danmark

*) Jeg har til hiin Tid udførlig drøftet hine Forhold, dog kun saaledes som de viste sig i Danmark, hvor man, fra den Tid af, da ovenanførte Skattemaalestok vendte sig mod Landmanden førte lydelige Klager over de høie Skatter, hvilke og, som oven bemærket, i enkelte Aar virkelig bleve yderst byrdefulde, og det saa meget mere, som Coursforbedringen og de deraf hidrørende Forhold, paa mange andre Maader trykkede Eiendomsmændene. See Eunomia 1 B. S. 532—576, 2 B. S. 532—574, og et særskilt i 1817 udgivet lidet Skrift over Grundeiernes og Capitalisternes Stilling i Forhold til hinanden. Om Forholdet til Beskatningen i Hertugdømmerne var den Tid ikke Tale, og jeg fandt navnlig ingen Anledning til derpaa at indlade mig, skjøndt det just ikke var mig fremmed.

indsvandt til en Ubetydelighed, indtil den i 1812 ved Fdg. 6te Mai blev ophævet, imod at en anden Skat blev sat i Stedet, der dog ikke indeholdt fuldt Vederlag for Kopskatten saaledes som den var under et regelmæssigt Pengevæsen, og hvorhos den, forsaavidt Landet angaaer, aldeles blev eftergivet, ved Fdg. 13de Marts 1816; ligeledes om Bygningsskatten der, efter de ovennævnte Forordninger af 1802, i det Væsentlige var lige i Danmark og i Hertugdømmerne, (dog at der for de Kjøbenhavnske Bygninger vare særegne Regler), og under Krigen, den forskjellige Pengeværd uagtet, modtog de samme Forhøielser*). (See Fdg. af 8de April og 4de Septbr. 1809). I Toldafgifterne skete der vel Tid efter anden en Deel Forhøielser, men disse vare dog meget langt fra at veie op mod Pengeværdiens Forringelse. Da det under Pengevæsnets vedvarende Forværrelse saaes, hvor lidet den fornødne Forøgelse i Statsindtægterne kunde opnaaes paa denne Maade, gik man omsider over til en særegen Maalestok for Toldafgifter. Det blev nemlig ved Fdg. 23de Juli 1811, under adskillige nærmere Bestemmelser, fastsat, at de skulde ansættes til Species efter Forholdet 3: 2, dog at de kunde erlægges med D.-C. efter den Bestemmelse, som derom ved særlig Plakat blev givet. Men den samtidig dermed indtil videre fastsatte Cours for disse saakaldte Toldspecier (600) var allerede strax temmelig langt fra den virkelige, og blev dog ved at gjelde endog efter at den virkelige Cours var gaaet op til mere end det

*) At den større Forhøielse, Bygningsskatten i Kjøbenhavn fik ved Fdg. 4de Septbr. 1809 § 2, ei blev udvidet til Hertugdømmerne, fulgte allerede af den forhen anførte almindelige Regel. Den er iøvrigt vedbleven, medens de øvrige Forhøielser ere bortfaldne, thi den Fordobbling, Bygningsskatten iøvrigt fik ved Fdg. 13de Marts 1816, var kun Erstatning for den Ildstedsskats Værd, der ved Fdg. 6te Mai 1812 var blevet sat i Kopskattens Sted.

tredobbelte. Denne samme Regel, der i 1812 og blev gjort gjeldende for nogle enkelte andre Afgifter, var saaledes heller ingenlunde istand til at opretholde Afgifterne i det rette Forhold. Endnu mindre var dette Tilfældet med enkelte andre Afgifter, der vel bleve forhoiede, men blot ved Tillæg i dansk Courant; blandt disse er kun Consumtionen af Vigtighed (Fdg. 23de October 1811). Iøvrigt vare der enkelte af de i bemeldte Tid udskrevne nye Afgifter, der stode i et bestemt geometrisk Forhold til de Værdier, hvoraf de skulde svares, og disse vare ikke blot i Navnet men og i Virkeligheden lige. Dette gjelder i Særdeleshed om den ved Fdg. af 4de Septbr. 1809 baade i Kongerigerne og i Hertugdømmerne paabudne Capitalskat, og om den under 8de Febr. 1810 anordnede Indkomstskat, og de ved andre Forordninger af sidstnævnte Datum paabudne Afgifter af Arv og ved Eiendommes Overdragelse. Ogsaa kan hertil henføres den under 9de Decbr. 1809 paabudne Forhoielse i det stemplede Papirs Taxt, hvis Virkning dog blev noget ringere i Hertugdømmerne, fornemmelig med Hensyn til de adskillige Befrielser, som der fandt Sted for stemplet Papirs Brug.

Efter alt det Foranførte er det klart, at Afgifterne til hiin Tid vare af større Betydenhed i Hertugdømmerne, hvor de erlagdes i fuld Pengeværdi (dog med nogen Indskrænkning fra Midten af Aaret 1812, da de forskjellige slesvig-holsteenske Repræsentativer, hvormed Afgifterne kunde betales, ikke længere kunde holde dem i Pari. Det indsees og let, at andre Indtægter af Hertugdømmerne, saasom Domaine- og Post-Intrader, ligeledes maatte afgive en bedre Hjælpekilde for Finantserne end de samme Indtægter i Danmark. Dette gjaldt og i Særdeleshed om de betydelige Summer i slesvig-holsteenske Repræsentativer, som til den Tid bleve udgivne. Skjøndt alt dette ligger klart i Anordningerne i Forbindelse med de bekjendte Pengeforhold, skal jeg dog, til Overflødighed, henvise til det flere Gange forhen nævnte

Skrift af Nathanson, hvori dette idelig findes udtalt og for en stor Deel oplyst*).

Ogsaa er det vist, at Afgiftsyderne og navnlig Landeiendomsbesidderne i hiin Tid vare mere bebyrdede i Hertugdømmerne end i Danmark. Priserne paa Korn og andre Producter bleve vel her kaldte høie, fordi de udtryktes ved et stort Tal i de dybt nedsatte Papirpenge, men i virkelig Værd vare de, paa Grund af den daværende Standsning i Handel og Søfart, gaaede dybt ned under dem, hvortil man i de foregaaende Aar var vant, og det er altsaa begribeligt, at det for de Eiendomsmænd, der vare beheftede med en noget betydelig Gjeld, kunde være vanskeligt at bære de i et anseeligt Forhold stegne offentlige Byrder. I Danmark var derimod den ringe Pengeværdi Eiendomsbesidderne til Lettelse, ikke blot ved Skattebetalinger, men og med Hensyn til Renter og andre Betalinger, som de havde at erlægge. Derimod var i hiin Tid Embedsmænd, Pensionister og de Capitalister, der ikke vidste at benytte Bevægelserne i Pengeværdien, i en høist trykket Forfatning, idet de maatte tage til Takke med et Betalingsmiddel, hvis Forhold ei blot til det Sølv det skulde forestille, men og til de Fornødenheder, som derfor skulde anskaffes, var faldet saare dybt. Naar man nu for Nogen, der ikke har Erindring om hiin Tid, nævner de Priser, hvormed man da maatte betale Livets forskjellige Fornødenheder, klinger det som en Fabel, og man har selv ondt

*) See, til Er., S. 524—525. Her er blandt andet anført, at Toldintraderne i Hertugdømmerne i den Tid vare større end i Kongerigerne, og navnlig i Aarene 1808—1811, hist udgjorde omtrent 775,000 Rbd. S.-H. C. aarlig, medens de vare ubetydelige i Danmark og i Norge. Dette har iøvrigt vel for en meget stor Deel staaet i Forbindelse med de fra det Napoleonske Fastlands-System hidrørende særdeles Handelsforhold, og er ingenlunde i det Hele faldet paa Forbruget i Hertugdømmerne.

ved at begribe, hvorledes navnlig Embedsmændene med de i sig lave Gager, der efterhaanden sank ned til ½, ⅓, ¼, og endnu meget dybere, af det de skulde være, have med alle de Indskrænkninger og Savn, som de maatte underkaste sig, kunnet komme igjennem hiin Tid. I Hertugdommerne lede disse Classer derimod ordentligviis aldeles intet, men stode sig endog vel ved de faldne Priser paa flere Livsfornødenheder. Senere vendte Bladet sig mod de danske Eiendomsmænd. Foruden at den for Landskatten valgte Maalestok i 1814 og tildeels i de følgende Aar blev trykkende, begyndte de snart at foruroliges ved Tanken om hvad der under Coursens Forbedring forestod dem, navnlig naar de ved Fdg. 5te Januar 1813 bundne Capitaler bleve opsigelige. Der opløftede sig derfor, navnlig i Jylland, hvor Forholdene vare uheldigst, flere Stemmer for en Forlængelse af den engang ad Lovgivningsveien givne Henstand eller for andre Lempninger i de paa Eiendomsmændene hvilende Forpligtelser. Nærmest for Ødelæggelse stode de, der, inden Dinene vare blevne opladte, havde i de første Aar efter Pengevæsnets Forandring ved Eiendoms Kjøb eller i andre Maader paadraget sig betydelig Gjeld i Rigsbanksedler, der i virkelig Værd kunde vore til det tredobbelte eller mere af hvad Sedlerne til den Tid i Virkeligheden gjaldt. Men ogsaa af dem, der havde kjøbt Eiendomme kort inden Fdg. af 1813 udkom, vare der Mange, der, uagtet den stiftede Gjeld ved denne Forordning var nedsat i Forhold til den Pengeværdi, hvorunder den var stiftet, fandt sig i en uheldig Forfatning, efter at Pengevæsnet igjen begyndte at reise sig. I Særdeleshed gjaldt det om adskillige tildeels forhen meget formuende Mænd, der vare i det Tilfælde som Fdg. § 33 omtalte (cfr. Pl. 10de August 1813), og som under de høie nominelle Eiendomspriser, der vedligeholdt sig i 1813, ikke havde fundet Anledning til at benytte sig af den dem der hjemlede Ret til at træde tilbage. Men en langt mere almindelig Grund til en uheldig Skjæbne for Eiendomsmænd laae deri, at der under Coursforbedringen

bleve saa mange Leiligheder til en fordeelagtig Anvendelse af Capitaler (fornemmelig ved Kjøb af Statspapirer), at det blev vanskeligt for de Mange, der ved den lovbestemte Henstands Udløb havde at udbetale de paa deres Eiendomme hvilende Heftelser, at erholde de dertil fornødne Laan uden paa høist byrdefulde Vilkaar. Mange Eiendomme kom herved til tvunget Salg, uden at de derpaa hvilende Heftelser kunde udbringes, skjøndt der, baade efter Eiendommenes tidligere Værdie og efter den, som de efter en Deel Aars Forløb igjen opnaaede, vilde i mange Tilfælde have været endog betydeligt Overskud. Ulykken blev i høi Grad forøget ved den Række af Aar (1820—1826), hvori Landmændenes Frembringelser, især Korn, sank ned til saa lave Priser, som ikke i lange Tider vare hørte og næsten hvert Aar gik dybere og dybere. Ved foranførte Omstændigheder gik og mange Capitaler selv af dem, der maatte ansees for tilbørlig sikkrede, til Grunde ved de af fortrinsberettigede Creditorer foranstaltede Salg; hvilket ogsaa i flere Maader virkede til Skade for Eiendomsværdien og Crediten. Foruden at Landmandens forringede Stilling medførte en stor Slappelse i Kjøbstædernes Erhverv, bleve ogsaa mangfoldige Kornhandlere ødelagte, og det endog til en Tid, da Kornpriserne i Virkeligheden holdt sig taalelig vel, men dog omsatte i Sedler, hvori de Handlende havde indgaaet deres Forpligtelser, ikke svarede til Indkjøbs Summerne. Dette bidrog, i Forbindelse med de aarlig aftagende Priser, til at Korn blev næsten uafsætteligt indtil den slette Høst i 1826 igjen bragte Kornpriserne i Veiret. De ovennævnte Pengeforhold havde og samme skadelige Følger for Kjøbstædeiendommene som for Landeiendommene. I hiint hele Tidsrum var Tilstanden i Hertugdømmerne langt mindre uheldig; thi skjøndt man og der, som i andre Lande, leed under forøgede Byrder og i de ovenbetegnede Aaringer under lave Produktpriser, saa var man dog der saa godt som frie for de Creditforhold, der virkede saa fordærveligt her i Landet. Hertugdømmerne kom derfor tidligere igjen til

Kræfter, men omsider kom Danmark meget vel med; og det turde endog være, at de mange Omskiftninger af Eiere, der fulgte af de ovenmeldte beklagelige Forhold, ogsaa havde deres gode Følger, i det de nye Eiere, som bebyrdede med mindre Gjeld, havde større Kræfter, for en stor Deel ogsaa større Drift, til at foretage frugtbringende Forbedringer. Hvad de lønnede Embedsmænd angaaer, og de øvrige, der vare de lidende under Courantsedlernes Nedværdigelse, saa blev deres Tilstand vel noget bedre under Pengevæsnets Reisning, men vedblev dog længe at være meget ringe De tabte nemlig ikke blot $\frac{3}{8}$ af de tidligere bestemte i sig tarvelige Gagers virkelige Værd ved den lettere Myntfod, men den betydelige Forskjel, der var mellem virkeligt Sølv og den saakaldte Sølvværdi, medtog i flere Aar en meget betydelig Deel af de levnede $\frac{5}{8}$. Saaledes vedbleve Embedsmændene i Hertugdømmerne ogsaa i denne Periode at have det bedre end de danske, hvilken Ulighed efter nogle Aars Forløb blev formindsket, først ved at de fra 1818 fik deres Lønninger i rede Sølv, og senere ved adskillige Lønningers Forøgelse, hvorved Tabet paa Myntfoden nogenlunde blev dækket, dog ikke for alle Embedsmænd.

Efter hvad der nu er udviklet deels om Danmarks og Hertugdømmernes Bidrag til de fælles Byrder under Krigen og umiddelbar efter samme, deels om de Tilstande, der udviklede sig af Krigen og de i Anledning af samme tagne Forholdsregler, er der ingen sand Grund til fra den ene Statsdeels Side at beklage sig over, at den anden er blevet begunstiget paa hiins Bekostning. Lod det sig end med Sikkerhed paastaae, at Hertugdømmerne i hiin Tid havde ydet, Danmark derimod lidt mere, saa er det dog klart, at saavel det ene som det andet havde sin Grund i Forhold, som fra gammel Tid havde bestaaet i disse forskjellige Statsdele, og som hverken havde deres Oprindelse fra nogen Forkjærlighed for den ene eller anden Side, eller af noget saadant eensidigt Hensyn bleve vedligeholdte. Det Foranførte viser netop, med hvilken upartisk Omhu Regje-

ringen søgte at udjevne det Misforhold i Beskatningen, som Courantsedlernes dybe Nedværdigelse medførte, og den kunde neppe have gaaet videre i at gjennemføre dette, uden at udsætte sig for at gjøre Danmark Uret. Det bør heller ikke ved denne Leilighed glemmes, at naar Danmark i hine Aar i virkelig Værdie ydede mindre, saa bleve paa den anden Side ved de dybt sjunkne Pengerepræsentativer, hvormed Staten dog betalte Renter, Gager, Pensioner m. v., store Summer besparede i de danske Udgifter. Jeg har vel forhen yttret, at Tab af denne Natur ikke nu kunne komme i Betragtning til at begrunde nogen Paastand om Danmarks Overbebyrdelse; deels fordi de nu ikke lade sig beregne, og endnu mindre kunde erstattes de Skadelidende, deels fordi der da vilde være meget andet at bringe til Modregning. Men en Sandhed bliver det dog, at Staten i Krigens Tid ved det slette Betalingsmiddel paa danske Undersaatters Bekostning besparede anseelige Summer, der bleve og maatte blive udenfor det, der ved Pengevæsnets Forandring blev fordeelt paa alle Statsdele. Man kan saaledes ikke undre sig over, at der under de yderst forviklede og uligeartede Forholde fra begge Sider i modsat Retning er opstaaet en Mening om Overbebyrdelse, om der end kan være meget at dadle i Maaden, hvorpaa denne har yttret sig. Men det er af stor Vigtighed, at de Vildfarelser berigtiges, der have bidraget saa meget til at sætte ondt Blod saavel mellem de forskjellige Statsdele indbyrdes, som mellem hver af disse og den fælles Regjering. Ved de titberørte de Slesvigske Stænder i 1846 meddeelte Oplysninger er det allerede tilstrækkelig lagt for Dagen, at ingen Ubillighed i Byrdernes Fordeling var viist mod Hertugdommerne. Imidlertid er Indholdet i Lidenskabens Ruus kun lidet taget til Hjerte der, hvor det skulde have tjent til at dæmpe Utilfredshed, men ved en urigtig Opfatning har man fra den modsatte Side brugt det til at ophidse Lidenskaberne. Det er vistnok meget langt fra at disse nu have lagt sig, men dog er det muligt, at man er nær ved at indsee Nødven-

digheden af noget noiere at prøve de Meninger, der have banet Veien for Borgerkrig. Ligesom denne Forudsætning ligger til Grund for dette hele Skrift, saaledes har jeg anseet det for en Sag af yderste Vigtighed, at ogsaa mine Landsmænd bringes til at erkjende, at Regjeringen ligesaa lidet havde tilsidesat Billigheden mod dem som mod Hertugdommernes Indvaanere, og at disse ligesaavel som de have bidraget til at bære fælles Byrder, og at saaledes deres indbyrdes Forbindelse har været til fælles Gavn saa længe indtil den paa Uklarhed om de gjensidige Forhold grundede ulykkelige Tvedragt opstod, der af de forrige Brødre har gjort indbyrdes Fiender. Dersom mine Landsmænd vilde gaae foran i at erkjende, hvad Sandhed og Ret er, vilde det maaskee bane Veien for en lige Erkjendelse paa den anden Side.

For at fuldstændiggjøre hvad jeg har udviklet angaaende Statsbyrdernes Fordeling mellem Danmark og Hertugdommerne har jeg endnu at berøre de Anker, der fra disses Side ere forte over Maaden, hvorpaa de Byrder, der vare forbundne med Seddelløsningen og med Tilveiebringelse af de nye Hjælpekilder, som ved Rigsbankens Indretning bleve Finantserne aabnede, ere gjennem Banken, navnlig og efter dens Overgang til en Nationalbank, blevne fordeelte. Man har i dette Anliggende tre Ankeposter, først nemlig at Hertugdommernes Jorder fik en uforholdsmæssig høi Ansættelse til Rigsbankheftelse, dernæst at Bankheftelsesrenterne af Jorder og Tiender i Danmark for den største Deel bleve overtagne af Statskassen, uden at der skete Hertugdommerne lige Skjæl, og endelig at de fremtidige Fordele, som ved det aabne Brev af 30te Juli 1813 bleve de Heftelsespligtige tilsagte, størstedeels gik tabte for Hertugdommerne derved, at Patentet af 4de Juli 1818 foranledigede den store Fleerhed af de Heftelsespligtige sammesteds til at udløse sig af deres Forbindelse med Banken under de dem derved forelagte Betingelser, som de vare underkastede, hvis de ikke inden en bestemt kort Tid erklærede sig at ville blive i hiin

Forbindelse*). Hvad nu den første Ankepost angaaer, da har jeg allerede oven S. 290—293 erkjendt, at Bankheftelserne paa Jorder i Hertugdommerne virkelig staae i et større Forhold til Heftelserne paa Jorder og Tiender i Danmark end det, der svarede til den Regel, der rettelig kunde opstilles for disse forskjellige Statsdeles Bidrag til de fælles Byrder. Men det maa betænkes, at Bankheftelserne, skjøndt de kunde vedblive at henstaae i Eiendommene mod en høi Rente, dog i deres oprindelige Natur udgjorde en i en høist betrængt Tid udskreven overordentlig Skat, der engang for alle blev affordret Statens Grundeiere. En saadan kan ikke saa lige fordeles efter de ellers for en rigtig Beskatning gjeldende Forhold, men der maa især tages Hensyn til de forhaanden værende Kræfter, der bedst kunne bære Skatten. Nu kan det vel, efter det Ovenforklarede, just ikke ansees for sikkert, at de Taxationer, der lagdes til Grund for Bankheftelserne, udtrykte det rigtige Forhold mellem Danmarks og Hertugdommernes Jorder, men det er dog vel temmelig almindelig erkjendt, at disse sidste den Tid stode i betydelig høiere Værdie og afgave større Indtægter end hine, hvortil kom, at Grundeierne i Hertugdommerne, inden for Grændserne af de paa deres Eiendomme hvilende protokollerede Panteheftelser, kunde, dog med nogen Indskrænkning, ved Afkortning i Renter og Capital, overføre Byrderne paa Panthaverne, i nogle Tilfælde paa Staten (see § 50 og § 53, den sidste efter den tydske Text). De danske Grundeiere antoges, og det ikke uden Føie, ved Pengeforandringen at være komne i en betænkeligere Stilling end Hertugdommernes, idet de paa deres Eiendomme hvilende

*) Det maa erindres, at der her kun er Tale om Deeltagelsen i de Byrder, som fulgte af de Banken paalagte Forpligtelser mod Staten, og ikke om hvad man havde at erindre mod den med Rigsbankens Oprettelse forbundne Forandring i Pengevæsnet. See oven S. 100 109.

Prioriteter, skjøndt for en stor Deel nedsatte under deres oprindelige Værd, dog fik en langt større Værdie end den, hvortil de ved Coursen vare nedsjunkne, og som i adskillige Aar havde udøvet en indgribende Indflydelse paa alle Foretagender.

Den anden Ankepost har, naar man har sat sig ind i hine Forhold, aldeles intet at betyde; thi efter hvad der allerede er bemærket oven S. 315—316, var den de danske Jord- og Tiendebesiddere tilstaaede Afkortning aldeles nødvendig for at de ikke skulde blive overbebyrdede. Den særdeles Form, hvorunder Lovgivningen saaledes søgte at tilveiebringe Ligevegt mellem de forskjellige Bankheftelsespligtige, har iøvrigt ikke bidraget lidet til at man baade i Hertugdømmerne og i vore Kjøbstæder har troet, at de danske Landmænd vare begunstigede paa deres Bekostning*), og dog har den tvertimod foraarsaget, at Bankens ved det aabne Brev af 30te Juli 1813 bebudede og ved Oktroi af 4de Juli 1818 fuldførte Overgang til de Heftelsespligtige som Interessenter ikke blev dem til Fordeel. De tabte endog ved den hele Forandring den Adgang de oprindeligviis havde havt til at frigjøre sig for den høie Rente af 6½ Procent ved at gjøre Udveie til at indbetale Capitalen; og derhos bleve de for den største Deel (for ⅚ af deres Heftelsers Beløb) udelukkede fra de betydelige Fordele, som hiin Forandring med Banken omsider har ført med sig, og som derfor for størstedeels er kommen Eierne af de heftelsespligtige Bygninger i Danmark tilgode, eller dem, til hvem disse have overladt deres Ret, hvilke Fordele iøvrigt i lige Forhold med dem vilde have tilfaldet alle Heftelsespligtige i Hertugdømmerne, saafremt disse ikke havde foretrukket at gaae ud af Banken. Det var vistnok aldeles nødvendigt, at gjøre Indskrænkninger i de Fordele, som

*) Ogsaa Forfattere, der iøvrigt ansee Hertugdømmernes Klager over Bankindretningen som aldeles ubeføiede, tillægge den her omhandlede særdeles Vægt. See Monrad l. c. S. 51.

Jord- og Tiendebesidderne i Danmark, efter de oprindelige Bestemmelser, kunde have gjort sig, og som ogsaa Enkelte af dem virkelig havde erhvervet (see Oktroien 4de Juli 1818, § 11 No. 2). Men der er dog, efterat Sagen i 1818 er blevet endelig afgjort, saa langt fra at være Anledning til at klage over nogen dem viist Gunst, at det vel snarere havde været at ønske, at Forholdene da vare blevne saaledes ordnede, at Fordelen af Banken ikke i et saa stort Omfang var tilfalden en enkelt Classe af Heftelsespligtige, men at Statskassen, som bar en saa stor Andeel af Bankheftelsesrenten, ogsaa havde faaet nogen, skjøndt ingenlunde en fuldkommen dertil svarende Andeel af Bankudbyttet, hvilket, der paa en middelbar Maade var kommet de Heftelsespligtige tilgode, som ikke deri fik Deel, var noget, hvorpaa Statskassen den Tid med god Føie kunde have gjort Paastand.

Hvad endelig den tredie Ankepost angaaer, da er det vel saa, at Fleerheden af de Heftelsespligtige i Hertugdommerne bleve brøstholdne ved at udtræde af Bankinteressentskabet. Men dette var dog nærmest en Følge af deres eget Valg, og maa det end indrømmes, at de Vedkommende ikke den Tid vare istand til at bedømme Fordele og Tab saaledes, at de kunde gjøre en forstandig Brug af den dem indrømmede Valgret, saa er det dog vist, at det var et da herskende almindeligt Ønske i Hertugdommerne, som bragte Regjeringen til at indrømme disses Grundeiere den Ret til at udtræde af samme, hvorover de senere have sukket, og at flere af Hertugdommernes indsigtsfuldeste og anseeligste Mænd havde deeltaget i at undersøge de Betingelser, hvorunder det kunde tilstedes. En stor Mængde Bankbeheftede i Danmark have og til hiin Tid skilt dem ved deres Actieret saa godt som uden Vederlag. Jeg har iøvrigt i de flere Betænkninger, som jeg i 1836, 1837 og 1838 har paa Kongelig Befaling afgivet over den saakaldte 12 Millions-Sag, og hvilke findes indførte i Collegial Tidenden, udførlig oplyst, hvorledes Forholdene stillede sig mellem de forskjellige Classer af Heftelsespligtige, som Oktroien af

1818 dannede, og, skjøndt det deraf fremgaaer, at der var blevet tilstaaet den ene af disse Classer vel meget, saa maa det dog bemærkes, deels at Bankens Fordeel og Finantsernes Tab ved den i hiin Sag trufne Overeenskomst kun blev omtrent halv saa stort som Bankens Paastand gik ud paa, hvormed Finantserne, vistnok paa Grund af den uheldige Redaction af Oktroiens §§ 6, B. 1, der kunde synes at tale imod disses iøvrigt velgrundede Paastand, fandt at burde lade sig noie, deels at det endog nok saa meget var de danske Jord- og Tiende-Besiddere som de slesvigske og holsteenske Heftelsespligtige der kunde siges at være komne tilkort ved den Maade, hvorpaa hiint yderst vanskelige og forviklede Anliggende var blevet ordnet. Derhos maa jeg endnu bemærke en Omstændighed, som ikke vides forhen at være udhævet, men som er af ikke liden Vigtighed med Hensyn til Bedømmelsen af den hele Fordeling af Byrderne mellem Danmark og Hertugdømmerne. En betydelig Deel af hvad der for Tiden udredes til Banken som Heftelsesrente vil nemlig om en Række af Aar gaae over til Staten som Skat. Udi vore Finants-Oversigter og Budgetter samt i de Sammenligninger, der ere anstillede mellem Danmarks og Hertugdømmernes Skatter, ere Landskatterne for Danmark kun opførte med det Beløb, der bliver tilbage efter Afdrag indtil 1838 af de $\frac{5}{8}$ af Bankheftelsesrenterne for Jord- og Tienderenterne med 820,000 Rd. og siden af de 328,000 Rd., hvortil Afkortningen, i Følge fornævnte Overeenskomst, er blevet indskrænket. Men det er aabenbart, at de danske Jord- og Tiendebesiddere dog virkelig have disse respective 820,000 og 328,000 Rd. at betale i Afgift til det Offentlige uden alt særligt Vederlag, og at navnlig den sidstnævnte Sum, der ikke er indbefattet i den oven S. 284 omhandlede Beregning over de indbyrdes Skatteforhold, er et yderligere Bidrag fra Danmark. Hertil kommer endnu hvad der af de Jorder og Tiender, hvormed Geistligheden er beneficeret, for Tiden udredes til Banken, men som, naar denne har faaet hvad der tilkommer

den, i Følge Fdg. 11te Sept. 1822 § 1 og det aabne Brev 4de Decbr. 1838 § 8 falder til Staten, der kun under denne Betingelse har eftergivet de større Beløb, der tilkom den som Skat af bemeldte Gjenstande. I disse vedvarende Bidrag vil der uden Tvivl findes et tilstrækkeligt Vederlag for det, Hertugdommerne i de Aar, hvori de gjennem Bankinstitutet i Altona have afgjort den Andeel af Bankbyrderne, der faldt i deres Lod, maatte have udredet forholdsmæssig mere end Danmark. Dog maa herved bemærkes, at den Kongelige Kasse for at tilveiebringe den Omregulering, som indeholdes i fornævnte Kongelige aabne Brev, har maattet afgive til Banken rentebærende Effekter til et Beløb af 2 Millioner Rigsbankdaler (see det aabne Brev af 1838 § 1), hvis Renter altsaa blive at afkorte i fornævnte 328,000 Rd.

Efter alt det Anførte er det imidlertid uden al Foie, naar man forekaster Regjeringen at have ved Beskatningen og Pengevæsnet begunstiget Hertugdommerne paa Danmarks Bekostning. Men endnu er der en Forestilling, som idelig udtales af dem, der ønske Forbindelsen med Holsteen, vel og med den Deel af Slesvig, der er overveiende tydsk, ophævet eller dog indskrænket saa meget som muligt. Man mener nemlig, at Danmark ved denne Forbindelse er kommet under en tydsk Indflydelse, som har lammet dets nationale Udvikling og truer med det danske Folks fuldkomne Fortydskning. Dette forkyndes som en afgjort Sag uden mindste Forsøg paa nogen Begrundelse, men gjør derfor maaskee desto større Indtryk, ligesom det og derved bliver vanskeligere at gaae det i Møde. Jeg skal imidlertid søge at henvende Læserens Blik paa de forskjellige Forhold, hvori Faren for Danmarks Fortydskning i al Fald skulde vise sig. I det Foregaaende har jeg godtgjort, hvor liden Grund man i al Fald for det sidste halve Aarhundrede har til at klage over at de Mænd, der ere udgaaede fra Hertugdømmerne og der have faaet deres Dannelse, skulde i en uforholdsmæssig Grad have havt Deel i den høiere og meest indflydelsesrige Statstjeneste eller iøvrigt faaet Embeder i Danmark. Der vil heller

ikke kunne anføres noget Exempel paa, at der fra den Side er udøvet nogen skadelig Indflydelse paa vor Retstilstand. Lovgivningen og Forvaltningen har tvertimod baade der og her vedligeholdt sine Eiendommeligheder. Kun i de Forhold, hvori overeensstemmende eller dog tilsvarende Love i et eller andet offentligt Øiemeed vare fornødne, (saasom Udskrivningsvæsnet, Fattigvæsnet, Toldvæsnet, og visse andre Grene af Skattevæsnet), er der draget Omsorg for en tildeels dog ufuldstændig Lighed i begge Statsdeles Lovgivning, og i de herhenhørende Anordninger vil man vanskelig kunne nævne noget Exempel paa, at Danmarks Interesser ere blevne opoffrede for Hertugdømmernes. I hvad der nærmere hører til den private Ret er der næsten aldrig foregaaet nogen Forandring i Danmarks Love for at komme i Overeensstemmelse med Hertugdømmernes eller omvendt, men hvad Forandring der enten i den ene eller den anden Statsdeel er foregaaet, har ordentligviis indeholdt en Udvikling eller Lempning af dens egen hidtilværende Ret. Navnlig have de Grene af vor Ret, der indeholde meest Eiendommeligt, vedligeholdt denne Eiendommelighed og kun i deres Enkeltheder faaet saadanne Forbedringer, hvortil de, efter Erfaring og under Forholdenes Udvikling, fandtes trængende, uden at der har herskет nogen Bestræbelse for at lempe dem efter Hertugdømmernes. Er der end under Overveielserne om slige Lovforandringer stundom taget Hensyn til fremmed Ret, da er dog intet deraf gaaet over i vor Ret, som ikke er fundet at kunne bestaae med dens egne Grundsætninger, og uden at være aldeles afpasset efter dens øvrige Indhold. Ligesaa lidet vil det findes, at noget af vor Rets Eiendommeligheder er ved Lempning enten efter Hertugdømmernes Ret eller efter fremmed Ret gaaet til Grunde enten ved den videnskabelige Behandling eller ved dens Anvendelse ved Domstolene. Naar en senere Periodes retsvidenskabelige Undersøgelser mere have befattet sig med fremmed Ret end forhen, har man dog kun brugt den som Hjælpemiddel for en yderligere Udvikling af det, der iøvrigt finder sin Begrundelse i vor egen

Ret, og for iøvrigt at sætte dens Eiendommelighed, ordentligviis dens Fortrin, i et klarere Lys. Men det er derhos netop sjeldent, at Hertugdømmernes Ret har været Gjenstand for nogen saadan Benyttelse, og det fordi denne ikke har faaet nogen synderlig Udvikling, men har beholdt for mange Levninger af den forskjellige Ret, der har herskket i de Landstrækninger, hvoraf de efterhaanden ere blevne sammensatte, og af de særdeles Forhold, der gjorde indgribende Forandringer i den tilvante Ret vanskeligere der end i Kongeriget. (cfr. oven S. 220 og 222). Det vilde uden Tvivl have været ønskeligt, om de forskjellige Statsdeles Lovgivninger vare bearbeidede med mere indbyrdes Hensyn end det er skeet, men, ligesom dette dog oftere har været Tilfældet i den senere Tid end forhen, saa er det Spørgsmaal, som jeg har for Øie, ikke om der maatte være forsømt noget af hvad der kunde have været gjort for at bringe Danmark og Hertugdømmerne hinanden nærmere, men kun om Retstilstanden i Danmark er under det hidtilværende Forhold til Hertugdømmerne blevet saaledes forvansket, at man maatte ønske dette Forhold ophævet.

Iøvrigt ere der vistnok nogle Grene af Lovgivningen og Statsindretningen, hvorpaa Tydskland i ældre Tider har udøvet en betydende Indflydelse. Men, deels har denne ingenlunde i det Hele været at beklage, deels er det, der saaledes er kommet til os fra Tydskland, efterhaanden blevet lempet saaledes som vore Forhold og Udviklingens Gang have krævet, og endelig er der saare lidet af hvad der hertil kan henføres, som gjennem Forbindelsen med Holsteen har faaet Indgang her i Landet. Jeg skal ikke tale om den omfattende Indflydelse, de tydske Reformatorer have havt paa vort Kirkevæsen, da jeg dog ikke antager, at Nogen vilde beklage Reformationen, og der er neppe heller Nogen, som vil antage, at den kun formedelst Hertugdømmernes den Tid desuden noget løse Forbindelse med Danmark er trængt ind i dette. Der er iøvrigt mellem Danmarks og Hertugdøm-

mernes kirkelige Love og kirkelige Indretninger næsten intet andet fælles end hvad der ligger i det fælles Grundlag, hvorpaa de ved Kirkereformationen bleve byggede; siden har man fra hver Side gaaet sin egen Vei saa godt som uden gjensidig at bekymre sig om hinanden, (hvilket for Resten ikke i det Hele er at rose). Som et Exempel paa et vigtigt Forhold, hvori tydske Love og Indretninger have faaet en Indflydelse her i Riget, som man derimod maaskee kunde finde beklagelig, skal jeg nævne Laugsvæsnet. Men om man end ikke maatte indrømme, at det i sin Tid har været et gavnligt Udviklingstrin, saa er det dog ingenlunde gjennem Hertugdømmerne at det er kommet til Danmark. Det meest Hæmmende deri har man desuden saa godt som ganske holdt ude herfra, saasom sluttede Laug, og efterhaanden har det, navnlig ved Fdg. 21de Marts 1800 (cfr. Pl. 3die Novbr. 1832) faaet en saadan Skikkelse, at det i det mindste er tvivlsomt, om det ikke med nogle yderligere Forbedringer, der ganske ligge i denne Anordnings Aand, endnu maatte føre til den hensigtsmæssigste Ordning af Haandværksforholdene. I den Udvikling, Laugs- og Næringsvæsnet har faaet i Danmark, have Hertugdømmerne ikke taget Deel; hvorimod endog en Mængde Baand paa Næringerne der have fundet Sted, som man her aldrig har kjendt uden som en ganske enkelt Undtagelse, og hvilke man her vilde ansee for aldeles utaalelige, (saasom Molletvang og andre saakaldte Banrettigheder). Først i senere Tider er der skeet noget og paatænkt mere for at frigjøre Næringsbrugerne for de mange Baand, som hvilede paa samme i Hertugdømmerne. En Green af vor Lovgivning er der, som i en ældre Tid har været fuldkommen tydsk, den militære nemlig. Baade Krigsartiklerne af 9de Marts 1683 og Krigsrets Instruxen af samme Dato, saavelsom den under 19de Juni 1703 udgivne Forklaring over denne, vare affattede paa tydsk og udgjorde i mere end Hundrede Aar i denne tydske Text og uden at der gaves nogen med offentlig Troværdighed forsynet dansk Oversættelse (en saa-

dan blev først udgivet under 8de Januari 1808) de Hovedlove, hvorefter vore Landkrigere baade skulde domme og dommes. De vare endog storstedeels oste af Keiserlig tydske Krigsartikler, og man kunde navnlig med Hensyn til enkelte af de Misgjerninger, der nævnes i den 21de Krigsartikel, fristes til at troe, at de, naar de henvise til Loven, ikke have havt danske Lov, som og først noget sildigere blev kundgjort, men Carl den femtes peinliche Gerichtsordnung for Øie. Det var og længe derefter at Lovene for Landetaten udkom paa tydsk, og at det vedkommende Collegium for det meste udfærdigede sine Befalinger i dette Sprog, ligesom Commandoen indtil 1772 var tydsk. Men her har man netop Exemplet paa en stor Forandring. Foruden at Commandoen er blevet dansk ogsaa i de i Hertugdommerne garnisonerende Dele af Armeen, er ogsaa dansk Lov og Ret blevet gjort til Rettesnor for de Militære i Hertugdommerne endog i rent borgerlige Sager. (See oven S. 223). Saadanne Kjendsgjerninger staae dog i aabenbar Strid med den Paastand, at Tydskheden stedse har grebet mere og mere om sig i Danmark, navnlig efter at Forbindelsen med Holsteen var blevet mere betydende end forhen, og at man, for at blive dette Uvæsen qvit, burde gribe Leilighed til at komme ud af denne Forbindelse.

At Videnskabeligheden i Danmark skulde mere og mere gjennemtrænges af Tydskheden og derved tabe sit eiendommelige Præg, er en Paastand, som man ei skulde vente af Nogen, der med rolig Upartiskhed har iagttaget Tingenes Gang. Jeg har allerede i det Foregaaende omtalt den retsvidenskabelige Udvikling og dens Indflydelse paa Lovgivningen. Der er vel af og til ført Tale om en tydsk Retning, som og deri skulde have viist sig, men jeg veed ikke, om man har forsøgt noget Beviis herpaa, og det vilde være misligt at gjette sig til hvad man dermed kan have havt for Øie; gjøres et saadant Forsøg skal Svaret ikke mangle. Imidlertid har den tydske Videnskabelighed saa-

velsom den tydske Poesie havt stor Indvirkning paa den danske, men ingenlunde en saa overvældende, at den sunde eiendommelige Udvikling derved er blevet qvalt. Det er naturligt, at de levende Bevægelser i Videnskaben og Poesien, der have fundet Sted i Tydskland, ogsaa have berørt os og have revet nogle af os for stærkt med sig, og at derved en eller anden eensidig Retning er opstaaet i vor Litteratur. Men denne uheldige Virkning har dog kun været forbigaaende, medens disse Bevægelser i det Hele have havt en opvækkende og hævende Virksomhed. De, der saaledes have ladet sig henrive, have, naar der var givet dem nogen Dygtighed til aandelig Virksomhed — og dette har ikke været nogen Sjældenhed — om faa Aar bortkastet hvad der er Overdrevent og Eensidigt i de Systemer, som de havde inddrukket, men derimod bevaret den sunde Kjærne og gjort den frugtbar. I ethvert Tilfælde antager jeg, at den politiske Forbindelse mellem Danmark og Holsteen har saa godt som været baade uden Fortjeneste og uden Skyld med Hensyn til Tydsklands aandelige Indvirkning paa Danmark. Denne er iøvrigt langt fra ikke nu hvad den var i Slutningen af det forrige eller de første Aar af det nuværende Aarhundrede, da den tydske Videnskab og Poesie blomstrede saa herligt. Efterhaanden som den tydske Litteratur er gaaet tilbage, har den tabt i sin Anseelse, ligesaa vel her som i Hjemmet, ligesom og andre Landes Litteraturer, navnlig den engelske og den svenske, har tiltrukket sig langt større Opmærksomhed end i en ældre Tid.

At det danske Sprog i flere Menneskealdre mere og mere har renset sig for de tydske Ord og Vendinger, hvormed det forhen har været belemret, er en saa aabenbar Kjendsgjerning, at det behøvede neppe at bemærkes. Iøvrigt turde hiin tidligere Indblanding af Tydsk ogsaa kun for en meget lille Deel skrive sig fra den politiske Forbindelse med Holsteen, hvilket allerede turde være klart deraf, at vore svenske Naboer have langt flere aldeles tydske Ord i deres Sprog end vi. Det er ikke usandsynligt, at deels

det store Indpas, Hanseæterne i gamle Dage havde i Skandinaviens Stæder, deels Reformationen og navnlig Luthers Bibeloversættelse har, i Forbindelse med de nordiske Sprogs daværende liden Uddannelse, udøvet en betydelig Indflydelse i fornævnte Henseende.

Ogsaa ligger det klart for Dagen, at den tydske Bestanddeel af Befolkningen i Danmark mere og mere har aftaget. Siden Indfødsretten ere kun ganske enkelte i Udlandet fødte Embedsmænd ansatte i Danmark, og som oven bemærket har det ikke været hyppigt, at Holstenere ja end ikke at Slesvigere have beklædt andre Embeder i Danmark end de, der staae i Forbindelse med den høiere Regjering for Hertugdømmerne, der har sit Sæde i Danmarks Hovedstad. Armeen, der i ældre Tid for en saa stor Deel bestod af tydske, saavel Befalingsmænd som Menige, tæller nu som Følge deels af Indfødsretten og deels af den udenlandske Hvervings Ophør kun meget faa Fremmede, og de af Hertugdømmerne, der beklæde Officiersposter, have i Almindelighed gjennemgaaet de militære Dannelsesinstituter i Kjøbenhavn og ere saaledes ganske inde i det danske Sprog og den danske Udvikling. I Handelen og Haandværker er ogsaa de tydskfødtes Tal i meget høi Grad aftaget. Men derhos er det saavel i Embedsstanden som i Næringsstanden blevet ganske almindeligt, at de, der ikke ere danskfødte, dog med Lethed læse og forstaae Dansk, for største Delen ogsaa kunne tale det, skjøndt ikke alle med fuldkommen Færdighed. Ordentligviis faae og deres Børn en fuldkommen dansk Opdragelse, og det er nu ikke sjeldent, at de confirmeres af en dansk Præst, medens det forhen var det almindelige, at alt hvad der kunde regnes for Tydsk benyttede sig af de Privilegier, hvorefter alle fra Hertugdømmerne (uden at der blev gjort Forskjel paa den tydske og den danske Deel af Slesvig cfr. dog Reskr. 28de August 1833) eller Udlandet hertil komne Familier og deres Descendenter kunde i Hovedstaden holde sig til tydsk Menighed og derved være uden al Forbindelse med det Sogn, hvori de

boede, noget der vel og tildeels benyttedes af dem, der ingen Adkomst havde dertil, da det den Tid ansaaes for fornemmere at høre til en tydsk end til en dansk Menighed. Den saaledes foregaaede Forandring er af indgribende Virkning; thi tidligere var der noget mere afsluttet i de herværende tydske Familier, der vel ingenlunde vare uden venskabelige Forbindelser med de Danske, men dog holdt sig nærmere til hinanden, hvilket nu allerede er langt mindre gjeldende med Hensyn til de hertil komne Familier, men i al Fald ikke gaaer over paa Efterkommerne. Disse føle sig gjerne fuldkommen danske, og man finder iblandt dem ikke blot mange sande, fornuftige Patrioter, men endog adskillige Erkepatrioter. De som ikke have gjort umiddelbar Iagttagelse om foranførte Forhold og ei heller ville troe Andres Iagttagelser, behøve blot at underrette sig om, hvorledes de tydske Menigheder og de tydske Præsters Antal Tid efter anden er aftaget i dette Aarhundrede. Da jeg 1794 kom til Kjøbenhavn vare der to saakaldte Compastorer ved St. Petri Kirke, og jeg erindrer ikke heller rettere, end at der var baade en Sognepræst og en Capellan ved Frederiks Kirke, derhos var der en tydsk Præst ved Garnisonskirken; endvidere var der den Tid en tydsk Hofprædikant og to Præster ved de tydske reformeerte Menigheder (ligesom der den Tid og var to franske). St. Petri Menighed var ikke alene den Tid ulige talrigere end den siden er blevet, men en stor Mængde af den reen danske Befolkning søgte dens Kirke, navnlig naar den anden Compastor (Dr. Marezoll) prædikede, ligesom de twende tydske reformeerte Præster (Maurenbrecher og Gehren) saavelsom den tydske Hofprædikant (Dr. Christiani) hørte til de af de daværende Præster, der søgtes meget. I den nærmest forudgaaende Tid havde den ene af St. Petri Kirkes Præster (den ældste af vore Müntere, der da nylig var død) og Dr. Adler ved Frederiks tydske Kirke, der for faa Aar siden var befordret til General-Superintendent i Slesvig, været de Præster, som havde særdeles Tiltrækning for den oplyste Deel af Befolk-

ningen. Det store Tilløb, som Marezoll havde i min Ungdom, havde vistnok for en stor Deel sin Grund i Tidens Retning og i hans personlige Egenskaber, sammenlignede med de daværende danske Præsters. Men det er dog aabenbart, at en stor Aftagen i den Deel af Hovedstadens Befolkning, der attraaer tydsk Gudstjeneste, udgjør Hovedgrunden, til at der nu kun er een tydsk Præst i Kjøbenhavn, som har en nogenlunde talrig Menighed, og at han, skjøndt ogsaa en begavet Mand, nu intet synderligt Tilløb har af den øvrige Befolkning.

Som endnu et Exempel paa, at det tydske Sprogs Brug efterhaanden mere og mere er aftaget i Kjøbenhavn, skal jeg bemærke, at efter Fdg. for det chirurgiske Akademie af 22de Mai 1785 § 7 skulde Forelæsningerne ved denne Læreanstalt holdes ligesaavel paa tydsk som paa dansk, men at dette i lang Tid er gaaet ganske af Brug, uden at dog dens Bestemmelse som Læreanstalt ogsaa for dem, der attraae chirurgiske Embeder i Hertugdømmerne, hvilket Tal iøvrigt rigtignok er blevet meget ringe, er blevet ophævet.

Der ere saaledes Kjendsgjerninger i Mængde, der vise, at ogsaa den Frygt er aldeles ubegrundet, at Danmark ved Fornyelsen af sin Forbindelse med Holsteen skulde være udsat for en Fortydskning. Det er nu fra alle Sider beviist, at denne Fornyelse, under visse nærmere Bestemmelser, er det, hvori samtlige under det danske Scepter forenede Folk bør søge deres Frelse. Naar kun Sandheden heraf indsees fra begge Sider, da haaber jeg, at de fremmede Stater, som erkjende Vigtigheden af at opretholde vort gamle Monarchie, ville vise sig villige til at fremme, hvad der, udenfor Befolkningernes egen Erkjendelse af deres Vel, er fornødent for dette Formaal, Holsteens Frihed for at indlemmes i en tydsk Stat, og en grundfæstet lige Arvefølge for alle Dele af det danske Monarchie.

Rettelser

S. 20 L. 6 fra neden og S. 21 L. 8 store l. større
- 21 = 17 Hertugdømmerne l. begge Hertugdømmer
- 38 = 4 fra neden Sag l. Session
- 43 = 6 undværlige l. uundværlige
- 64 = 4 den Hylding, som l. de Meninger, som hyldedes af
- 85 = 7 fra neden „og de Former" l. og Anordning af de Former
- 91 = 6 fra neden Beslutning l. Beskatning
- 114 Note L. 7 disse l. disse Indskrænkninger
- 123 L. 9 fra neden denne l. hiin
- 126 Note L. 10 hans Stamme l. den Oldenborgske Stamme
- 159 L. 5 men l. man
- 177 = 10 fra neden Conat l. Cognat
- 219 = 13 udgaaer Ordet „her"
  = 21 dem l. den
- 248 = 5 fra neden lige l. slige
- 296 Note L. 7 Papirfabrikation l. Papirfabrikations
- 299 L. 6 selv, l. , selv.